

10

**Kamu Alacaklarının Korunması
Kapsamında Gümrük Vergilerinin
Değerlendirilmesi**

30

**Türkiye'de Ticari Dışa Açıklığın
Ekonomik Büyüme İlişkisi:
Ekonometrik Bir Yaklaşım**

40

**7101 Sayılı Kanun İle İflas
Ertelemenin Yerini Alan
Konkordatonun Uygulanma Esasları**

48

**Türkiye'de Kamu Geliri
Olarak Para Cezalarının
Mali Boyutunun Değerlendirilmesi**

YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜ REHBERİ

Hasan ÖZMEN

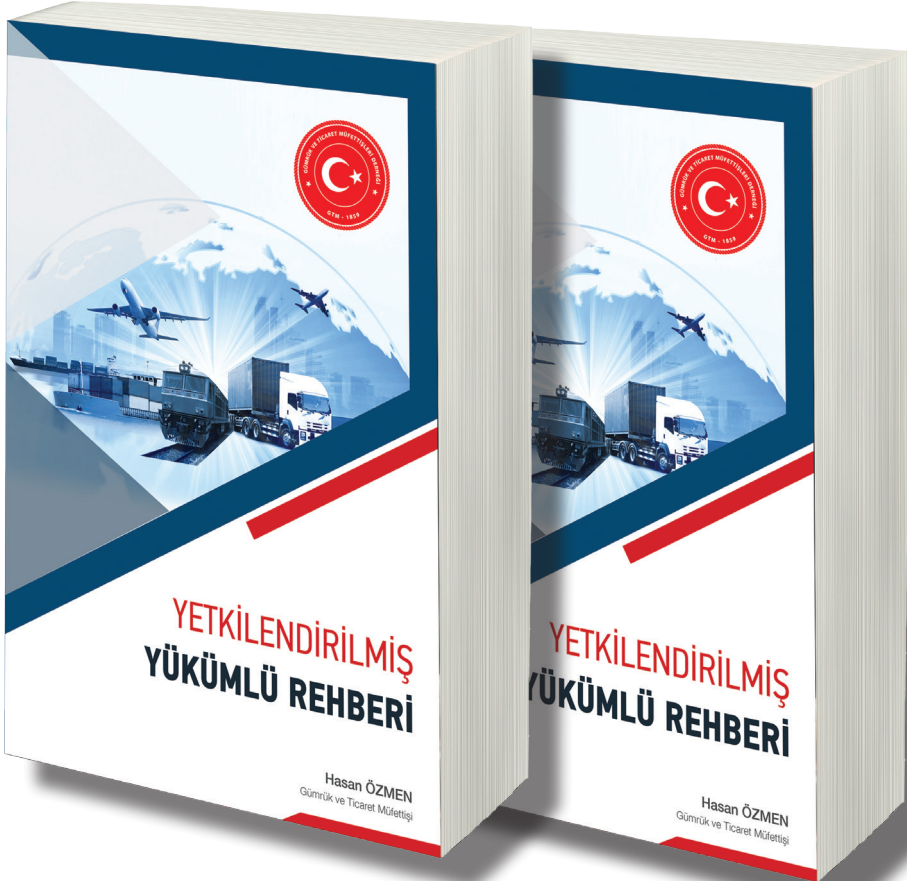
Gümrük ve Ticaret Müfettişi

KİTAP 40 TL.'ye
kargo dahil temin edebilirsiniz.

E-KİTAP 20 TL.

**SATIŞA
ÇIKTI**

satın almak için
www.gtmd.org.tr

Tecrübeli Kadrosuyla Faaliyetlerini Sürdürmektedir.

İstanbul Merkez Ofis : Maliye Caddesi Mocan Han. No:13 K:3 Karaköy/Beyoğlu/İstanbul – Tel: 0212 252 75 20 Pbx
İzmir Şube : 1476-1 Sok. No:12 Katipoğlu İş Merkezi B Blok D:8 K:8 35220 Alsancak-İzmir – Tel: 0232 464 69 32
Mersin Şube : Yeni Mahalle 5344 Sokak Sea Tower Plaza No:4 K:9 D:18 Akdeniz – MERSİN Tel: 0324 238 46 81
Ambarlı, Erenköy, Çatalca SB, Murat Bey, Dilovası, Körfez, Gemlik Ofislerimiz mevcuttur.

Ekin Gümrük Müşavirliği
Hizmetleri Limited Şirketi

Güvenilir, tecrübeli, kaliteli, etkin: Ekin!

Ekin, 1991 yılından beri Türkiye'nin önde gelen sanayi, ticaret ve yatırım şirketlerine yönelik gümrük müşavirliği hizmeti vermiş, deneyimli çalışanları, hizmet kalitesi, açıklığı ve uzun vadeli perspektifleri ile müşterilerinin güvenini kazanmış, iş ortakları ile birlikte sağlam ve istikrarlı bir şekilde büyümüştür.

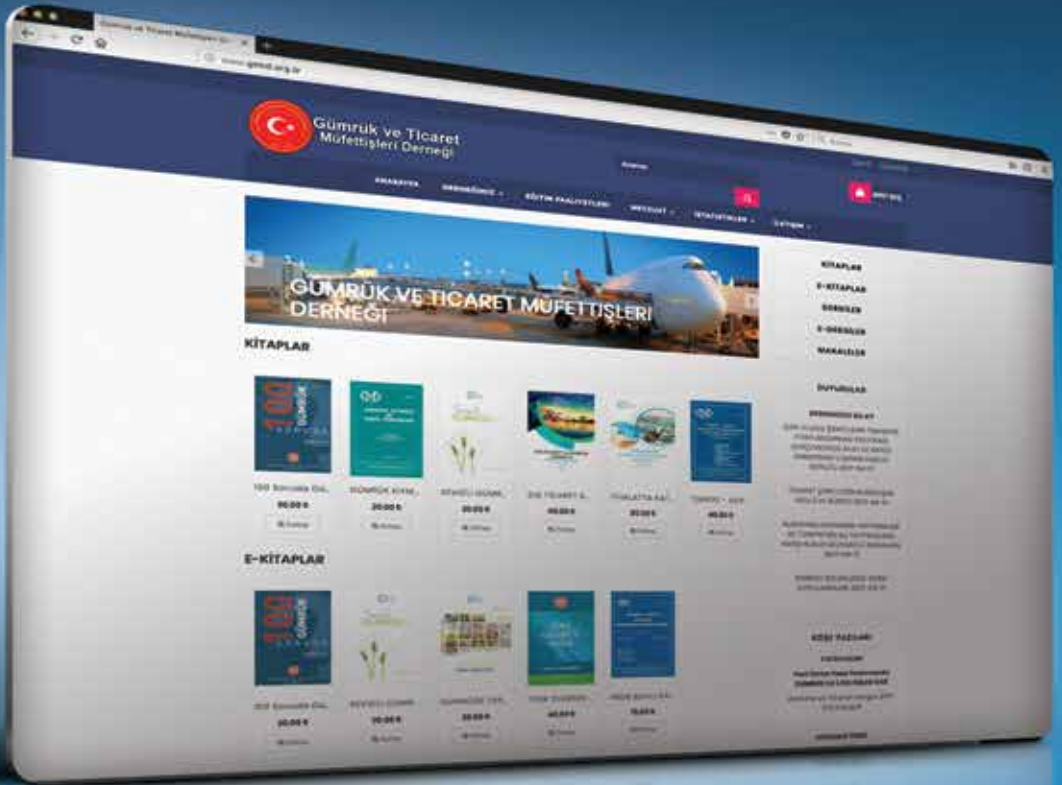
Ekin Gümrük Müşavirliği

'İş Ortağınız'

Fatih Mahallesi Libadiye Caddesi Tahralı Sokak Kavakyeli Plaza
D Blok No: 7 K: 3 D: 7 ATAŞEHİR İSTANBUL
info@ekingumruk.com Tel: (216) 330 51 01 (pbx)

www.gtmd.org.tr

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Adnan GERÇEK - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Billur YALTI - Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Cemil RAKICI - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ekrem KARAYILMAZLAR - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Erhan GÜMÜŞ - Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi
Prof. Dr. Erkan ÜYÜMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Ersan ÖZ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih SAVAŞAN - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan SARITAŞ - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ŞEN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Attıla ACAR - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim ORGAN - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Kemal ÇELEBİ - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TUNÇER - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Metin TAŞ - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mine YILMAZER - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Murat DEMİR - Harran Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Ali SARILI - Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa MİNYAT - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa YILDIRAN - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Nagihan OKTAYER - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Necmiddin BAĞDADIĞLU - Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Nevzat SAYGILIOĞLU - Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ - Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR - Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Recai DÖNMEZ - Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. S. Ateş OKTAR - İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. N. Semih ÖZ - Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfi YILDIZ - Anadolu Ajansı
Prof. Dr. Şaban NAZLIOĞLU - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Şafak Ertan ÇOMAKLI - Polis Akademisi Adli Bilimler Enstitüsü
Prof. Dr. Temel GÜRDAL - Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf KILDİŞ - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ARIKAN - Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Emine KOBAN - Beykoz Lojistik Meslek Yüksekokulu
Doç. Dr. Engin HEPAKSAN - Katip ÇELEBİ Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU - Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. İlhan KÜÇÜKKAPLAN - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Özyay ÖZPENÇE - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Sevinç YARAŞIR - Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Tamer BUDAK - İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Tarık VURAL - Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN - Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şaban ERTEKİN - Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Abdullah TEKBAŞ - Anayasa Mahkemesi Raportörü

Zeki TÜYEN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Nadir ELİBOL - E. Gümrük Başmüfettişi
Dr. İrfan KALPALI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Cumali SEMEĞİR - Rehberlik ve Teftiş Başkanı V.
Özkan ARSLAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Mehmet ÖZKOÇ - Daire Başkanı V.
Kadir ÖZDEMİR - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Ersin ÖZDEMİR - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Gökhan TERZİ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Muhammet KAYA - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Samet ÖZTÜRK - E. Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Ayhan İŞİK - Daire Başkanı
Hayriye AKÇAYLI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Murat PALAOĞLU - E. Gümrük Başmüfettişi
Hakan ATAY - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Ayhan TURNA - Daire Başkanı
Nevzat BOZKURT - Daire Başkanı
Levent ÖZKARDEŞ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Alpaz ARAS - Daire Başkanı
Sercan BAHADIR - E. Gümrük Müfettişi
Yakup AKKAYA - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Hasan TEPELİ - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Fatih UZUN - E. Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Mustafa ALICI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Evren KILIÇ - E. Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Erdal NACAR - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Özlem ARABACI - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Vehbi GÜNAYDIN - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Veysel MADEN - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Selçuk ÖZDAMAR - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Hasan ÖZMEN - Gümrük ve Ticaret Müfettişi
Güven YILDIZ - E. Gümrük ve Ticaret Müfettişi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Ersan ÖZ (Editör) - Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Birol KARAKURT - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet TOSUNER - Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY - Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet YÜCE - Uludağ Üniversitesi
Dr. İrfan KALPALI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Ömer AKÇAYLI - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi
Sami CEYHAN - Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

GÜMRÜK VE TİCARET MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ SÜRELİ YAYINI

Cilt: 5 - Sayı: 13 - Ekim 2018

ISSN 2147-9283

Gümrük & Ticaret Dergisi
Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği Adına İmtiyaz Sahibi

Dernek Başkanı
Sami CEYHAN

Dernek Başkan Yrd.
Nadir ELİBOL

Editör
Prof. Dr. Ersan ÖZ

Genel Sekreter
Mahmut SARIYERLİOĞLU

Yönetim Kurulu Üyeleri
Münir Sait KANDEMİR
Selçuk ÖZDAMAR
Fatih UZUN
Ömer AKÇAYLI
Mehmet YAPICI
Özgür DANACI

Yayın Kurulu Üyeleri
Ersan ÖZ, İrfan KALPALI, Ömer AKÇAYLI, Özgür DANACI, S. Gökhan KOŞAR

Merkez
Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneği
Aziziye Mahallesi Şair Nedim Sokak No: 7/10 Çankaya / ANKARA

İletişim
Söğütözü Mah. 2179 Sok. No:2 Çankaya-ANKARA Tel: 0312 449 64 01-02 • Faks: 0312 449 65 05
info@gtmd.org.tr • www.gtmd.org.tr

İstanbul Temsilcileri
Güven YILDIZ & Faruk ŞEN & Kadir ÖZDEMİR & Hakan UÇAK
Miralay Şefik Bey Sok. No:7 Gümüşsuyu / İSTANBUL Tel: 0212 377 31 02 • Faks: 0212 377 31 25

İzmir Temsilcileri
Muhammet KAYA & Özlem ARABACI & Levent ÖZKARDEŞ
Atatürk Caddesi No.107 Kat:6 Alsancak / İZMİR Tel: 0232 464 80 17-93 • Faks: 0232 464 01 49

Yapım
Alban Tanıtım
Tunalı Hilmi Caddesi Büklüm Sokak No: 45/3 Kavaklıdere / ANKARA Tel: 0.312 430 13 15- Faks: 0.312 434 04 13
www.albantanim.com.tr

Yayın Tarihi
Eylül 2018

Dergimiz üç ayda bir yayımlanan HAKEMLİ DERGİ olup, yayın kuruluna ulaşan makaleler değerlendirilmek üzere en az iki hakeme iletilmekte olup makalelerin dergimiz sonuna yer alan hakem kurallarına uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Kabul edilen makalelere hangi sayıda yer verileceği editörün yetkisindedir. Makaleleri yayımlanan yazarlara telif ödenmektedir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre tüm hakları Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğine aittir. Dergide yayımlanan yazıların herhangi bir yayın kuruluşunca yayımlanması yayın kurulunun izniyle ve kaynak gösterilmesi kaydıyla mümkündür. Dergimizde yayımlanan yazılar yazarların kendi görüşleri olup, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Gümrük ve Ticaret Müfettişleri Derneğini bağlamaz.

GÜMRÜK VE TİCARET
MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ

**SERTİFİKALI
EĞİTİM SEMİNERLERİ**

TEMA:
**DENETİMDE ŞEFFAFLIK VE
TİCARETİN KOLAYLAŞTIRILMASI**

Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa
EĞİTİM SEMİNERLERİ DÜZENLENDİ

**YAKINDA
ANKARA, SAMSUN,
DENİZLİ,
GAZİANTEP'TEYİZ.**

AMAÇ:

- Dış Ticaret Firmalarının gümrüklerdeki kolaylaştırıcı işlemlerden haberdar edilmeleri ve tüm maliyetlerini minimize ederek kolay ithalat ve ihracat yapmalarının yolunun açılması,
- YYS sürecinin basit anlatımı ile firmaların sürece adaptasyonun sağlanması ve YYS nin öneminin anlatılması,
- Her yıl yapılan Sonradan Kontrol firma denetimlerinin bizzat Müfettişlerce kurumlarla paylaşılması, sürecin daha saydamlaştırılması ve SK nın firmalara faydaları.

www.gtmd.org.tr

Üniversiteler ile Ticaret ve Sanayi Odaları **İŞBİRLİĞİYLE**

SUNUŞ

Değerli Okurlarımız ve Saygın Takipçilerimiz,

13. sayımızda yeni bir heyecanla karşınızdayız. Çünkü bu sayıdan itibaren elektronik ortamdayız. Tüm dünyanın içinde bulunduğu, ülkemizin de 3 aydır özellikle negatif dışsal manada etkilendiği döviz dalgalanmaları neticesinde tasarruf kavramı çok önemli hale geldi. Bizde dernek olarak hem tasarruflu olalım hem de dergimizle bilim ve uygulama ortamına katkı vermeye devam edelim diye e-Dergi olmaya karar verdik.

Gümrük ve Ticaret Dergimiz desteklerinizle 7. Yılın arifesinde ve dolu dolu bir içerikle yine karşınızda. Her sayıda daha da olgunlaşan, pratik, teorik ve akademik kalitesi sayıdan sayıya artarak gelişen ortak ürünümüz her sayısında yeni ve farklı konuları derinlemesine inceleyen makalelerle karşınıza çıktı ve çıkmaya devam edecek.

Küresel ekonomik ve sosyal ortam artık yıl yıl ay ay hafta hafta gün gün değil neredeyse saat saat yeni gelişmelere sahne oluyor. Yeni olaylar yeni vak'alar yeni çözümler. Her yeni gelişme yeni bir değişmeyi beraberinde getiriyor. Birgün döviz konuşurken, ertesi gün dünya siyasetindeki başka bir kırılmadan, diğer hafta ülkelerarası veya uluslararası örgütler arası farklı ilişkilerden bahsedebiliyoruz.

Yani bizim değişmemiz gelişmemiz bir kenarda dursun, dünya hızla değişiyor ve gelişiyor. Yaşanan yıl bir önceki yılı ekonomik, siyasi, sosyal ve daha birçok açıdan hızla geride bırakıyor. Olaylar öylesine akıcı geliyor ki, neredeyse bir öncesini hatırlamıyoruz bile. Bu arada teknoloji, ayak uydurulamayacak ölçüde değişiyor gelişiyor. Peki hayat kolaylaşıyor mu? İşte orası tartışılır, sanki daha da zorlaşıyor gibi. Çok vasıflı bir canlı olan dünya, yaşılanıyor.

Bu ortamda 13. sayımızda sizleri 5 makale ve bunun yanında söyleşi, özel rapor ve röportajlarla buluşturuyoruz. İlginizi çekeceğini umduğumuz daha birçok köşe de açtık. Yayımlanan makalelerimizi ilgiyle okuyacağınızı ve faydalanacağınızı temenni ediyoruz.

Faydalı olması dilek ve temennilerimizle 14. Sayımızda görüşmek üzere..

EDİTÖR

İçindekiler

Sayı: 13 - Eylül 2018

79

Osman ERDOĞAN

PC Gümrük Külliyyatı BİYOGRAFİSİ

Versiyon 2

10

İNCELEME

Mehmet ÖZGÜN

Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ

Kamu Alacaklarının Korunması
Kapsamında Gümrük Vergilerinin
Değerlendirilmesi

30

ARAŞTIRMA

M. Metin DAM

A. Can BAKKALCI

Türkiye’de Ticari Dışa Açıklığın
Ekonomik Büyüme İlişkisi:
Ekonometrik Bir Yaklaşım

40

İNCELEME

Mustafa YAVUZ

7101 Sayılı Kanun İle İflas Ertelemenin Yerini Alan
Konkordatonun Uygulanma Esasları

48

İNCELEME

İsmail İŞLER

Türkiye’de Kamu Geliri Olarak Para Cezalarının Mali
Boyutunun Değerlendirilmesi

58

İNCELEME

Mustafa Alpin GÜLŞEN

Ali Gökhan GÖLÇEK

Türkiye Ekonomisinde 2001 Öncesi ve Sonrası Özelleştirme
Politikalarının Mali Analizi: Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme

88

Fatih UZUN

Ek Mali Yükümlülük/ Mükellefiyet
Tahsilinde Uygulanacak Ceza Sorunu

91

Sercan BAHADIR

TİCARET SAVAŞLARI Bir Fırsat Olabilir

90

Hakan UÇAK

Tamir Amaçlı Olarak Yurt Dışına Gönderilen
Eşyanın Gümrükte Vergilendirilmesi

100

Evren KILIÇ

Gümrükte Gündem

94

Dr. Sibel ÇELİK

Dr. Muharrem YILMAZ

Asetik Asit mi Asetik Anhidrit mi? Laboratuvar
Analizi Sayesinde Yapılan Bir Yakalama Hikayesi

104

Murat PALOĞLU

GÜMRÜK'TE Bunları Biliyor Muydunuz

106

Mehmet YAPICI - Özgür DANACI

T.C. YARGITAY CEZA GENEL KURULU

122

Mehmet YAPICI - Özgür DANACI

T.C. YARGITAY HUKUK GENEL KURULU

130

Mehmet YAPICI - Özgür DANACI

Gümrük ve Ticaret Sözlüğü

Kamu Alacaklarının Korunması Kapsamında Gümrük Vergilerinin Değerlendirilmesi

Özet

Devletler mevcudiyetlerini sürdürebilmek için, egemenlik gücüne dayanarak çeşitli kamu gelirleri elde etmek ve bu gelirlerin tahsilini güvence altına almak zorundadır. Bu kapsamda devlet bu yetkisini hukuk devleti ilkesi gereğince kanuni temele dayandırmak ile yükümlüdür. Ayrıca kamu hizmetlerinin yerinde ve zamanında görülebilmesi, kamu gelirlerinin vaktinde elde edilebilmesine bağlıdır. Dolayısıyla devlet otoritesini kullanarak kamu gelirlerini toplayabilmek adına olağanüstü yetkiler kullanabilmektedir. Bu çalışmada kamu alacağı kavramını mali literatüre kazandıran 6183 sayılı AATUHK kapsamında öngörülen tedbirler ele alınacak ve gümrük vergileri açısından durum değerlendirilmesi yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Alacağı, Teminat İsteme, Gümrük Vergisi.

JEL Sınıflandırma Kodu: H20, H27, H29

Evaluation of Customs Duties Under the Protection of Public Receivables

Abstract

States are obliged to obtain various public incomes based on their power of sovereignty and to guarantee the collection of these incomes in order to survive their existence. In this context, the state is obliged to base this authority on the legal basis in accordance with the rule of law state principle. Moreover, the availability of public services in place and on time depends on the availability of public revenues. Thus they can use extraordinary powers to collect public revenues by using state authority. In this study, the measures envisaged under the AATUHK numbered 6183 which gives the concept of the financial literature will be discussed and the situation assessment will be tried in terms of customs taxation.

Keywords: Public Revenue, To Request the Guarantees, Customs Tax.

JEL Classification Codes: H20, H27, H29

Giriş

Devlet olgusu, bireylerin bir arada yaşama ihtiyacından doğmuş ve günümüze kadar uzanan süreçte değişik şekiller ve isimler altında organize olarak gelişmiş bir olgudur. Devlet, tarihin en eski çağlarından bu güne bazı kamusal hizmetlerin gerçekleştirilmesini tek başına üstlenmiştir. Bu gün bazı hizmetlerin ifasını ise özel sektör ile birlikte gerçekleştirmektedir. Gerek tek başına üstlendiği hizmetlerin görülebilmesi gerekse özel sektör ile paylaştığı hizmet alanlarında gerekli yatırım ve cari harcamalarının gerçekleştirilebilmesi için gelir ihtiyacı duymaktadır. Bu gelir ihtiyacını da genellikle egemenlik gücünü kullanarak farklı kaynaklardan sağlamaktadır.

Kamu hizmetlerinin gerçekleştirilebilmesi her şeyden önce kamu gelirlerinin zamanında ve eksiksiz olarak tahsil edilmesine bağlıdır. Bu nedenle kamu otoritesi, gelirlerini güvence altına alabilmek adına bazı olağanüstü yetkiler kullanabilmektedir. Devletin bu ayrıcalıklı yetkilerini kullanabilmesi için hukuk devleti ilkesi gereğince bu yetkinin bir kanundan gücünü alıyor olması gerekir. İşte 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (AATUHK), kamu alacaklarının güvence altına alınabilmesi için bazı tedbirler öngörmekte ve kamu idaresine bu tedbirleri uygulama yetkisi vermektedir.

1. Kamu Alacağı Kavramı

Devletin kamu hizmetlerini karşılamak amacıyla gelir elde ettiği çeşitli kaynakları vardır. Bu kaynaklardan başlıcaları vergiler, harçlar, vergiye benzer kamu gelirleri, borçlanmalar, hazine imkanlarından sağlanan gelirler, hizmet satışı gelirleri ile mülk ve teşebbüs karşılığı olan (mamelek) kamu gelirleridir¹.

“Kamu alacağı” kavramı, Türk mali literatürüne AATUHK ile girmiş olup vergi alacağından daha geniş kapsamlıdır. Ancak “kamu alacağı” kavramı, Türk Vergi Hukukunun kendine özgü bir kavramı oldu-

ğundan batı dillerinde tam olarak bir karşılığı bulunmamaktadır².

Kamu alacağı kavramı literatürde farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte 6183 sayılı kanunun 1. maddesi ile hukuksal anlamda vücut bulmaktadır. Literatürde kabul gören kamu alacağı tanımlamalardan bazıları ise şu şekildedir;

- Devletin yüküm ya da borç ilişkisi sonucu idari işlemlerle sağladığı kamu gelirleri kamu alacağı kapsamındadır³,
- Devletin ve yetkili idarelerin kamu gücünden doğan alacaklarıyla, kamu hizmetlerinin aynı vasıtaları olan kamu emlakine mahsus olmak üzere çeşitli sebeplerden dolayı ortaya çıkan alacaklarla idari sözleşmelerden doğan alacaklardır⁴,
- Devletin kamu tüzel kişiliğinden ve egemenlik hakkından doğan, ayrıcalıklı ve özellik taşıyan alacaklar⁵, kamu alacağıdır.

AATUHK’un ilk maddesi ise hangi hususların kamu alacağı kapsamında değerlendirilebileceğini şu şekilde ifade etmektedir; “*Devlete, vilayet hususi idarelerine ve belediyelere ait vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası, para cezası gibi asli, gecikme zammı, faiz gibi fer’i amme alacakları ve aynı idarelerin akitten, haksız fiil ve haksız iktisaptan doğanlar dışında kalan ve amme hizmetleri tatbikatından mütevellit olan diğer alacakları ile; bunların takip masrafları hakkında bu kanun hükümleri tatbik olunur*”⁶.

² Adnan Gerçek, Türk Vergi Hukukunda Tahsilat İşlemi ve Etkinliği, Ekin Kitabevi, Bursa, 2003, 4.

³ Ahmet G. KUMRULU, Vergi İcra Hukukuna Kavramsal Bir Yaklaşım, “Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi”, Yayın No:460, Ankara, 1981, 655.

⁴ Serkan BENK, Public Claims: A Legal Evaluation, “Business and Economics Research Journal”, ISSN: 1309 – 2448, Volume: 2, 2011, 62.

⁵ <http://www.bursa-smmmo.org.tr/yazarlar/makaleler/126AGE.pdf>, Erişim: 25/04/2018.

⁶ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6183.pdf>, Erişim: 02/05/2018.

¹ İsmail TÜRK, Kamu Maliyesi, Gim Matbaası, Ankara, 1999, 85.

Yukarıdaki tanımdan, devletin, egemenlik gücüne dayanarak gelir elde edebileceği gibi özel bir sözleşmeye taraf olma yoluyla da gelir elde edebileceği anlaşılmaktadır. Kamu otoritesi, kamu hizmetlerinin devamlılığının sağlanabilmesi ile yeni hizmet ve yatırımların gerçekleştirilebilmesi için kanunlardan aldığı yetkiye dayanarak bazı mali yükümlükler koymaktadır. Ayrıca elinde bulunan değerleri kiralama yoluyla veya bazı teşebbüsleri aracılığıyla da gelir etme yoluna gidebilmektedir.

Bu manada değerlendirildiğinde, kamu gelirlerini, “devletin egemenlik hakkına dayanarak ve devletin egemenlik hakkına dayanmaksızın elde ettiği gelirler” olmak üzere iki şekilde sınıflandırmak mümkündür.

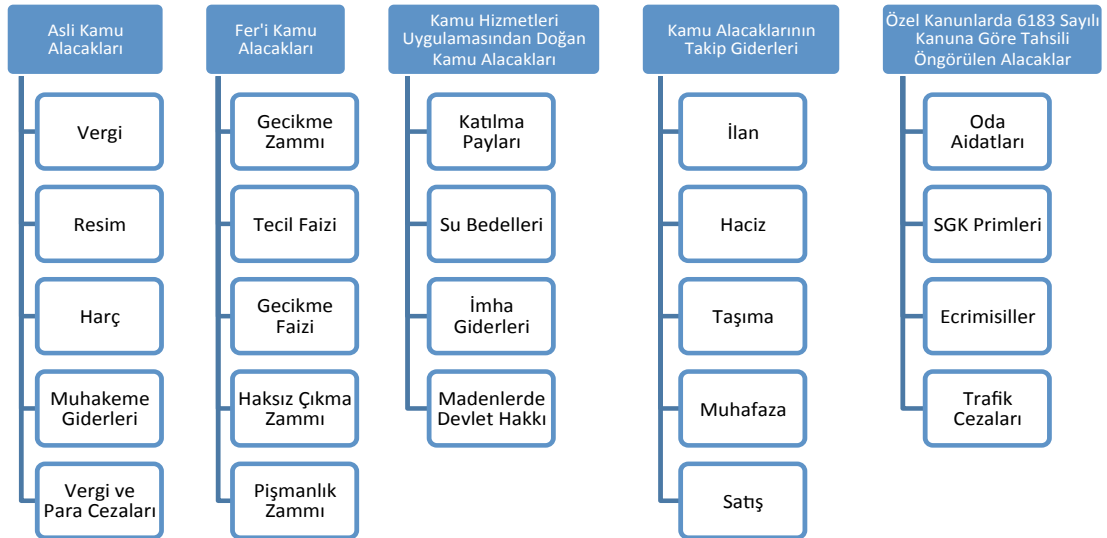
2. Kamu Alacağı'nın Kapsamı

Hangi kamu alacaklarının AATUHK kapsamında takip edileceğinin anlaşılabilmesi için kanunun ilk maddesine bakmak yeterli olmayacaktır. İlk maddede zikredilen kamu alacakları ile birlikte aynı kanunun ikinci maddesinde “*muhtelif kanunlarda Tahsilî Emval Kanununa göre tahsil edileceği bildirilen her çeşit alacaklar hakkında da bu kanun hükümleri tatbik olunur*”⁷ denilerek kamu alacağı kavramının kapsamını genişletmiştir.

Ancak yine de her kamu alacağı'nın AATUHK kapsamında takip ve tahsil edilebileceğini söylemek yanlış olur. Devletin özel alaktan kaynaklanan her türlü alacağı hakkında, 2004 sayılı “İcra ve İflas Kanunu (İİK)” hükümleri uygulanmaktadır. Bunun anlamı ise, bu tip alacaklar için AATUHK’da sayılan ve aşağıda açıklanacak olan devlete özgü öncelik ve tedbirlerin uygulanmayacağı, özel alacaklarda egemenlik hakkının söz konusu olmadığıdır.

AATUHK’un ilk iki maddesi dikkate alındığında, kamu alacaklarının kapsamını şu şekilde belirtmek mümkündür:⁸

Şekil 1 : 6183 Sayılı Kanun Kapsamında Kamu Alacakları

⁷ http://www.alomaliye.com/6183_sayili_kanun_amme.htm, Erişim: 01/05/2018

⁸ BENK, a.g.m., 64.

Yukarıda yer alan şekilden de görülebildiği gibi, son kısımda bulunan ve özel kanunlarında yer alan hükümler sonucu AATUHK'a atıfta bulunulan alacakların bu kapsama alınmasıyla kamu alacaklarının kapsamı oldukça genişlemiştir. Bu kapsamda sayılabilecek bazı kamu alacakları ise şunlardır;

Tablo 1: Özel Kanunlarında 6183 Sayılı Kanuna Göre Tahsili Öngörülen Alacaklar

Alacağın Mahiyeti	Tahsili Emval Kanunu veya AATUHK'ya Atıf Yapan Kanun Hükümü
Yolsuz Harcanan Köy Paraları	442 Sayılı Köy Kanunu / md. 45
Çiftçi Mallarını Koruma Bedelleri	4081 Sayılı Çiftçi Haklarını Koruma Hakkında Kanun / md. 15
Asker Ailelerine Yapılacak Yardım	4109 Sayılı Asker Ailelerine Yardım Hakkında Kanun / md. 7
Mutemet Avansları	5018 Sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu / md. 35
Para Cezaları ve Alacakları	1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu / Ek md. 4
Milli Emlak Taksit Bedelleri	4706 Sayılı Hazineye Ait Taşınmazların Değerlen. Kanunu / md. 5
Oda ve Borsa Aidatları	5590 Sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları, Borsalar Bir. Kanunu / md. 25
SGK Primleri	5510 Sayılı Sosyal Sig. ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu / md. 88
Hazine Payı ve Trafik Cezaları	2918 Sayılı Karayolları ve Trafik Kanunu / md. 35 ve 115

Kaynak: <http://www.bursa-smmmo.org.tr/yazarlar/makaleler/126AGE.pdf>, Erişim: 12/04/2014

3. Kamu Alacağının Korunması Yöntemleri

Kamu alacaklarının özel alacaklardan farklı nitelik taşımaları ve imtiyazlı olmaları, güvence altına alınmalarında ayrıcalıklı usullerin tanımlanmasına neden olmuştur. Özel alacaklarda sadece miktar bakımından kesinleşmiş alacakları için koruma tedbirlerinin alınması mümkünken, kamu alacaklarında ise daha kesinleşmemiş alacaklar için dahi güvenlik önlemlerinin alınması söz konusudur. Özel hukuk alanındaki alacakların korunması ile ilgili 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 101 – 103. maddelerinde ihtiyati tedbir ve 2004 sayılı İİK'nun 257 – 268. maddelerinde de ihtiyati tedbirler düzenlenmiştir. Kamu alacağının güvence altına alınmasına yönelik tedbirler ise, teminat istenmesi, ihtiyati haciz, ihtiyati tahakkuk, borçlunun hükümsüz sayılan tasarrufları ile iptal davası ve rüçhan hakkı olmak üzere özel alacaklara nazaran daha fazladır⁹.

Kamu alacaklarının korunabilmesi kadar, zamanında tahsilatı gerçekleştirilemeyen alacakların değerlerinin muhafaza edilebilmesi de önem arz eden diğer bir konudur. Alınan tüm önlemlere rağmen mükellef veya sorumluların kamu alacağını zamanında ödememeleri durumunda zorla tahsilat yoluna gidilebilecek ve tahsilat süresine kadar geçen süreç için bir faiz ve/veya zam söz konusu olabilecektir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kamu alacaklarının hem değerlerinin korunabilmesi hem de cebren tahsili için gerekli kural ve yöntemler AATUHK kapsamında belirlenmiştir.

3.1 Kamu Alacağının Güvence Altına Alınması

Amme alacaklarının korunabilmesi veya güvence altına alınabilmesi için AATUHK teminat istenmesi, ihtiyati tahakkuk ve ihtiyati haciz gibi bazı tedbirler öngörmektedir.

⁹ Adnan GERÇEK, Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, Ekin Basım Yayın, Bursa, 2013, 27.

3.1.1 Teminat İsteme

Arapçadan dilimize geçen ve yerleşen “teminat”, kelime olarak “inandırmak ve emniyet vermek için veya muhtemel zararı ödemek için verilen söz veya para ya da gösterilen kefil” anlamını taşımaktadır. Genel olarak teminat, elde edilmeme riski taşıyan bir alacak için alınan güvence önlemi olarak tanımlanabilir. Teminat müessesesi vergi kanunu içerisinde de kendisine yer bulmuş bir uygulamadır. Ancak ne var ki, vergi hukukunda mükelleflere tanınan belli olanaklardan yararlanmanın şartı olarak istenen teminat ile AATUHK’da bir güvence önlemi olarak düzenlenen teminatı birbiriyile karıştırmamak gerekir. Vergi hukukunda teminat, belli olanaklardan yararlanmak için mükellefin idareyi “inandırması ve emniyet vermesi” amacına hizmet etmekteyken AATUHK’da teminat, kamu alacağının ödenmemesi halinde oluşacak “muhtemel zararı karşılamak için önceden verilen para” anlamı ile alacağın güvence altına alınmasına hizmet etmektedir¹⁰.

Alacaklı kamu idareleri; “213 sayılı Vergi Usul Kanununun (VUK) 344. maddesi uyarınca vergi ziyai cezası kesilmesini gerektiren haller ile 359. maddesinde sayılan hallerle temas eden bir amme alacağının salınması için gerekli muamelelere başlanmış olduğu takdirde vergi incelemesine yetkili memurlarca yapılan ilk hesaplara göre belirtilen miktar üzerinden tahsil dairesince teminat istenir” (AATUHK md.9) hükmü gereğince, bu hallerin varlığı halinde teminat istemek zorundadırlar. Ayrıca 9. maddenin son kısmında ise; “Türkiye’de ikametgahı bulunmayan amme borçlusunun durumu amme alacağının tahsilinin tehlikede olduğunu gösteriyorsa, tahsil dairesi kendisinden teminat isteyebilir” denilmek suretiyle bu tip durumlarda yetki idareye bırakılmıştır.

¹⁰ Neslihan COŞKUN KARADAĞ, Vergi Alacağının Güvence Altına Alınmasında Teminat, İhtiyati Haciz ve İhtiyati Tahakkuka İlişkin Özellikli Durumlar, “Maliye Dergisi,” Sayı 162, Ocak-Haziran 2012, 240.

Teminat olarak kabul edilebilecek unsurlar ise yine aynı kanunun 10 ve 11. maddelerinde düzenlenmiştir ve aşağıdaki gibidir;

- Para,
- Bankalar ve özel finans kurumları tarafından verilen süresiz teminat mektupları,
- Hazine Müsteşarlığınca ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetleri veya bu senetler yerine düzenlenen belgeler,
- Hükümetçe belli edilecek Milli esham ve tahvilat “Bu esham ve tahvilat, teminatın kabul edilmesine en yakın borsa cetvelleri üzerinden %15 noksanıyla değerlendirilir”,
- İlgililer veya ilgililer lehine üçüncü şahıslar tarafından gösterilen ve alacaklı amme idaresince haciz varakasına müsteniden haczedilen menkul ve gayrimenkul mallar,
- Yukarıdaki şartlara göre teminat sağlayamayanlar muteber bir şahsı müteselsil kefil ve müşterek müteselsil borçlu gösterebilirler.

Para, teminat mektubu, tahvil, hisse senedi, hazine bonusu gibi kıymetler teminat gösterildiğinde haczedilemez. Borç kesinleşip ödenmediği takdirde doğrudan paraya çevrilerek amme alacağı tahsil olunur. Menkul ve gayrimenkul mallar teminat olarak gösterildiğinde borç kesinleşip ödenmez ise bu mallar haciz varakalarına dayanılarak haciz edilir¹¹.

3.1.2 İhtiyati Haciz

Kamu alacaklarının tahsili için öngörülen güvence önlemlerinden biri olan ihtiyati haciz, kamu borçlusunun taşınır ve taşınmaz malları ile alacak ve haklarına gelecekte yapılacak cebren tahsil sürecinin

¹¹ Abbas KAYNARCA, 6183 Sayılı Kanun Kapsamında Amme Alacağının Korunma Yöntemlerinin Örnekli Anlatımı, “Sakarya Vergi Dairesi Başkanlığı”, 2008, Sakarya, 6.

borçlu tarafından engellenmesini ya da önemli ölçüde güçleştirilmesini önlemek amacıyla düzenlenmiş bir müessesedir. Genel bir tanımla, ihtiyati haciz; kamu alacağının tahsilini güvence altına almak amacıyla, kanunda belirtilen sebeplere dayanılarak, kamu borçlusunun bazı mal, alacak ve haklarına, önceden ve geçici olarak, idari bir kararla el konulmasıdır.

Bu tanımlamadan da anlaşıldığı üzere, kamu alacaklarının tahsilinde ki ihtiyati haciz müessesesi, İİK'daki ihtiyati hacizden oldukça farklıdır. Bu noktada en önemli farklılık, İİK'nda yer alan ihtiyati haczin yargı kararına dayanılarak yapılmasına karşılık; AATUHK'da öngörülen ihtiyati haczin, idari karar ile gerçekleştirilmesidir¹². AATUHK'un 13. maddesinde sayılan hallerden herhangi birinin mevcudiyeti halinde hiçbir duraksamaya mukayyet olmaksızın mahallin en büyük memurunun kararıyla ihtiyati haciz uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu nedenle aşağıdaki hallerden herhangi birinin mevcudiyeti başkaca bir işleme gerek kalmaksızın ihtiyati haciz işleminin tesis edilmesini gerektirmektedir¹³;

- AATUHK 9. maddesi gereğince teminat istenmesini mucip haller mevcut ise,
- Borçlunun belli ikametgahı yoksa,
- Borçlu kaçmışsa veya kaçması, mallarını kaçırmaması ve hileli yollara sapsa ihtimalleri varsa,
- Borçludan teminat gösterilmesi istendiği halde belli müddette teminat veya kefil göstermemiş yahut şahsi kefalet teklifi veya gösterdiği kefil kabul edilmemişse,

- Mal bildirimine çağrılan borçlu belli müddet içinde mal bildiriminde bulunmamış veya noksan bildirimde bulunmuşsa,
- Hüküm sadır olmuş bulunsun bulunmasın para cezasını müstelzim fiil dolayısı ile amme davası açılmış ise,
- İptali istenen muamele ve tasarrufun mevzuunu teşkil eden mallar, bu mallar elden çıkarılmışsa elden çıkarmanın diğer malları hakkında uygulanmak üzere, bu kanunun 27, 29 ve 30. maddelerinin tatbikini icab ettiren haller varsa.

İhtiyati haciz, AATUHK'un 13. maddesine istinaden alınacak olan ihtiyati haciz kararının haciz varakalarına dayanması gerekmekte olup, ihtiyati haciz kararı verme yetkisi alacaklı amme idaresinin mahalli en büyük memuruna aittir. Bu düzenleme bağlamında "mahallin en büyük memuru" tabirinden anlaşılması gereken illerde vali, ilçelerde kaymakam değil, vergi dairesi başkanıdır¹⁴. Ancak, Vergi Dairesi Başkanlığı'nın kurulmadığı illerde ise 5345 sayılı "Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun"un 33. maddesindeki atf nedeniyle vergi dairesi müdürü ihtiyati hacze yetkilidir. Ancak ne var ki, alacaklı kamu idaresinin il özel idaresi olması halinde ihtiyati hacze karar verme yetkisi valiye ait olmakla beraber alacaklının belediye olması halinde ise bu karar belediye başkanı tarafından verilebilmektedir.

İhtiyati haczin kimlere uygulanabileceği dikkat edilmesi gereken diğer bir husustur. İhtiyati haciz, amme alacağının muhatabı olan asıl borçluya (gerçek ve tüzel kişi) uygulanabileceği gibi borca muhatap diğer kişilere de uygulanabilmektedir. İhtiyati haciz uygulanabilecek kişiler Şekil 2'deki gibi gösterilebilmektedir;

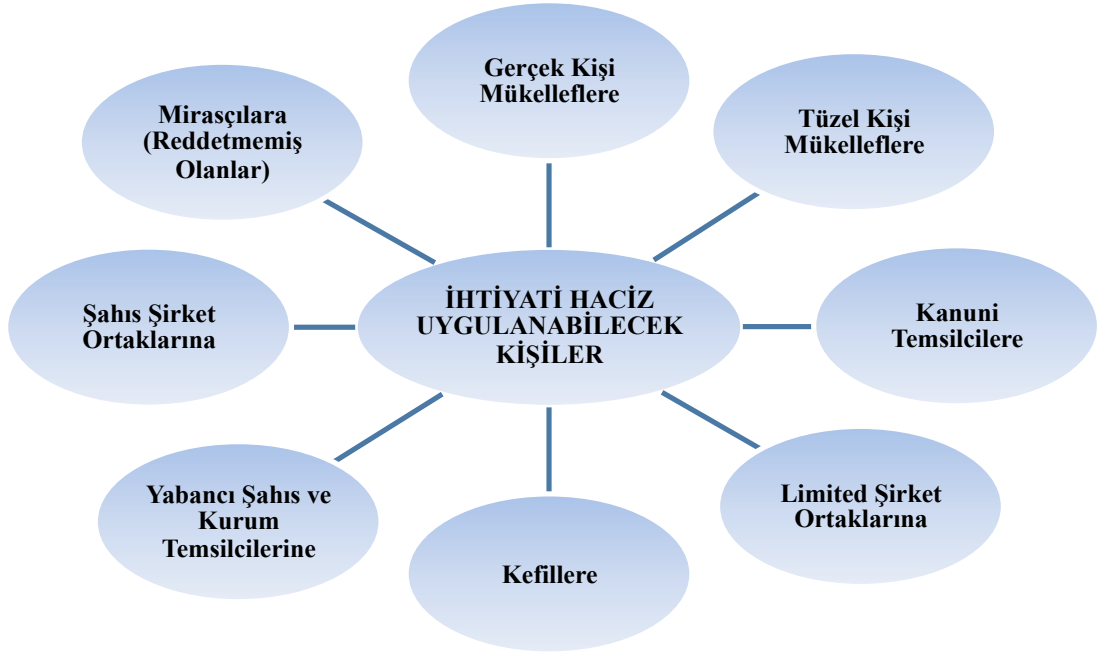
¹² Serdar YILMAZ, Kamu Alacaklarının Tahsili Hukukunda İhtiyati Haciz Müessesesi ve İhtiyati Hacze Karşı Açılan Davalarda İdari Yargı Yerlerince Verilen Kararların Uygulanması, "Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi", Sayı:61, Nisan 2012, 1445.

¹³ <http://www.alomaliye.com/2014/muharrem-ozdemir--vergi-icra-hukukunda-ihiyati-haciz-uygulamasi.htm>, Erişim: 13/04/2018

¹⁴ Danıştay 9. Dairesi (29/01/2009), E.2007/4659, K.2009/321, (http://www.kararara.com/danistay/9d/danistay_5829.htm), Erişim: 18/04/2014

Şekil 2: İhtiyati Haciz Uygulanabilecek Kişiler

Kaynak:<http://www.ivdb.gov.tr/internetotomasyon/yayin/TahsilatTamimMakale/TihtiyatiT%20uygulama%20rehberi.doc>, Erişim: 04/04/2014

Herhangi bir nedenle ihtiyati hacze muhatap olan kişiler AATUHK'un 15. maddesi gereğince, "*haklarında ihtiyati haciz tatbik olunanlar haczin tatbiki, gıyapta yapılan hacizlerde haczin tebliği tarihinden itibaren 15 gün içinde alacaklı tahsil dairesine ait itiraz işlerine bakan vergi itiraz komisyonu nezdinde ihtiyati haciz sebebine itiraz edebilirler*". Bu maddede yer alan "vergi itiraz komisyonu", 06/01/1982 tarih ve 2576 sayılı "Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun"un 13. maddesi ile kaldırılmıştır. Bu deyimden anlaşılması gerekenin "vergi mahkemesi" olduğu yine aynı madde ile hükme bağlanmıştır.

İhtiyati haciz kat'i hacze dönüştürülmediği sürece, haczedilen malların satılarak paraya çevrilmesi mümkün değildir. Ancak, haczedilen malların bozulması, çürümesi gibi nedenlerle korunmasının mümkün olmaması veya beklediği zaman önemli bir değer düşüklüğüne uğrayacağına anlaşılması hallerinde, bu mallar derhal paraya çevrilerek, elde edilen tutarlar teminat olarak muhafaza edilebilmektedir. İhtiyati haciz ile kat'i haciz arasında önemli farkların bulunduğundan da bahsetmek mümkündür. Buna göre, ihtiyati haciz ile kat'i haciz hükümleri karşılaştırıldığında aralarında ki farklar Şekil 3'deki gibi gösterilebilir;

Şekil 3: İhtiyati Haciz İle Kesin Haczin Karşılaştırılması

Kaynak: <http://www.ivdb.gov.tr/internetotomasyon/yayin/TahsilatTamimMakale/TihtiyatiT%20uygulama%20rehberi.doc>, Erişim: 04/04/2014

İhtiyati haczin kaldırılması, ihtiyati haciz müessesesinin düzenlendiği AATUHK'un 16. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre, “*borçlu, 10. maddenin 5. bendinde yazılı menkul mallar hariç olmak üzere, mezkur maddeye göre teminat gösterdiği takdirde ihtiyati haciz, haczi koyan merci tarafından kaldırılır*”. Bununla birlikte; ihtiyati haczin kesin hacze dönüşmesi, yargı mercilerince ihtiyati haciz uygulamaları ile ilgili karar verilmesi, ihtiyati tahakkukun kaldırılması, kesin olarak tahakkuk ettirilen vergi, resim ile bunların zam ve cezalarının ödenmesi, 213 sayılı VUK hükümlerine göre hataların düzeltilmesi gibi durumlarda da ihtiyati haciz kaldırılarak durum bir yazı ile mükellefe bildirilmelidir.

İhtiyati haciz ile ilgili konunun tamamı göz önüne alındığında ihtiyati haciz ile doğacak sonuçları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür¹⁵;

- İhtiyati haciz uygulaması amme alacağını asli koruma yöntemlerindedir,
- İhtiyati haciz sonucu haczedilen menkul ve gayrimenkul mallar üzerinde amme idaresinin tasarruf yetkisi bulunmamaktadır,
- İhtiyati haciz uygulaması ödeme emrinin tebliği ile beraber hükümsüz hale gelir ve kat'i haciz uygulaması başlatılır,
- İhtiyati haciz, mutlak suretle haciz varakasına dayanılarak yapılması gerekir,

¹⁵ <http://www.alomaliye.com/2014/muharrem-ozdemir--vergi-icra-hukukunda-ihiyati-haciz-uygulamasi.htm>, Erişim: 13/04/2018

- İhtiyati haciz kat'i hacze dönüştürülmediği süreçte, ihtiyaten haczedilen malların satılarak paraya çevrilmesi mümkün değildir,
- İhtiyaten haczedilen mallar, hacizli mallar deposuna götürülmeksizin müteselsil kefil gösterilmek şartıyla borçluya bırakılabilir (AATUHK / md. 14),
- Menkul mallar hariç olmak şartıyla teminat gösterilmesi halinde ihtiyati haciz koyan merci tarafından kaldırılır,
- Şahsın bankalarda bir alacak ve hakkı bulunmamasına rağmen ileride borçlu adına doğacak alacaklar için bankalara haciz veya ihtiyati haciz bildirisi tebliğ edilemez,
- Yargı organlarınca tarhiyatın terkinine karar verilmesi ve terk kararının kesinleşmesi şartıyla ihtiyati hacze ilişkin davanın sonucu beklenilmeksizin ihtiyati haciz kaldırılır,
- İhtiyati haciz ile ilgili davalarda vergi mahkemesinin kararları kesin olmayıp her zaman itiraz ve temyiz yolu açıktır,
- İhtiyati haciz işlemine karşı vergi mahkemesinde dava açılması tarhiyatta olduğu gibi tahsilati durdurmaz ve ihtiyati haczin hükmü devam eder.

3.1.3 İhtiyati Tahakkuk

İhtiyati tahakkuk uygulaması ile vergi dairesi, henüz tahakkuk etmemiş vergi alacağını derhal tahakkuk ettirebilir¹⁶. İhtiyati tahakkuk sadece vergi ve resim alacakları için uygulanabilen bir güvenlik önlemi olmasına rağmen her vergi alacağı için ihtiyati tahakkuk uygulanması da mümkün değildir. AATUHK'un 17. maddesi hangi vergilerin ihtiyati tahakkuka konu olacağını belirlemesi yetkisini Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bırakmıştır. Bakanlık kanundan aldığı

bu yetkiye dayanarak 30/06/2007 tarih ve 26568 sayılı Resmi Gazete'de yayımladığı "Tahsilat Genel Tebliği Seri:A Sıra No:1" kararıyla hangi vergilerin ihtiyati tahakkuk'a konu olabileceğini belirlemiştir¹⁷. Buna göre;

- Gelir Vergisi (geçici vergi dahil),
- Kurumlar Vergisi (geçici vergi dahil),
- Katma Değer Vergisi (KDV),
- Damga Vergisi,
- Özel Tüketim Vergisi (ÖTV),
- Özel İletişim Vergisi (ÖİV),
- Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV),
- Şans Oyunları Vergisi (ŞOV),
- Veraset ve İntikal Vergisi,
- Bu vergilerin gecikme faizi ve vergi aslına bağlı vergi cezaları,

Hakkında ihtiyati tahakkuk uygulanabilmesi uygun görülmüştür. İlgili liste incelendiğinde, Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) ve Emlak Vergisi gibi vergilerin, Hazine ve Maliye Bakanlığı'nca ihtiyati tahakkuk kapsamına alınmadığı görülmektedir.

AATUHK'un 18. maddesi ihtiyati tahakkuk işlemi sonrasında derhal ihtiyati haciz işleminin de tesis edilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Şöyle ki; *"bu esasa göre tahakkuk eden vergi ve resimler ve bunların zam ve cezaları kanunlarına göre ödeme zamanları gelmeden tahsil olunmaz. Ancak bunlar için derhal ihtiyati haciz tatbik olunur"* diyerek alacaklı olan kamu idaresini ihtiyati tahakkukla beraber ihtiyati haciz işlemi de tesis etmesi konusunda mecbur kılmaktadır.

¹⁶ Nurettin BİLİCİ, Vergi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2011, 100.

¹⁷ http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuatek/eski/Tahsilat_Genel_Teblihi_A1_15052018.pdf?id=10, Erişim: 11/05/2018

İhtiyati tahakkuk müessesesi ihtiyati haciz müessesesi ile birlikte işlerlik kazanabilen bir durumdur. Bu nedendir ki, ihtiyati tahakkuka itiraz yöntemi de (AATUHK / md. 20) aynı ihtiyati hacizde olduğu üzere AATUHK'un 15. maddesine atıf yapılarak izah edilmiştir.

3.1.4 Kamu Alacaklarında Diğer Koruma Hükümleri

Rüçhan hakkı, bir alacağın diğerlerinden önce yararlanma hakkı, başka bir ifade ile öncelik hakkıdır. Genel esas amme alacağının, borçlunun diğer alacaklılarına olan borcundan önce gelmesidir. Amme alacaklarına öncelik hakkı veren AATUHK'un 21. maddesi hükmü ile üçüncü şahıslar tarafından haczedilen mallar paraya çevrilmeden önce o mal üzerine amme alacağı için de haciz konulduğunda satış bedelinin ne şekilde dağıtılacağına ilişkin düzenlemeler yapılmış, borçlunun iflası, mirasın reddi ve terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması hallerinde amme alacağının sırası belirlenmiştir¹⁸.

AATUHK'un 21. maddesi rüçhan hakkı hususunu düzenlemektedir. İlgili madde; "Üçüncü şahıslar tarafından haczedilen mallar paraya çevrilmeden evvel o mal üzerine amme alacağı için de haciz konulursa bu alacak da hacze iştirak eder ve aralarında satış bedeli garameten taksim olunur. (Ek hüküm: 30/03/2006 – 5479/4 md.) Genel bütçeye gelir kaydedilen vergi, resim, harç ile vergi cezaları ve bunlara bağlı zam ve faizler için tatbik edilen hacizlerde 2004 sayılı İİK'nun 268. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi hükmü uygulanmaz" diyerek amme alacakları için rüçhan hakkının varlığını tespit etmektedir. Yine aynı maddenin üçüncü fıkrasında ise; "Borçlunun iflası, mirasın reddi ve terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması hallerinde amme alacakları imtiyazlı alacak olarak 2004 sayılı İİK'nun 206. maddesinin üçüncü sırasında, bu sıranın önceliğini alan alacaklar da dahil olmak üzere tüm imtiyazlı

alacaklar ile birlikte işleme tabi tutulur" demekte ve amme alacağının önceliğe sahip olduğunu hükme bağlamaktadır.

İptal Davasının amacı, borçlarını ödemeyen ya da malvarlığı borçlarını karşılamaya yetmeyen borçlunun, borçlarını ödememe ve kamu alacaklısına zarar verme amacıyla malvarlığından çıkardığı değerler üzerinde giriştiği tasarrufları, mahkeme hükmü ile kamu alacaklısının lehine geçersizliğini tespit ettirmek ve kamu alacaklarının tahsilini sağlamaktır. İptal davasında, yapılan tasarruf sonucu alacaklı tarafından borçlu aleyhine yapılan icra takibinin dışına çıkarılmış olan bir malın, yeniden takip konusu olup olmaması konusunda mahkeme tarafından karar verilmektedir¹⁹.

Vergi Ödemesi Gerçekleşmeden Yapılamayacak (Yasak) İşlemler, teknolojik ve ekonomik gelişmeler sonucunda yeni bir güvenlik tedbiri olarak uygulamaya konulmuştur. Bu sebeple Hazine ve Maliye Bakanlığınca, "vadesi geçmiş borcu yoktur" belgesi ibraz edilmeden yapılamayacak işlemler belirlenmiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığı vadesi geçmiş borç olarak değerlendirilmek üzere, ödeme zorunluluğu kapsamına aşağıdaki vergileri almıştır:

- Yıllık gelir vergisi,
- Yıllık kurumlar vergisi,
- KDV,
- ÖTV,
- BSMV,
- ÖİV,
- Gelir ve kurumlar vergisine ilişkin tevkifatlar,
- Geçici vergiler,
- Yukarıdakilere ait vergi ziyai cezaları ile gecikme zam ve faizleri.

¹⁹ Ersan ÖZ ve Bülent DEMİRTAŞOĞLU, Kamu Alacağını Koruma Yöntemi Olarak Tasarrufun İptali Davaları, "Türkiye Adalet Akademisi Dergisi", Yıl: 3, Sayı: 10, 2012, 38.

¹⁸ KAYNARCA, a.g.m., 17.

Tasfiye Memurlarının AATUHK'dan Doğan Sorumluluğu: AATUHK'un 33. maddesinde, tasfiye memurları veya tasfiyeyi yürütenlerin, kamu idarelerinin her türlü alacaklarını ödemedi veya ödemek üzere ayırmadan önce tasfiye sonucunda elde edileni dağıtamayacakları veya bunlar üzerinde herhangi bir şekilde tasarrufta bulunamayacaklarını hükme bağlanmıştır. Aksi halde, tahakkuk etmiş ve edecek kamu alacaklarından²⁰ tasfiye memurları veya tasfiyeyi yürütenler şahsen ve müteselsilen sorumlu olurlar. AATUHK'un 33. maddesinde, tasfiye memurlarının sorumluluğunun, yapılan tasarrufların ifade ettiği para miktarını geçemeyeceği ve tasfiye memurlarının ödedikleri borçlar için, kamu alacağı ödenmeden kendilerine dağıtım yapılmış olanlara rücu hakları bulunduğu da hükme bağlanmıştır.

Tahsil Edilen Amme Alacaklarından Yapılacak Reddiyat Sebebiyle Mahsuplar: AATUHK'un 23. maddesi, kamu idaresi tarafından tahsilatı yapılan bir alacağın daha sonra iadesi mecbur olursa öncelikle yapılması zorunlu olan işlemi hükme bağlamış ve borç ile alacağın takasına izin vermiştir. Madde hükmü, *"tahsil edilip de kanuni sebeplerle reddi icabeden amme alacakları, istihkak sahiplerinin reddiyatı yapacak olan amme idaresine olan muaccel borçlarına mahsup edilmek suretiyle reddolunur"* demek suretiyle idareye takas yetkisini vermekte ve muaccel borçlar açısından kamu alacağını güvence altına almaktadır.

Limited Şirketlerin Amme Borçları: Amme idaresi alacağının tahsilatının yapılabilmesi adına limited şirket ortaklarına veya ortaklık paylarını devir alanlara karşı bazı hükümler getirmekte ve bu sayede kamu alacağının güvence altında olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Nitekim AATUHK'un 35. maddesi; *"Limited şirket ortakları, şirketten tamamen veya kısmen tahsil edilemeyen veya tahsil edileme-*

yeceği anlaşılan amme alacağından sermaye hisseleri oranında doğrudan doğruya sorumlu olurlar ve bu kanun hükümleri gereğince takibe tabi tutulurlar.

(Ek fıkra: 4/6/2008-5766/3 md.) Ortağın şirketteki sermaye payını devretmesi halinde, payı devreden ve devralan şahıslar devir öncesine ait amme alacaklarının ödenmesinden birinci fıkra hükmüne göre müteselsilen sorumlu tutulur.

(Ek fıkra: 4/6/2008-5766/3 md.) Amme alacağının doğduğu ve ödenmesi gerektiği zamanlarda pay sahiplerinin farklı şahıslar olmaları halinde bu şahıslar, amme alacağının ödenmesinden birinci fıkra hükmüne göre müteselsilen sorumlu tutulur" demekle pay sahibi ortağın veya devir işlemi sonucu işletmede pay sahibi olan kişilerin her birinin sorumlu olacaklarını hüküm altına almaktadır.

Kanuni Temsilcilerin Sorumluluğu: AATUHK'un mükerrer 35. maddesi, kanunu temsilcilere de amme alacağı karşısında bazı yükümlülükler getirmektedir. İlgili madde; *"tüzel kişilerle küçüklerin ve kısıtlıların, vakıflar ve cemaatler gibi tüzel kişiliği olmayan teşekküllerin mal varlığından tamamen veya kısmen tahsil edilemeyen veya tahsil edilemeyeceği anlaşılan amme alacakları, kanuni temsilcilerin ve tüzel kişiliği olmayan teşekkülü idare edenlerin şahsi mal varlıklarından bu Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.*

Bu madde hükmü, yabancı şahıs veya kurumların Türkiye'deki mümessilleri hakkında da uygulanır.

Tüzel kişilerin tasfiye haline girmiş veya tasfiye edilmiş olmaları, kanuni temsilcilerin tasfiyeye giriş tarihinden önceki zamanlara ait sorumluluklarını kaldırmaz.

Temsilciler, teşekkülü idare edenler veya mümessiller, bu madde gereğince ödedikleri tutarlar için asıl amme borçlusuna rücu edebilirler" demek suretiyle kanuni temsilcilerin kamu alacağı karşısında sorumlu olacaklarını hüküm altına almaktadır.

²⁰ Servet ŞAMLIOĞLU ve Yılmaz ÖZBALCI, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Yorum ve Açıklamaları, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1988, 260.

3.2 Kamu Alacağıın Değerinin Korunması

AATUHK hükümleri çerçevesinde alınan tedbirler kamu alacağıın tahsilatına imkan vermez ve/veya tahakkuk ve tahsil aşamalarına kadar geçen süreçte bir tedbir gereği doğmamakla birlikte tahsilat süreleri aşılsa, kamu alacağıın değerinin korunması ve bu tip durumların caydırıcılığının sağlanması için, yine aynı kanun içinde gecikme zammı ve/veya gecikme faizi gibi müeyyideler öngörülmüştür.

3.2.1 Gecikme Zammı

Amme alacağıın zamanında tahsilatının yapılamaması durumunda gecikme zammı uygulaması gündeme gelmektedir. Nitekim, AATUHK'un 51. maddesi; *"amme alacağıın ödeme müddeti içinde ödenmeyen kısma vadenin bitim tarihinden itibaren her ay için ayrı ayrı %4 oranında gecikme zammı tatbik olunur. Ay kesirlerine isabet eden gecikme zammı günlük olarak hesap edilir"* demektedir. Aynı kanun maddesinin dördüncü fıkrası; *"Cumhurbaşkanı, gecikme zammı oranlarını aylar itibarıyla topluca veya her ay için ayrı ayrı, yüzde onuna kadar indirmeye, gecikme zammı oranı ile gecikme zammı asgari tutarını iki katına kadar artırmaya, ayrıca gecikme zammı oranını aylar itibarıyla farklı olarak belirlemeye ve gecikme zammını bileşik faiz usulüyle aylık, üç aylık, altı aylık veya yıllık olarak hesaplatmaya yetkilidir"* demek suretiyle ilgili oranın belirlenmesinde Cumhurbaşkanı'na açık bir yetki vermektedir. Cumhurbaşkanlığı, bu yetki çerçevesinde 05/09/2018 tarihinde resmi gazetede yayımlanan 62 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile aynı tarihten itibaren geçerli olmak üzere gecikme faizi oranını, her ay için ayrı ayrı uygulanmak üzere %2 olarak belirlemiştir²¹.

Gecikme zammının önceden borçluya bildirilmesi AATUHK'un 52. maddesi gereğince zorunlu değildir. Yine aynı madde hükmüne göre amme borcunun aslının ödenmiş olması da gecikme zammının takip ve tahsiline engel teşkil etmemektedir.

²¹ <http://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/yararli-bilgiler/gecikme-zammı-orani>, Erişim: 10/09/2018

3.2.2 Gecikme Faizi

Gecikme faizi ile ilgili olan düzenleme 213 sayılı VUK içerisinde yer almaktadır. Gecikme faizi vergilerin tahakkuk aşamasını ilgilendiren bir uygulamadır. Nitekim, tahakkuku geciktirilmiş olan vergi alacağıın ikmalen, re'sen veya idarece tarh edilmesi durumunda tarhiyat için geciken süreler dikkate alınarak gecikme faizi uygulanmaktadır. VUK'nun 112. maddesinin 3. fıkrası gecikme faizinin uygulanma şeklini belirtmektedir. Bu kanun hükmüne göre; *"ikmalen, re'sen veya idarece yapılan tarhiyatlarda;*

- Dava konusu yapılmaksızın kesinleşen vergilere, kendi vergi kanunlarında belirtilen ve tarhiyatın ilgili bulunduğu döneme ilişkin normal vade tarihinden itibaren, son yapılan tarhiyatın tahakkuk tarihine kadar;*
- Dava konusu yapılan vergilerin ödeme yapılmamış kısmına, kendi vergi kanunlarında belirtilen ve tarhiyatın ilgili bulunduğu döneme ilişkin normal vade tarihinden itibaren, yargı organı kararının tebliğ tarihine kadar;*

Geçen süreler için 6183 sayılı Kanuna göre tespit edilen gecikme zammı oranında gecikme faizi uygulanır. Gecikme faizi de aynı süre içinde ödenir. Gecikme faizinin hesaplanmasında ay kesirleri nazara alınmaz".

Gecikme zammı ve gecikme faizi uygulamalarının bir ceza mı yoksa kamu alacağıın zaman değeri midir tartışması literatürde sık rastlanan bir konudur. Ancak cezaların şahsiliği ilkesinden yola çıkılarak gecikme zammı ve gecikme faizinin bir ceza olmadığı söylenebilmektedir. Örneğin, cezai uygulamalar ölüm ile birlikte düşerken bu uygulamalar ölüm durumundan etkilenmemektedir. Bu durumda gecikme zammı ve gecikme faizinin ekonomik konjonktürden etkilenmemek adına paranın zaman değerini korumak için yürürlüğe konulmuş olan uygulamalar olduğu ifade edilebilmektedir.

4. Kamu Alacaklarının Korunması Kapsamında Gümrük Vergilerinin Değerlendirilmesi

Gümrük vergileri, ithal mallarının ülke sınırlarından girişi sırasında devlet tarafından, önceden tespit edilmiş oranlarda alınan vergilerdir. Gümrüklerde vergileme süreci; 2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun, 4458 Sayılı Gümrük Kanunu (GK) ve bu kanuna bağlı Gümrük Yönetmeliği ile diğer mevzuat, kambiyo mevzuatı, KDV Kanunu ve 6183 sayılı AATUHK çerçevesinde işlemektedir²². 4458 sayılı GK'nun 3/8. maddesi hükmü gereğince gümrük vergileri deyimi, "ilgili mevzuat uyarınca eşyaya uygulanan ithalat vergilerinin ya da ihracat vergilerinin tümünü" kapsamakta ve gümrük yükümlülüğü deyimi ise, "yükümlünün gümrük vergilerini ödemesi zorunluluğunu" ifade etmektedir²³. 2009 yılında yürürlüğe giren Gümrük Yönetmeliğinin tanımlar başlıklı 3. maddesinin 1. fıkrasının h bendinde gümrük işlemlerinin bitirilmesi tanımlanırken "Eşyaya ait vergilerin ödenmesini veya kaldırılmasını veya teminata bağlanmasını veya beyannamenin iptal edilmesini veya eşyanın gümrüğe terk edilmesini veya imhasını veya müsadere edilmesini" ifade eder²⁴ denilmek suretiyle, gümrük vergisi yükümlülüğünün maddede sayılan hallerle ortadan kaldırılmadan gümrük işlemlerinin bitirilmesi önlenmiş ve bu sayede kamu alacağının kat'i suretle güvence altına alınması yoluna gidilmiştir.

VUK hükümleri gereğince vergilendirme süreci dört temel aşamadan oluşmaktadır. VUK 20, 21, 22 ve 23. maddelerde açıklandığı üzere tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil süreçlerinden oluşan bu dört aşama, VUK hükmü kapsamında olan vergiler için sırasıyla

uygulanmasına rağmen bu kapsamda değerlendirilmeyen gümrük vergilerinde ilgili aşamalar yukarıdaki sıralamadan farklı olarak uygulanmaktadır. GK 197/1. maddesinde, "gümrük vergileri, tahakkukundan hemen sonra yükümlüye tebliğ edilir" denilerek tahakkuk işleminin tebliğden önce gerçekleşmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Gümrük vergilerinin tarh ve tahakkuk işlemleri her ne kadar VUK 2. maddesi hükmü gereğince bu kanunun kapsamı dışında tutulmuş olsa da, GK 201. maddesi hükmü gereğince, süresinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergilerinin de diğer kamu alacakları gibi AATUHK kapsamında takip ve tahsil edileceği belirtilmiştir. GK, her ne kadar gümrük işlemlerinden alınan vergi, resim ve diğer yükümlülükler bakımından hem genel hem de kendine has özel hükümler içeriyor olsa da, bu düzenlemeleri VUK, Kabahatler Kanunu ve Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'ndan tamamen bağımsız düşünmemek gerekir²⁵.

GK 58/1. madde hükmüne göre, "bir gümrük rejimine tabi tutulmak istenen eşya, bu rejime uygun şekilde yetkili gümrük idaresine beyan edilir". Bu beyan işlemiyle birlikte verginin tarh işlemi gerçekleştirilir ve sonrasında tahakkuk eden verginin yükümlüye tebliği gerekir. Sürecin son aşaması olan tahsil süreci ise bunlardan sonra gerçekleşir. GK 69/3. maddesinde, "beyannamenin tescilinin bir gümrük yükümlülüğü doğurması halinde, gümrük vergileri ödenmedikçe veya teminata bağlanmadıkça beyanname kapsamı eşya teslim edilemez" ve 69/4. maddesinde ise, "beyan edilen gümrük rejimi hükümlerine göre teminat istenmesi halinde, söz konusu teminat alınmadan eşya teslim edilemez" demekle kamu alacağının tahsili güvence altına alınmak istenmektedir. Bununla birlikte, teminat istenmesini icap eden bir halin bulunması durumunda da, GK'nun 202. maddesine göre, "güm-

²² Ersan ÖZ, Dış Ticarete Ulusal ve Uluslararası Vergilendirme, Nobel Kitabevi, Adana, 2008, 57-61.

²³ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4458.pdf>, Erişim: 01/05/2018

²⁴ <http://muhafaza.gtb.gov.tr/data/55799930f2937087081b487e/G%C3%9CMR%C3%9CK%20Y%C3%96NET%20MEL%C4%B0%C4%9E%C4%B0.pdf>, Erişim: 23/09/2018

²⁵ Neslihan COŞKUN KARADAĞ ve İbrahim ORGAN, Gümrük Uzlaşması ve Vergi Usul Kanunu'ndaki Uzlaşma Kurumu İle Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi, "Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi", Cilt: 7, Sayı: 1, 2014, 371.

rük mevzuatı uyarınca, gümrük idarelerinin gümrük vergilerinin ve diğer amme alacaklarının ödenmesini sağlamak üzere bir teminat verilmesini gerekli görmeleri halinde, bu teminat söz konusu vergiler tutarının %20 fazlasıyla yükümlü veya yükümlü olması muhtemel kişi tarafından verilir” denilmekle kamu alacağının aslı ve diğer masraflarının tahsilinin de güvence altına alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Teminat ile ilgili işlemlerin AATUHK hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiği ise yine GK 205. maddesinde “gümrük vergileri için kabul edilecek teminatlar ile bunların değerlendirilmesi 6183 sayılı AATUHK hükümlerine tabidir” denilerek ilgili kanuna atıf yapılmıştır.

Diğer kamu alacakları için öngörülen ve kamu alacağının değerinin korunabilmesi için uygulanan gecikme zammı müessesesi gümrük vergileri için de geçerlidir. GK 193/3. maddesine göre, “beyan sahibinin hatalı beyanı sonucu hiç alınmadığı veya noksan alındığı tespit edilen gümrük vergilerine, gümrük yükümlülüğünün başladığı tarih ile vergilerin kesinleştiği tarih arasındaki süre için 6183 sayılı AATUHK’nun 51. maddesine göre tespit edilen gecikme zammı oranında faiz uygulanır”. Bununla birlikte, uzlaşma konusu yapılmış olan gümrük vergisi uyuşmazlıklarında, ilgili verginin tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde ödenmesi GK 244/5. maddesi hükmü gereğince zorunludur. İlgili madde hükmüne göre, “uzlaşılacak vergilerin alınması gerektiği tarihten itibaren uzlaşma tutanağının imzalandığı tarihe kadar geçen süre için 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre belirlenen gecikme zammı oranında gecikme faizi uygulanır” denilmekle kamu alacağının değerini kaybetmesi de önlenmeye çalışılmıştır.

Diğer kamu alacakları gibi gümrük vergilerinin tahsili de 6183 sayılı AATUHK hükümlerine tabi olduğundan, diğer kamu alacaklarının hacze iştiraki konusunda olduğu gibi gümrük vergisi alacaklarının da hacze iştiraki AATUHK’un 21. maddesinde yer alan hüküm çerçevesinde düşünülmelidir. İlgili madde

hükmünde, üçüncü şahıslar tarafından haczedilen malların paraya çevrilmesinden önce o mal üzerine kamu alacağı için de haciz konulması konusunda satış bedelinin ne şekilde dağıtılacağına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Kamu alacağının korunması adına yapılan bu düzenleme ile kamu alacağı için alacaklı kamu idaresi ilk haczi koymuşsa bu hacze üçüncü kişiler iştirak edemeyeceklerdir²⁶. Aynı maddede yer alan diğer bir hüküm gereğince, “Borçlunun iflası, mirasın reddi ve terekenin resmi tasfiyeye tabi tutulması hallerinde amme alacakları imtiyazlı alacak olarak 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun (İİK) 206 ncı maddesinin üçüncü sırasında, bu sıranın önceliğini alan alacaklar da dahil olmak üzere tüm imtiyazlı alacaklar ile birlikte işleme tabi tutulur”. Amme alacağının imtiyazlı alacak olarak üçüncü sıradan hacze iştiraki, İİK 206. maddesinde yer alan ilgili hüküm gereğince sağlanmış ve kamu alacağı bu şekilde güvence altına alınmaya çalışılmıştır.

Ancak ne var ki, 15/03/2018 tarihinde yayımlanan 7101 sayılı kanunun 47. maddesi ile 6183 sayılı AATUHK’un 21. maddesinin ikinci cümlesinde önemli bir değişikliğe gidilmiştir. Eski haliyle, “gümrük resmi, bina ve arazi vergisi gibi eşya ve gayrimenkulün aynından doğan amme alacakları o eşya ve gayrimenkul bedelinden tahsilinde rehinli alacaklardan <önce> gelir” denilirken, 7101 sayılı kanunun 47. maddesinde, “gümrük resmi, bina ve arazi vergisi gibi eşya ve gayrimenkulün aynından doğan amme alacakları o eşya ve gayrimenkul bedelinden tahsilinde rehinli alacaklardan <sonra> gelir” denilmiştir. 2018 yılında gerçekleştirilen bu önemli değişiklik ile, gümrük resmi, bina ve arazi vergisi gibi alacakların ilk sırada kabul edildiği geçmiş tutumdan üçüncü kişilerinde menfaatinin gözetildiği yeni bir tutuma doğru geçiş gerçekleştirilmiştir.

²⁶ Hakan AY ve Tülay BARAN, Kamu Alacaklarının Korunma Yöntemleri ve Bir Değerlendirme, “Sosyo Ekonomi”, January-June 2014-1, 64.

4.1. Onaylanmış Kişi Statüsü Yoluyla Kamu Alacağıın Korunması

2009 yılında yürürlüğe giren Gümrük Yönetmeliği'nin 22. maddesinde yer alan hükme göre, "gümrük mevzuatı kapsamında gümrük işlem ve uygulamalarının kolaylaştırılması amacıyla belirlenen basitleştirilmiş usul, uygulama ve yetkilerden yararlanmak üzere 23 ve 24 üncü maddelerde belirlenmiş koşulları sağlayan, Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik ve en az iki yıldır fiilen faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişilere talep etmeleri halinde onaylanmış kişi statüsü verilir". Onaylanmış kişi statüsü, gümrük işlemlerinde güvenilirliğini kanıtlamış, belirli bir dış ticaret hacmine veya sabit sermaye yatırımına sahip, mali yeterliliği tasdik edilmiş, kayıtları izlenebilir olan kişilere tanınan ve gümrük ve dış ticaret faaliyetlerinde belli kolaylıkların tanınmasına olanak veren bir statüdür. Onaylanmış kişi statü belgesi sahip olanlara tanınan bazı kolaylıklar söz konusudur²⁷. İlgili ayrıcalıkları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

- Eksik belgeyle beyanda bulunabilme,
- Teminatlı işlemlerde, tam teminat yerine kısmi oranda teminat verebilme,
- Teminatlı işlemlerde her bir işlem için ayrı teminat yerine götürü teminat uygulaması kapsamında tutarı önceden belirlenmiş, süresiz ve düşümsüz, bir yıllık teminatlı işlem toplamının %10'una karşılık gelen tutarda tek bir teminat verebilme,
- Eşya türüne göre sınırlama olmaksızın tam beyanlı yaygın basitleştirilmiş usulden (gümrük işlemlerinin, eşya taşıttan indirilmeden tamamlanması) yararlanabilme,
- Bir yıllık bir dönem içerisinde A ve B için en az 100, C için en az 50 adet A.TR dolaşım belgesi

düzenlemiş olmak ön koşuluyla, odalarca onay ve gümrük müdürlüklerince vize işlemlerine gerek kalmaksızın A.TR dolaşım belgesi düzenleyebilme,

- A ve B sınıfı belge kapsamında ithalatta ve ihracatta, C sınıfı belge kapsamında "1000" rejim kodlu kati ihracatta gümrük işlemlerinin fiziki muayene ve belge kontrolünün olmadığı hat olan mavi hatta tamamlanabilmesi.

Gümrük Yönetmeliğinin 22. madde hükmünden anlaşıldığı üzere, gümrük işlemlerinin daha hızlı ve daha basit bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için ihdas edilen onaylanmış kişi statüsünden yararlanmak ilgili yönetmeliğin 23. maddesinde yer alan genel hükümlere uymakla mümkündür. Onaylanmış kişi statüsü için başvuracaklarda aranan genel özelliklerin yer aldığı 23. maddenin 1. fıkrasının a bendinde açıkça ifade edildiği gibi "..... vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığı suçlarından 213 sayılı Vergi usul Kanununa ..... göre ceza veya mahkumiyet kararlarının bulunmaması" gerekliliği geçmişte kamu alacağı güvenini tehdit edenlere ayrıcalıklı bir statü tanınmayacağını göstermektedir. Yine aynı fıkranın b ve c bentlerinde de, geçmiş iki dönem içerisinde "..... vergi kaybına neden olan gümrük mevzuatı ihlali ...." bulunanlara bu tip bir statünün tanımlanmayacağı belirtilmiştir. İlgili fıkranın d ve e bentlerinde de sırasıyla, "gümrük mevzuatı uyarınca kesinleşmiş vergi ve ceza borcu bulunmaması" ve "vergi mevzuatı uyarınca kesinleşmiş vergi borcu bulunmaması" hükmü getirilerek geçmişte kamu alacağını tehlikeye düşürenlerin ayrıcalıklı bir statüden yararlanmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Gümrük Yönetmeliği'nin 23. ve 24. maddelerinde yer alan şartlara haiz olanlara tanınan onaylanmış kişi statüsünün, söz konusu yönetmeliğin 26. maddesinde sayılan haller nedeniyle askıya alınması veya iptal edilmesi mümkündür. İlgili maddenin 1. fıkrasında yer alan hüküm gereği, "Onaylanmış kişi statü bel-

²⁷ <http://dogukaradeniz.gtb.gov.tr/gumruk-uzlasma/onaylanmis-kisi-statusu>, Erişim: 19/09/2018

gesinin geçerlilik süresi içinde gümrük işlemlerinden veya gümrük cezalarından doğan herhangi bir kamu alacağının, süresi içinde ödenmediğinin tespit edilmesi durumunda söz konusu onaylanmış kişi statü belgesi, kesinleşmiş gümrük vergisi ve/veya ceza borcu ödenene kadar askıya alınır. Kişi, onaylanmış kişi statü belgesinin askıya alındığı tarihten itibaren bu belge kapsamındaki hak ve uygulamalardan yararlandırılmaz²⁸. İlgili yönetmelik hükümlerinden anlaşıldığı gibi, gümrük vergisi başta olmak üzere diğer kamu alacakları bakımından geçmişte suç işlemiş olanlara karşı ayrıcalıklı bir statü tanımlanmayarak ilgili kişilerin gelecekte de bahse konu statünün avantajlarından yararlanmaları ve kamu alacağını yeniden tehlikeye sokmaları riski bertaraf edilmesi yoluna gidilmiştir. Bunun da ötesinde, onaylanmış kişi statüsünü alanların sonrasında yine başta gümrük vergisi olmak üzere diğer kamu alacaklarını geciktirmeleri halinde ise bu haklarının askıya alınabileceği ve hatta iptal edilebileceği de aynı yönetmelikle belirtilerek kamu alacağının güvenliği konusunda ki önem vurgulanmıştır.

4.2. Vergi Uyuşmazlıklarının Çözümü Yoluyla Kamu Alacağının Korunması

Yükümlendirici ve kurucu bir işlem olan vergi tarihi, bir borç – alacak ilişkisi kurduğu gibi taraflardan birini borç ödeme değerini ise alacağını takip ve tahsile mecbur kılar. Ancak ne var ki, diğer tüm vergi türlerinde olduğu gibi idare ile gümrük vergisi yükümlüsü arasında da her zaman tam bir fikir birliğinden bahsetmek mümkün olmayabilir. Taraflar arasında ortaya çıkan bu fikir ayrılığı, VUK hükümlerine tabi vergiler açısından ister idari isterse de yargı yoluyla çözüme kavuşturulabilmekte ve öncelik sıralaması bulunmamaktadır. Gümrük Vergisi (GV) nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü için

ise, yükümlünün öncelikle idari çözüm yolu olan itiraz sürecini tüketmiş olması gerekmektedir. İlgili yola başvurulmaksızın GV uyuşmazlıklarının yargı organlarına taşınması merci tecavüzü olarak değerlendirilecek ve yükümlünün öncelikle idari çözüm yolunu denemesi gerektiğine karar verilecektir. GV uyuşmazlıklarının idari aşamada çözümü için GK, itiraz ve uzlaşma olmak üzere iki farklı yoldan bahsetmektedir.

4.2.1 Gümrük Vergisi Uyuşmazlıklarında İtiraz

GK onikinci kısımda düzenlenen itiraz yolu, GV ihtilaflarında öncelikli olarak başvurulması ve tüketilmesi gereken bir yoldur. GK 242/1. maddesine göre; “yükümlüler kendilerine tebliğ edilen gümrük vergileri, cezalar ve idari kararlara karşı tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir üst makama, üst makam yoksa aynı makama verecekleri bir dilekçe ile itiraz edebilir”. 2009 yılında 5911 sayılı kanun ile gerçekleştirilen değişiklik öncesinde kanun lafzından anlaşılan, yükümlülerin yalnızca vergi aslı için itirazda bulunabilecekleriydi. 5911 sayılı kanun ile gerçekleştirilen değişiklik neticesinde, itiraza konu olabilecek uyuşmazlıklar daha geniş bir perspektiften tanımlanmış ve gümrük cezaları ve idari kararlarda bu kapsama dahil edilmiştir. İtiraz talebinde bulunulması halinde idare GK 242/2. madde gereğince, 30 gün içinde karara bağlanarak ilgililere tebliğ edilmelidir. Böyle bir süre kısıtının getirilmiş olması, gümrük hattından malını çekmek isteyen ithalatçılar açısından ticareti saptırıcı etkilerin minimize edilmesine yardımcı olmaktadır. İdare açısından ise, sürenin belirli bir yasal zeminde sınırlandırılmasıyla işlemlerin daha hızlı gerçekleşmesine ve idarenin kamu alacağının gecikmemesine katkı sağlamaktadır. İtirazı herhangi bir nedenle reddedilen veyahut kendisine 30 gün içinde cevap verilmeyen (zimni ret) yükümlüler için yargı mercilerine başvurma hakkı ancak bu durum sonrasında doğmaktadır.

²⁸ http://muhafaza.gtb.gov.tr/data/55799930f-2937087081b487e/G%C3%9CMR%C3%9CK%20Y%C3%96NET_MEL%C4%B0%C4%9E%C4%B0.pdf, Erişim: 23/09/2018

4.2.2 Gümrük Vergisi Uyuşmazlıklarında Uzlaşma

Gümrük idareleri tarafından alınan vergi ve resimler VUK'nun 2. maddesi ile VUK kapsamı dışına alınmıştır. İlgili madde uyarınca gümrük idareleri tarafından alınan vergi ve resimlerle ilgili olarak VUK'na ilişkin hükümler uygulanamamaktadır. Bu nedenledir ki, VUK'ta yer alan uzlaşma müessesesi hükümlerinin gümrük alacakları için uygulanması söz konusu olamamıştır. 2011 yılında yayınlanan "Gümrük Uzlaşma Yönetmeliği" (GUY) ile, gümrük alacakları için geçerli olan uzlaşma yolunun usul ve esasları belirlenmiş ve günümüze kadar bazı değişiklikler sonrası bu günkü şeklini almıştır.

Uzlaşmanın kapsamı, GUY 4. maddesi ile belirlenmiş ve gümrük vergisi aslı ile cezaları için uzlaşma yolunun açık olduğu belirtilmiştir. Şöyle ki GUY 4/1. maddesinde; *"beyan ile gümrük idaresince yapılan tespit sonucunda belirlenen veya gümrük idaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilen farklılıklara ilişkin tebliğ edilen gümrük vergileri alacakları ile kanunda ve ilgili diğer kanunlarda öngörülen cezaların tümü uzlaşma kapsamındadır"* denilmiş ve ilgili durum açıklığa kavuşturulmuştur. GK 244/1. maddesinde; *"Uzlaşma talebi, tebliğ tarihinden itibaren onbeş gün içinde, henüz itiraz başvurusu yapılmamış gümrük vergileri ve cezalar için yapılır"* denilmekte ve uyuşmazlıkların idari aşamada çözümü olarak değerlendirilen itiraz ve uzlaşma yolunun bir arada gerçekleşmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu husus ile ilgili olarak ayrıca GUY'nin 25. maddesinde; *"Yükümlü, kendisine tebliğ edilen alacaklar için Kanunun 242 nci maddesinde düzenlenen itiraz hakkı ile 244 üncü maddesinde düzenlenen uzlaşma hakkını aynı anda kullanamaz...."* hükmü getirilerek konu tereddüde mahal bırakmayacak şekilde açıklanmıştır.

GUY 5. ve 6. maddeleri, yükümlülerce uzlaşma talebinde bulunulabilecek veyahut bulunulamayacak hususları düzenlemektedir. GUY 5/2'ye göre; *"uz-*

laşma talebi, yükümlüye tebliğ edilen alacakların tamamı için yapılabileceği gibi vergiler veya cezaların tür itibarıyla bir kısmı için de yapılabilir" denilmişken, aynı yönetmeliğin 6/2. madde hükmü gereğince, *"aynı tür vergi veya cezanın bir kısmı için uzlaşma talebinde bulunulamaz"*. Bununla birlikte *"gümrük vergilerinin matrahına giren, ancak aslı gümrük idarelerince takip ve tahsil edilmeyen vergi ve benzeri mali yükler (GUY 6/1. md.)" ile "ilgili mevzuat uyarınca alacak tutarının kesin tahsilinin öngörülmediği ve teminata bağlandığı durumlar da uzlaşmaya konu edilmez (GUY 6/3. md.)"*. Ayrıca, GUY 6/4. madde gereğince, gümrük vergisi ile ilgili alacağın kaçakçılık eylemlerinden doğmuş olması durumunda, VUK üçüncü bölümde diğer kamu alacakları içinde geçerli olduğu şekliyle uzlaşmaya başvurulması söz konusu değildir.

Uzlaşma başvurusu neticesinde oluşacak fiili durum nedeniyle itiraz ve dava açma süreleri durur (GUY 14/1. md.). Ayrıca süresi içinde uzlaşmaya başvuran yükümlünün süreç tamamlanmadan itiraz ve dava yoluna gitmesi de söz konusu değildir (GUY 14/2. md.). Uzlaşma görüşmeleri neticesinde uzlaşmak kadar uzlaşmamakta olağan bir sonuç olarak değerlendirilmelidir. GUY 21 ve 22. maddeleri bu her iki durumda sonuçlarını açıklamaktadır. Şöyle ki, 21/1. maddede *"uzlaşma vaki olduğu takdirde gümrük uzlaşma komisyonlarının düzenleyecekleri uzlaşma tutanakları kesin olup, gereği ilgili gümrük müdürlüğünce derhal yerine getirilir"* ve 21/3'de ise, *"üzerinde uzlaşılan ve tutanakla tespit edilen hususlar dahil olmak üzere, bu Yönetmelik kapsamında oluşturulan komisyonların tüm çalışmaları ve işlemleri hakkında yükümlü veya cezanın muhatabı ya da idare tarafından dava açılmaz, hiçbir mercie şikayet veya itirazda bulunulamaz, herhangi bir idari inceleme, araştırma ve soruşturmaya konu edilemez, geri verme ve kaldırma talebinde bulunulamaz"* denilerek uzlaşma sağlanması halinde ilgili işlemin kesinliğine vurgu yapılmıştır. Ancak uzlaşma sağlanamaması durumunda ise yükümlü, 22.

maddede de ifade edildiği gibi itiraz başvurusunda bulunabileceği gibi dava yolu ile de uyuşmazlığın çözümünü talep edebilecektir. Ancak itiraz ve dava yoluna ilişkin hususlarda GK genel hükümlerinin dikkate alınması gerektiği de unutulmamalıdır. İdare ile yükümü arasında gerçekleştirilen uzlaşma görüşmeleri neticesinde uzlaşma sağlanamaması durumunda yükümlü aynı alacaklar için tekrar uzlaşma talebinde bulunamayacaktır.

Gümrük alacakları uyuşmazlıkları için alternatif bir çözüm yolu olarak düşünülen ve GUY ile düzenlenen uzlaşma yolu ile VUK'ta tanımlanan uzlaşma müessesesi, amaç, kapsam ve sonuçları bakımından oldukça fazla sayıda benzerlik içerdiği söylenebilir. Uzlaşma müessesesi ile elde edilmek istenen en önemli fayda, kamu alacaklarının hızlı şekilde tahsil kabiliyetine kavuşturulabilmesidir. Aksi takdirde uyuşmazlıkların dava konusu edilmesi durumunda kamu alacağının tahsil süresi, dava sonuçlanana kadar uzayacaktır. GUY 18. maddesine göre, "yükümlünün uzlaşma talebi, dilekçenin ilgili uzlaşma komisyonu kayıtlarına girdiği tarihten itibaren azami 30 gün içinde sonuçlandırılması esastır". Bu süre kısıtı, gümrük uyuşmazlıklarının dava yoluna göre çok daha hızlı bir şekilde sonuca bağlanmasını ve alacakların hazineye gelir kaydedilmesini sağlama-ya yönelik çok önemli bir tedbirdir.

Gümrük vergileri yoluyla elde edilen kamu gelirlerinin payı her ne kadar merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde büyük bir paya sahip olmasa da, gümrük vergisi uygulamasının salt mali gerekçe ile yapılmış olduğu söylenemez. Başka bir ifadeyle, vergilemenin mali gerekçesi olan gelir elde etme hedefi gümrük vergileri için asli amaç olarak değerlendirilmelidir. Tablo 2'de görüldüğü gibi gümrük vergileri ile elde edilen gelirlerin merkezi yönetim bütçe gelirleri içindeki payı %1 ile %2 dolaylarındadır. Her ne kadar gelir sağlama yönü zayıf gibi görünse de gümrük vergileri ülke ekonomisini korumak, geliştirmek ve yön vermek için çok önemli fonksiyonları

bünyesinde barındırmaktadır. Ülkeler arası haksız rekabetin önlenmesi açısından gümrük vergileri önemli bir araçtır. Bir ülke tarafından uygulanan herhangi bir teşvik ve/veya damping karşısında uygulamaya konulacak gümrük vergisi ve benzeri uygulamalar, ülke endüstrilerinin uluslararası haksız rekabete karşı korunması açısından önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

Tablo 2: Gümrük Vergisi Gelirlerinin Merkezi Yönetim Gelirleri İçindeki Payı (%)

Yıl	Merkezi Yönetim Gelirleri (1)	Gümrük Vergisi Gelirleri (2)	2/1 (%)
2006	173.483.430	2.080.930	1,199
2007	190.359.773	2.440.594	1,282
2008	209.598.472	2.770.001	1,322
2009	215.458.341	2.465.856	1,144
2010	254.277.435	3.239.829	1,274
2011	296.823.602	4.653.092	1,568
2012	332.474.895	5.194.839	1,562
2013	389.681.985	5.409.003	1,388
2014	425.382.787	6.542.794	1,538
2015	482.779.900	8.280.339	1,715
2016	554.139.502	9.065.066	1,636

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr>'de yer alan veriler kullanılarak tarafımızca düzenlenmiştir. (<http://www.bumko.gov.tr/TR,4461/butce-gider-gelir-gercekleşmeleri-1924-2016.html>, Erişim: 02/05/2018)

GK 3/8. maddesinde de ifade edildiği gibi, ülkeye ithal edilecek veya ülkeden ihraç edilecek mallar hakkında uygulanan gümrük vergisi, gerek yurtiçi ekonomik hayatı etkilemesi gerekse de ülkede yerleşik firmaların dış dünya ile rekabetine yön vermesi nedeniyle mali olmayan amaçları ile ön plana çıkmaktadır. Ülke içerisinde stratejik öneme sahip olduğu düşünülen sektörlerin gümrük vergileri yoluyla korunması, ülke kalkınması için önem arz eden ve ülke ekonomisine orta ve uzun vadede önemli katkılar sağlayabilecek sektörlerin önünü açan bir uy-

gulamadır. Birçok ülke milli çıkarları doğrultusunda dönem dönem farklı sektör ya da ürün için gümrük koruması sağlayabilmektedir.

Toplam kamu gelirleri içerisinde düşük bir paya sahip olan gümrük vergisinin tarh, tahakkuk ve tahsil süreçlerinin diğer kamu alacaklarından farklı düşünülmemesi gerekmektedir. AATUHK’da yer alan amir hükümler gereğince gümrük vergilerinin tahsil ve takibi de diğer kamu alacakları gibi gerçekleştirilmekte ve ilgili alacağın güvence altına alınması diğer kamu alacaklarından ayrı düşünülmemektedir.

Sonuç

1950’li yıllar, Türk Vergi Sistemi (TVS) açısından bir geçiş dönemi niteliği taşımaktadır. Nitekim, 1950 yılının başlarından 1970 yılının sonlarına kadar geçen süreç TVS açısından “ara dönem” olarak nitelendirilmektedir. Bu süreç içerisinde birer reform sayılabilecek başta Kurumlar Vergisi Kanunu (1949) olmak üzere, Gider Vergileri Kanunu (BSMV – ÖİV - ŞOV) - (1956), Gelir Vergisi Kanunu (1960) ve Vergi Usul Kanunu (1961) yürürlüğe konularak vergi sistemimizde köklü değişiklikler yaşanmıştır. Yapılan bu köklü değişiklikler, kamu alacaklarının güvence altına alınıp korunabileceği bir köklü değişimi de zorunlu kılmıştır. 1907 yılından 1954 yılına kadar yürürlükte olan Tahsili Emval Kanununun günün şartlarını karşılayabilecek nitelikte olmaması bu değişimi zorunlu kılmıştır.

1948 yılında uygulanmaya başlayan ve Dünya Ticaret Örgütü’nün 1995’de kurulmasına kadar dünya ticaretine yön veren Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), uluslararası haksız rekabetin önlenmesi ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesine hizmet etmiştir. Türkiye’nin 1953 yılında ilgili anlaşmaya üye olması sonrasında gümrük mevzuatı ve gümrük vergileri ile ilgili de bir geçiş sürecinin yaşandığından bahsedilebilmektedir. İzleyen yıllarda Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)

ile imzalanan anlaşma başta olmak üzere bir dizi uluslararası anlaşma ile ülkemizin gümrük mevzuatı şekillenmiş ve 1999 yılında kabul edilen 4458 sayılı Gümrük Kanunu ile nihai şeklini almıştır. İlgili kanun kabul tarihinden günümüze bazı değişikliklerle uygulanmaya devam edilmektedir.

Gümrük vergileri yoluyla elde edilen kamu gelirleri miktarı her ne kadar merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde büyük bir paya sahip olmasa da her kamu gelirinde olduğu gibi devletin asli görevi, kamu alacağının zamanında tahsilini sağlayacak tedbirleri almaktır. Herhangi bir nedenle zamanında tahsili sağlanamayan kamu alacaklarının ise cebri yollarla tahsilinin sağlanması ve değerlerinin korunması da yine devletin asli görevleri arasında düşünülmelidir. Geçmişten günümüze değişen devlet ve yönetim anlayışı nedeniyle kamu gelirlerinin mali amaçlar dışında da kullanılabileceği görülmüştür. Birçok kamu geliri ekonomik konjonktürün gerektirdiği tedbirler için bir araç olarak zaman zaman kullanılabilir. Aynı şekilde gümrük vergisi uygulamasının da salt mali gerekçeler göz önünde bulundurularak ihdas edilmiş olduğu söylenemez. Günümüz dünyasında yaşanan dış ticaret odaklı çekişme ve rekabet, ülkeleri gümrük vergileri ve diğer tedbirler yoluyla kendi sanayilerini korumaya mecbur bırakabilmektedir. Böyle bir durum ise gümrük alacakları için mali amacın ikincil planda ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Devlet olgusunun varlığının muhafazası ve devletlerin asli unsuru olan bireylere sunulan hizmetlerin devamının teminatı olan kamu gelirleri, ayrıcalıklı bazı kural ve yaptırımlar çerçevesinde korunmak durumundadır. Nitekim, 1954 yılında yürürlüğe giren AATUHK, bu işlevin yerine getirilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. 6183 sayılı AATUHK, kamu alacağı kavramını yeniden tanımlamakla kalmamış, kamu alacağının korunması yöntemleri-

ne ve cebri tahsil usullerine de yeni düzenlemeler ihdas edilmesine olanak tanımıştır. İhtiyati tahakkuk, ihtiyati haciz, teminat istenmesi, rüçhan hakkı uygulaması ve diğer birçok düzenleme, kanunun yürürlük tarihi ile birlikte günümüze kadar geçen süreçte bazı değişikliklere tabi tutulmak suretiyle uygulanma olanağına kavuşmuştur.

Vergileme sürecinin asli unsurlarından olan tarh işleminin yükümlendirici yönü, mükelleflerin vergiye olan gönüllü uyumu söz konusu olduğu müddetçe işlerlik kazanabilen bir durumdur. Tüm kamu alacaklarında olduğu gibi gümrük vergilerinde de tahsilat sürecinin güvenliği ve kamu alacağının değerinin muhafazası, devletin asli görevleri arasındadır. Ancak ne var ki mükelleflerin vergi bilinci ve ahlakına sahip olmaları kamu alacağının korunabilmesinin asli unsuru olarak kabul edilmesi, kanunla sınırları çizilen ve yöntemleri gösterilen cebri tahsil hükümlerine ise ikincil ve istisnai olarak başvurulması gerekmektedir.

Vergi mükelleflerinin vicdanlarında adaletin tesis edilebilmesi, vergi kanunlarının yer, zaman ve kişi farkı gözetilmeksizin şartları eşit olan her kişi ve kuruma aynı şekilde uygulanabilmesi ile mümkündür. Gönüllü mükellefiyetler artırılabilmesi ve vergi dencinin en az seviyede tutulabilmesi, kanunları uygulayanların kanun hükümlerine riayeti ve dikkati ile mümkün olacaktır. Kamu alacaklarının korunmasının salt kanun metinlerine bağlı kalınarak ve kanuni yaptırımlar kullanılarak sağlanamayacağı açıktır. Bu husus ile ilgili olarak mükelleflerin vergi bilinci konusunda eğitilmeleri, gönüllü uyumun tesisi için yararlı olacaktır. Bununla ilgili olarak, ilk ve orta öğretim kurumlarında bulunan ve birer potansiyel mükellef olan bireylere, özellikle "vergi bilinci" derslerinin okutularak verginin, ülkemiz kalkınması ve geleceği için önemini izahı gerekmektedir.

Kaynakça

- AY H. ve BARAN T. (2014), Kamu Alacaklarının Korunma Yöntemleri ve Bir Değerlendirme, Sosyoekonomi, 2014-1.
- BENK S. (2011), Public Claims: A Legal Evaluation, "Business and Economics Research Journal", ISSN: 1309 – 2448, Volume: 2.
- BİLİCİ N. ve BİLİCİ, A. (2011), Kamu Maliyesi, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- BİLİCİ N. (2011), Vergi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- GERÇEK A. (2003), Türk Vergi Hukukunda Tahsilat İşlemi ve Etkinliği, Ekin Kitabevi, Bursa.
- GERÇEK A. (2013), Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, Ekin Basım Yayın, Bursa.
- KARADAĞ COŞKUN N. (2012), Vergi Alacağının Güvence Altına Alınmasında Teminat, İhtiyati Haciz ve İhtiyati Tahakkuka İlişkin Özellikli Durumlar, "Maliye Dergisi", Sayı 162.
- KARADAĞ COŞKUN N. ve ORGAN İ. (2014), Gümrük Uzlaşması ve Vergi Usul Kanunu'ndaki Uzlaşma Kurumu İle Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi, "Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi", Cilt: 7, Sayı 1.
- KAYNARCA A. (2008), 6183 Sayılı Kanun Kapsamında Amme Alacağının Korunma Yöntemlerinin Örnekli Anlatımı, "Sakarya Vergi Dairesi Başkanlığı", Sakarya.
- KUMRULU A. (1981), Vergi İcra Hukukuna Kavramsal Bir Yaklaşım, "Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi", Yayın No:460, Ankara.
- ÖZ E. (2008), Dış Ticarete Ulusal ve Uluslararası Vergilendirme, Nobel Yayınevi, Adana.
- ÖZ, E. ve DEMİRTAŞOĞLU B. (2012), Kamu Alacağını Koruma Yöntemi Olarak Tasarrufun İptali Davaları, "Türkiye Adalet Akademisi Dergisi", Y. 3, S. 10.
- ÖZBALCI Y. (2003), Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Oluş Yayıncılık.
- TÜRK İ. (1999), Kamu Maliyesi, Gim Matbaası, Ankara.
- YILMAZ S. (2012), Kamu Alacaklarının Tahsili Hukukunda İhtiyati Haciz Müessesesi ve İhtiyati Hacze Karşı Açılan Davalarda İdari Yargı Yerlerince Verilen Kararların Uygulanması, "Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi", Sayı: 61.
- <http://www.alomaliye.com>
- <http://www.bumko.gov.tr>
- <http://www.bursa-smmmo.org.tr>
- <http://dogukaradeniz.gtb.gov.tr>
- <http://www.gib.gov.tr>
- <http://www.ivdb.gov.tr>
- <http://www.kararara.com>
- <http://www.mevzuat.gov.tr>
- <http://muhafaza.gtb.gov.tr>

Türkiye’de Ticari Dışa Açıklığın Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ekonometrik Bir Yaklaşım

Özet

Ticari açıklık ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiler pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye’deki ticari dışa açıklık, enflasyon ve büyüme dinamikleri 1987-2016 yılları baz alınarak incelenmiştir. Çalışmada 1987-2016 yılları için kullanılan yıllık zaman serisi verileri ekonometrik modelleme konu edilmiştir. Modelde yer alan her bir değişkenin durağanlık düzeyini kontrol etmek için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) testleri uygulanmıştır. Değişkenler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin tespiti için Johansen eş-bütünleşme analizleri yapılmıştır. Ampirik analiz sonucunda uzun dönemde ticari dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ticari Dışa Açıklık, Ekonomik Büyüme, Döviz Kuru, Enflasyon, Türkiye.

JEL Sınıflandırma Kodu: F41, F43, F47

Trade Openness and Economic Growth Relationship in Turkey: An Econometric Approach

Abstract

The relationship between trade openness and macroeconomic variables has been a subject of many studies. This study focuses on trade openness, inflation and growth dynamics for Turkey over the period 1987–2016. We use econometric techniques for the analysis. The analysis based on yearly time series data for the period 1987 to 2016. This paper uses ADF and PP tests to find out stationarity of the variables. Johansen co-integration techniques have been used for the estimation. We conclude that the long run relationship among the variables.

Keywords: Trade Openness, Economic Growth, Exchange Rate, Inflation, Turkey.

JEL Classification Codes: F41, F43, F47

Giriş

Dışa açıklık ya da ticari liberalizasyon ile büyüme arasındaki ilişki ekonomik literatür açısından oldukça önemli olagelmıştır. Literatür incelendiğinde 1973 petrol krizlerinin önemli bir kırılma noktası olduğu gözlenmektedir. Bu döneme kadar II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı ve skeptik etkilerini üzerinden atamayan dünyada liberalleşme düşüncesi çok kısıtlı coğrafi alanlara sıkışıp kalmış, bu nedenle serbestleşme ile büyüme arasında muğlak ilişkiler söz konusu olmuştur.

Petrol Krizleri ile yaşanan küresel stagflasyon sonucunda arz yönlü ekonomik bakış açısının gelişmesi daha liberal bir ekonomik sistem yaratmıştır. Yaratılan ekonomik sistemde ülkelerin karşılıklı olarak gümrük ve benzeri korumaları azalttıkları gözlenmektedir. Giderek liberalleşen ortam, karşılıklı serbest ticaret ile ulaşılabilecek en yüksek refahı sağlar görüşünü haklı çıkarır niteliktedir.

1980'lere kadar büyüme ile ticari dışa açıklık arasında tam olarak kurulamayan ilişki bu tarihten sonra büyük oranda açık olarak kurulabilmeye başlanmıştır. Bu noktada durumun tersini öngören çalışmalara da rastlanmaktadır. Ancak bu çalışmaların genellikle dış ticarete sonradan katılmış, tam olarak dışa açılmayı tamamlayamamış ya da dış satım ürünleri dünya ile rekabet etmekten uzak olan ülkelerde yoğunlaştığı belirtilmelidir.

1. Dışa Açıklık Teorik Çerçeve

Dışa açıklık; toplam dış ticaretin GSYİH'ya oranının yüksek olması, ortalama gümrük vergilerinin düşük olması, ithalat kotalarının kaldırılması, ihracatın özendirilmesi yabancı yatırımların serbest olması ve dışa açık politika uygulamalarını içermektedir (Ashra, 2002, 4).

Ticari dışa açıklık, ticari açıklık ya da dış ticaretin serbestleştirilmesi olarak ifade edilen durum ile büyüme arasında ilişkinin bulunduğu bilinmektedir. Dış ticaret ya da dışa açıklık 1961 yılında Nurkse tarafından büyümenin motoru olarak nitelendirilmiş ancak konu özellikle Petrol Krizleri'nden sonra ilgi çekici hale gelmiş, 1980-1990 döneminde Arz Yönlü Ekonomi Kuramıyla daha çok irdelenmiştir.

Endojen büyüme modelleri olarak da adlandırılan literatür, ticaret politikaları ile büyüme arasında ilişki olduğunu ve bu ilişkinin istihdam dahil olmak üzere makroekonomik dengeleri etkilediğini savunmaktadır. Bu nedenle dışa açıklık ve büyüme arasında bağ kuran literatür, büyüme bağlamında enflasyon, döviz kuru, faiz haddi gibi parametrelere de yer vermektedir.

Özellikle Romer (1993), Grossman ve Helpman (1990; 1991), Romer (1994) ve Young'ın (1991) çalışmalarıyla birlikte dış ticaretin ve dış ticaret üzerine uygulanan ekonomi politikalarının büyüme üzerine etkilerini açıklayan literatür gelişmiştir. Bu noktada Grossman ve Helpman'ın geliştirdiği endojen büyüme modelleri kullanılarak, inovasyon, beşerî sermaye, karşılaştırmalı üstünlükler, kaynak dağılımı kanallarıyla büyüme arasındaki ilişkiler analiz edilmeye başlanmıştır. Romer'e göre beşerî sermaye donanımı iyi olan ülke daha hızlı büyümektedir. Büyüme ve dışa açıklığı ilişkilendiren modeller özellikle dışa açılmanın yayılma etkileri yoluyla iç piyasa ve firmaları etkileyerek büyümeyi arttırdığını vurgulamaktadır.

1.1 Dışa Açıklığın Büyümeyi Olumsuz Etkilediğini Savunan Literatür Özeti

Mckinnon ve Shaw'ın (1973) makalelerinden etkilenen ve Tayvan örneğini ele alan Fry (1997), liberalizasyonla beraber gelişen finansal yapının ve döviz kurlarının büyümeye etkisini araştırmıştır. Edwards

(1998), dış ticaret politikaları ile ekonomik büyüme ilişkisini 93 ülke bağlamında analiz etmiştir. Analiz sonuçları iki parametrenin bağlantılı olduğunu ancak serbest ticaretin ya da ticari serbestleşmenin mutlak en iyi olamayabileceğini çünkü arada büyümeyi doğrudan etkileyen parametrelerin bulunduğunu vurgulamıştır.

Bu noktada Rodrik'in (1996) ifade ettiği gibi ekonomik politikalar büyüme performansını etkilemektedir ve dışa açık olmak tek başına analiz için yeterli parametreyi oluşturmamaktadır. Hatta dışa açıklığın büyümeyi olumsuz etkileyebileceğini ya da yavaşlatabileceğini savunan çalışmalar da bulunmaktadır (Rodriguez ve Rodrik (1999). Vamvakidis (2002), 1870 yılından 1970 yılına kadar dışa açıklıkla büyüme arasında uzun dönemli net bir bağlantı olmadığını saptamıştır. Haussmann, Hwang ve Rodrik (2007), Cooke (2010) aynı yönde bulgulara ulaşmışlardır. Bu çalışmalar ihracat mallarının önemine dikkat çekmektedir. Çalışmalara göre dışa açıklığın refahı ve büyümeyi etkileyebilmesi için yüksek katma değerli ürünlerin dış satımının yapılması gerekmektedir.

Kanaatimizce Petrol Krizleri sonucunda arz yönlü politikaların uygulanmaya başlanmasıyla birlikte açıklıkla büyüme arasında ilişki kurulmaya başlanmıştır. Çünkü özellikle gelişmiş ülkelerin serbestleşmesi, karşılıklı olarak büyümeyi tetiklemiştir.

Jin, Doğu Asya ülkelerinin dışa açıklıkları ile hızlı ekonomik büyümelerini ele almıştır (2000). Arz yönlü politikaların uygulandığı ve liberalizasyonun karşılıklı olarak uygulandığı milenyumda doğru araştırmaların gösterdiği sonuçlar, serbestleşme ve ticari açıklığın artmasıyla birlikte büyümenin olumlu etkilendiğidir. Ancak yine de hükümetlerin izledikleri politikaların büyüme üzerindeki etkileri göz ardı edilmemektedir. WTO tarafından yayımlanan çeşitli raporlarda ve basın bildirilerinde de aynı konuya

vurgu yapılmaktadır. 2018 yılı için artan ticaretin, büyümeyi ve istihdamı olumlu etkileyeceği ancak hükümetlerin politikalarına dikkat etmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

1.2 Dışa Açıklığın Büyümeyi Olumlu Etkilediğini Savunan Literatür Özeti

Dışa açıklık ile uzun dönemli büyüme arasındaki ilişki, çeşitli kanallardan ortaya çıkmaktadır (Capolupo and Celi, 2008; 6);

- Dış ticaret partnerlerinde meydana gelen teknolojik gelişme ve bu gelişmenin yayılma etkileriyle ortaya çıkan geçiş mekanizması.
- Dış ticarete açılan firmaların daha verimli hale gelmesi ve piyasa büyüklüğünün artışı sonucunda yaşanan ölçek ekonomileri.
- Dış rekabetin kaynak dağılımı etkisi yaratarak verimsiz firmaların piyasadan çekilmesi.

Ekonomik liberalizasyon ve dışa açılmanın ekonomik büyümeye etkileri Mckinnon'un Güney Kore'nin kalkınma dinamiklerini incelediği kitabında dışa açılmanın olumlu etkileri vurgulanmıştır (1973). Fry (1997) finansal liberalleşme ile büyüme ilişkisinin pozitif olduğunu vurgulamıştır. Romer (1994), dışsal büyümenin nedenlerini araştırdığı makalesinde, tam rekabetten başlayarak aksak rekabet piyasalarına doğru dış ticaret ile büyüme arasındaki ilişkileri analiz etmiştir. Makale pek çok araştırmacının çıkış noktasını oluşturmuştur. Krugman ve Venables (1995)'in çalışmaları ise teorik anlamda birbirine benzer ülkelerin dış ticaret açısından analizinin nasıl olması gerektiğini açıklar niteliktedir. Aynı kapsamda Türkiye özelinde yapılan çalışmalar; Utkulu ve Kahyaoğlu (2005), Yapraklı (2007), Korkmaz ve diğerleri (2010), Türedi ve Berber (2010), Özel (2012), Ulaşan (2015), Ümit (2016), Demir ve arkadaşları (2017) olarak sıralanabilir.

Finansal liberalleşme ve büyüme arasında pozitif ilişki kuran çalışmalar şu şekilde sıralanabilir; Levine (1997), Edwards (1998), Darrat (1999), Jin (2000), Wacziarg (2001). Ticari açıklıkla büyüme etkisi arasında korelasyon bulan çalışmalar çok sayıdadır; Frankel ve Romer (1999), Dollar ve Kraay (2004), Freund ve Bolaky (2008), Andersen ve Babula (2008), Vlastau (2010), Ulaşan (2015).

Yeni Yeni Ticaret Teorileri de aynı bulguları tekrarlamaktadır. Teoriler firma verimliliğini ticari liberalizasyona bağlamakta, bu bağ sonucunda ülkenin dış ticarete açılarak büyüdüğünü savunmaktadırlar. Krugman (1979) ile başlayan Yeni Ticaret Teorileri ve Melitz (2003 ve 2005) ile devam eden Yeni Yeni Ticaret Teorileri liberal ekonomi politikaları ile büyüme arasındaki pozitif ilişkiyi doğrulamaktadır. Bu çalışmalar Helpman ve diğerleri (2004), Hummels ve Klenow (2005), Wang (2009), Cadot ve diğerleri (2012) olarak sıralanabilir.

1.3 Enflasyon ve Dışa Açıklık Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Literatür Özeti

Enflasyonla dışa açıklık arasındaki ilk çalışmalar Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ekonomik performansını analiz etmektedir. Dışa açıklık ve enflasyon arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarda aynı zamanda kur değişkenliği de irdelenmektedir. Kurların enflasyon kanalıyla değişmesi ve ticari açıklığın enflasyon üzerine etkisi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler çerçevesinde yapılmıştır. Analizler genellikle Monetarist yaklaşımın izlerini taşımaktadır. Barro (1991), Romer'in başını çektiği analizlerin çıkış noktasını oluşturmuştur. 1960-1985 yılları için 98 ülke için büyüme dinamiklerini araştıran Barro'nun analitik yaklaşımı Romer'i etkilemiştir. Romer'e (1993) göre 114 ülke için yaptığı analizler bağlamında enflasyon ile dışa açıklık arasında ters yönlü ilişki bulunmaktadır ve dışa açıklık düzeyi arttıkça beklenmeyen enflasyonla savaşta ekonomi politikalarının etkisi artmaktadır.

Romer'in çalışmaları paralelinde yapılan çalışmalar da enflasyonla dışa açıklık arasındaki ilişkileri desteklemektedir. Lane (1997), Terra (1998), Moosa (1997) Romer'in analiz yönetimini kullanmışlardır. Enflasyonla dışa açıklık arasındaki ilişkiye Jin (2000) VAR modellemesi ile analiz etmiştir.

Ashra enflasyon ile dışa açıklık arasındaki fonksiyonel ilişkiyi kuran mekanizmaları şu şekilde ifade etmiştir (2002, 4-5);

- Dışa açıklık üretimi arttırmakta ve enflasyon basılanmaktadır.
- Dışa açıklık arttıkça fiyat dalgalanmaları azalmaktadır.
- Daha fazla dış ticaret yapıldıkça serbest kur rejimine geçiş hızlanmakta, kurların istikrarı enflasyonu yumuşatmaktadır.
- WTO uygulamaları gümrük vergilerinin indirilmesiyle sonuçlanmakta ve dış ticaret fiyatları düşmekte, ithal enflasyonu azalmaktadır.

Aron ve Muellbauer (2007), dışa açıklığın toptan eşya fiyatlarını düşürerek enflasyonun ılımlı kalmasını sağladığını vurgulamışlar aynı ilişkiyi Güney Afrika için analiz etmişlerdir. Afzal ve arkadaşlarına göre (2013; 13) bu ilişki Phillips Eğrisi ve Okun Yasası'nı destekler şekilde özellikle kısa dönemde ortaya çıkmaktadır.

Bibi (2014), dışa açıklık ile doğrudan yabancı yatırımlar, enflasyon ve ekonomik büyümeyi ilişkilendirmiştir.

Babula'ya göre yüksek düzeyde büyüme oranları küresel sisteme eklenerek yakalanabilmekte, teknolojik gelişme ve malların değişimi dışa açıklık sayesinde sağlanabilmektedir (Babula; 2008, 2). Ancak dış ticaret ile büyüme arasında doğrudan bağ kurarken ihtiyatlı bir yaklaşım gerekmektedir.

İlk olarak dış ticaret ile büyüme arasında doğrudan bağ kurarken her iki değişkenin karşılıklı bağımlılık içinde olduğu unutulmamalıdır. Yani büyüme de dış ticareti arttırabilmektedir. İkinci olarak dış ticaret pek çok makroekonomik parametreyi etkilediği için hangisinin büyümeyi daha fazla uyardığı net olarak algılanamamaktadır (Babula; 2008, 14).

2. Analiz

Bu çalışmada, Türkiye için ticari dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Kontrol değişken olarak da döviz kuru ve enflasyon serileri modele dahil edilmiştir. Zaman serisi yönteminin kullanıldığı çalışmada, sırasıyla birim kök testi, eş-bütünleşme testi, uzun dönem analizi ve hata düzeltme modeli yapılmıştır.

2.1 Veri Seti ve Model

1987–2016 dönemini kapsayan bu çalışmada, toplam dört değişken kullanılmıştır. Ekonomik büyüme, ticari dışa açıklık, döviz kuru ve enflasyon serilerine ait veriler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Veri Seti

Değişken	Sembol	Temsil Eden Değişken	Kullanımı	Kaynak
Ekonomik Büyüme	<i>GDP</i>	Kişi Başı Gelir (constant 2010 US\$)	Logaritmik	WDI
Ticari Dışa Açıklık	<i>OP</i>	Ticari Dışa Açıklık ((Imports +exports)/ GDP)	Oran	WDI
Döviz Kuru	<i>ER</i>	Döviz Kuru (LCU per US\$, period average)	Oran	WDI
Enflasyon	<i>INF</i>	GSYİH Deflatör (annual %)	Oran	WDI

Bu çalışmada Türkiye’nin dış ticarete açıklığının ekonomik büyüme ve döviz kuru ve enflasyon üzerindeki etkilerinin araştırılması için aşağıdaki model tahmin edilmiştir.

$$LGDP_t = \beta_0 + \beta_1 OP_t + \beta_2 ER_t + \beta_3 INF_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

2.2 Analiz Yöntemi

Çalışmanın analizinde birim kök testi olarak Dickey ve Fuller (1979) tarafından geliştirilen ADF (Augmented Dickey Fuller) testi ve Phillips ve Perron tarafından geliştirilen (1988) PP testi yöntemleri kullanılmıştır. Eş-bütünleşme analizi olarak bulunan ilk Engle ve Granger (1987) yöntemi ve daha sonrasında bu yöntemin Johansen (1988) ve Johansen ve Juselius (1990) tarafından vektör otoregresif (VAR) temelli analizin geliştirilmesiyle ortaya çıkan yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın devamında uzun ve kısa dönem analiz sonuçları, değişkenler arasındaki ilişkiyi göstermede daha açıklayıcı olacaktır.

Modelde kullanılan Johansen yaklaşımı p. dereceden bir vektör otoregresif süreçle aşağıdaki gibi tanımlanabilir;

$$Y_t = A_1 Y_{t-1} + \dots + A_p Y_{t-p} + BX_t + \varepsilon_t \quad (2)$$

Denklem 2'de Y_t farkı alınmamış ve düzeyde durağan olmayan $I(0)$ k vektörünü, X_t bağımsız değişkenin d vektörünü ve ε_t hata terimini vektörünü göstermektedir.

Denklem 2'de fark işleminden sonra:

$$\Delta Y_t = \pi Y_{t-1} + \sum_{i=1}^{p-1} \tau_i \Delta Y_{t-i} + BX_t + \varepsilon_t \quad (3)$$

$$\pi = \sum_{i=1}^p A_i - I \text{ ve } \tau_i = \sum_{j=i+1}^p A_j \quad (4)$$

Denklem 3 ve 4'te Johansen yöntemi uygulanırken π matrisini tahmin etmede $k \times r$ boyutlu matrisi kullanılmış olup π matrisinin indirgenmiş bir rankı $\pi = \alpha\beta'$ şeklinde yazılır. Eş-bütünleşme sayısı r , değişkenlerin denge içindeki uzun dönem etkisi β' ve hata düzelme modelindeki düzelte hızı α sembolleri ile gösterilmektedir. π matrisinin rankı, iz istatistiği (λ_{traca}) veya Max Eigenvalue istatistiğiyle elde edilmektedir.

Johansen yöntemi uzun dönem analizinde, serilerin düzey değerlerinin kullanılması ve serilerin oldukça fazla bilgi içermesi yönleriyle avantaj sağlarken, analize dâhil edilecek serilerin aynı dereceden durağan olmasının gerekliliği yöntemin kısıtını oluşturmaktadır (Johansen, 1988).

2.3 Birim Kök Testi

Zaman serisi yöntemiyle analiz yaparken modelin düzgün kurulması ve doğru, güvenilir ve tutarlı sonuçlar elde etmek için kullanılan serilerin durağan olması gerekmektedir (Gujarati, 1999: 712). Ancak zaman serisinin durağan olmaması durumunda, zaman içerisinde serinin ortalaması, varyansı ve kovaryansının değişeceğini ifade etmektedir. Zaman

içerisinde belli dönemlerde oluşabilecek şoklar, diğer dönemleri de etkileyebilmekte ve bu durum yaşanan şokların kalıcı hale gelmesine yol açmaktadır. Ekonometri literatüründe birçok birim kök testi geliştirilmiştir. Bu çalışmada literatürde en sık kullanılan ADF ve PP birim kök testleri tercih edilmiştir.

DF testi, üç regresyon denklemine dayalı olarak yapılmaktadır (Dickey ve Fuller, 1979);

$$\text{Yalın hali: } \Delta Y = \gamma Y_{t-1} + u_t \quad (5)$$

$$\text{Sabit terimli: } \Delta Y = \alpha_0 + \gamma Y_{t-1} + \mu_t \quad (6)$$

$$\text{Sabit terimli ve trendli: } \Delta Y = \alpha_0 + \alpha_1 t + \gamma Y_{t-1} + \mu_t \quad (7)$$

Yukarıda yapılan DF test istatistik değerleri MacKinnon kritik değerleri ile karşılaştırıldığında " H_0 : Durağan değildir" hipotezi, " H_1 : Durağandır" hipotezine karşı test edilmiştir. Denklem (1) ve (2)'deki hata terimlerinde içsel bağıntı sorunu olduğunda denklem aşağıdaki gibi yeniden düzenlenir;

$$\Delta Y = \alpha_0 + \alpha_1 t + \gamma Y_{t-1} + \beta_i \sum_{i=1}^m \Delta Y_{t-i} + \mu_t \quad (8)$$

Denklem 8'deki m gecikme uzunluğunu, Δ fark operatörünü ifade etmektedir. Modelde kullanılan ADF testinin DF testinden farkı gecikme sayısında içsel bağıntı sorunun olmamasıdır.

PP testi analizde birim kök testi olarak kullanılan ADF birim kök testinin doğrulaması olarak kullanılmıştır. Yani PP birim kök test sonuçları, ADF test sonuçlarını desteklemektedir.

ADF ve PP test sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Birim Kök Test Sonuçları

	Değişkenler	ADF Test Değerleri	PP Test Değeri	Mackinnon Kritik Değerleri		
				1%	5%	10%
Düzyey Değerleri	LGDP	0.47	1.18	-3.68	-2.97	-2.62
	OP	-1.86	-1.84	-3.68	-2.97	-2.62
	ER	0.52	1.13	-3.68	-2.97	-2.62
	INF	-1.66	-1.42	-3.68	-2.97	-2.62
1. Farkları	Δ LGDP	-5.56	-5.58	-3.68	-2.97	-2.62
	Δ OP	-4.64	-4.66	-3.68	-2.97	-2.62
	Δ ER	-2.80	-2.82	-3.68	-2.97	-2.62
	Δ INF	-7.38	-8.14	-3.68	-2.97	-2.62

Not: Δ sembolü, değişkenlerin birinci farkının alındığını belirtir. Mac Kinnon test değerleri trendsiz ve sabit terimli (intercept) test değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 2'deki birim kök test sonuçları incelendiğinde serilerin tamamının düzey değerlerinde durağan olmadıkları, birinci farkları alındıktan sonra ise durağan hale geldiği görülmektedir. Yani seriler $I(1)$ 'dir.

2.4 Johansen Eş-Bütünleşme Testi

Zaman serisi analizi sonucunda, seriler aynı dereceden eş-bütünleşik olduklarından yani birlikte hareket ettikleri için $I(1)$ Johansen eş-bütünleşme testi uygulanabilmektedir.

Johansen eşbütünleşme analizinin yapılması için değişkenlerin düzey değerleriyle VAR tahmininde bulunmuş ve Tablo 3'te uygun gecikme uzunlukları bulunmuştur. VAR modeli için uygulanan gecikme uzunluğu seçiminde Akaike (AIC), Schwarts (SIC), Final Prediction Error (FPE), Hannan-Quinn (HQ) ve (LR) bilgi kriterleri kullanılarak en uygun gecikme belirlenir (Johansen, 1995; Enders, 1995).

Tablo 3. VAR Modeli İçin Uygun Gecikme Uzunluklarının Seçimi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-83.48285	NA	0.009834	6.72945	6.923003	6.785186
1	31.34132	185.4852*	5.01E-06	-0.872409	0.095357*	-0.593727
2	51.00981	25.72034	4.17E-06	-1.154601	0.587379	-0.652974
3	66.22828	15.21847	5.84E-06	-1.094483	1.42171	-0.369911
4	98.07034	22.0445	3.24e-06*	-2.313103*	0.977304	-1.365585*

Tablo 3'teki sonuçlar incelendiğinde FPE, AIC ve HQ bilgi kriterleri uygun gecikme uzunluğunun 4 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Modelde uygun gecikme uzunluğu bulunduğundan sonra uzun dönem ilişkinin araştırılmasında Johansen eş-bütünleşme testi ve tahmin edilen VAR denklemi kullanılarak analiz edilmiştir. Eş-bütünleşme analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Eş-bütünleşme Sınaması (λ_{trace} ve λ_{max})

Boş Hipotez (H0)	Alternatif Hipotez (H1)	Eigenvalue		%5 Kritik Değer
λ_{trace} test			λ_{trace} değeri	
r=0	r>0	0.831642	103.5850	47.85613
$r \leq 1$	r>1	0.787157	57.26178	29.797
λ_{max} test			λ_{max} değeri	
r=0	r=1	0.831642	46.32318	27.58434
r=1	r=2	0.787157	40.22716	21.13162

λ_{trace} istatistiği sonucuna göre, λ_{trace} değeri %5 kritik değerle karşılaştırılır. Karşılaştırılan bu λ_{trace} değeri daha büyükse eş-bütünleşme ilişkisinin varlığı kabul edilir. Elde edilen sonuçlara göre, iki eş bütünleşme ilişkisinin olduğu varsayılmıştır.

2.5 Uzun Dönem Analizi

Ticari açıklık, döviz kuru ve enflasyon serileri ile ekonomik büyüme serileri arasındaki uzun dönem eş-bütünleşme katsayısı denklem (9) kullanılarak tahmin edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

$$LGDP_t = \alpha_1 + \alpha_2 OP_t + \alpha_3 ER_t + \alpha_4 INF_t + \mu_t \quad (9)$$

Tablo 5. Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	t- istatistik	Olasılık Değeri
OP	0.7874	2.592	0.015
ER	0.1837	4.419	0.000
INF	0.0003	0.388	0.700
C	8.6049	78.418	0.000
R ² =0.87 Düz. R ² =0.85 F _{ist} =59.17(0.000)			

Tablo 5'teki sonuçlara göre, uzun dönem vektörü ekonomik büyüme ile ticari dışa ve döviz kuru arasında elde edilen uzun dönem ilişkisinde pozitif yönlü bir ilişki ortaya çıkmıştır. Analize göre, ticari dışa açıklık 100 birim arttırıldığında ekonomik büyüme 78 birim artmakta ve döviz kuru 18 birim yükselmektedir. Enflasyon serisinin ise olasılık değeri anlamlı çıkmadığı için herhangi bir yorum yapılamamaktadır.

2.6 Hata Düzeltme Modeli

Uzun dönemde eş-bütünleşik olan serilerin, kısa dönem dinamiklerinin incelenmesinde, aşağıdaki hata düzeltme modeli (vector error correction: VECM) oluşturulmuştur:

$$\Delta LGDP_t = \alpha_1 + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} \Delta GDP_{t-i} + \sum_{i=1}^p \gamma_{1i} \Delta OP_{t-i} + \sum_{i=1}^p \varphi_{1i} \Delta ER_{t-i} + \sum_{i=1}^p \sigma_{1i} \Delta INF_{t-i} + \eta_1 ECT_{t-1} + \mu_t \quad (10)$$

Burada ECT_{t-1} ; hata düzeltme terimi (ECT) olup, uzun dönem analizinden elde edilen hata terimleri serisinin, bir dönem gecikmesini ifade etmektedir. m; optimum gecikme uzunluğunu vermektedir. Model tahmin edilmiş ve ulaşılan sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	t- istatistik	Olasılık Değeri
OP	1.3241	2.86	0.009
ER	-0.0259	-0.52	0.601
INF	-0.0001	-0.44	0.657
ECT_{t-1}	0.0019	0.02	0.983
C	0.0183	1.73	0.094
R ² =0.35 Düz. R ² =0.24 F _{ist} =3.32(0.026)			

Tablo 6'daki sonuçlar incelendiğinde negatif beklenen hata düzeltme terimi katsayısı pozitif çıkmıştır. Bu durum modelin hata düzeltme teriminin çalışmadığını gösterirken; uzun dönemde birlikte hareket eden seriler arasında kısa dönemde meydana gelen sapmalarla ilgili yorum yapılamadığı sonucuna varılmıştır.

Sonuç

Dışa açıklık ile büyüme ilişkisini kuran geçmiş modeller bu ilişkinin zayıf olabileceğini hatta aradaki ilişkinin negatife dönebileceğini vurgulamışlardır. Bu çalışmaların çoğunluğu, küresel bağlamda dış ticaretteki serbestleşmenin yüksek düzeyde olma-

dığı ve/veya araştırılan ülkelerin ticari partnerlerinin ticari serbestleşmeyi sağlayamadıkları için olumsuz sonuçlara ulaşmışlardır. 2000'li yıllardan itibaren yapılan çalışmalarda dış açıklıkla ekonomik büyüme arasında net ilişkiler bulunduğu saptanmıştır.

Dışa açıklık ve ekonomik büyümeyi araştırın pek çok model gibi, çalışmamızda da ekonomik büyüme ve dışa açıklık arasında ilişki bulunmuştur. Bu ilişki aynı zamanda döviz kurunu da etkilemektedir.

Dışa açıklık büyümeyi uyarmakta, büyüme dinamiklerinin dışa bağımlı olması dolayısıyla, ithalatın artmasının döviz kurunu uyardığı gözlenmektedir. Dışa açıklık ile enflasyon arasında ise anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Durum Türkiye'nin yaşadığı uzun süreli enflasyona bağlanabilir. 2009 yılına kadar enflasyonun kronik olması nedeniyle dışa açıklık ile aralarında bir bağ kurulamadığı kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Afzal, M., Malik, M. E., Butt A. R. and Kalsoom, F., (2013) Openness, Inflation and Growth Relationships in Pakistan An Application of ARDL Bounds Testing Approach, Pakistan Economic and Social Review, Volume 51, No. 1 (Summer 2013), pp. 13-53.
- Andersen, L.T. and Babula, R. (2008), The Link Between Openness and Long-Run Economic Growth Journal of International Commerce, Economics and Policy, 1-20.
- Aron, J. and Muellbauer, J., (2007). "Inflation Dynamics And Trade Openness: With An Application To South Africa," CSAE Working Paper Series 2007-11, Centre for the Study of African Economies, University of Oxford.
- Ashra, Sunil. (2002). Inflation And Openness: A Study Of Selected Developing Economies, Indian Council For Research On International Economic Relations, Working Paper No: 84.
- Barro, Robert J. (1991). Economic Growth in a Cross Section of Countries, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 106, No. 2. (May, 1991), pp. 407-443.
- Bibi, S., (2014), Impact of Trade Openness, FDI, Exchange Rate and Inflation on Economic Growth: A Case Study of Pakistan, International Journal of Accounting and Financial Reporting, Vol. 4, No. 2, pp. 236-257.
- Cadot, C., Carrère, C., Strauss, V., (2012), Trade Diversification, Income and Growth: What Do We Know, Journal of Economic Surveys Volume 27, Issue 4, <https://doi.org/10.1111/j.1467-6419.2011.00719.x>
- Capolupo, R., and Celi, G, (2008), Openness and economic growth: A comparative study of alternative trading regimes, Economie Internationale 2008/4, No: 116, pp. 5-35.
- Cooke, D. (2010). Openness and inflation. Journal of Money, Credit and Banking, 42, 267-287. <https://doi.org/10.1111/jmcb.2010.42.issue-2-3>

- Darrat, Ali F. (1999) Are Financial Deepening and Economic Growth Causality Related? Another Look at the Evidence. *International Economic Journal* 13:3, 19–35. <https://doi.org/10.1080/10168739900000002>
- Demir, S, Tıraş, H, Coşkun, Y. (2017). The Effects of Trading and Financial Openness on Economic Growth: Turkey Case. *Journal of Strategic Research in Social Science*, 3 (4), pp. 147-170.
- Dickey, D. and Fuller, W.A. (1979), "Distribution of the Estimates for Autoregressive Time Series With a Unit Root", *Journal of the American Statistical Association*, 74: 427-431.
- Edwards, S. (1998), "Openness, Productivity And Growth: What Do We Really Know?", *Economic Journal* Vol: 108, Issue: 447, 383–398. <https://doi.org/10.1111/1468-0297.00293>
- Engle, R.F. and Granger, W.J. (1987): "Co-integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing," *Econometrica*, 55, 251–76.
- Frankel, J. A., and Romer, D. (1999). Does Trade Cause Growth? *American Economic Review*, 89, 379–399. <https://doi.org/10.1257/aer.89.3.379>
- Fry, M. J. (1997) In Favour of Financial Liberalisation. *Economic Journal* 107, No: 442, 754–770.
- Grossman, G. M., and Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in The Global Economy*. Cambridge: MIT Press
- Gujarati, D. N. (1999) *Temel Ekonometri*, Çev. Ümit Şenesen, Gülay Günlük Şenesen, Literatür Yayıncılık, 7. Basım, Eylül 2010, İstanbul.
- Haussmann, R., Hwang, J., & Rodrik, D. (2007). What you export matters. *Journal of Economic Growth*, 12, 1–25. <https://doi.org/10.1007/s10887-006-9009-4>
- Helpman, E., Melitz, M., and Yeaple, S. (2004), "Export Versus FDI with Heterogeneous Firms", *American Economic Review* 94(1), 300-316.
- Hummels, D. and Klenow, P. (2005), "The Variety and Quality of a Nation's Exports", *American Economic Review* 95, pp. 704-723.
- Jin, Jang C. (2010) Openness and growth: an interpretation of empirical evidence from East Asian countries, *The Journal of International Trade & Economic Development*, 9:1, 5-17, <https://doi.org/10.1080/096381900362517>
- Johansen, S. (1988), "Statistical analysis of cointegration vectors", *Journal of Economic Dynamic and Control*, 12, 231-254.
- Johansen, S. and Juselius, K. (1990). Maximum likelihood estimation and inference on cointegration with application to the demand for Money", *Oxford Bulletin of Economic and Statistics*, 52, 169-210.
- Korkmaz, T., Çevik, E. and Birkan, E. (2010). Finansal Dışa Açıklığın Ekonomik Büyüme ve Finansal Krizler Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği, *Journal of Yasar University*, 17(5), pp. 2821-2831.
- Krugman P., and Venables, A., (1995). The Seamless World A Spatial Model of International Specialization, NBER Working Paper No: 5220.
- Krugman, P. (1979), Increasing Returns, Monopolistic Competition, and International Trade. *Journal of International Economics* 9 (4), 469-479.
- Lane, Philip. (1997). Inflation in Open Economies, *Journal of International Economics*, Volume 42, Issues 3–4, 1 May 1997, Pages 327-347 [https://doi.org/10.1016/S0022-1996\(96\)01442-0](https://doi.org/10.1016/S0022-1996(96)01442-0)
- Levine, R. (1997) Financial Development and Economic Growth: Views and Agenda. *Journal of Economic Literature* Vol: 35, No: 2, 688–726.
- Mckinnon, R. I. (1973) *Money and Capital in Economic Development*. Brooking Institution, Washington, D.C
- Melitz, M. (2003), "The Impact of Trade On Intra Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity", *Econometrica* Vol 71 (6), s. 1695-1725.
- Melitz, M., and Ottaviano, G., (2005) "Market Size, Trade, And Productivity", NBER Working Paper No: 11393, 2005.
- Moosa, Imad A. (1997), Testing The Long-Run Neutrality Of Money in A Developing Economy: The Case Of India, *Journal of Development Economics*, Vol. 53, No. 1, p 139-155. [https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(97\)00006-0](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(97)00006-0)
- Özel, H, A. (2012). Küreselleşme Sürecinde Ticari Ve Finansal Açıklığın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği, *Yönetim Bilimleri Dergisi*. 10, (19), ss. 1-30.
- Perron, P. (1990). Testing For A Unit Root In A Time Series With A Changing Mean, *Journal of Business & Economic Statistics*, 8(2), 153-162.
- Phillips, P.C. ve Perron, P. (1988). Testing For A Unit Root In Time Series Regression. *Biomètrika*, 75 (2), 336-346.
- Rodriguez, F., Rodrik, D., 2001. Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to The Cross-National Evidence. In: Bernanke, B.S., Rogoff, K. (Eds.), *NBER Macroeconomics Annual 2000*. MIT Press, Cambridge.
- Rodrik, D. (1996), Understanding Economic Policy Reform *Journal of Economic Literature* Vol. 34, No. 1 (Mar., 1996), pp. 9-41
- Romer, D. (1993), Openness and inflation: Theory and evidence. *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 108, No. 4, pp. 869-903. <http://dx.doi.org/10.2307/2118453>
- Romer, P. M. (1994). The Origins Of Endogenous Growth, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 8, No. 1, winter, pp. 3-22.
- Terra, Cristina T. (1998), 'Openness and Inflation: A New Assessment' *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 113, Issue 2, 1 May 1998, Pages 641–648, <https://doi.org/10.1162/003355398555603WTO>
- Türedi, S. and Berber, M. (2010). Finansal Kalkınma, Ticari Açıklık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Analiz, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35, ss. 301-316.
- Ulaşan, B. (2015). Trade Openness and Economic Growth: Panel Evidence. *Applied Economics Letters*, 22, 163–167. <https://doi.org/10.1080/13504851.2014.931914>
- Ümit, Ö. (2016). Türkiye'de Ticari Açıklık, Finansal Açıklık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiler: Sınır Testi Yaklaşımı. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(1), ss. 255-272.
- Utkulu, U. ve Kahyaoğlu, H. (2005), Ticari ve Finansal Dışa Açıklık Türkiye'de Büyüme Ne Yönde Etkiledi?. Discussion Paper, *Turkish Economic Association*, No. 2005/13, Turkish Economic Association, Ankara.
- Vamvakidis, A. (2002). How Robust is the Growth-Openness Connection: Historical Evidence. *Journal of Economic Growth*, 7(1): 57-80.
- Wacziarg, R. (2001). Measuring The Dynamic Gains From Trade, *World Bank Economic Review*, vol. 15 (3), pp. 393–429.
- Wang, M. (2009), Manufacturing FDI and Economic Growth: Evidence From Asian Economies, *Applied Economics*, Vol: 41, 8, pp, 991-1002. <https://doi.org/10.1080/00036840601019059>
- Yapraklı, S. (2007). Ticari ve Finansal Dışa Açıklık İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 5, ss. 67-89.
- Young, A. (1991). Learning by doing and the dynamic effects of international trade. *The Quarterly Journal of Economics*, 106, 369–406. <https://doi.org/10.2307/2937942>

7101 Sayılı Kanun İle İflas Ertelemenin Yerini Alan Konkordatonun Uygulanma Esasları

Özet

İcra ve İflas Kanununda yapılan değişiklikle, 2003 yılından bu tarafa uygulanmakta olan “iflasın ertelenmesi” kurumu kaldırılmış, bunun yerine anılan Kanundaki “konkordato” kurumu daha etkin ve işlevsel bir hale getirilmiştir. Bu kapsamda, sermaye şirketleri ve kooperatiflerin aktifleri borçlarını karşılamaya yetmediği ve dolayısıyla bunların borca batık durumda olduğu hallerde, artık iflas erteleme talebinde değil, vade ve-rilmek veya tenzilat yapılmak suretiyle borçları ödeyebilmek veya muhtemel bir iflastan kurtulmak için konkordato talebinde bulunulması gerekmektedir. Alacaklılar, iflasın ertelenmesinde sürecin tamamen dışında iken, konkordatoda ise karar verici konuma gelmişlerdir. Ayrıca, iflas erteleden farklı olarak, şirket ve kooperatifler dışında diğer tüzel ve gerçek kişi borçlular da konkordato isteminde bulunma hakkına sahip olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: İflas, İflasın Ertelenmesi, Konkordato, Mühlet, Konkordato Komiseri, Asliye Ticaret Mahkemesi.

JEL Sınıflandırma Kodu: G33, K35, K40.

Principles Of Implementing Of The Bankrupt's Certificate Supplanted Postponement Of The Bankruptcy With The Law No. 7101

Abstract

With the amendment made in the Execution and Bankruptcy Law, the institution of “postponement of bankruptcy”, which is being applied to this side in 2003, is abolished, and instead, the “bankrupt's certificate” institution in the referred Law is made more effective and functional. In this context, in cases where capital companies and cooperatives are not able to cover their debts and therefore they are insolvent, it is no longer to lodge a claim for postponement of bankruptcy, but to request a bankrupt's certificate to pay off debts or to get rid of a possible fraud by giving a term or deduction. The creditors were in a decision-making position in the bankrupt's certificate, while they were completely out of the process in postponement of bankruptcy. In addition, unlike postponement of bankruptcy, other natural and legal person debtors, other than companies and co-operatives, also have the right to demand bankrupt's certificate.

Keywords: Bankruptcy, Postponement of Bankruptcy, Bankrupt's Certificate, Respite, Trustee In Composition, Commercial Court.

JEL Classification Codes: G33, K35, K40.

Giriş

Ülkemizde yaşanan 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin ardından 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununda¹ (İİK) yapılan düzenlemeyle iflasın ertelenmesi müessesesi getirilmiştir. Bu kapsamda, borçları aktifinden fazla olan sermaye şirketleri ve kooperatifler hakkında iflas kararı verilmesi yerine, bunların mali durumunun iyileştirilmesinin mümkün olduğuna dair bir iyileştirme projesi ile mahkemeden iflasın ertelenmesini isteyebilmesine imkan sağlanmıştır. Ancak, 2003 yılından bu yana uygulanan iflasın ertelenmesi kurumunun ihdas amacının gerçekleştirilmesi konusunda isteneni verememesi, iflasın ertelenmesinde alacaklıların herhangi bir şekilde söz sahibi olmaması, kötüye kullanım, sürecin borçlu ve mahkeme arasında yürütülmesi, yaşanan yargılama sorunları ve yargı sürecinin uzun sürmesi gibi hususlar dikkate alınarak 7101 sayılı İcra ve İflas Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun² ile bünyesinde pek çok sorunu barındıran iflasın ertelenmesi kurumu tamamen yürürlükten kaldırılmış ve bunun yerine alacaklılar ile borçlunun bir müzakere sonrasında anlaşmaları ve bu anlaşmanın mahkemece tasdiki esasına dayanan konkordato kurumu daha etkin ve işlevsel bir yapıya kavuşturulmuştur.

Dürüst borçluları iflastan korumayı amaçlayan ve bir icra-iflas hukuku kurumu olan konkordato, İİK'nın 285 ila 309/1 maddelerinde düzenlenmiştir. Uygulamada konkordato, vade konkordatosu ve tenzilat konkordatosu olarak ikiye ayrılmaktadır. Tenzilat konkordatosunda alacaklılar, borçluya karşı, alacaklarının belirli bir yüzdesini tahsil etmekten vazgeçmekte ve borçlu borçlarının konkordatoda kabul edilen kısmını (yüzdesini) ödemek suretiyle borçlarının tamamından kurtulmaktadır. Vade kon-

kordatosunda ise borçlu borcunun tamamını ödemek için alacaklılarından bir vade istemekte veya borçlarını taksitlendirmektedir. Bu çerçevede konkordato, *“borçların yeniden yapılandırılması suretiyle iflasa tabi borçluların mali durumunun düzeltilerek iflastan kurtulmasını, diğer borçluların ise mali durumunun düzeltilmesini amaçlayan, alacaklıların da belirli bir tenzilatla veya vadede alacağına kavuşmasını sağlayan ve mahkemenin tasdikiyle taraflar açısından bağlayıcı hale gelen bir anlaşma”* şeklinde tanımlanabilir. O halde, konkordatonun en temel amacı, şirketler başta olmak üzere borçluları muhtemel bir iflastan kurtarmaktır.

İşte bu çalışmada, 7101 sayılı Kanunla konkordatoya ilişkin yapılan getirilen düzenlemeler detaylı ve sistematik olarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

1. Konkordato Talebinde Bulunabilecekler

Konkordato talebinde bulunabilecekler, “borçlular” ve “alacaklılar” olmak üzere esas itibarıyla ikiye ayrılmaktadır. İflas ertelemeye sadece sermaye şirketleri ile kooperatifler başvurabilmekte iken konkordatoya gerçek ve tüzel kişi tüm borçlular başvurabilecektir. Bu kapsamda, borçlarını, vadesi geldiği hâlde ödeyemeyen veya vadesinde ödeyememe tehlikesi altında bulunan herhangi bir borçlu, vade verilmek veya tenzilat yapılmak suretiyle borçlarını ödeyebilmek veya muhtemel bir iflastan kurtulmak için konkordato talep edebilir. Görüldüğü üzere, tacir olmayanlar da konkordato talep edebilme hakkına sahiptir. Burada önemli olan, konkordato talep edenin, vadesi geldiği halde borçlarını ödeyememesi veya vadesinde ödeyememe tehlikesi altında olmasıdır. Ancak, konkordato sürecinin başarısız olması halinde, tacir olmayanlar hakkında iflas kararı verilemez.

Borçlu yanında, iflâs talebinde bulunabilecek borçlunun her alacaklısı da, gerekçeli bir dilekçeyle, borçlu hakkında konkordato işlemlerinin başlatılmasını isteyebilir.

¹ 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, 19.06.1932 tarihli ve 2128 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

² 7101 sayılı **İcra ve İflas Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun**, 15.03.2018 tarihli ve 30361 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

2. Konkordato Talebinin Yapılacağı Mahkeme ve Sunulacak Belgeler

Konkordato başvurusu bir dilekçe ile iflasa tabi olan borçlu için muamele merkezinin bulunduğu yerdeki, iflasa tabi olmayan borçlu için yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesine yapılır. Merkezleri yurt dışında bulunan ticari işletmeler ise Türkiye'deki şubenin, birden fazla şubenin bulunması halinde merkez şubenin bulunduğu yerdeki aynı mahkemeye başvurur.

Konkordato talebine eklenecek belgeler, konunun daha sıkı bir biçimde disiplin altına alınması ve talep sahibi borçlunun mali ve finansal durumunun net bir şekilde ortaya konulması amacıyla anılan Kanun ile detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre konkordato talebine eklenecek belgeler şunlardır (İİK md. 286):

- Borçlunun borçlarını hangi oranda veya vadede ödeyeceğini, bu kapsamda alacaklıların alacaklarından hangi oranda vazgeçmiş olacaklarını, ödemelerin yapılması için borçlunun mevcut mallarını satıp satmayacağını, borçlunun faaliyetine devam edebilmesi ve alacaklılara ödemelerini yapabilmesi için gerekli mali kaynağın sermaye artırımını veya kredi temini yoluyla yahut başka bir yöntem kullanılarak sağlanacağını gösteren **konkordato ön projesi**.³
- Borçlunun malvarlığının durumunu gösterir belgeler; borçlu defter tutmaya mecbur kişilerden ise 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa⁴ göre hazırlanan son bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, hem işletmenin devamlılığı esasına göre hem de aktiflerin muhtemel satış fiyatları üzerinden hazırlanan ara bilançolar, ticari defterlerin açılış ve kapanış tasdikleri ile elektronik ortamda

oluşturulan defterlere ilişkin e-defter berat bilgileri, borçlunun mali durumunu açıklayıcı diğer bilgi ve belgeler, maddi ve maddi olmayan duran varlıklara ait olup defter değerlerini içeren listeler, tüm alacak ve borçları vadeleri ile birlikte gösteren liste ve belgeler.

- Alacaklıları, alacak miktarlarını ve alacaklıların imtiyaz durumunu gösteren liste.
- Konkordato ön projesinde yer alan teklife göre alacaklıların eline geçmesi öngörülen miktar ile borçlunun iflası halinde alacaklıların eline geçebilecek muhtemel miktarı karşılaştırmalı olarak gösteren tablo.
- SPK veya KGK tarafından yetkilendirilen bağımsız denetim kuruluşunca hazırlanan ve konkordato ön projesinde yer alan teklifin gerçekleşmesinin kuvvetle muhtemel olduğunu gösteren finansal analiz raporları ile dayanakları (Ancak küçük işletmeler, finansal analiz raporunu ibraz etmek zorunda değildir).

Konkordato talebiyle birlikte mahkemeye sunulan mali tabloların tarihi, başvuru tarihinden **en fazla 45 gün öncesine** ait olmalıdır. Böylece değerlendirmelerin, örneğin altı ay, bir yıl öncesine ait olan ve geçen zamanın etkisiyle gerçek durumu yansıtmaktan uzaklaşan verilerden hareketle değil, güncel verilerden hareketle yapılması sağlanacaktır. Son olarak belirtelim ki, borçlu, konkordato sürecinde mahkeme veya komiser tarafından istenebilecek diğer belge ve kayıtları da ibraz etmek zorundadır.

3. Konkordato Başvurusunun Değerlendirme Aşamaları

Konkordato başvurusu sonrasında mahkemece yapılacak işlem ve değerlendirmeler aşamalar halinde aşağıda açıklanmıştır.

3.1. Geçici Mühlet Verilmesi

Konkordato talebi üzerine mahkeme, başvuruda sunulan belgelerin eksiksiz olarak mevcut olduğunu

³ İİK'nın 286/1-a maddesinde öngörülen proje, bir ön projedir; geçici mühlet ve kesin mühlet zarfında değiştirilerek netleştirilebilecek ve böylece alacaklılar toplantısına başlangıçtaki ön projeden farklı bir konkordato projesi sunulabilecektir.

⁴ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

tespit ettiğinde derhal **geçici mühlet kararı** verir ve borçlunun malvarlığının muhafazası için gerekli gördüğü bütün tedbirleri⁵ alır. Bu düzenlemeyle, ödeme güclüğü içindeki borçluya süratle geçici hukuki koruma sağlanmaktadır. Mahkemece verilecek **geçici mühlet üç aydır**. Ancak, bu süre, talep üzerine en fazla iki ay daha uzatılabilir; fakat geçici mühletin toplam süresi **beş ayı** geçemez (İİK md. 287).

Eğer ki, konkordato işleminin başlatılması alacaklılardan biri tarafından talep edilmişse, borçlunun bir önceki bölümde belirtilen belgeleri ve kayıtları mahkemenin vereceği makul süre içinde ve eksiksiz olarak sunması halinde geçici mühlet kararı verilir. Belge ve kayıtların süresinde ve eksiksiz olarak sunulmaması halinde geçici mühlet kararı verilmez ve alacaklının yaptığı konkordato talebi reddedilir.

3.2. Geçici Konkordato Komiseri Görevlendirilmesi

Mahkeme, geçici mühlet kararıyla birlikte konkordatonun başarıya ulaşmasının mümkün olup olmadığının yakından incelenmesi amacıyla bir **geçici konkordato komiseri** görevlendirir. Alacaklı sayısı ve alacak miktarına göre iki veya üç komiser de görevlendirilebilir. Konkordatonun başarıya ulaşması ile kastedilen, konkordato talebinde bulunanın mali durumunun düzelmesinin mümkün olup olmadığı veya konkordato teklifinin tasdiki şartlarının yerine gelip gelemeyeceğidir.

3.3. Kesin Mühlet Verilmesi

Mahkeme, kesin mühlet hakkındaki kararını geçici mühlet içinde verir. Kesin mühlet hakkında bir karar verilebilmesi için mahkeme, borçluyu ve varsa konkordato talep eden alacaklıyı duruşmaya davet eder. Geçici komiser, duruşmadan önce yazılı raporunu sunar ve mahkemece gerekli görülürse, beyanı alınmak üzere duruşmada hazır bulunur. Mahkeme

yapacağı değerlendirmede, itiraz eden alacaklıların dilekçelerinde ileri sürdükleri itiraz sebeplerini de dikkate alır. Konkordatonun başarıya ulaşmasının mümkün olduğunun anlaşılması halinde borçluya **bir yıllık kesin mühlet** verilir. Bu kararında mahkeme ayrıca yeni bir görevlendirme yapılmasını gerektiren bir durum olmadığı takdirde geçici komiser veya komiserlerin görevine devam etmesine de karar verir ve dosyayı komisere tevdi eder (İİK md. 289).

Öte yandan, güçlük arz eden özel durumlarda kesin mühlet, komiserin bu durumu açıklayan gerekçeli raporu veya borçlunun istemi üzerine mahkemece **altı aya kadar uzatılabilir**. Uzatma talebi kesin mühletin sonra ermesinden önce yapılır ve uzatma kararı vermeden önce varsa alacaklılar kurulunun da görüşü alınır.

Bu arada mahkeme, kesin mühlet kararıyla beraber veya kesin mühlet içinde uygun görülecek bir zamanda yedi alacaklıyı geçmemek, herhangi bir ücret takdir edilmemek ve tek sayıda olmak kaydıyla ayrıca bir alacaklılar kurulu oluşturabilir.

Diğer taraftan, konkordato talebi ile amaçlanan iyileşmenin, kesin mühletin sona ermesinden önce gerçekleştiğinin komiserin yazılı raporuyla mahkemeye bildirilmesi üzerine mahkemece resen, kesin mühletin kaldırılarak konkordato talebinin reddine karar verilir. Bunun yanında, iflasa tabi borçlu bakımından, kesin mühletin verilmesinden sonra borçlunun malvarlığının korunması için iflasın açılmasının gerekmesi, konkordatonun başarıya ulaşamayacağının anlaşılması, İİK'nın 297. maddesine aykırı davranılması veya komiserin talimatlarına uyulmaması, borca batık olduğu anlaşılan bir sermaye şirketi veya kooperatifin konkordato talebinden feragat etmesi hallerinde komiserin yazılı raporu üzerine mahkeme, kesin mühleti kaldırarak konkordato talebinin reddine ve borçlunun iflasına resen karar verir (İİK md. 291-292).

⁵ Bu kapsamda mahkeme, uygun gördüğü takdirde borçlu aleyhine başlatılmış veya talepten sonra başlatılacak icra ve iflas takiplerinin durdurulmasına veya yasaklanmasına karar verebilir.

3.4. Konkordato Projesinin Alacaklılar Tarafından Kabulü

Alacaklılar, komiser tarafından ilanla, ilan tarihinden itibaren 15 gün içinde alacaklarını bildirmeye davet olunur. Ayrıca, ilanın birer sureti adresi belli olan alacaklılara posta ile gönderilir. İlânda, alacaklılarını bildirmeyen alacaklıların bilançoda kayıtlı olmadıkça konkordato projesinin müzakerelerine kabul edilmeyecekleri ihtarı da yazılır. Komiser borçluyu ayrıca iddia olunan alacaklar hakkında açıklamada bulunmaya davet eder.

Konkordato projesinin hazırlanması, alacaklıların bildirilmesi ve tahkiki tamamlandıktan sonra komiser, ilanla alacaklıları, konkordato projesini müzakere etmek üzere toplanmaya davet eder.

Toplantı günü ilandan en az 15 gün sonra olmak zorundadır. Komiser alacaklılar toplantısına başkanlık eder ve borçlunun durumu hakkında bir rapor verir. Bu toplantıya borçlu da katılır. Konkordato projesi;

- Kaydedilmiş olan alacaklıların ve alacakların yarısını veya
- Kaydedilmiş olan alacaklıların dörtte birini ve alacakların üçte ikisini,

aşan bir çoğunluk tarafından imza edilmiş ise kabul edilmiş sayılır. Oylamada sadece konkordato projesinden etkilenen alacaklılar oy kullanabilir. Konkordato projesinin müzakereleri sonucunda oluşturulan konkordato tutanağı, kabul ve ret oylarını içerecek şekilde derhal imzalanır. Komiser, iltihak süresinin bitmesinden itibaren en geç 7 gün içinde konkordatoya ilişkin bütün belgeleri, konkordato projesinin kabul edilip edilmediğine ve tasdikinin uygun olup olmadığına dair gerekçeli raporunu mahkemeye tevdi eder (İİK md. 302).

3.5. Konkordatonun Mahkemeye İncelenmesi ve Tasdiki

Komiserin gerekçeli raporunu ve dosyayı tevdi alan mahkeme, konkordato hakkında karar vermek üzere yargılamaya başlar. Mahkeme, komiseri dinledikten sonra kısa bir zamanda ve her halde kesin

mühlet içinde kararını vermek zorundadır. Ancak, konkordato hakkında yapılan yargılamada kesin mühlet içinde bir karar verilemeyeceği anlaşılırsa; mahkeme, gerekli görürse komiserden gerekçeli bir rapor da alarak, karar verilinceye kadar mühlet hükümlerinin devamına karar verebilir. Bu süre altı aydan fazla olamaz.

7101 sayılı Kanunda konkordatonun tasdiki şartları özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre, alacaklılar toplantısında ve iltihak süresi içinde verilen oylarla kabul edilen konkordato projesinin tasdiki aşağıdaki şartların gerçekleşmesine bağlıdır (İİK md. 305):

- Adi konkordatoda teklif edilen tutarın, borçlunun iflası hâlinde alacaklıların eline geçebilecek muhtemel miktardan fazla olacağına ilişkin anlaşılması, malvarlığının terki suretiyle konkordatoda paraya çevirme hâlinde elde edilen hasılat veya üçüncü kişi tarafından teklif edilen tutarın iflâs yoluyla tasfiye hâlinde elde edilebilecek bedelden fazla olacağına ilişkin anlaşılması,
- Teklif edilen tutarın borçlunun kaynakları ile orantılı olması,
- Konkordato projesinin İİK md. 302’de öngörülen çoğunlukla kabul edilmiş bulunması,
- İmtiyazlı alacaklıların alacaklarının tam olarak ödenmesinin ve mühlet içinde komiserin izniyle akdedilmiş borçların ifasının, alacaklı bundan açıkça vazgeçmedikçe yeterli teminata bağlanmış olması,
- Konkordatonun tasdikinin gerektirdiği yargılama giderleri ile konkordatonun tasdiki durumunda alacaklılara ödenmesi kararlaştırılan para üzerinden alınması gereken harcın, tasdik kararından önce, borçlu tarafından mahkeme veznesine depo edilmiş olması.

Mahkeme konkordato projesini yetersiz bulursa kendiliğinden veya talep üzerine gerekli gördüğü düzeltmenin yapılmasını isteyebilir.

Yukarıdaki şartları sağlayan konkordato projesi mahkeme tarafından tasdik edilir. Konkordatonun tasdiki kararında alacaklıların hangi ölçüde alacak-

larından vazgeçtiği ve borçlunun borçlarını hangi takvim çerçevesinde ödeyeceği belirtilir. Alacaklıların vazgeçtiği veya konkordatoya kabul oyu vermekle birlikte tasdik nedeniyle kabul etmiş sayılan alacaklıların vazgeçmiş sayıldıkları miktar veya oran son derece önemlidir. Zira bu kısım alacak, artık borçludan talep edilemez. İşte bu bakımdan kararda mezkûr kısmın açıkça belirtilmesi gerekir. Mahkeme ayrıca tasdik edilen konkordatonun yerine getirilmesini sağlamak için gerekli gözetim, yönetim ve tasfiye tedbirlerini almakla görevli bir kayyım tayin edilebilir. Tasdik kararı mahkemece ilan olunur ve ilgili yerlere bildirilir.

Diğer taraftan, borçlunun talebi üzerine, tasdik kararında rehinli malın muhafaza altına alınması ve satışı ile finansal kiralama konusu malların iadesi, kardardan itibaren bir yılı geçmemek üzere İİK'nın 307. maddesinde öngörülen şartlarla ertelenebilir. Ancak borçlu, rehinli veya finansal kiralama konusu malı rızasıyla devreder, iflas eder veya ölürse, erteleme kendiliğinden hükümsüz hale gelir. Bunun yanında, konkordatoyu tasdik eden mahkeme, ilgili alacaklıların talebi üzerine ve borçluyu da davet ederek aynı hükümdeki hallerden birinin varlığının yaklaşık olarak ispat edilmesi kaydıyla erteleme kararını kaldırır.

Son olarak belirtelim ki, konkordato tasdik edilmezse mahkeme konkordato talebinin reddine karar verir ve bu karar ilan edilerek ilgili yerlere bildirilir. Borçlunun iflasa tabi şahıslardan olması ve doğrudan doğruya iflas sebeplerinden birinin mevcut olması halinde mahkeme, borçlunun iflasına resen karar verir (İİK md. 308). Bu halde örneğin, borca batık bir sermaye şirketinin tasdik talebinin reddedilmesi halinde mahkeme tarafından resen şirketin iflâsına karar verilmesi gerekir.

4. Mahkemece Verilen Mühletin Sonuçları ve Konkordatonun Hükümleri

4.1. Kesin Mühletin Sonuçları

İİK'nın 289. maddesi kapsamında mahkeme tarafından verilen kesin mühlet; alacaklılar, sözleşmeler ve borçlu bakımından bir takım sonuçları olmak-

tadır. Ayrıca, anılan Kanunun 288/1. maddesinde "Geçici mühlet, kesin mühletin sonuçlarını doğurur." hükmüne yer verilmiştir. Dolayısıyla, kesin mühletin sonuçları geçici mühlet için de aynen geçerlidir.

4.1.1. Alacaklılar Bakımından

Kanun koyucu, kesin mühlet içinde alacaklıların haklarına bazı sınırlamalar getirmiştir. Alacaklıların haklarında yapılan bu sınırlamaların temel nedeni, konkordato mühleti içinde borçlunun rahat hareket edebilmesi ve alacaklıların baskısı altında olmadan konkordato projesinin hayata geçirilebilmesi için faaliyetlerine devam edebilmesinin sağlanmasıdır. Bu çerçevede, mühlet içinde borçlu aleyhine 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre yapılan takipler de dâhil olmak üzere **hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur, ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları uygulanmaz**, bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren süreler **işlemez**. Kural olarak, kesin mühlet tarihinden itibaren rehinle temin edilmemiş her türlü alacağa faiz işlemesi durur (İİK md. 294).

Ayrıca, konkordato mühletinin verilmesinden önce, müstakbel bir alacağın devri sözleşmesi yapılmış ve devredilen alacak konkordato mühletinin verilmesinden sonra doğmuş ise bu devir hükümsüzdür. Bu düzenlemenin amacı borçlunun konkordato alacaklılarının müracaat edebileceği malvarlığını korumaktır. Bununla birlikte, mühlet sırasında rehinle temin edilmiş alacaklar nedeniyle rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takip başlatılabilir veya başlamış olan takiplere devam edilebilir; ancak bu takip nedeniyle muhafaza tedbirleri alınamaz ve rehinli malın satışı gerçekleştirilemez (İİK md. 295).

4.1.2. Sözleşmeler Bakımından

Sözleşmenin karşı tarafının konkordato projesinden etkilenip etkilenmediğine bakılmaksızın, borçlunun taraf olduğu ve işletmesinin faaliyetinin devamı için önem arz eden sözleşmelerde yer alıp da borçlunun konkordato talebinde bulunmasının sözleşmeye aykırılık teşkil edeceğine, haklı fesih sebebi sayılacağına yahut borcu muaccel hâle getireceğine ilişkin

hükümler, borçlunun konkordato yoluna başvurması durumunda uygulanmaz. Sözleşmede bu yönde bir hüküm bulunmasa dahi sözleşme, borçlunun konkordatoya başvurduğu gerekçesiyle sona erdirilemez (İİK md. 296). Bu şekilde, özellikle borçluya temel mal veya hizmet sağlayan sözleşmelerin devam etmesine imkan sağlanmaktadır.

Diğer taraftan, hizmet sözleşmeleri hariç olmak üzere borçlu, tarafı olduğu ve konkordatonun amacına ulaşmasını engelleyen sürekli borç ilişkilerini, komiserin uygun görüşü ve mahkemenin onayıyla herhangi bir zamanda sona erecek şekilde feshedebilir. Bu bağlamda ödenmesi gereken tazminat, konkordato projesine tabi olur. Dolayısıyla, borçlunun tarafı olduğu sürekli sözleşmeler, borçlunun iyileşmesine olumsuz etkilerinin bulunması halinde, karşı tarafın zararının karşılanması koşuluyla her zaman sona erdirilebilir. Bu fesih, olağanüstü bir fesih imkanıdır.

4.1.3. Borçlu Bakımından

Borçlu, konkordato mühleti boyunca, iflastan farklı olarak, **ticari faaliyetlerine devam edebilir**. Ancak borçlunun faaliyetlerine devam etmesi, komiserin nezareti altında olur. Bunun yanında mahkeme, bazı işlemlerin geçerli olarak ancak komiserin izni ile yapılmasına veya borçlunun yerine komiserin işletmenin faaliyetini devam ettirmesine karar verebilir.

Bunun yanında borçlu, mahkemenin izni dışında mühlet kararından itibaren rehin tesis edemez, kefil olamaz, taşınmaz ve işletmenin devamlı tesisatını kısmen dahi olsa devredemez, takyit edemez ve ivazsız tasarruflarda bulunamaz. Aksi halde yapılan işlemler hükümsüzdür. Fakat bu yasaklama mutlak bir yasaklama değildir; borçlu söz konusu işlemleri mahkemenin onayıyla gerçekleştirebilir. Ancak, mahkeme bu işlemler hakkında karar vermeden önce komiserin ve alacaklılar kurulunun görüşünü almak zorundadır. Borçlu bu kurala yahut komiserin ihtarlarına aykırı davranırsa mahkeme, borçlunun malları üzerindeki tasarruf yetkisini kaldırabilir veya kesin mühleti kaldırarak şayet borçlu iflasa tabi bir kişi ise iflasına, iflasa tabi değilse konkordato talebinin reddine resen karar verir.

4.2. Konkordatonun Hükümleri

Konkordato, tasdik kararıyla bağlayıcı hale gelir. Ancak, tasdik edilen konkordato projesinde konkordatonun, tasdik kararının kesinleşmesiyle bağlayıcı hale geleceği de kararlaştırılabilir; bu takdirde mühletin etkileri, İİK'da öngörülen istisnalar saklı kalmak kaydıyla konkordatonun bağlayıcı hale geldiği tarihe kadar devam eder (İİK md. 308/c).

Bağlayıcı hale gelen konkordato; imtiyazlı alacaklar, rehinli alacaklıların rehinin kıymetini karşılayan miktardaki alacakları ve 6183 sayılı Kanun kapsamındaki amme alacakları hariç olmak üzere, konkordato talebinden önce veya komiserin izni olmaksızın mühlet içinde doğan bütün alacaklar için mecburidir. Bunun yanında, kredi kurumları tarafından verilen krediler de dâhil olmak üzere, mühlet içinde komiserin izniyle akdedilmiş borçlar, konkordato şartlarına tabi değildir.

Diğer taraftan, konkordatonun taraflar için bağlayıcı hale gelmesi, imtiyazlı alacaklar, rehinli alacaklıların rehinin kıymetini karşılayan miktardaki alacakları ve 6183 sayılı Kanun kapsamındaki amme alacakları hariç olmak üzere, geçici mühlet kararından önce başlatılmış takiplerde konulan ve henüz paraya çevrilmemiş olan hacizleri hükümden düşürür. Borçlu tarafından alacaklılardan birine konkordato projesinde öngörülenden fazla olarak yapılan vaatler ise hükümsüzdür.

5. Konkordatonun Feshi

Kendisine karşı konkordato projesi uyarınca ifada bulunulmayan her alacaklı konkordato uyarınca kazanmış olduğu yeni hakları muhafaza etmekle birlikte konkordatoyu tasdik eden mahkemeye başvurarak kendisi hakkında konkordatoyu feshettirebilir (İİK md. 308/e). Bunun yanında her alacaklı, kötü niyetle sakatlanmış konkordatonun feshini tasdik kararını vermiş olan mahkemeden isteyebilir. Konkordatonun feshine karar veren mahkeme, aynı zamanda borçlunun iflasa tabi şahıslardan olması ve doğrudan doğruya iflas sebeplerinden birinin mevcut olması halinde borçlunun iflasına da resen karar verir.

6. Konkordato Kapsamında Yapılacak İlan ve Bildirimler

Geçici mühlet kararı, geçici mühletin uzatılmasına ve geçici mühletin kaldırılarak konkordato talebinin reddine ilişkin kararlar, kesin mühlet verilmesi, kesin mühletin uzatılması ve kesin mühletin kaldırılarak konkordato talebinin reddine ilişkin kararlar, konkordato talebi ile amaçlanan iyileşmenin kesin mühletin sona ermesinden önce gerçekleşmesi halinde verilen kesin mühletin kaldırılarak konkordato talebinin reddine dair karar, kesin mühlet içinde bazı işlemlerin ancak komiserin izni ile yapılması veya borçlunun yerine komiserin işletmenin faaliyetini devam ettirmesi ya da borçlunun malları üzerindeki tasarruf yetkisinin sınırlandırılması/kaldırılması kararları ile konkordatonun tasdiki/tasdik edilmemesi/tamamen feshi kararları; ticaret sicili gazetesinde ve Basın İlan Kurumunun resmi ilan portalında ilan edilir ve derhal tapu müdürlüğüne, ticaret sicili müdürlüğüne, vergi dairesine, gümrük ve posta idarelerine, Türkiye Bankalar Birliğine, Türkiye Katılım Bankaları Birliğine, mahalli ticaret odalarına, sanayi odalarına, taşınır kıymet borsalarına, Sermaye Piyasası Kuruluna ve diğer lazım gelen yerlere bildirilir (İİK md. 288, 289/6, 291/1, 297/4, 306/3, 308, 308/f). Ayrıca komiserin alacaklıları alacaklarını bildirmeye ve alacaklıları alacaklıları toplantısına davet yazıları ile konkordato kararı vermek için mahkemece tayin olunan duruşma günü ticaret sicili gazetesinde ve Basın-İlan Kurumunun resmi ilan portalında ilan olunur. (İİK md. 288, 299, 301, 304/1).

Sonuç

28.02.2018 tarihli ve 7101 sayılı **İcra ve İflas Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla**, 2003 yılından bu tarafa uygulanmakta olan iflasın ertelenmesi müessesesi kaldırılmış, bunun yerine (adi) konkordato müessesesi daha etkin ve işlevsel bir hale getirilmiştir. Alacaklılar, iflasın ertelenmesinde sürecin tamamen dışında iken, konkordatoda ise karar verici konuma gelmişlerdir. Dolayısıyla, şirketler açısından muhtemel bir iflastan kurtulmak geçmişe nazaran zorlaşmıştır.

Bu kapsamda, anonim ve limited şirketler ile kooperatiflerde, aktiflerin borçları karşılama yetmediği ve dolayısıyla borca batık durumda/aciz halinde bulunduğu hallerde, yönetim organı veya herhangi bir alacaklı, iflas erteleme talebinde değil, vade verilmek veya tenzilat yapılmak suretiyle borçları ödeyebilmek veya muhtemel bir iflastan kurtulmak için konkordato talebinde bulunabilecektir.

Konkordato talebi bağlamında mahkemece mühlet verilmesi halinde, bu süre içinde borçlu aleyhine amme alacaklarına ilişkin takipler de dâhil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur, ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararları uygulanmaz, bir takip muamelesi ile kesilebilen zaman aşımı ve hak düşüren müddetler işlemez. Bu süreçte borçlu, komiserin nezareti altında işlerine devam edebilir. Ancak, borçlu, mahkemenin izni dışında mühlet kararından itibaren rehin tesis edemez, kefil olamaz, taşınmaz ve işletmenin devamlı tesisatını kısmen dahi olsa devredemez, takyit edemez ve ivazsız tasarruflarda bulunamaz.

Konkordato talebinin tasdikiyle birlikte, borçlunun alacaklıları belli ölçüde alacaklarından vazgeçmiş olur ve borçlu borçlarını tasdik kararında gösterilen takvim çerçevesinde ödemekle yükümlü hale gelir. Bununla birlikte, konkordatonun tasdik edilmemesi veya tasdik edilen konkordatonun tamamen feshi kararının kesinleşmesi durumunda mahkeme, borçlunun iflasa tabi şahıslardan olması ve doğrudan doğruya iflas sebeplerinden birinin mevcut olması halinde, borçlunun iflasına resen karar verir.

Kaynakça

- 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (19.06.1932 tarihli ve 2128 sayılı R.G.).
- 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (28.07.1953 tarihli ve 8469 sayılı R.G.).
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı R.G.).
- 7101 sayılı **İcra ve İflas Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (15.03.2018 tarihli ve 30361 sayılı R.G.).**

Türkiye’de Kamu Geliri Olarak Para Cezalarının Mali Boyutunun Değerlendirilmesi

Özet

İdari para cezaları, yargı kararı gerekmeksizin devletin idari kurumları tarafından hükmedilebilen cezalar iken adli para cezaları sadece mahkemeler tarafından hükmedilebilen para cezalarıdır. Kamu düzenini sağlamak amacıyla uygulanan para cezalarının birincil amacı gelir sağlamak olmayıp asıl amacı toplumsal düzeni, adaleti ve güvenliği tesis etmektir. Buna rağmen devlet bütçesi tahminlerinde, kamu gelirleri altında ceza gelirleri başlığı ile yer almaktadır. Olağanüstü kamu gelirleri arasında sayılan ceza gelirlerinin, bütçe tahminlerinde ceza gelirleri hedefleri bulunması sebebi ile günümüzde olağan kamu gelirinə dönüştüğü görülmektedir. Bununla beraber ceza gelirlerinin mali boyutu incelendiğinde, motorlu taşıtlar vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, gümrük vergisi gibi bütçe için önemli olan birçok vergi gelirinden daha fazla gelir sağladığı görülmektedir. Ceza gelirlerinin merkezi yönetim bütçe açığına oranlarının son yıllarda sırasıyla %35, %34 ve %24 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bilgiler ışığında sosyal amaç ile toplanan para cezalarının mali amaca da önemli katkılar sağladığını söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Para Cezaları, İdari Para Cezaları, Adli Para Cezaları, Bütçe Gelirleri.

JEL Sınıflandırma Kodu: H20, H27, H60, H61.

Assessing The Size Of Public Financial Income As Fines In Turkey

Abstract

Administrative monetary penalties are executed by the administrative institutions of the state without requiring a judgment, whereas judicial fines are executed only by the courts. The primary purpose of the monetary penalties imposed to ensure public order is not to generate revenue, but to establish social order, justice and security. Nonetheless, they are included with the “penalty income” title under the public revenues in the state budget estimates. Penalty revenues, which are considered as extraordinary public revenues, are now transformed into ordinary public revenues, with the aim of meeting penalty revenues targets in budget estimates. However, it can be said that the financial aspect of penal incomes provides more income than tax revenues, which are important for budget such as motor vehicle tax, bank and insurance transaction tax, customs tax. It can be argued that the coverage of the budget deficit in the light of this information is over 30% in recent years and this coverage is at a very high level.

Keywords: Monetary Penalty, Administrative Monetary Penalty, Judicial Penalty, Budget Revenues.

JEL Classification Codes: H20, H27, H60, H61.

Giriş

Para cezaları ceza hukuku ile beraber idare hukukunu da ilgilendiren bir konu olmakla beraber, idari para cezaları ve adli para cezaları olmak üzere iki tür para cezasından söz edilebilir. Kamu gelirleri içerisinde yer alan para cezaları; yargı para cezaları, idari para cezaları, vergi cezaları ve diğer para cezaları başlıklarından oluşmaktadır. Bu çalışmada konunun daha iyi anlaşılması için öncelikle suç, ceza ve kabahat kavramları açıklanmaktadır. Daha sonra idari para cezaları ve adli para cezalarının tanımları, hukuki boyutu ve mali boyutu ile ilgili açıklayıcı bilgilere yer verilmektedir. Bütçe gerçekleştirmeleri incelendiğinde, kamu gelirleri içerisindeki para cezaları gelirlerinin neredeyse tamamının idari para cezaları ve vergi cezalarının toplamından oluştuğu görülmektedir. Çalışmamızda 2006 yılı sonrasında merkezi yönetim bütçe gelirleri, toplam vergi gelirleri, MTV, BSMV, gümrük vergileri, bütçe açıkları, hedeflenen ve tahsil edilen para cezaları, para cezalarının bütçe açıkları içerisindeki paylarına yer verilmektedir. Bu makroekonomik göstergelerin büyüklüklerini birbirleri ile karşılaştırarak ceza gelirlerinin bütçe içerisindeki ve bütçe açığı içerisindeki payı, önemi ve mali boyutu açıklanmaya çalışılmaktadır.

1. Suç, Ceza ve Kabahat Kavramları

İnsanlar birlikte yaşamaya başladıkları ve toplum oldukları andan itibaren toplumsal kurallarda oluşturmuşlardır. Bu kurallar toplumsal yaşamı sürdürebilmek için en temel kurallar olarak doğmuşsa da ilerleyen zamanlarda toplumsal sağlığı, düzeni ve huzuru sağlamaya yönelik düzenlemelerle gelişmiştir. Bir suçun karşılığı her zaman bir ceza olarak karşımıza çıkmaktadır¹. Ceza kanununun amacı, kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza

verilemez. Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, millî veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırma yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz².

İdari yaptırımların açıklanması ve idari yaptırımlarla ceza hukuku alanındaki müeyyidelerin anlaşılmasında suç, ceza ve kabahat kavramlarının önemli yeri bulunmaktadır. Cezalar bir yaptırım türü olmaları nedeniyle, suçlar ise karşılığında ceza uygulanan fiiller olmalarının yanı sıra taşıdıkları hukuka aykırılık özellikleri nedeniyle idari yaptırımlarla yakından ilişkilidirler. Çünkü suçlar gibi idari yaptırım uygulanmasını gerektiren kabahatler de hukuka aykırılık içerirler. Suç, ceza kanunu tarafından öngörülen emir veya yasağın ihlali olmakla beraber, hukuk düzeninin ceza tehdidi ile yasakladığı bir fiildir. Bir emri ihlal eden kimseye çektirilen acıyı ifade eden ceza kavramı, ceza hukuku anlamında, kanun tarafından öngörülen ve adli makamlar tarafından ceza muhakemesi adı verilen işlemler bütününe göre, kanunun bir emrini ihlal eden kişiye verilen acıdır. Kabahat ise eskiden cürümlere oranla daha hafif bir haksızlık içerdiğinden ‘cüce cürümler’ olarak nitelendirilmekte olup, Kabahatler Kanunu’nda, “kanunun, karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık” olarak tanımlanmaktadır³. Kabahatler Kanunu’nda, kabahatler karşılığında uygulanacak olan idari yaptırımlar idari para cezası ve idari tedbirlerden ibarettir ifadesi yer almaktadır. Kabahatler karşılığında uygulanacak olan idari yaptırımlar, idari para cezası ve idari tedbirlerden ibarettir.

1.1 Para Cezalarının Yasal Çerçevesi

Suç karşılığı olarak hükmedilen bir paranın

² <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm>, Erişim: 19/01/2018

³ Burcu Erdiñç, İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması, Ankara Barosu Dergisi, 2012/2, Ankara, s.244.

¹ <https://www.jurix.com.tr/article/9657>, Erişim: 19/01/2018

alınmasını ve kanunun gösterdiği yere tevdi edilmesini, ödenmemesi halinde ise kanunun gösterdiği yaptırımlara çevrilmesini belirleyen cezaya para cezası denilir⁴. 20. yüzyılın başlarında kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından özel bir fonksiyonu gerçekleştirilmesi düşünülen para cezaları, suç politikası çerçevesini aşarak, kanun koyucuların vazgeçemeyecekleri bir ceza türü olmuş, orta ağırlıktaki suçlar için de tek başına hükmedilebilen ceza niteliğini kazanmıştır. Sonuçları itibarıyla tamir edilebilirler, yani adli hata hâlinde gerçekleşmiş bulunan kötü sonuçların yok edilmesi kolaylıkla mümkün olabilmektedir. Para cezaları devlete gelir temin ettiği hâlde, diğer cezaların infazı masraf doğurmaktadır. Bu nedenle, para cezasının infazı hürriyeti bağlayıcı cezalarda olduğu gibi, vergi yükümlülerine ekonomik bir külfet yüklediği gibi, aksine yükünü azaltmaktadır⁵. Merkezi yönetim bütçe gelirlerini incelediğimizde para cezalarının bütçede üç başlık halinde toplandığını görmekteyiz. Bunlar; yargı para cezaları, idari para cezaları ve vergi cezaları başlıklarıdır. Ülkemizde idari para cezaları ve adli para cezaları, 6183 sayılı “Amme Alacakları Tahsili Hakkındaki Kanun” kapsamında takip edilmektedir.

1.1.1 Adli Para Cezaları

Türk Ceza Kanunu’na göre suç karşılığında hapis ve adli para cezası olmak üzere iki tür ceza yaptırımı uygulanabilir. Adli para cezasına bir suçun cezası olarak sadece mahkemeler tarafından hükmedilebilir. Diğer tüm devlet kurumlarının verdiği para cezaları ise idari para cezalarıdır. Adli para cezası, idari para cezasından farklı olarak ödenmediği takdirde hapis cezası ile sonuçlanabilecek bir yaptırım türüdür⁶. Adli para cezası, en az beş, en çok yedi yüz otuz gün olmak üzere, belirlenen gün sayısının tak-

dir edilen miktar ile çarpılması ile hesaplanan paranın devlet hazinesine ödenmesinden oluşmaktadır⁷.

5275 sayılı Kanunun 106. maddesinin üçüncü ve sekizinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve on birinci fıkrasına “İnfaz edilen hapsin” ibaresinden sonra gelmek üzere “veya kamuya yararlı işte çalışmanın” ibaresi eklenmiştir⁸.

“Hükümlü, tebliğ olunan ödeme emri üzerine belli süre içinde adli para cezasını ödemezse, Cumhuriyet Savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarı hapis cezasına çevrilerek, hükümlünün iki saat çalışması karşılığı bir gün olmak üzere kamuya yararlı bir işte çalıştırılmasına karar verilir. Günlük çalışma süresi, en az iki saat ve en fazla sekiz saat olacak şekilde denetimli serbestlik müdürlüğünce belirlenir. Hükümlünün, hakkında hazırlanan programa ve denetimli serbestlik görevlilerinin bu kapsamdaki uyarı ve önerilerine uymaması hâlinde, çalıştığı günler hapis cezasından mahsup edilerek kalan kısmın tamamı açık ceza infaz kurumunda yerine getirilir.”

Hükümlü, hapis yattığı veya kamuya yararlı işte çalıştığı günlerin dışındaki günlere karşılık gelen parayı öderse hapisten çıkartılır veya kamuya yararlı işte çalıştırılma sona erer. Görüleceği üzere, her ne kadar bütçede yer alan bir gelir kalemi olsa da adli para cezalarında temel amaç bir gelir elde etmenin ötesinde ceza infazlarının, infaz kurumları üzerinde yarattığı iş yoğunluğunu ve maliyeti ortadan kaldırmaktır.

1.1.2 İdari Para Cezaları

Temel amacı toplumsal düzeni sağlamak olan idari para cezaları, devletin adaleti sağlama ve düzenleyici rolü kapsamındaki asli görevlerini yerine getirmesinden doğan bir uygulamadır. İdari para cezaları

⁴ Haluk Çolak, Uğur Altun, “Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi”, **TBB Dergisi**, Sayı:69, 2007, s.241.

⁵ Çolak, Altun, agm, s.247.

⁶ Baran Doğan, “Adli Para Cezası Nedir?”, <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/adli-para-cezasi.html>, (01.10.2017)

⁷ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>, (01.10.2017)

⁸ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140628-9.htm>, (01.10.2017)

devletin kamu tüzel kişiliğine sahip ve ilgili kanunlar çerçevesinde kendisine yetki verilen kurumları tarafından uygulanan para cezalarıdır. Cezanın takibi de cezayı uygulayan ilgili kurum tarafından gerçekleştirir.

Ülkemizde idari para cezaları kişilerin kabahat niteliğindeki fiillerine karşı verilir. Bu kapsamda idari para cezaları “Kabahatler Kanunu” ile düzenlenmiş ve suç kavramından ayrı bir boyutta değerlendirilmiştir. Bununla birlikte idari para cezaları, yalnızca Kabahatler Kanunu’nda değil, karşılığında idari para cezası öngörülen Kabahatler Kanunu’ndan başka 6047 Karayolları Trafik Kanunu ve 1105 Askeri Ceza Kanunu gibi özel kanunlarla da düzenlenmiştir⁹.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun 2. maddesi ile “kabahat; kanunun, karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık” olarak tanımlanmakta, 16. maddesi ile de kabahatler karşılığında uygulanacak idari yaptırımlar; idari para cezası ve idari tedbirler olarak tasnif edilmektedir. Anılan madde idari tedbirleri mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve ilgili kanunlarda yer alan diğer tedbirler olarak tanımlamıştır. Kanun’un 3. maddesi ile bu kanunun genel kanun niteliğinde olduğu belirtilerek, kanunun genel hükümlerinin diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanacağı hükme bağlanmıştır. 5326 sayılı Kanun’a göre cezalandırılması öngörülen fiillerin tespitini yapan ve ceza veren kamu tüzel kişileri ile bunların organlarının, haksızlığı tespit etme ve ceza verme yetkileri söz konusu kanunlardan kaynaklanmaktadır. Kamu tüzel kişilerinin tamamı, görevleri gereği verecekleri idari para cezalarının uygulamasını, 5326 sayılı Kanun’da yer alan genel esaslara bağlı kalarak yapmaktadır¹⁰. İdari para cezası, maktu veya nispi olabilir. İdari para ce-

zası, kanunda alt ve üst sınırı gösterilmek suretiyle de belirlenebilir. Bu durumda, idari para cezasının miktarı belirlenirken işlenen kabahatin haksızlık içeriği ile failin kusuru ve ekonomik durumu birlikte göz önünde bulundurulur. Kabahatler Kanunu’nun “Sorumluluk” başlığı taşıyan on birinci maddesine göre fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuk hakkında ve akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiler hakkında idari para cezası uygulanmaz.

Vergi cezaları için kabahatler kanunu hükümleri geçerli değildir. Vergi cezaları ve ceza kesme yöntemleri Vergi Usul Kanunu’nda düzenlenmektedir. Vergi Usul Kanunu’nda düzenlenen kabahatlerin tamamında idarî para cezası öngörülmüş olup, bu nedenle bu kabahatlere ilişkin olarak Kabahatler Kanununun genel hükümleri uygulanmaktadır. Ancak burada Vergi Usul Kanunu’nda düzenlenen kabahatlere ilişkin genel hüküm, özel hüküm ayrımının yapılması gerekmektedir.

İdari para cezalarının yükümlüsü tarafından ödenmemesi durumunda ilgili kişi için cezai işlemi uygulayan yetkili kamu tüzel kişisi tarafından sadece icra işlemi yapılabilir. Söz konusu idari cezanın hapis cezasına dönüştürülmesi mümkün değildir. Buraya kadar yaptığımız açıklamalar çerçevesinde Bakanlıklar, Sosyal Güvenlik Kurumu, Emniyet Müdürlüğü, Kaymakamlık, Valilik, Belediyeler vb. kamu kurumları tarafından kesilen cezaları idari para cezasına örnek olarak gösterebiliriz. İdari para cezalarına karşı 15 gün içerisinde sulh ceza mahkemesine başvuru yapılabilir. Bu süre içerisinde başvuru yapılmazsa, idari para cezası kesinleşmiş olur. Bununla birlikte Sosyal Güvenlik Kurumu’nun kestiği cezalara karşı farklı bir itiraz yolu düzenlenmiştir. Ceza kesilen kişi veya kurumlar, 15 gün içerisinde idari para cezası itiraz komisyonuna başvuru yapmak zorundadır. Komisyon itirazı reddederse

⁹ Sefa Çobanoğlu, “Türkiye’de İdari Para Cezalarının Hukuki Zemini Ve Kamu Gelirleri İçerisindeki Yeri”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Aydın, 2017, <http://adudspace.adu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11607/3075>, (01.10.2017)

¹⁰ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/12/20051216-8.htm>, (01.10.2017)

30 gün içerisinde cezanın iptali için idare mahkemesine dava açılması gerekmektedir. Bu süreler içerisinde gerekli itirazlar yapılmaz ise, ceza kesinleşmiş sayılmaktadır. İdari vergi cezalarına karşı dava açma süresi 30 gün olup, dava mercii vergi mahkemeleridir. Uygulamaya bakıldığında yargı kararı gerekmeden idare tarafından hükmedilen yaptırımlar arasında idari para cezaları önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle ekonomik ve sosyal hayata ilişkin düzenlemelerde idari para cezaları devletler tarafından sıklıkla kullanılan önemli bir regülasyon aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca genel bütçe içerisinde yer alan gelirler incelendiğinde bir kamu geliri olarak para cezalarının toplam tutarı ve bütçe açığı içerisindeki payının her geçen gün arttığı görülmektedir¹¹. Olağanüstü kamu gelirleri arasında sayılan para cezaları için günümüzde, bütçe tahminleri içerisinde yer alan olağan bir kamu geliri haline dönüştüğünü söylemek mümkündür.

1.1.2.1 Vergi Suç-Kabahat ve Cezaları

Vergi, devletlerin kamu harcamalarını yerine getirebilmesi için gerekli olan en önemli finansman kaynağıdır. Anayasanın 73. maddesine göre, herkes kamu gelirlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergiler, devlet tarafından karşılıksız olarak, cebren alınan gelir kaynağı olmaları nedeniyle bireyler üzerinde yük oluşturmakta ve yükümlüleri tarafından tepki ile karşılanmaktadır. Vergi yükümlüleri bu tepkilerini daha çok vergi kayıp ve kaçığı gibi vergi verimliliğini olumsuz yönde etkileyen davranışlar şeklinde ortaya koymaktadırlar¹². Vergi suç-kabahat ve cezalarından güdülen amaç, vergi kanunlarının gereklerinin zamanında ve kurallara uygun olarak yerine getirilmesini sağlamaktır. Bu şekilde vergi borçlarının zamanında

ve tam olarak tahsili, hazinenin vergi kaybını önlemekte ve kamu hizmetlerinin finansmanı için gerekli fonların toplanmasını, böylelikle de kamu yararını sağlamakta olduğunu söyleyebiliriz. Vergi kanunları ile getirilen ödevlere uymamak (VUK md.344-355) vergi kabahati (vergi ziyai ve usulsüzlük kabahatleri), Vergi Usul Kanunu madde 359-363'de öngörülen fillere uymamak ise vergi suçu (kaçakçılık, vergi mahremiyetinin ihlali ve mükellefin özel işlerini yapma suçları) olarak kabul edilmektedir¹³.

Vergi usul Kanunu'nda vergi ile ilgili cezalar; vergi ziyai, usulsüzlük cezaları ve hürriyeti bağlayıcı suç ve cezalar olmak üzere 3 başlık altında toplanmıştır. Vergi kanunlarında uygulanan kurallara uygun hareket edilmemesinin bir cezai yaptırımını söz konusudur. Vergi Usul Kanunu'nun 331. maddesinde, vergi kanunları hükümlerine aykırı hareket edenler, vergi cezaları (vergi ziyai cezası ve usulsüzlük cezaları) ve diğer cezalar ile cezalandırılırlar denilmektedir. Bu yaptırımlar, vergi ceza hukuku, vergi usul hukuku ve ceza hukuku kapsamında şekillenmektedir. Vergi Usul Kanunu'nun 364. maddesine göre, vergi cezalarını gerektiren olaylar vergi dairelerince veya yoklamaya ve vergi incelemesine yetkili olanlar tarafından tespit olunur, yoklama ve vergi incelemesi sırasında rastlanan, vergi cezasını gerektirici olayların, raporlarda gösterilmesi, delillerin kaybolması ihtimalinin bulunduğu hallerde bunların tutanakla tespit edilmesi mecburidir denilmektedir. Vergi cezası kesme yetkisi ise olayların ilgili bulunduğu vergi bakımından mükellefin bağlı olduğu vergi dairesine aittir.

Anayasa Mahkemesi "...vergi idarelerince verilen para cezalarının; teknik anlamda ceza niteliğinde olmadığı, idari birer yaptırım niteliğinde olduğu hususundaki düşünceler de gözetildiğinde belge

¹¹ Sibel Can, "İdari Para Cezası", **TAAD**, Yıl:7, Sayı:29, 2017, s.407

¹² Hüseyin Çiçek, Hatice Herak, Türkiye'deki Vergi Suç ve Cezalarının Değerlendirilmesi, <http://dergipark.gov.tr/muiibd/issue/495/4496>, Erişim: 21.01.2017

¹³ Hasan Türkal, Mehmet Sena Ekici, Mahmut İnan, Vergi Suç ve Kabahati Kavramı, 4369 Sayılı Yasa Öncesinden Günümüze Yürürlükteki Vergi Suçları, Kabahatleri ve Cezaları, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:18, Sayı:1, 2010, Konya, s.49.

düzenine ilişkin idarî düzenlemelere aykırı davranış suç değil, birer disiplin suçu, hatta bir tür malî kolluk önlemi olarak değerlendirilebilir” demektedir. Yine Anayasa Mahkemesi, vergi cezalarına ilişkin bir kararında “...Bu cezalar, vergi idareleri tarafından idarî usullerle ve yargı kararı gerekmeksizin uygulanan mali ve idari nitelikte yaptırımlar olabileceği gibi...” diyerek mali ve idari yaptırım niteliğinde olduğu hususundaki görüşünü sürdürmüştür¹⁴.

1.1.2.2 Gümrük İle İlgili Cezalar

Gümrük Kanunu, gümrük düzenini, sistemini ve gümrük vergisinin esas ve usullerini düzenlemekte olup, Gümrük Kanunu’nda yer alan ve para cezasını gerektiren fiiller “gümrük kabahatleri” olarak tanımlanmaktadır. Gümrük kabahatleri, devletin gümrük ve vergi politikasına karşı işlenen fiiller olup, bu fiiller için öngörülen para cezaları da adli değil idari nitelikte para cezalarıdır. Türkiye Gümrük Bölgesi’ne giren ithal eşyalar gümrük vergisine tabi tutulmaktadır. Gümrük vergisinin matrahına giren unsurlar Dünya Ticaret Örgütü Kıymet Anlaşması, eşyanın menşei ise Dünya Gümrük Örgütü tarafından tespit edilmiş olup, Türk Gümrük Kanunu bu anlaşmalarla uyum içindedir. Gümrük vergisinin matrahı eşyanın satış bedelidir. Eşyanın satış bedelinin tespit edilememesi halinde alternatif yöntemlere göre matrah hesaplanmaktadır. Gümrük vergilerinden kural olarak ithalatçı ve gümrük müşaviri müteselsilen sorumludur. Gümrük Kanunu’na aykırı bazı fiiller idari anlamda suç teşkil etmektedir. Türk Hukukuna göre gümrük vergisinin ve idarî para cezalarının zamanaşımı üç yıldır. Gümrük vergileri 213 sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK)’nun 2. maddesinde belirtildiği üzere, VUK hükümlerine tabi değildir. Yine ilgili kanunun aynı maddesinde bu vergilerle ilgili olarak 27/10/1999 tarihli ve 4458 sayılı Gümrük Kanunu-

nun 242. maddesi hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla, VUK hükümlerinin 4458 sayılı Gümrük Kanununa göre tahsil edilen vergi ve cezaları kapsamadığı açıktır¹⁵.

4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun on birinci kısmında bulunan cezalar bölümünde, genel hükümler yer almaktadır. İdari yaptırıma konu fiilin, ceza uygulamasını gerektiren bir fiile ilişkin olması ve zamanaşımı daha uzun bulunan bu fiil nedeniyle ceza davası açılmış olmak kaydıyla, idari yaptırım kararları Türk Ceza Kanunu’ndaki dava ve ceza zamanaşımı süreleri içerisinde uygulanacağı, gümrük vergileri alacağına bağlı idari para cezalarının zamanaşımı, bu idari para cezalarına ilişkin gümrük vergilerinin zamanaşımına tabi olacağı yazmaktadır. İkinci bölüm hükümlerine göre gümrük vergileri ile birlikte alınması gereken para cezaları bu vergiler ile aynı zamanda karara bağlanıp tebliğ edilerek, aynı zamanda ödeneceği, konusu ve yükümlüsünün aynı olacağı, aralarında maddi veya hukuki yönden bağıllık bulunması şartıyla; birden fazla işleme veya beyannameye ilişkin gümrük vergileri ve para cezalarına tek tahakkuk ve ceza kararı düzenleneceği yer almaktadır. Bu kanun uyarınca idari yaptırım kararları gümrük idarelerinin amirleri veya yardımcıları tarafından verilmektedir.

2. Kamu Gelirleri İçerisinde Para Cezalarının Mali Boyutu

Devlet fonksiyonlarında zaman içinde meydana gelen önemli değişiklikler para cezalarını da yakından etkilemiştir. Çağdaş devlet fonksiyonları içinde günümüz devletleri “ekonomik ve sosyal refah devleti” olarak ekonomik ve sosyal hayata çeşitli noktalardan müdahale hakkı kazanmıştır. Toplumda ekonomik ve sosyal hayatı düzenleyen pek çok kurala, özellikle vergi ile ilgili düzenlemelere karşı gelerek suç işleyenlerin sayısı ve niteliğinde de önemli

¹⁴ Abdullah Ok, Türk Hukukunda Gümrük Vergileri ve Cezaları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016, Konya, s.256

¹⁵ Cevdet Bozkurt, Gümrük Vergileri ve Para Cezaları İçin Ulaşma Müessesesi, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:108, Kasım-Aralık 2011, s.99.

değişikler ve artışlar meydana gelmeye başlamıştır. Günümüzde para cezaları hem mali amaç ile hem de kamu düzeni ve ekonomik amaçlar yönünden etkili ve önemli bir araç haline gelmiştir¹⁶. 2017 yılı merkezi yönetim bütçe kanunu incelendiğinde para cezaları başlığı altında yargı cezaları, idari para cezaları ve vergi cezaları başlıklarının bulunduğu görülmektedir. Bu gelirler arasında en büyük pay vergi cezalarına ait iken, vergi cezalarını trafik cezaları izlemektedir. Daha sonra bu gelirleri sırasıyla idari para cezaları ve yargı para cezaları takip etmektedir. Tablo 1’de görüldüğü gibi 2017 yılı para cezaları toplamı 11 milyar TL’nin üzerinde gerçekleşmiştir. Bu hasılatın 5 milyar TL’si vergi cezalarından oluşurken, vergi cezalarını 3 milyar TL ile trafik cezaları izlemektedir.

Tablo 1: Merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde para cezalarının büyüklükleri

PARA CEZALARI	2017	2018	2019
	11.168.352.000	12.635.876.000	14.136.477.000
1-Yargı Para Cezaları	608.519.000	688.970.000	771.232.000
2-İdari Para Cezaları	2.162.374.000	2.440.799.000	2.725.537.000
Trafik Para Cezaları	35.910.000	35.910.000	35.910.000
Karayolu Taşıma Kanununa Göre Alınan İdari Para Cezaları	122.088.000	138.228.000	154.732.000
Çevre İdari Para Cezaları	32.936.000	34.583.000	36.312.000
Diğer İdari Para Cezaları	1.971.440.000	2.232.078.000	2.498.583.000
Pay Ayrılan İdari Para Cezaları	3.000.630.000	3.395.779.000	3.799.821.000
Trafik Para Cezaları	3.000.630.000	3.395.779.000	3.799.821.000
3-Vergi Cezaları	5.140.501.000	5.820.111.000	6.515.019.000
Vergi ve Diğer Amme Alacakları Gecikme Zamları	2.964.299.000	3.356.201.000	3.756.924.000
Diğer Vergi Cezaları	2.176.202.000	2.463.910.000	2.758.095.000
4-Diğer Para Cezaları	256.328.000	290.217.000	324.868.000
Yukarıda Tanımlanmayan Diğer Para Cezaları	256.328.000	290.217.000	324.868.000

Kaynak: 2017 yılı merkezi yönetim bütçe kanunu

Yasal boyutunu kısaca yukarıda açıkladığımız para cezaları aynı zamanda önemli bir bütçe gelir kalemini oluşturmakta olup, para cezalarının bu yönüyle mali boyutunun da incelenmesi gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde para cezalarının genel bütçe gelirleri içerisindeki değişimi aşağıda yer alan Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2’de 2006 yılı sonrasındaki merkezi yönetim bütçe gelirleri, vergi gelirleri, motorlu taşıtlar vergisi hasılatları, banka ve sigorta muameleleri vergisi hasılatları, para cezalarının hedef ve gerçekleşme rakamları, bütçe açıkları ve para cezalarının bütçe açıkları içerisindeki paylarına yer verilmektedir. Rakamlar incelendiğinde, merkezi yönetim bütçe gelirleri, toplam vergi gelirleri, MTV, BSMV, gümrük vergileri ve para cezalarının tamamının genel olarak yıldan yıla artış eğiliminde olduğunu söyleyebiliriz. Para cezalarının bir kamu

¹⁶ http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/para_vergi_cezaları.html, (04.10.2017)

geliri olarak 2007, 2008 ve 2014 yılları dışında ele aldığımız dönemde sürekli olarak önceki yıla göre artış göstermiş olduğu Tablo 2'den anlaşılmaktadır. İncelenen dönem içerisinde en yüksek artış 2006 yılında yaşanmış; en sert düşüş ise küresel krizin etkilerinin ülkemizde hissedilmeye başladığı yıl olan 2008 yılında yaşanmıştır. Para cezalarından elde edilen gelirlerin genel olarak değişiminin kamu gelirlerindeki artışa paralel bir seyir izlediğini söylemek mümkündür. Nitekim Tablo 2'de para cezalarının yıllara göre bütçe gelirleri içerisindeki payları yer almaktadır. Bu veriler ışığında para cezalarının, merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisindeki payı %1,5-2 arasında seyrettiği görülmektedir. Tablo 2'de para cezalarının bütçe açıklarına oranlarının incelendiği bir diğer satırda ise önemli sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Nitekim son yıllarda gerçekleşen ceza gelirleri rakamlarının, bütçe açıklarına oranı %28-40 arasında seyrettiği, 2017 yılında ise %24'e gerilediği görülmektedir.

Tablo 2. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri, Vergi Gelirleri, Motorlu Taşıtlar Vergisi, Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Gümrük Vergisi, Bütçe Açığı Ve Para Cezaları Hasılatları (Milyon TL)

Yıllar	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	183.474	190.359	209.598	215.458	254.277	296.823	332.475	389.682	425.383	482.780	554.400	630.349	753.720*	
Vergi Gelirleri	137.480	152.835	168.108	172.440	210.560	253.809	278.751	326.169	352.514	389.501	459.002	511.085	667.319*	
MTV	2.998	3.520	3.943	4.495	5.033	6.003	6.716	7.353	7.786	8.948	9.986	10.825	13.600*	
BSMV	2.624	3.149	3.695	4.003	3.570	4.288	5.470	6.160	7.486	9.171	11.067	13.269	15.284*	
Gümrük Vergisi	2.080	2.440	2.770	2.465	3.239	4.653	5.194	6.100	5.567	6.949	9.065	12.259	14.209*	
Para Cezaları	Hedeflenen	-	3.129	3.399	3.457	3.163	5.414	6.313	6.634	7.285	7.972	8.839	11.168	12.081*
		Gerçekleşen	4.360	3.676	2.925	3.908	4.284	5.772	5.883	7.434	6.593	8.015	10.108	11.168
Para Cezalarının Bütçe İçindeki Payı	%2,37		%1,9	%1,3	%1,8	%1,6	%1,9	%1,7	%1,9	%1,5	%1,6	%1,8	%1,7	%1,7*
Bütçe Açığı	4.643	13.708	17.432	52.761	40.081	17.783	29.412	18.543	23.370	22.525	29.258	47.373	65.900	
Para Cezalarının Bütçe Açığı İçindeki Payı	%93	%26	%16	%7	%10	%32	%20	%40	%28	%35	%34	%24	-	

Kaynak: <http://www.bumko.gov.tr/TR,4461/butce-gider-gelir-gerceklesmeleri-1924-2016.html>, (19.01.2018)

Diğer taraftan son yıllarda bütçe gelirleri içerisindeki payı %1,5-%1,7 düzeyinde seyreden para cezalarının kamu bütçesi için önemli bir finansman kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin ele alınan dönem içerisinde, bütçe gelirlerinde önemli yer tutan motorlu taşıtlar vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, gümrük vergileri ile para cezaları tahsilatından elde edilen hasılatların neredeyse birbirine eşit olduğu görülmektedir. Hatta tablo 2’de görüldüğü üzere 2016 yılında para cezalarının bütçe içindeki payının motorlu taşıtlar vergisi geliri ve gümrük vergisi gelirlerinden daha fazla olduğunu ifade etmek mümkündür. 2017 yılında ise ceza gelirlerinin motorlu taşıtlar vergisinden daha fazla gelir sağladığını söyleyebiliriz. Tabloda yer verdiğimiz 2018 yılı bütçesi tahminlerinde ise para cezalarındaki hedefin 12 milyar TL olduğu görülmektedir. Sonraki yıllara ilişkin olarak yapılan tahminlerde de para cezalarından elde edilmesi beklenen gelirlerin artacağı ifade edilmektedir. Tüm bu açıklamalar ışığında ülkemizde, idari para cezaları hukuki boyutunun ötesine geçerek süreklilik gösteren ve mali boyutunun önemi öne çıkan, olağan bir kamu geliri niteliği kazandığını söylemek mümkündür. Diğer bir ifade ile idari para cezalarının, sosyal amaç kapsamında ötede mali amacı da ön plana çıkan bir kamu geliri haline dönüştüğü söylenebilir.

Sonuç

Kişinin malvarlığına yönelik bir yaptırım türü olan para cezaları, son yıllarda uygulama alanı genişleyen, toplumsal düzeni korumak için devletin uyguladığı en önemli yaptırımlardan biri haline dönüşmüş-

tür. Para cezaları, merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde, “Yargı Para Cezaları”, “İdari Para Cezaları”, “Vergi Cezaları” ve “Diğer Para Cezaları” şeklinde dört başlık altında yer almaktadır. Son yıllarda merkezi yönetim bütçe gelirleri içerisinde önemli bir yer kaplayan para cezalarının 2017 yılında 11 milyar Türk Lirasını aştığı ve bütçe gelirleri içerisinde birçok vergi türünden daha fazla gelir sağladığı görülmektedir. Para cezalarının yaklaşık yüzde ellisini vergi cezaları oluştururken yüzde otuzunu trafik cezaları oluşturmaktadır. Banka ve sigorta muameleleri vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, gümrük vergisi, veraset ve intikal vergisi, şans oyunları vergisi, özel iletişim vergisi ve damga vergisi gibi birçok vergi gelirinden daha fazla gelir sağlayan ceza gelirlerinin devletin vazgeçemeyeceği gelirlerden biri durumuna dönüştüğü söylenebilir. Özellikle ceza gelirlerinden elde edilen hasılatın, bütçe açığını karşılama oranı incelendiğinde, 2015 yılında yüzde 35, 2016 yılında ise yüzde 34, 2017 yılında ise yüzde 24 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bilgiler ışığında caydırıcılık özelliği taşıyan ve sosyal düzeni korumayı amaçlayan bir yaptırım türü olan para cezalarının, sosyal amacı ile birlikte, mali amaca da hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar mali amaca hizmet ettiğini söylesek de sosyal amaç saiki para cezalarının birincil önceliğidir. Ancak ceza gelirlerinin, merkezi yönetim bütçe hedeflerinde yer almasının, para cezalarının toplanma amacı olan sosyal amaç ile çelişkili bir durum oluşturduğu da söylenebilir.

Kaynakça

- Bozkurt, C. "Gümrük Vergileri ve Para Cezaları İçin Uzlaşma Müessesesi", **Mali Çözüm Dergisi**, Sayı:108, Kasım-Aralık 2011, s.99-110.
- Can, S. "İdari Para Cezası", **TAAD**, 2017, Yıl:7, Sayı:29, s.407-429
- Çiçek H, Herak H, Türkiye'deki Vergi Suç ve Cezalarının Değerlendirilmesi, <http://dergipark.gov.tr/muiibd/issue/495/4496>, (21.01.2018)
- Çobanoğlu S, "Türkiye'de İdari Para Cezalarının Hukuki Zemini Ve Kamu Gelirleri İçerisindeki Yeri", Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017 (yayımlanmamış yüksek lisans tezi) <http://adudspace.adu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11607/3075>, (01.10.2017)
- Çolak, H. ALTUN, U. "Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi", **TBB Dergisi**, Sayı:69, 2007, s.241-338.
- Doğan, B. "Adli Para Cezası Nedir?", <https://barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/adli-para-cezasi.html>, 01.10.2017
- Erdinç Burcu, İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması, Ankara Barosu Dergisi, 2012/2, Ankara, s.244.
- Ok Abdullah, Türk Hukukunda Gümrük Vergileri ve Cezaları, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016, Konya, s.2
- Türkal H, Ekici M.S, İnan M, Vergi Suç ve Kabahati Kavramı, 4369 Sayılı Yasa Öncesinden Günümüze Yürürlükteki Vergi Suçları, Kabahatleri ve Cezaları, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:18, Sayı:1, 2010, Konya, s.49.
- <http://www.bumko.gov.tr/TR,4461/butce-gider-gelir-gerceklesmeleri-1924-2016.html>, 01.10.2017
- http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/para_vergi_cezalari.html, (04.10.2017)
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/12/20051216-8.htm>, (01.10.2017)
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140628-9.htm>, (01.10.2017)
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>, (01.10.2017)
- <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm>, Erişim: 19/01/2018
- <https://www.jurix.com.tr/article/9657>, Erişim: 19/01/2018
- <https://www.tugem.com.tr/gumruk-ile-ilgili-cezalar>, Erişim: 19/01/2018
- <http://dergipark.gov.tr/muiibd/issue/495/4496> Erişim: 21.01.2017

Türkiye Ekonomisinde 2001 Öncesi ve Sonrası Özelleştirme Politikalarının Mali Analizi: Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme

Özet

2001 yılı sonrasında Türkiye ekonomisinde hukuki, siyasi ve iktisadi dönüşüme neden olan özelleştirme uygulamaları hız kazanmıştır. Bu dönüşümün mali etkisi, hem merkezi bütçe gelirlerinde artış olarak hem de Türkiye bankacılık sektörünün mali yapısının güçlü olması şeklinde iki açıdan olmuştur. Söz konusu mali faydalarının yanı sıra özelleştirme uygulamalarının getirdiği işsizlik ve kamu kesiminin piyasadan çekilmesi sonucu emek kesiminin ücretlerinin esnekleştirilmesi, tartışmanın kamu yararı ekseninde yürütülmesini de zorunlu kılmaktadır. Çalışmanın amacı, Türkiye ekonomisinde bankacılık sektörünün 2001 yılı öncesi ve sonrasının özelleştirmelerin neden olduğu etkiler bağlamında analiz edilmesi olarak düşünülmüştür. Teorik bir nitelikte olan mevcut çalışmada özelleştirme uygulamalarına kamu yararı teorisi, hukuki ve iktisadi altyapı ve son olarak mali tablo analizi zemininin incelenmesi konularına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık Sektörü, Özelleştirme, Türkiye.

JEL Sınıflandırma Kodu: G21, G28, L43.

Financial Analysis of Pre-2001 and Post-Privatization Policies in Turkey's Economy: A Study on Banking Sector

Abstract

The privatization practices that caused legal, political and economic transformation in Turkey accelerated after 2001. Because of the financial impact of this transformation, both the central budget revenues increased and the financial structure of the Turkish banking sector strengthened. In addition to the financial benefits, unemployment caused by privatization practices and the flexibility of the wages of the public sector's withdrawal-end-of-labor sector make it necessary for the debate to be carried out in the public interest. The aim of the study is to analyze the effects of the privatization before and after 2001 in the Turkish economy on the banking sector. In the present study, which is of a theoretical quality, the issues of public benefit theory, legal and economic infrastructure and finally the analysis of financial statement analysis will be discussed.

Keywords: Banking Sector, Privatization, Turkey.

JEL Classification Codes: G21, G28, L43.

* Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Kumluca Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, m.alpingulsen@gmail.com

** Arş. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, aligokhangolcek@gmail.com

Giriş

Dünyada özelleştirme uygulamaları 1970'lerin sonunda, Keynesyen politikaların yetersiz kaldığı bir dönemde, düzensiz bir politika aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Özelleştirmenin kitlesel ve kabul edilebilir bir politika olma durumu ise, 1980'lerin başında İngiltere'de Başbakan Margaret Thatcher zamanında olmuştur (Young, 1992: 41). Küresel anlamda yeni politikalar eşliğinde yayılan özelleştirme, tüm ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır.

Gelişmiş ülkelerde deregülasyon ve hemen ardından özelleştirme uygulamaları, söz konusu ülkelerin bütçe açıkları ve sonucunda ortaya çıkan enflasyon, işsizlik gibi makroekonomik sorunlar, piyasa fiyat-talep ve ücret dengesindeki bozulmalar gibi nedenlerle ortaya çıkmış iken; gelişmekte olan ülkelerde ise özellikle bütçe açığının finansmanı, piyasa büyütmek ve makroekonomik sorunları çözmek amacıyla başlamıştır. Fakat gelişmekte olan ülkeler yeterince gelişmiş piyasa koşullarına sahip olamadıkları için deregülasyon hareketine özellikle Washington Konsensüs¹'ünün etkisiyle ve bununla birlikte uluslararası finans ve yardım kuruluşlarının (IMF, DB) baskısıyla gelişmiş ülkelerden daha sonra başladıkları ifade edilebilir (Perkins, 2013: 146). Bu çerçevede gelişmiş ülkeler piyasa dinamiklerini temel alarak deregülasyon ve özelleştirme hareketlerine geçerken, gelişmekte olan ülkeler ise uluslararası kuruluşların baskısıyla ekonomilerini piyasa temelli neoliberal politikalara açmak ve bu çerçevede piyasanın, özel sektör yoğunluğunu arttırmak için bu yola başvurmışlardır.

Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelere yönelik yapılması istenen bu ilkeler aynı zamanda 1970'li yıllardan itibaren gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan iktisadi ideolojilerle yakından ilişki içindedir. Bir başka

¹ 1989 yılında Williamson (2004: 3) tarafından temelleri atılan Washington Konsensüsü ile IMF ve Dünya Bankası (DB) gelişmekte olan ekonomilere piyasa temelli neoliberal politikalara geçiş konusunda bir anlamda bir zorunluluk dayatmışlardır (Rodrik, 2006: 975).

deyişle, 1929 krizinin çözümü olarak öne sürülen Keynesyen talep ağırlıklı iktisadi politikalar ve kamu sektörünün piyasa aksaklığından dolayı ekonomide vazgeçilmez bir aktör olarak yer alması görüşüne tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, 1970'li yıllarda ortaya çıkan büyük bütçe açıkları, tekeller, piyasa dinamiklerini aşan fiyat ve ücret belirlemeleri, bu noktada ortaya çıkan refah kayıpları ve piyasada kamu kesiminin yoğunluğunun azalması ve piyasa mekanizmasının etkin işlemesi gibi fikirler deregülasyon ve ileri bir adım olarak da özelleştirme uygulamalarını kaçınılmaz olarak dayatmıştır. Diğer bir deyişle, Keynesyen iktisat politikaları eleştirilirken, neoliberal iktisat politikaları oldukça geniş bir uygulama alanları bulmuştur.

Çalışmada ilk olarak özelleştirme kavramından bahsedilerek, literatür hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümle birlikte Türkiye özelinde özelleştirme politikaları ve bunların mevcut ekonomiye etkileri irdelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda özellikle 2001 Krizi bir dönüm noktası olarak belirlenmiş ve çalışmada 2001 öncesi ve sonrası özelleştirme politikaları ayrı dönemler itibarıyla incelenmiştir. Bu bağlamda özelleştirmenin ulusal ve uluslararası ticarete ne gibi etkileri olduğu da çalışmanın önemli bir yanını oluşturmaktadır. Çalışmanın son bölümünde özelleştirmelerin Türk bankacılık sektöründeki yansımaları, ekonomik ve mali veriler eşliğinde incelenmiştir.

1. Özelleştirme Tanımı ve Kavramsal Çerçeve

Değişen ekonomik koşullar ve piyasa ekonomilerine geçişle birlikte hükümetler, devletin ekonomideki rolünü yeniden tanımlamak, mali ve işletme açıklarını azaltmak, kamu sektörünün boyutunu azaltmak ve bu hedeflere ulaşmak için yeniden yapılandırma/uyum stratejileri geliştirmek için özelleştirme faaliyetlerine başlamıştır. Bu bağlamda, dünya genelinde hükümetlerin gündem maddeleri özelleştirme olmuştur.

Literatürde birçok tanımı olan ve temelinde siyasi hedeflerin olması nedeniyle belirsiz bir özellik taşıyan (Starr, 1988: 6) özelleştirme kavramı genel olarak, bir devletin herhangi bir düzeyde hükümet varlıklarının, işlevlerin ve faaliyetlerin mülkiyetini ve/veya yönetim kontrolünü kademeli olarak özel sektöre devretme süreci olarak ifade edilmektedir (Chamberlain, 1992: 2). Bir diğer tanıma göre özelleştirme, “*kamunun sahip olduğu ticari ve sınai teşebbüsler ile varlıkların mülkiyet, yönetim ve denetimlerinin tamamen veya kısmen özel kişi ve kuruluşlara devredilmesi anlamını taşımaktadır*” (Doğan, 2012: 7). Dolayısıyla daha basit ifadeyle özelleştirme, varlıkların sahipliğinin özel sektöre aktarılması olarak belirtilebilir (Shirley, 1991: 24).

Özelleştirme çoğunlukla deregülasyon hareketleri sonrasında görülen ve mülkiyetin tamamının veya büyük bir kısmının piyasa koşullarına devredilmesi olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda özelleştirme genel olarak, kamu kesiminin etkisini zayıflatmak, fonksiyonlarını sınırlandırmak ve kapsamını azaltmak için tasarlanan politikalar olarak ifade edilmektedir (Vickers ve Wright, 1988: 3).

Buraya kadar bahsedilen teorik temeller, aynı zamanda özelleştirme politikalarının gerekçelerini ifade etmektedir. Bu açıdan piyasa mekanizmasının görünmez el yardımıyla toplumsal faydayı sağlayacağı ve kamu kesiminin karar alma mekanizmasını oluşturan bürokratların ve politikacıların kişisel fayda maksimizasyonu nedeniyle etkin olmayan şekilde mal ve hizmet üreteceğine yönelik teorik temeller, özelleştirme uygulamaları için de gerekçeleri oluşturmaktadır. Buna göre (i) mal ve hizmet üretiminde verimlilik ve etkinlik, (ii) kamu kesiminin idari ve finansal yükünü azaltma, (iii) sosyal amaçlara yönelik gelir sağlama, (iv) özel sektörün ekonomiye katılımının teşvik etmek, (v) yeni yatırımları teşvik etme ve (vi) risk paylaşımı özelleştirmenin temel gerekçelerini oluşturmaktadır (Maskin, 2000: 668).

2. Türkiye’de Özelleştirme Politikaları ve Ekonomik Etkileri

Türkiye ekonomisinde özelleştirmeye yönelik politikalar 1980 sonrası dönemde gündeme gelmiş ancak yasal engeller nedeniyle uygulama aşamasına geçilememiştir. Dolayısıyla 1990’lı yıllarda söz konusu hukuki engelin kaldırılmasının ardından 2001 yılı sonrasında özelleştirme uygulamalarına hız verilmiştir. Bu dönemde özelleştirmeye yönelik regülasyonlar sonucu Türkiye ekonomisinde ekonomik ve hukuki anlamda kurumsal değişimler meydana gelmiştir. 2001 yılı öncesi ve sonrasında özelleştirme politikalarının hukuksal ve kurumsal yapısının analizi de bu kapsamda mevcut bölümün odak noktasını oluşturmaktadır. Bu çerçevede özelleştirmenin hukuksal, kurumsal ve iktisadi rasyonalitesini anlamak için, Türkiye’deki kamusal düzenlemelerin incelenmesi gerekmektedir.

2.1. 2001 Öncesi Özelleştirme Politikaları

Türkiye’de 1980’lerden itibaren gündeme gelen özelleştirmeye yönelik ilk hukuki regülasyon, 1984 yılında 2983 sayılı “*Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun*” ile yapılmıştır. Buna göre, “*kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait tesislere, hisse senedi ihracı yoluyla gerçek ve tüzel kişilerin ortak edilebilmesine veya bu tesislerin işletme hakkının belli sürelerle devrine*” olarak tanınmaktadır. Bunu takiben 1986 yılında çıkarılan “*233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile belirtilen ve tamamı devlete ait olan KİT’lerin müessese, bağlı ortaklık, işletme ve işletme birimleri ile iştiraklerindeki payların özelleştirme kapsamına alınmasına*” karar verilmiştir. Söz konusu dönemde özelleştirme faaliyetleri hem mal hem de hizmet üretiminde olmaya devam etmiştir. Bu çerçevede “*3096 Sayılı Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti İle Görevleri Hakkı Kanun*” ile özel tüzel kişilik haricinde özel kişiliklerin de elektrik üretim, iletim ve dağıtım tesislerini kurma

ve işletmesi ve daha önce kamu tarafından kurulmuş tesislerin yine özel kişilik tarafından işletilmesi düzenlenmiştir. Dolayısıyla kamu tarafından üretilen ve dağıtılan elektrik ürününü sunma hizmeti özel kişiliklere de gördürülmektedir. Ek olarak yine 1986 yılında kabul edilen 3291 sayılı “*Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesine İlişkin Kanun*” kamu mülkiyetine haiz kuruluşların özelleştirme kapsamına dâhil edilmesi ve uygulamaların nasıl yürütüleceğine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (Tan, 1992: 30-35). Bununla birlikte özelleştirme yasası olarak anılan 3291 sayılı kanun dönemin idari ve teknik açıdan ihtiyaçlarını karşılayamadığından özelleştirme yönelik uygulamalarda birtakım zorluklara neden olmuştur. Bu nedenle 1994 yılında 4046 sayılı “*Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” çıkarılmış; “Özelleştirme Yüksek Kurulu ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığı” adı altında, dönemin gerekliliklerine uygun iki yeni idari yapı oluşturulmuştur. Bu düzenlemelerle birlikte özelleştirme yöntemleri gibi hususlarda özelleştirmeye ait ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır (Ateş, 2014: 433-435).

Bununla birlikte 2000 yılı öncesi özelleştirmeye yönelik kurumsal düzenlemelere bakıldığında, özelleştirme politikalarının kurumsal yapısı 2983 sayılı “*Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun*” ile düzenlendiği görülmektedir. Bu kanun ile özelleştirme uygulamalarının temel kurumsal yapısında (i) Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilen kuruluşların mali ve hukuki yapılandırılmasına ek olarak yasal açıdan uygun olanların ise özelleştirme programına alınması sürecini yöneten “Özelleştirme Yüksek Kurulu”; (ii) Özelleştirme Yüksek Kurulunun kararlarını uygulamak amacıyla “*Özelleştirme İdaresi Başkanlığı*” ve son olarak (iii) özelleştirme gelirlerinin her türlü yönetilmesi görevini yürütme amacıyla “Özelleştirme Fonu” bulunması öngörülmüştür (Kilci, 1994: 11-15).

Bu açıklamalardan hareketle özelleştirme regülasyonlarının hukuki ve kurumsal altyapısı Tablo 1 itibarıyla gösterilmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de 2000 yılı Öncesinde Özelleştirmeye Yönelik Hukuki ve Kurumsal Gelişmeler

Yasa adı	Kapsam	Yöntem	Karar Makamı	İcra Makamı
“2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun”	1.Kamu Kurum ve Kuruluşlarına ait her nevi altyapı tesisi 2.KİT 3.KİT’lere bağlı tesisler	1.Gelir ortaklığı senedi (1 ve 2 numarada belirtilenler için) 2.Hisse senedi 3.İşletme Hakkı	Yüksek Planlama Kurulu	Yüksek Planlama Kurulu
“233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”	1. KİK ile İDT’ler 2.Müessese ve bağlı ortaklık 3.İşletme, işletme birimleri ve iştirakler	1.Tasfiye 2.Devir, satış ve işletme hakkı verme	Koordinasyon Kurulu	Kamu Ortaklığı Kurulu

“3096 Sayılı Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti İle Görevleri Hakkında Kanun”	1. Elektrik üretimini, iletimini ve dağıtımını yapan tesislerin kurulması ve işletilmesi	1.Görev ve/veya Üretim lisansı verme	Bakanlar Kurulu	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
	2. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından (KİT’ler dahil) yapılmış ya da yapılacak olan üretim ve iletim	İşletme hakkının devri	Bakanlar Kurulu	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
“3291 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesine İlişkin Kanun”	1.KİT 2.Müessese 3.Bağlı ortaklık 4.İşletme, işletme birimleri ve iştirakler	1.Hisse satışı 2.Varlık satışı 3.Kiralama 4.İşletme hakkı verme 5.Tasfiye	KİT’ler için Bakanlar Kurulu. Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu (Kamu Ortaklığı Kurulu)	Kamu Ortaklığı Kurulu
“4046 Sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”	1.İDT, müessese, bağlı ortaklık, işletme, işletme birimleri, iştiraklerdeki kamu payları. 2.KİT statüsü dışında kalmakla beraber sermayesinin tamamı veya yarısından fazlası devlete ve/veya diğer kamu tüzelkişilerine ait olan ticari amaçlı kuruluşlardaki kamu payları ile bu kuruluşlara ait müessese, bağlı ortaklık işletme, işletme birimleri ve varlıklarının, iştiraklerindeki kamu payları. 3.Devletin diğer iştiraklerindeki kamu payları ile Hazineye ait paylar. 4.Genel ve katma bütçeli idareler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşların ve KİT’lerin gördükleri kamu hizmetleri ile doğrudan doğruya ilgili olmayan varlıklar ve iştiraklerindeki paylar. 5.Belediyeler ve il özel idarelerine ait ticari amaçlı kuruluşlar ile pay oranlarına bakılmaksızın her türlü iştiraklerindeki paylar. 6.Genel ve katma bütçeli idarelerle bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşların, mal ve hizmet üretim birimleri ve varlıkları. 7.KİT’lerin temel kuruluş amaçlarına uygun mal ve hizmet üretim birimleri.	1.Satış, kiralama, 2.İşletme hakkının verilmesi, 3.Mülkiyetin gayri ayni hakların tesisi, 4.Gelir ortaklığı modeli	Özelleştirme Yüksek Kurulu	Özelleştirme İdaresi

Kaynak: Karahanoğulları'nın çalışmasından tarafımızca derlenmiştir.

Tablo 1'e göre, Türkiye'de 2001 yılı öncesinde uygulanan özelleştirme programlarına, kamu kesimine ait bazı tesislerin mülkiyet ve/veya işletme haklarının devri ile başlanmıştır. Özelleştirmeye yönelik politikalar kendi içinde bir hedef olarak düşünülmemiş; aksine sanayinin modernleştirilmesi, teknolojinin geliştirilmesi, kamu kaynaklarında ve birim emek üretiminde verimlilik, istihdamın artırılması ve sermaye mülkiyetinin tabana yayılması hedeflerinin gerçekleştirilmesi için ele alınmıştır (İnan, 1989: 140).

Özelleştirme regülasyonlarının hukuki ve kurumsal altyapısının özetlenmeye çalışıldığı bu kısımda, özelleştirme hususu Türkiye gündemine her ne kadar 1980'lerde girmişse de bu konuda kapsamlı ve ciddi sayılabilecek bir politikanın henüz oluşamadığı görülmektedir.

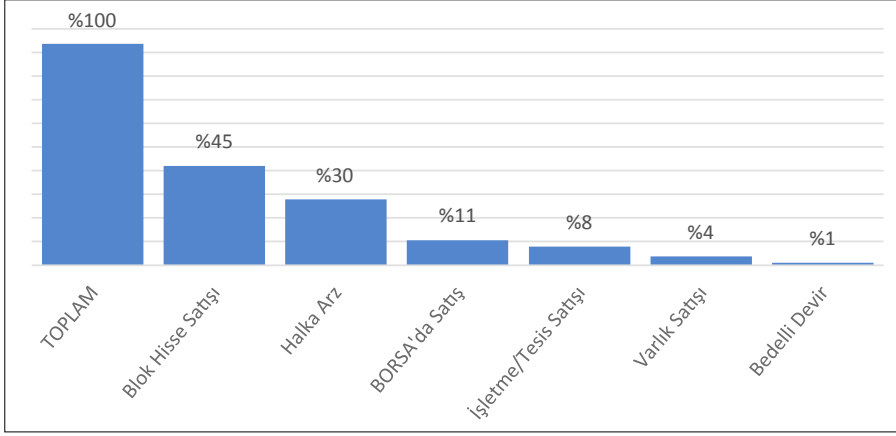
Tablo 2: Kamu Bankalarının Yöntemlerine Göre Özelleştirme Uygulamaları (Dolar)

Yıl	Blok Hisse Satışı	İşletme/ Tesis Satışı	Halka Arz	Borsa'da Satış	Varlık Satışı	Bedelli Devir	Toplam
1986	710.394				244.501		954.895
1987	265.625			261.661	305.556		832.842
1988	13.000.000		13.090.225	411.451	355.311		26.856.987
1989	121.197.123	708.755		9.221.400	72.682		131.199.960
1990			320.579.994	165.366.745	42.428		485.989.167
1991	43.828.268		72.773.310	106.932.521	20.307.521		243.841.620
1992	410.264.948			12.616.957			422.881.905
1993	365.198.396	15.382.956	23.929.494	149.997.064	13.030.810		567.538.720
1994		4.613.346	332.824.239	66.562.788	385		411.754.739
1995	370.906.865	70.097.879		20.177.873	90.818.491	20.455.382	572.456.490
1996	217.990.000	50.949.596		1.988.800	18.715.751	2.354.760	291.998.907
1997	251.150.000	204.334.179			7.960.488	2.073.297	465.517.964
1998	305.055.000	48.564.275	632.651.612	2.122.293	22.285.976	9.035.988	1.019.715.144
1999	7.137.821	975.000			10.736.137	19.479.693	38.328.651

Kaynak: Doğan, 2016: 23'ten derlenmiştir.

Tablo 2'de özelleştirme uygulamaları ile elde edilen gelirler gösterilmiştir. Buna göre 1986-1999 yılları arasında yaklaşık 5 Milyar Dolarlık bir özelleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir. Buradan hareketle 1986-1999 dönemine ait özelleştirme uygulamalarından elde edilen gelirlerin hangi yöntemlerle sağlandığı ise Şekil 1 yardımı ile gösterilmiştir.

Şekil 1: Özelleştirme Yöntemlerine Göre Gelirleri, 1986-1999 (%)

Kaynak: Tablo 2'den tarafımızca türetilmiştir.

Buna göre özelleştirme yöntemlerinden en yaygın uygulama blok hisse satışı ile yapılan özelleştirmeler olup, uygulamaların %45'i bu yöntem ile gerçekleşmiştir. Halka arz uygulamalarının toplam satış içindeki payı ise %30'dur. Satış gelirlerine göre üçüncü sırada ise %11 ile Borsa'da Satış uygulaması gerçekleşmiştir. %1 ile bedelli devir uygulaması özelleştirme yöntemlerinden en az tercih edilen uygulama olarak göze çarpmaktadır.

Bu bağlamda özelleştirme regülasyonları 1980 sonrası Türkiye'de uygulama alanı bulmuşsa da hukuki, kurumsal ve iktisadi altyapısı 1994 yılında kabul edilen "4046 sayılı Özelleştirme Kanunu" ile mümkün olabilmektedir. Bu açıdan özelleştirme politikalarının önemli bir özelliği kamu yararının rekabetçi etkisinin dikkate alınmaması, aksak rekabet nedeniyle ortaya çıkan Türkiye Elektrik Kurumu gibi monopollerin özelleştirilmesinin ortaya çıkaracağı sorunlarının göz ardı edilmesidir. Bu dönemde görülen bir başka sorun ise özelleştirme regülasyonlarının kanunlar ile değil, yürütme organına geniş yetkiler verilmesi yoluyla yapılmaya çalışılmış olmasıdır. Bu anlamda parlamentoda yasama organı devre dışı bırakılmaya çalışılmış, bu çabanın bir sonucu olarak da "Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararlarıyla" karşılaşmıştır. Özelleştirmenin önündeki bürokratik engelleri aşmaya yönelik düşünülen yöntemler, bu kez hukuki engeller ile karşılaşmıştır. Bu hukuki engellerin esas tarafını, kamu yararı kapsamında yorumlanan kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi oluşturmaktadır. Politik karar alıcılar bu hizmetleri, özel hukuka bağlı hale getirerek uzun ve işlem maliyeti yüksek olan Danıştay ön denetimine dâhil etmemeyi amaçladığı ifade edilmektedir. Böylece özelleştirmeye ait sözleşmelerin, özellikle yabancı yatırımcılara daha çekici kılınması amaçlanmıştır (Atiyas ve Oder, 2008: 71-72).

Dolayısıyla Türkiye'nin özelleştirmeye yönelik politikaları, Washington Konsensüsü yıllarında neo-liberal reformun ilk aşamasının ayrılmaz bir parçası olmakta; ancak oldukça yavaş ilerlemekteydi. Bunun nedeni, yasal ve kurumsal zayıflıkların özelleştirme politikalarının önünde ciddi bir engel olması söylenebilir. Benzer şekilde, makroekonomik istikrarsızlık ortamı, bürokratik kısıtlamalar ve doğrudan yabancı yatırım için yasal korumanın zayıf olması nedeniyle, özelleştirilen kurumlar yabancı yatırımcılar için cazip olmamaktaydı. Bunun yanında 1990'lı yılların oldukça istikrarsız olan makroekonomik ve siyasi ortamı, bir dizi zayıf koalisyon hükümetiyle birlikte, büyük ölçekli özelleştirme için de olumsuz bir ortam olduğunu göstermekteydi.

di. Ancak özellikle 1990'lı yıllarda meydana gelen gelişmeler neticesinde söz konusu olumsuz ortam iyileştirilmeye çalışılmıştır. Bu yöndeki önemli adım, şeffaf ve hesap verebilir özelleştirme anlaşmaları için yasal alt yapıyı oluşturan 1994 Özelleştirme Yasasıydı. Rekabet Kurulu'nun oluşturulmasında bir diğer önemli kurumsal değişiklik vardı. Bu kurum, piyasa gücünün düzenlenmesi ve önemli özelleştirme anlaşmalarını takiben pazar gücünün daha da yoğunlaşmamasını önleme açısından önemli olarak görülmektedir (Öniş, 2011: 714-718).

Söz konusu dönemde Türkiye ekonomisi, küresel teorik ve pratik iktisadi anlayış ile ülke ekonomisine özgü mali darlıklar nedeniyle özelleştirme uygulamalarına gitmiştir. Bu çözüm yolunun tercih edilmesi öncelikle hukuki altyapının hazırlanmasına daha sonra ise özelleştirme uygulamalarına gidilmesine neden olmuştur. Bu yöntemin tercihi genel çerçevede, kamu kesiminin kaynak tahsisinde etkinliği sağlayamadığına olan inanıştır. Bahsedilen yaklaşımın önemli bir sonucu, sermaye birikimi için özel sektörün yeni bir alan bulması ve bu alanı elde edebilmek için tüm regülasyon maliyetlerinin kamu kesiminin üstlenmesi olarak ifade edilebilir. Bu ifadenin önemi ise ekonomide güçlü bir aktör olamayan sermaye kesiminin, kamusal varlıkların; bir diğer ifadeyle kolektif ihtiyaçlar için finansmanı bütçe yoluyla sağlanan varlıkların mülkiyetinin özel sermaye birikimine yönelik olarak el değiştirmesi açısından ortaya çıkmaktadır.

Asil-vekil ilişki çerçevesinde bütçe hakkının asillerden vekillere devri ve bu devrin yasal ve siyasi sorumluluğu, Türkiye ekonomisi açısından 2001 yılı öncesinde yeni bir aşamaya gelmiştir. Bu aşamanın öncelikle yasal engellerin daha sonra ise kurumsal zayıflıkların optimal seviyeye getirilerek aşılması, Türkiye ekonomisi ve sosyolojisi açısından birtakım değişimlere neden olmuştur. Öncelikle yasaların engel olarak görülmesi, yasama organında da bu süreci yavaşlatan "kamusal kötü" olarak gösterilmesi, yürütme organının güçlendirilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla yürütme organı özel-

leştirme açısından yasamanın yetkilerini KHK'lar vasıtasıyla elde etmiştir. Bu değişim, demokratik ve siyasi kültür kapsamında Türkiye'nin tutumunu ortaya koymaktadır. Ek olarak hukuksal ve kurumsal engeller aynı zamanda, Türkiye'nin kuruluşundan itibaren yaratılmaya çalışılan sermaye kesimi ve birikiminin önündeki engeller olarak da anlaşılmıştır. Bu açıdan 2001 öncesi dönemde bahsedilen engellerin kaldırılması, sermaye birikimi açısından oldukça önemli olan üretim kapasitesini neredeyse maliyetsiz genişletmesi olarak da ifade edilebilir. Bu konuya örnek olarak, kamu bankalarının kurulduğu ve faaliyette olduğu dönemlerdeki toplumsal maliyeti hesaba katılmadan sadece bina, arazi ve ruhsat hakları gibi aktif hesapların piyasa değeri üzerinden özelleştirilmesi gösterilebilir.

2.2. 2001 Sonrası Özelleştirme Politikaları

Özelleştirmeye yönelik uygulamaların hukuki ve kurumsal boyutuna dair regülasyonlar, değişen ve gelişen ekonomik yapıya uymamakta ve parçalı bir yapı arz etmesi nedeniyle bir takım yetki karmaşasına yol açmaktaydı. Özellikle Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararları sonrasında oluşan yasal boşluğun çözümü için 4046 sayılı Kanun'da ilave düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu değişiklikler özetle şöyledir (ÖİB, 2017a, 3-6):

- Özelleştirme kapsamında olan kuruluşlarda ihtiyaç fazlası personellerin diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nakline ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.
- Özelleştirme kapsamında olan kıymetlerin teslim ve kiralanmasının katma değer vergisinden muaf olması öngörülmüştür.
- 4046 sayılı Kanun'un Anayasaya aykırılıklarının çözülmesi amacıyla 4232 sayılı Kanun çıkartılarak Anayasaya uygun hale getirilmiştir.
- Aynı şekilde 4446 sayılı Kanun'da değişiklik yapılmasına ek olarak "Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıklarının

özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller Kanunla gösterilir” denilmek suretiyle özelleştirme Anayasa’da ilk kez yer almıştır.

- 4568 sayılı Kanun ile 4046 sayılı Kanun’da yer alan “Kamu Ortaklığı Fonu’na yapılan aktarmalar hariç Özelleştirme Fonu’ndan genel bütçeye kaynak aktarılmaz” ibaresi “Özelleştirme Fonunun nakit fazlası, Hazinesinin iç ve dış ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilir” şeklinde değiştirilmiştir.
- 4971 sayılı Kanun ile Özelleştirme Yüksek Kurulunun (ÖYK) oluşumu ile Başbakan’ın bu Kanundan kaynaklanan yetkilerinin devrecedeği Bakan’ın belirlenmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu anlamda, önceden ÖYK üyelerinin hangi bakanlar olacağı Kanunda yazılı iken, değişiklikle ÖYK üyelerini belirleme yetkisi Başbakan’a verilmiştir.
- 5189 sayılı Kanun ile 4046 sayılı Kanun düzenlenerek limanların özelleştirilmesinden yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin faydalanabilmesine olanak sağlanmıştır.

Bu açıdan söz konusu hukuki regülasyon ile 2000 yılı öncesinden devreden özelleştirmenin önündeki yasal engeller kaldırılmıştır. Bu açıdan kapsamlı bir deregülasyon dönemine ve özelleştirmelerin hız kazandığı bir döneme girildiği ifade edilebilir.

Söz konusu yasal engellerin kaldırılmasıyla hızlanan özelleştirme uygulamalarının tutarları Tablo 3 itibariyle gösterilmiştir.

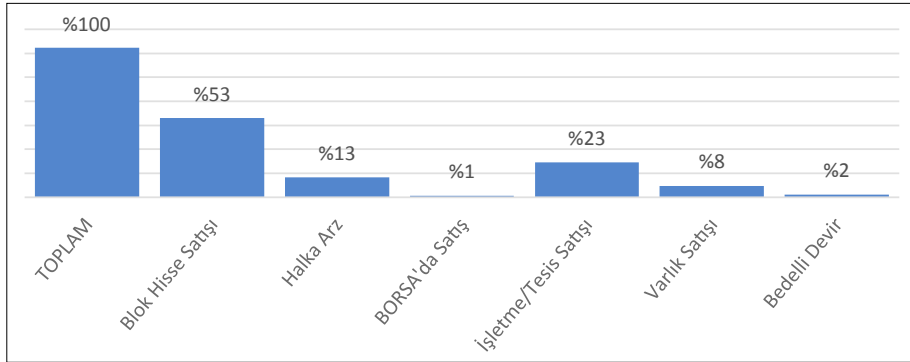
Tablo 3: Yıllar İtibariyle Yöntemlerine Göre Özelleştirme Gelirleri (Dolar)

Yıl	Blok Hisse Satışı	İşletme/Tesis Satışı	Halka Arz	Borsa’da Satış	Varlık Satışı	Bedelli Devir	Toplam
2000	1.489.672.112	11.451.000	1.104.520.664		50.036.179	60.855.896	2.716.535.851
2001	500.000	54.900.000			1.241.547	63.159.549	119.801.096
2002			168.371.170	168.371.170	168.371.170	122.305.486	536.475.542
2003	16.770.000	102.335.079	40.336.015	18.901.676		8.744.721	187.087.491
2004	878.294.760	109.193.000	191.279.167	157	34.976.799	69.098.247	1.282.842.129
2005	7.103.944.301	31.491.500	273.719.603	466.434.132	316.637.223	30.013.471	8.222.240.230
2006	7.178.000.000	157.800.000	207.820.151	5.181.739	463.213.832	84.149.738	8.096.165.461
2007	812.000	755.000.000	1.838.642.981	2.411.821	1.537.759.019	124.003.838	4.258.629.659
2008	2.059.550.000	2.230.000.000	1.873.081.209		6.650.290	89.923.688	6.259.205.187
2009	2.265.000.000				5.728.896	4.256.263	2.274.985.158
2010	2.582.316.110	384.767.797		216.636	110.502.729	3.887.907	3.081.691.179
2011	575.000.000	639.784.000			137.176.629	6.457.498	1.358.418.127
2012	186.520.000		2.519.616.050		312.305.159	2.251.038	3.020.692.247
2013	8.631.493.523	3.427.020.000		67.283	407.789.255	19.178.261	12.485.548.323
2014		4.828.450.000			1.053.340.726	459.109.833	6.340.900.561
2015	4.216.828	1.749.500.000			187.513.457	54.811.675	1.996.042.253

Kaynak: ÖİB, 2017b.

Tablo 3'e göre, Türkiye'de ekonomik ve siyasi istikrarın sağlandığı ve özelleştirme konusunda kararlı bir tutumun sergilendiği 2000-2015 yılları arasında özelleştirme çalışmaları yoğunlaşmış ve bu dönemde yaklaşık 59 Milyar Dolarlık özelleştirme geliri elde edilmiştir. Toplamda ise bugüne kadar 66 Milyar 917 Milyon Dolarlık özelleştirme geliri gerçekleşmiştir.

Şekil 2: Özelleştirme Yöntemlerine Göre Gelirleri, 2000-2015 (%)

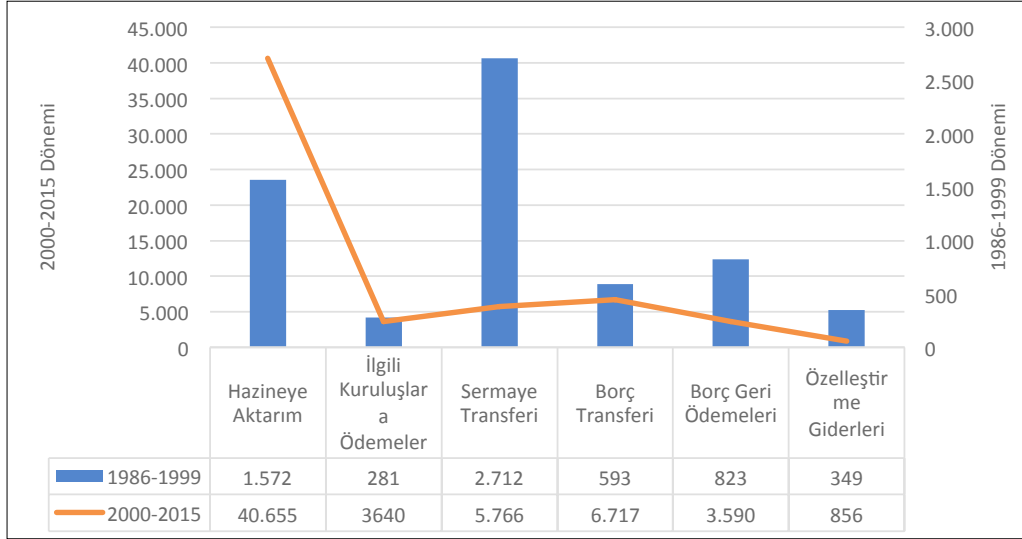
Kaynak: Tablo 3'ten tarafımızca türetilmiştir.

Şekil 2'ye göre, 2000-2015 yılları arasında özelleştirme yöntemlerinden en yaygın uygulama, 2001 öncesinde olduğu gibi blok hisse satışı yöntemi ile yapılan özelleştirmelerdir. Uygulama tercihleri 2001 öncesi ve sonrası değişiklik göstermemesine rağmen, elde edilen gelirler nazarında büyük farklılık tespit edilmiştir. Özelleştirme gelirlerinin %93'ü 2000-2015 yılları arasında gerçekleşirken, 1986-1999 arasında sadece %7'si elde edilmiştir.

Buradan hareketle 2000-2015 dönemine ait özelleştirme uygulamalarından elde edilen gelirlerin hangi yöntemlerle sağlandığı Tablo 3'te gösterilmiştir. Tablo 3'ten hareketle oluşturulan Şekil 2'de görüldüğü üzere, özelleştirme yöntemlerinden en yaygın uygulama blok hisse satışı ile yapılan özelleştirmeler olup, uygulamaların %53'ü bu yöntemle gerçekleştirilmiştir. İşletme ve tesislerin satışının toplam içindeki payı %23, halka arz uygulamaları da özelleştirmeler içinde üçüncü sırada bir yer tutmaktadır. Halka arz toplam uygulamaların %13'ünü bulmaktadır. Ek olarak özelleştirme uygulamalarının ve buna bağlı olarak özelleştirme ile elde edilen gelirlerin yıllar itibarıyla artış göstermesi, Tablo 3'te belirtilen bir diğer husus olmaktadır.

Bununla birlikte özelleştirmeden elde edilen gelirler; Hazineye aktarım, ilgili kuruluşlara ödemeler, sermaye transferi, borç transferi, borç geri ödemeleri ve özelleştirme sürecinde yapılan giderler olarak gruplandırılmaktadır.

Şekil 3: Özelleştirme Fonu Kullanım Alanları (Milyon Dolar)

Kaynak: Doğan, 2016'dan tarafımızca türetilmiştir.

Şekil 3'te 1986 yılında başlayan özelleştirme uygulamalarından elde edilen gelirlerin harcama bileşenleri gösterilmektedir. Buna göre 30 yıllık dönemde özelleştirme uygulamalarından elde edilen gelirlerin 42 Milyar 228 Milyon Dolarlık kısmı doğrudan Hazine hesaplarına aktarılmıştır. 2003 Yılına kadar Özelleştirme gelirlerinden Hazineye 3 Milyar 443 Milyon Dolar kaynak aktarılmışken, 2004 yılından 2015 yılı sonuna kadar 38 Milyar 785 Milyon Dolar, kısaca toplam aktarımların %92'sinin bu dönemde gerçekleştiği görülmektedir.

2.3. Ulusal ve Uluslararası Ticarete Özelleştirmenin Rasyonalizasyonu

Ekonomilerde özelleştirme faaliyetlerinin artışı ile ulusal ve uluslararası ticari faaliyetlerin serbestliği piyasa ekonomisinin gelişmesini, rekabet hususunda risklerin ve baskıların en aza indirilmesini ve yeni pazarlar bulabilme imkanını sağlayacaktır (İnam vd.,2016: 252). Bu kapsamda özellikle 1970'li yıllarda meydana gelen iktisadi krizlerin nedeni olarak gösterilen kamu kesimi müdahalesi, gerek maliyetlerdeki popülist artışlara neden olması gerekse piyasalarda oluşan fiyat mekanizmasının bozulmasına olanak tanınması nedeniyle sorgulanmaya başlamıştır. Böyle bir tartışmanın nihai sonucu olarak, fiyatların piyasalarda; dolayısıyla firmalar tarafından ticari aktiviteler sonucunda belirlenmesi görüşü hâkim olmaya başlamıştır. Özel sektörün/ firmaların arz ve talep ilişkileri çerçevesinde fiyat mekanizmasının belirlenmesi aynı zamanda doğal fiyatların oluşmasına da zemin hazırlayacaktır. Tablo 4, özelleştirme ile ticaret arasındaki ilişkinin varlığı hakkında ipuçları vermektedir.

Tablo 4: Özelleştirme ile Ticaret İlişkisi

Özelleştirme Nedeni	Ulusal/İç Ticarete Etkisi	Uluslararası/Dış Ticarete Etkisi
Kamusal mal ve hizmet üretiminin verimli ve etkin olmaması	Özellikle X etkinsizliği nedeniyle fayda-maliyet analizinin rasyonel yapılmaması	Rasyonel yapılmayan mal ve hizmet fiyatlarının uluslararası piyasalardaki aktörlerle rekabet edemeyecek kadar yüksek olması
Kamusal yönetimin modern tekniklere nispeten kapalı olması	Gerek beşerî sermayenin gerekse üretim faktörlerinin eksik istihdamda kullanılması	Teknolojik rekabetin yaygın olduğu günümüz piyasalarında aktif rol alamama
Kamu kesimine idari ve mali yük oluşturma	Kırtasiyecilik gibi bürokratik süreci ve maliyetleri artırmaya neden olması	Sürecin tekdüzeliği nedeniyle uluslararası ilişkilere yabancılaşıma
Kamusal tekelleri kaldırmak	Ulusal yeni yatırımların teşvik edilmesi	Uluslararası yeni yatırımların teşvik edilmesi
Bürokrasiyi azaltmak	Ulusal yatırım kültürünün oluşması ve kolaylaşması	Uluslararası doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmesi; yatırımın zaman maliyetinin azaltılması
Mal ve hizmet üretiminin rasyonalizasyonu	Nepotist tercihlerden uzaklaşılmasıyla nitelikli işgücünün ve dolayısıyla diğer faktörlerin kullanımında optimizasyonun nispeten sağlanması	Özelleşen ulusal firmaya ortak olma veya yeni yatırımların yapılmasında beşerî sermayenin aktif rol alması
Yönetim kademesinin etkin karar alabilmesi	Siyasi ve iktisadi rant arayışı ve/veya baskısının azalması ve böylece kaynak tahsisinde etkinliğin nispeten sağlanması	Etkinliğin sağlanamaması nedeniyle özellikle kamusal mal ve hizmet üretmenin bir sonucu olarak altyapı yatırımlarının yetersizliği nedeniyle yatırım ikliminin oluşmaması

Kaynak: Tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 4'te özelleştirmenin ulusal ve uluslararası ticaretteki etkisi üzerine bir takım sübjektif değerlendirmelerde bulunulmuştur. Literatürde üzerinde konsensüs sağlanan temel yaklaşımlara tablonun ilk sütununda yer verilmiştir. Özelleştirmenin iktisadi gerekçelerine ilk olarak üretimin etkin ve verimli yapılması gösterilmiştir. H. Leibenstein (1976) tarafından ortaya atılan ve bir işin optimal verimli yapılması ile uygulamada gözlenen iş yapma arasındaki farkı ifade eden; bir diğer ifadeyle olması gerekenden çok daha az çalışılan durumu ifade eden X etkinsizliği kamusal işletmelerde yaygın olarak görülmektedir. Böylece maliyetlerdeki artış beraberinde fiyatlarda artış ve/veya ulusal bütçede gider artırıcı bir unsur olacaktır. Söz konusu her iki negatif etki ise firmaların gerek vergi yükünün artmasına gerekse harcanabilir geliri düşürdüğü için üretilen mal ve hizmetlerin arz-talep yapılarını etkileyecektir.

Diğer taraftan böyle bir durumda üretilen ulusal mal veya hizmetin fiyat yapısının, ithal mal veya hizmet lehine oluşmasına da neden olacaktır. İkinci olarak modern üretim yöntemlerinin kamusal işletmelerde nispeten düşük olması, beraberinde çağ-dışı üretim ve muhasebe teknikleri ve idari yapılanmaya neden olabilir. Böylece eksik istihdamda bulunan ekonominin bu durumunun daha da derinleşmesine neden olacaktır.

Bilindiği üzere günümüz ticaret anlayışında fiyat rekabetinden ziyade teknolojik rekabet ön plana çıkmış; bu husus ise küresel rekabette rol almak ve böylece küresel ticarete önemli bir pay almak adına ihtisaslaşmayı zorunlu hale getirmiştir. Dolayısıyla özelleştirme politikaları ile nitelikli işgücünün istihdamdaki payının artması ve buna paralel olarak yüksek teknoloji ürün ihracatının artması gibi küresel rekabette önemli rol oynanabilecektir. Üçüncü olarak, kamusal işletmelerin kamu kesimi bütçesi üzerinde mali, kamu yönetimi üzerinde idari bir yük oluşturması da özelleştirmenin nedenlerinden biri olarak ifade edilebilir. Bu nedenle uygulanacak özelleştirme politikaları ile ulusal ticari faaliyetlerin yavaşlaması ile birlikte kaynakların bürokratik /verimsiz giderlere aktarılması da engellenebilecektir. Ek olarak uluslararası ilişkilerdeki yeni iletişim, üretim, dağıtım ve pazarlama teknikleri de sayılan nedenlerle daha güncel bir hale gelecektir. Zira özel sektörün uluslararası sermaye kesimleriyle iş birliği halinde olması da bu açıdan oldukça önemlidir.

Tablonun bundan sonraki kısımlarında bahsedilen nedenler ise aslında buraya kadar bahsedilen unsurların önemli birer parçası olarak yer almaktadır. Dolayısıyla kamusal tekellerin kaldırılması aynı zamanda bürokrasinin azalmasını ve üretim ve yönetim sürecinde etkin karar almanın da ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu açıdan özelleştirme faaliyetleri ile ticareti kısıtlayan tekeller ortadan kaldırılmakta (Wacziarg ve Welch,2008:4); bu ise rekabetin tesis edilmesi ve fiyat mekanizmasının piyasada belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda kamu kesiminin piyasaya müdahalesinin azalması anlamına gelen özelleştirme ile kaynakların rekabetçi ortamda nispeten daha tasarruflu kullanılmasına; üretken alanlara aktarılmasına ve nepotist tercihlerden uzaklaşılmasına neden olabilir. Özel sektörün ticari faaliyetlerdeki rolünün artması ise beraberinde ölçeği genişletmek amacıyla ortaklık arayışını ve döviz getirisi sağlayacak gi-

rişimlerin hızlanmasına imkân tanıyabilmektedir. Ek olarak özel sektörün yatırım alanlarının özelleştirme sonucunda genişlemesi, altyapı yatırımlarının söz konusu yatırım alanlarına yapılmasını da mümkün kılarak yabancı yatırımcılar için önemli bir gösterge olacaktır.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan hareketle, günümüzde artan önemiyle finansal sistemin en önemli aktörü olan bankacılık sisteminin özelleştirilmesi ile kaynakların kamusal karar alma mekanizmasıyla söz konusu verimsizliklerden nispeten uzak kaldığı ifade edilebilir. Zira finansal sistemde kaynakların hane halkı tasarrufundan oluştuğu göz önüne alındığında, kamusal işlemlerin “görev zaranı” adı altında bir takım belirsiz giderlerinin olması, etkin olmayan kararlarla verimsiz mal ve hizmet üretiminin ve sunumunu yapılması, söz konusu kaynakların özel sektörde yatırım maksadıyla kullanılamamasına da neden olmaktadır. Dolayısıyla özelleştirmeler ile ulusal ticaretin en önemli belirleyicisi olan fiyat mekanizmasının arz-talep ilişkisine göre belirlenmesi, siyasi kararlarla ve rant arayışıyla yatırımların popülist alanlara yönelmemesi ve nihayetinde uluslararası ticaret aktörlerine cazip gelecek bir yatırım ikliminin oluşmasına da imkân tanıyabilecektir.

3. Türkiye’de Özelleştirmeler Sonrası Bankacılık Sektörü

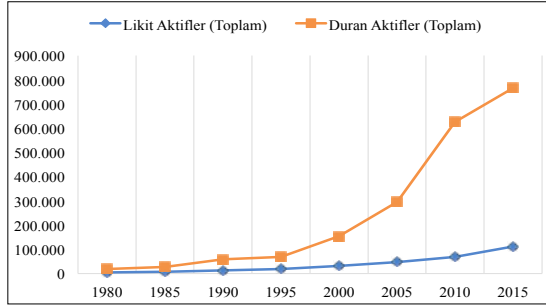
Türkiye’de bankacılık sisteminin yeniden düzenlenmesi 2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı sonrası büyük ölçüde tamamlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu program sonrası izlenen politikaların Türk bankacılık sistemine olan mali etkisinin hangi yönde olduğu ele alınacaktır. Bu amaçla, bankalarının özelleştirilmesinin nedenlerinden olan bankacılık sisteminin etkin olmaması konusu başta olmak üzere diğer finansal tablo analizleriyle özelleştirme uygulamalarının sonuçları ekonomik anlamda değerlendirilecektir.

3.1. Bankacılık Sektöründe Özelleştirme Ekonomik Analizi

Türkiye’de bankacılık sektörünün özelleştirme sonrası nasıl bir mali yapıya kavuştuğunu görmek ve özelleştirme öncesi dönem ile kıyaslama yapmak amacıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB, 2017) verilerinin esas alındığı bu bölümde bankacılık sektörünün özelleştirme öncesi ve sonrası mali tablo analizlerine yer verilmiştir.

Şekil 4: Türkiye’de Banka Sektörünün Bilanço Aktifleri (milyon dolar)

Bilançoların aktif tarafı, likit ve duran aktifler olmak üzere temelde iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan likit aktifler, bir işletmenin en az maliyetle, en kısa süre içinde nakde dönüştürebileceği varlıkların tamamını ifade etmektedir². Duran aktifler ise satılmak amacıyla satın alınmayan ve birden çok dönem kullanılabilen varlıklardır. Bu varlıkların sağladığı yarar bir yıldan fazla bir süreye yayılmaktadır. Binalar, makineler, tesisler maddi duran varlıklara; telif hakları, ihtira beratları, imtiyazlar, ticaret unvanları da maddi olmayanlara örnek olarak gösterilebilir.³

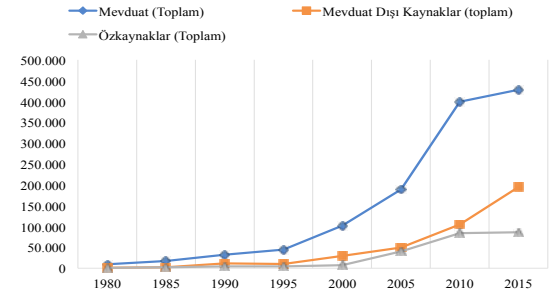
Şekil 4’ te bankacılık sistemindeki likit ve duran aktiflerin toplamı özelleştirme sürecinin artış yaşandığı

² “**Likit Aktifler** = Nakit Değerler ve TCMB + Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yanstılan FV (net) + Bankalar + Para Piyasalarından Alacaklar + Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar (net)”

³ “**Duran Aktifler** = İştirakler (net) + Bağılı Ortaklıklar (net) + Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (net) + Maddi Duran Varlıklar (net) + Maddi Olmayan Duran Varlıklar + Satış Amaçlı Elde Tutulan ve Durdurulan Faaliyetlere İlişkin Duran Varlıklar + Takipteki Krediler - Özel Karşılıklar”

ve giriş engellerine yönelik hukuki engellerin kaldırıldığı 1990’lı yılların sonunda hızla artmıştır. Buna göre 1980-1995 döneminde bilançolardaki aktiflerin artışı, özelleştirme sonrası döneme kıyasla nispeten küçük boyutlarda artmıştır.

Şekil 5: Türkiye’de Banka Sektörünün Bilanço Pasifleri (milyon dolar)

Şekil 5, bankacılık sisteminin bilançolarının pasif yapısını genel anlamda göstermektedir. Bankaların aktiflerinin finansal kaynaklarını gösteren pasif kısmı, bankaların ödemekle yükümlü olduğu borçları belirtmektedir. Buna göre bankacılık sektörü özelleştirme öncesi döneme kıyasla borçlanma miktarları artmıştır. Fakat bu borçlanmanın yapısına bakıldığında Şekil 5’ te mevduatlardaki artıştan kaynaklandığı görülmektedir.

Mevduatlardaki artışın hem bireylerin tasarruflarındaki artışı, hem de verilen kredilerdeki geri ödeme mekanizmasının sağlıklı bir şekilde yürütüldüğünü de ifade ettiği söylenebilir. Dolayısıyla özelleştirme sonrası uygulanan bankacılık regülasyonlarının sadece bankaların mali yapısını değil, aynı zamanda bankalara tasarruflarını yatıran bireylerin/firmaların da sisteme olan güveninde artışa neden olduğu öne sürülebilir.

Şekil 4 ve 5 birlikte değerlendirildiğinde, bankaların bilanço yapılarındaki dönemsel değişimlerin etkileri ve ortaya çıkan yeni mali pozisyonlara ilişkin durum Tablo 5 ile daha net görülebilir. Bu bağlamda Tablo 5’ te Türkiye bankacılık sektörünün mali tablo analizi yapılmış ve genel anlamda özelleştirme öncesi ve sonrası döneme ait karşılaştırmalar yapılmıştır.

Tablo 5: Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Dönemlerde Türkiye'de Banka Sektörünün Mali Tablo Analizi

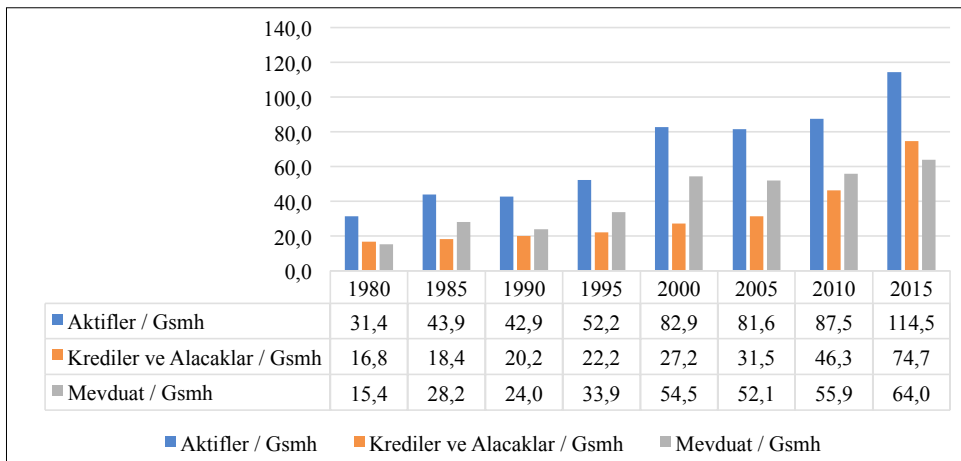
Oran Göstergesi	Oran Analizi/Yıllar	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Sermaye Yeterliliği	Özkaynaklar/ T.Aktifler	5,5	8,9	10,1	8,9	6,9	13,5	13,4	11,3
	Özkaynaklar/ (Mevduat+ Mevduat Dışı Kaynaklar)	10,0	12,2	13,3	11,3	8,2	16,8	16,6	13,8
	Net Çalışma Sermayesi/ T.Aktifler	0,7	3,1	2,2	1,4	-1,7	8,5	10,8	8,7
Aktif Kalitesi	T.Krediler ve Alacaklar/ T.Aktifler	53,7	41,9	47,0	42,5	32,9	38,6	52,9	65,2
	Duran Aktifler/ T.Aktifler	4,8	5,9	8,0	7,6	14,8	5,3	2,6	2,5
Likidite	Likit Aktifler/ T.Aktifler	31,2	37,8	32,8	36,9	32,2	51,9	43,0	30,6
	Likit Aktifler/ (Mevduat+ Mevduat Dışı Kaynaklar)	56,5	51,4	43,1	46,6	37,9	64,3	53,3	37,6
Karlılık	Net Dönem Karı/ T.Aktifler	1,7	2,1	2,8	3,4	-3,6	1,4	2,2	1,1
	Net Dönem Karı/ Özkaynaklar	40,2	27,0	36,0	55,4	-89,8	10,6	16,5	10,2
	Net Dönem Karı/ Ödenmiş Sermaye	40,1	40,8	62,3	100,2	-71,9	28,5	47,6	39,7
Gelir Gider Yapısı	Net Faiz Geliri/ T. Aktifler	5,4	1,8	6,4	8,4	3,5	4,6	4,0	3,7
	Faiz Gelirleri/ Faiz Giderleri	181,8	109,6	135,5	140,3	127,7	184,4	204,2	209,5
	Faiz Dışı Gelirler/ Faiz Dışı Giderler	55,8	104,7	57,7	41,8	19,8	69,7	76,5	47,4
	Toplam Gelirler/ Toplam Giderler	111,1	108,6	112,2	116,4	95,8	139,1	153,4	146,1

2001 yılı sonrasında, Türk bankacılık sistemi özellikle mali direnç anlamında nispeten istikrarlı bir büyüme dönemine girmiştir. Buna göre Tablo 3'te belirtilen oranlardan sermaye yeterlilik rasyosunun Özkaynaklar/T. Aktifler göstergesi 1980 yılında %5,5 iken bu oran 2015 itibarıyla %11,3 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde Özkaynaklar/(Mevduat+ Mevduat Dışı Kaynaklar) %10 iken %13,8'e; dönen varlıkların kısa vadeli borçlara oranını ifade eden Net Çalışma Sermayesi/T.Aktifler oranı ise %0,7'den %8,7'ye yükselmiştir. Bankaların verdiği kredilerin yapısını ve geri ödenmelerin herhangi bir risk taşıyıp taşımadığını ifade eden Aktif Kalitesi rasyosunun tüm göstergeleri 1980 -2015 döneminde negatif bir seyir izlemiştir. Özellikle karlılık oranları ve verimlilik oranlarının negatif seyretmesi, durumun vahametini ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla bankacılık sektörünün genişlemesi, derinleşmesi ve ölçeğinin artması kredilerin geri ödeme riskini olumsuz etkilediği söylenebilir. Bu açıdan özelleştirme sonrası sayısı artan tüm bankaların, kamu kesimi regülatörü tarafından denetlenmesi konusunda bir sorun olduğu ifade edilebilir. Bu rasyo ile birlikte Likidite rasyosu da düşünüldüğünde kredilerin ödenmemesi sorunu beraberinde bankaların likidite sorununu getirmektedir. Bu açıdan özelleştirme sonrası bankacılık sisteminde kamu kesiminin mülkiyetinin azalması, bu iki gösterge açısından hem likidite hem de denetlenme sorunuyla karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan bankacılık sektörünün özelleştirilmesinin nedenleri olarak öne sürülen tekelleşme – oligopolleşme eğilimlerinin getirdiği yüksek karlılık sorununun, özelleştirme sonrası dönemde azaldığı görülmektedir. Buna göre bankacılık sektörünün karlılık rasyosuna bakıldığında, Net Dönem Karı/T.Aktifler göstergesi 1980 yılında %1,7 iken 2015 yılında 1,1; Net Dönem Karı/Özkaynaklar göstergesi 1980 yılında %40,2 iken 2015 yılında %10,2 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bankacılık sektöründe kamu kesiminin ağırlıklı olduğu 1980-2001 döneminde karlılık oranları oldukça yüksek iken; 2001 özelleştirme dönemi sonrasında karlılık oranları ciddi oranda azalma göstermiştir. Son olarak Türkiye bankacılık sektörünün gelir gider oranlarının analizine genel olarak bakıldığında, toplam gelirlerin toplam giderlere oranı 1980 yılında %111,1 iken, bu oran 2015 yılında %146,1 olarak gerçekleşmiştir. Tüm oranlara bakıldığında ise, 2001 krizinin negatif etkisi bankacılık sisteminde kendini göstermektedir. Tablo 5'te yer alan oranların neredeyse tümünün bu krizden negatif etkilendiği görülmektedir.

Şekil 6: Özelleştirme Öncesi ve Sonrası Makro Verilerdeki Değişim

Deregülasyon uygulamalarının tedricen uygulanmaya başlandığı 1980 yılından 2015 yılına kadar olan süreçte, toplam aktifler/GSMH oranı 4 kat ve toplam mevduat/GSMH oranı 4,5 kat artış göstermiştir. Bu dönemde önce iç finansal piyasaların daha sonra ise dış finansal piyasaların serbest bırakılması sonucu yabancı tasarruf ihracının gittikçe düşen bir faiz oranıyla alınması, merkezi otoriteden alınması sonrasında mevduat faiz oranlarının piyasada serbestçe belirlenmesi ve dövizle tasarruf yapılabilme imkanının tesis edilmesi gibi hususlar neticesinde finansal sistem, Türkiye’de büyümeye başlamıştır. Özellikle GEGP sonrası BDDK’nın kurulması, söz konusu makro iktisadi etkilerin yanında kredi stoklarında artışın görülmesine de neden olmuştur.

Şekil 6’ya göre 1980-2000 döneminde, toplam aktiflerin GSMH’ye oranında 2,5 kat kadar bir artış olduğu görülmektedir. GSMH’ye oran olarak sürekli artan seyir izleyen toplam aktifler sadece bankacılık sisteminin mali açıdan iyileşmesi değil aynı zamanda makro iktisadi olarak da sermaye birikiminin arttığı anlamına gelmektedir. Böyle bir etki ise tasarruflardan yatırımlara ve hatta küresel rekabette Türkiye’nin rolünün artması açısından da önemli çıkarımlar yapılmasını sağlayabilir. Diğer taraftan krediler ile mevduatın GSMH’ye oranı birlikte değerlendirildiğinde, özellikle 2010-2015 dönemi dışında mevduatların kredileri karşılama gücü güçlü bir yapının olduğu söylenebilir. Bu ise bankacılık sisteminin mali açıdan güçlü olduğunu göstermekle birlikte özellikle 2015 yılındaki negatif seyrin söz konusu pozitif gelişmenin neden olduğu finansal güvenilirliği zedelediği düşünülmektedir.

3.2. Kamu Sermayeli Bankacılık Sektöründe Özelleştirme Süreci

Türkiye’de özelleştirme uygulamalarının gerekçeleri, neoklasik yaklaşımın teorik temelleri ile paralellik göstermektedir. Buna göre, kamu kesimi ekonomide kaynakların etkinsiz dağılmasına neden olmaktadır. Diğer bir deyişle, piyasada kamu kesiminin varlığı rekabeti bozmaktadır. Rekabetin sağlanamaması ise kaynakların etkin tahsisini bozmaktadır.

Özelleştirmenin en önemli gerekçelerinden biri, bankacılık sektöründeki kamu kesimi hakimiyeti ve oligopolleşme eğilimi iddiasıdır. Bu iddiaya göre kamu kesimi, bankacılık sektöründe tekel konumunda olup büyük kamu bankaları aracılığıyla bankacılık sektörünü kontrol altında tutmaktadır. Böylece kaynak tahsisinde etkinliğin sağlanamadığı görüşü öne sürülmektedir.

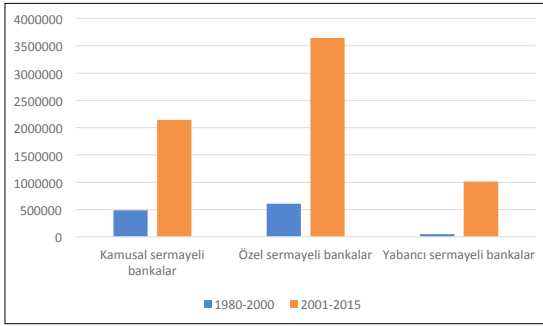
Bankacılık sektöründe yoğunlaşma olarak da ifade edilen tekeli eğilim, bankaların aktifleri aracılığıyla belirlenmektedir (Uçarkaya, 2006: 73). Buna göre kamu sermayeli bankaların 2001 yılı özelleştirme uygulamaları öncesinde toplam bilanço aktiflerinin bankacılık sisteminde ağırlıklı olması beklenmektedir. Nitekim 1990-1995 arasında kamu sermayeli bankaların toplam bilanço aktiflerinin toplam içindeki payı yüksektir. Ancak 1994 Krizi’nin de etkisiyle bu durum özel sermayeli bankalar lehine değişmiştir. Tablo 6’da kamusal, özel ve yabancı sermaye sermayeli bankaların toplam aktif tutarları 1980-2015 dönemi itibarıyla gösterilmektedir.

Tablo 6: Bankacılık Sisteminde Aktif-Pasif Tutarları (Milyon Dolar)

Yıllar	Toplam	Kamusal Sermayeli Bankalar	Özel Sermayeli Bankalar	Yabancı Sermayeli Bankalar
1980	18.631,09	8.215,80	8.228,11	535,72
1985	27.044,06	12.861,11	11.779,31	980,26
1990	58.171,03	25.916,56	25.156,24	2.011,00
1995	68.946,45	26.003,24	35.872,00	1.993,58
2000	154.947,10	53.153,72	73.540,16	8.402,96
2005	295.848,90	92.775,32	176.660,57	15.438,89
2010	625.569,57	193.850,01	322.919,06	88.171,43
2015	766.250,20	230.809,36	291.524,60	206.334,65

Tablo 6'da öncelikle toplam aktiflerin yıllar içinde arttığı görülmektedir. Toplam aktiflerin yıllar içinde artış göstermekte olduğu ve özellikle 2001 yılı öncesine kıyasla 2001 yılı sonrasında artış hızının yükseldiği dikkat çekmektedir. Tabloya göre kamu sermayeli bankaların aktif tutarları 2001 yılı sonrasında oransal olarak azalarak artmaktayken; özel ve yabancı sermayeli bankaların aktif tutarlarının oranları artarak yükselmektedir.

Şekil 7: Toplam Aktiflerin Tutarı (Milyon Dolar)

Tablo 6 ve şekil 7 birlikte değerlendirildiğinde, özelleştirmenin “*kamu kesiminin hakimiyeti ve oligopolcü yapı*” gerekçesinin 1980-2000 döneminde kısmen doğrulandığını öne sürebiliriz. Ancak özelleştirme uygulamalarının hukuksal zemininin oluşturulduğu ve böylece özelleştirmenin önündeki engellerin kaldırıldığı özellikle 1996-2000 döneminde, özelleştirilen kamu bankalarının olması ve 24 Ocak kararlarının iç ve dış piyasalarda finansal serbestleşmeye imkân tanınması nedeniyle, 1980-2000 döneminin özel sermaye banka aktiflerinin %40'ı sadece bu dönemde (1996-2000) gerçekleşmiştir. Dolayısıyla iddia edildiği gibi kamu bankacılık sisteminin toplam aktifler içindeki payının, tekeli bir yapıda olduğunu ve bu kapsamdaki unsurlarını taşıdığı söylenebilir.

Tablo 7: Aktif Tutarlarının Toplam Aktiflerdeki Payı

Dönem	Kamu sermayeli (%)	Özel sermayeli (%)	Yabancı sermayeli (%)
1980-2000	39	49	4
2001-2015	30	52	15

Yukarıdaki açıklamalara ek olarak, bankaların bilanço toplam aktiflerinin oransal değişimi Tablo 7'de gösterilmektedir. Buna göre kamu sermayeli bankaların toplam aktiflerdeki payı 2001 yılı öncesinde %39 olarak gerçekleşirken; 2001 yılı sonrasında %30'a düşmüştür. Diğer taraftan özel sermayeli bankaların oransal artışı, yabancı sermayeli bankalara kıyasla düşük olsa da bankacılık sisteminde önemli bir aktör olarak ön plana çıkmıştır.

Özetle 2000 yılından sonra, yaşanan krizlerin etkisiyle hem özel hem de kamu sermayeli banka sayılarında azalma eğilimi söz konusu olmuştur. Özellikle 1990 dönemine kadar 12 (toplam banka sayısının yaklaşık %40'ı) olan kamu bankası sayısı bundan sonraki dönemlerde kapanma, birleşme ve özelleştirmelere bağlı olarak sürekli azalmıştır. Dolayısıyla kamu sermayeli banka sayısı 2015 yılında sadece 3 tanedir. Diğer taraftan özel sermayeli bankaların sayısı 1980 yılında 24 iken, 2015 yılında 9; yabancı sermayeli bankaların sayısı ise 1980 yılında 4 iken, 2015 yılında 21 olarak gerçekleşmiştir. Buradan hareketle Türkiye bankacılık sektöründe giriş engellerinin nispeten azaldığını söylemek mümkün olmaktadır. Bu çıkarımın doğal bir sonucu olarak, neoliberal yaklaşımın rekabetçi piyasaların kaynak tahsisinde etkinlik yaratacağına ve bu sayede kamu yararının gerçekleşeceğine dair iddiasının kısmen de olsa doğrulandığı ifade edilebilir.

Sonuç

1929 krizinin getirdiği şartlar nedeniyle Keynesyen politikalar ön plana çıkmış ve kamu kesiminin ekonomide itici güç olması, dünya genelinde kabul

görmeye başlamıştır. Bu doğrultuda kamu kesimi tarafından kurulan işletmelerin piyasadaki ağırlığında artışlar yaşanmıştır. Ekonomilerde çok önemli bir yeri olan bankalar da bu yaklaşımdan etkilenmiş ve Keynesyen anlayış çerçevesinde yeni kamu bankaları kurulmuştur. Kamu bankaları, tıpkı diğer kamu işletmelerinde olduğu gibi merkezi hükümetin kalkınma programlarına öncülük etmek ve makroekonomik istikrarı korumak gibi hedeflerle kurulmuştur. Fakat söz konusu bankalar ve diğer kamu işletmeleri zaman içerisinde görevleri dışında fonksiyonlar üstlenmeye veya popülist politikalar sonucu mali yapılarında bozulmalar yaşamaya başlamıştır. Çalışmanın birinci bölümünde bahsedilen bu ve buna benzer nedenlerle dünyada ve dolayısıyla Türkiye’de faaliyet gösteren kamu işletmelerinin mali yapılarında bozulmalar meydana geldiği öne sürülerek özelleştirme ile bu sorunun çözüleceğine dair ortak bir bakış açısı geliştirilmiştir. Yapılan özelleştirme girişimleri, hukuki zeminin oluşmaması nedeniyle ilk dönemlerde gerçekleşmemiştir. 1990’lı yılların ortalarında çıkarılan bir dizi yasama faaliyetiyle bu engel ortadan kaldırılmış ve özelleştirme uygulamalarına 2001 yılı itibarıyla hız verilmiştir.

2001 yılı sonrasında tamamlanan hukuki zeminin yanına BDDK ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurularak idari regülasyonların yapılmasına yönelik regülatörler kurulmuştur. Böylece ikinci bölümde bahsedilen 2001 yılı ve öncesinde yaşanan makroekonomik bozuklukların düzeltilmesinde önemli bir gelir kalemi olan özelleştirme uygulamaları için uygun bir zemin de kurulmuştur. Söz konusu gelirler, Türkiye ekonomisinde önemli derecede mali alan⁴

⁴ Mali alan kavramı kamu kesiminin ekonomik, kalkınma ve sosyal politika amaçlarına ulaşabilmesi için finansal kaynak yaratılabilirliğini ifade etmektedir. Mali alan, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki kamu gelirlerinin payını ölçerek tahmin edilebilecek niceliksel ve bütçesel bir boyuta sahip olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte mali alan kavramını sadece ilave bir kamu geliri yaratılabilirliği ile sınırlı olduğu düşünülmemelidir. Kamu kesimi, ekonomik büyüme yoluyla da mali alan oluşturabileceği gibi mali sürdürülebilirliği ve mali disiplini negatif etkilememek koşuluyla borçlanmayla da mali alan oluşturabilme imkanına sahiptir. Ek olarak mali alan kavramı, yapısal dönüşümü destekleyecek önlemleri içeren kamu harcamalarını artırma potansiyelini de ifade etmektedir (UNCTAD, 2014:161).

(fiscal space) oluşturmuş ve 2000-2015 döneminde yapılan özelleştirmelerden elde edilen gelirlerinin yaklaşık %70’i hazineye aktarılarak merkezi bütçe-deki istikrarsızlığın iyileşmesinde önemli kazanımlar elde edilmiştir.

Özelleştirme sonrası bankaların mali tablolarının analizi üçüncü bölümde anlatılmış ve tablolar ile gösterilmiştir. Buna göre bankacılık sistemindeki likit ve duran aktiflerin toplamı özelleştirme sürecinin artış yaşandığı ve giriş engellerine yönelik hukuki engellerin kaldırıldığı 1990’lı yılların sonunda hızla artmıştır. Buna göre 1980-1995 döneminde bilançolardaki aktiflerin artışı, özelleştirme sonrası döneme kıyasla nispeten küçük boyutlarda kalmıştır. Diğer taraftan bankacılık sektörünün Sermaye Yeterliliği, Aktif Kalitesi, Likidite, Karlılık ve Gelir Gider Yapısı gibi rasyoları analiz edilmiştir. Buna göre bankaların Aktif Kalitesi ve Likidite yapısında negatif bir durum olurken; diğer oranlarda önemli derecede iyileşmelerin olduğu görülmüştür. Özellikle Karlılık rasyosundaki gerileme, tekelci-oligopolcü yapının getirdiği aşırı kar güdüsünün özelleştirme sonrası dönemde iyileşme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın son bölümünde, bankacılık sektöründe özelleştirme uygulamalarının ekonomi politikası ile ilgili kısa bir deneme yapılmıştır. Bu denemenin odak noktasını özelleştirmelerin salt bir iktisadi amaç taşımadığı; aynı zamanda siyasi birtakım hedeflerinin de olduğu düşüncesi oluşturmuştur.

Son olarak, bu çalışmada özelleştirme politikalarının Türkiye ekonomisinde 2001 yılı sonrasında nasıl bir etkisinin olduğu ve olabileceği konuları tartışılmaya çalışılmıştır. Bu tartışma yapılırken özelleştirme uygulamalarına ait hukuki ve idari hazırlık süreci anlatılmış ve birtakım kavramlar açıklanarak Türkiye için kısa bir değerlendirme yapılmıştır.

Bunun yanında özelleştirmenin makroekonomik istikrardaki önemini vurgulamak amacıyla mali tablo analizlerine yer verilmiştir. Bu analizlerin ortak noktası, bankacılık sektöründe özelleştirmeler sonra-

sı gelirlerin önemli miktarda artması ve bankacılık sektöründeki mali yapının 2001 yılı öncesi döneme kıyasla önemli derecede iyileştiği yönünde olmuştur. Bu açıdan çalışmada gerek zaman kısıtından gerekse bilgi eksikliğinden dolayı özelleştirme politikalarının analizi daha geniş bir perspektiften tartışılmamıştır. Çalışmada, özelleştirme uygulamalarından elde edilen gelirlerin ne olduğu ve nasıl kullanıldığından ziyade toplumsal dinamiklerde ne gibi bir değişikliğe yol açtığı gibi konuların tartışılması ihtiyacı doğmuş ancak literatürde bankacılık sektöründeki özelleştirmelere dair kapsamlı bir ekonomik politik analize rastlanmamıştır.

Çalışmada sonuç olarak gerek ulusal gerek küresel açıdan yoğun rekabetin olduğu finansal sektörün önemli bir aktörü olan bankacılık sisteminde rekabeti tesis eden; hukuki, idari ve iktisadi dereglasyonların hızla yapılması, böylece cari politik gelişmelerden bankacılık sisteminin etkilenmemesi gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

- Ateş, A. (2014). "Türkiye'de Liman Özelleştirmeleri İskenderun Liman Örneği", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 427-457.
- Atiyas, İ. & Oder, B. (2008). *Türkiye' de Özelleştirmenin Hukuk ve Ekonomisi*. TEPAV-Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Chamberlain, F. A. (1992). *Privatization of buildings and land: the case of El Salvador* (Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology).
- Doğan, M. N. (2012). *Rakamlarla Özelleştirme: Türkiye'de ve Dünyada Özelleştirme Uygulamaları ve Özelleştirme Fonu'nun Kaynak ve Kullanımları*. Ankara: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı.
- Doğan, M. N. (2016). *Türkiye'de özelleştirmenin 30.yılı: Türkiye'de ve Dünyada Özelleştirme Uygulamaları ve Özelleştirme Fonu'nun Kaynak ve Kullanımları*. Ankara: Özelleştirme İdaresi.
- İnam, B., Giray, F., & Tüzüntürk, S. (2016). "Liberalleşme Sürecinde Özelleştirme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Ve Ticaret Serbestliği: Bazı AB Ülkeleri İle Türkiye Karşılaştırması", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(4), 251-270.
- İnan, Ö. (1989). "Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları", *Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47(1-4), 133-151.
- Karahanoğulları O., Özelleştirme Örgütü, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karahan/makaleler/ozellestirmeorgutu.pdf> (Erişim Tarihi: 30.03.2018).
- Kilci, M. (1994). *Başlangıcından Bugüne Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları (1984-1994)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Leibenstein, H., 1976. *Beyond Economic Man. A New Foundation for Microeconomics*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Maskin, E. S. (2000). "Auctions, development, and privatization: Efficient auctions with liquidity-constrained buyers", *European Economic Review*, 44(4), 667-681.
- ÖİB. (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı), (2017a). *Türkiye'de Özelleştirme 1*, Ankara: ÖİB Yayınları.
- ÖİB. (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı), (2017a). *Türkiye'de Özelleştirme 2*, Ankara: ÖİB Yayınları.
- Öniş, Z. (2011). "Power, Interests and Coalitions: the political economy of mass privatisation in Turkey", *Third World Quarterly*, 32(4), 707-724.
- Perkins, Gillis, M., D. H., Roemer, M. & Snodgrass, D. R. (2013). *Economics of development* (No. Ed. 7). WW Norton & Company, Inc.
- Resmî Gazete, tarih/sayı: 09.11.2004/25638 numaralı Anayasa Mahkemesi Kararı.
- Rodrik, D. (2006). "Goodbye Washington consensus, hello Washington confusion? A review of the World Bank's economic growth in the 1990s: learning from a decade of reform", *Journal of Economic literature*, 44(4), 973-987.
- Shirley, M. M. (1991). "The What, Why, and How of Privatization: A World Bank Perspective", *Fordham L. Rev.* 23-60.
- Starr, P. (1988). "The meaning of privatization", *Yale Law & Policy Review*, 6(1), 6-41.
- Tan, T. (1992). "KİT'lerin Özelleştirilmesi ve Sorunlar", *Amme İdaresi Dergisi*, 25(1), 27-64.
- TBB, (2017) İstatistiki Raporlar, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi: 30.03.2018).
- Uçarkaya, S. (2006). *Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü*. Ankara: TCMB.
- UNCTAD, G. (2014). *Trade and Development Report 2014. Global Governance and Policy Space for Development*, UN New York and Geneva.
- Vickers, J., & Wright, V. (1988). "The politics of industrial privatisation in Western Europe: An overview", *West European Politics*, 11(4), 1-30.
- Wacziarg, R., & Welch, K. H. (2008). Trade liberalization and growth: New evidence. *The World Bank Economic Review*, 22(2), 187-231.
- Williamson, J. (2004). *A Short History of the Washington Consensus*. Paper commissioned by Fundación CIDOB for a conference—From the Washington Consensus towards a new Global Governance, Barcelona, September 24–25.
- Young, A. (1991). "Privatisation in Africa", *Review of African Political Economy*, 51(18), 50-60.
- Yıldırım, O. (2004), "Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma ve Düzenlemeler", *Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar*, Yıl: 41, Sayı: 480.

PC Gümrük Külliyyatı

Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatı Bilgi Bankası

- Risk Havuzu ile İthalat/İhracat kritiğini GTİP üzerinden araştırma imkanı,
- Tarife Cetveli (Avrupa Birliği Tarife Cetveli Uygulamaları Dahil),
- Bağlayıcı Tarife Bilgileri (BTB'ler, Mülga/Mer'i dahil),
- Menşei, Kıymet ve GTİP üzerinden kişisel kritik arşiv sistemi,
- 250 Bin Kelime/Kavram İngilizce-Türkçe Terimler Sözlüğü
- Mer'i Mülga mevzuat metinlerinden atıf yapılan ilgili mevzuata link verilmiş, arama motoru kademeli kullanıma açılmış, anlık duyurular ana ekran üzerinden hizmete sunulmuş, kullanım filmleri ile faydada optimum seviye hedeflenmiş, mobil kullanım zenginliği ile "mevzuat cepte" sloganı ile her geçen gün gelişmeye devam eden MEVZUAT DANIŞMANINIZ.

Yeni Faaliyet Alanlarımız

MEVZUAT EĞİTİMLİ SORU BANKASI
Her daim güncel mevzuat anlatımlı soru bankasından 3 yıl mevzuat güncelleme takibine ne dersiniz?

GÜMRÜK TARİFE BİLGİ EDİNME
Yazılı GTİP taleplerinin karşılanması.

MÜTALAA / İTİRAZ / SAVUNMA
Bir de bizim fikrimizi alın!

Bir dünya mevzuat avucunuzun içindedir!

PC GÜMRÜK
DANIŞMANLIĞI
www.pcgumruk.com

Program Yapımcısı
Osman ERDOĞAN
Gümrük Müdürü
osman-pw@hotmail.com

ARSLAN YAZILIM
www.arslannet.com

PC Gümrük Külliyyatı BİYOGRAFİSİ

Versiyon 2

Osman ERDOĞAN*

Yazıma, “Pc Gümrük Külliyyatı”nın Versiyon.2 sürümünün (bundan sonra “Program” olarak anılacaktır) derginin yayımlandığı tarihlerde kullanıcılara sunulmuş olduğu varsayımıyla iş bu makaleyi kaleme almama izin veren Yayın Kurulu Üyelerine teşekkür ederek başlamak istiyorum.

Zira, programın ilk proje halinin -ticari amaçlı olmadan- camia mensuplarının talep, öneri, eleştirisi ve katkılarının şahısmında birleşmesiyle bu günlere gelmiş olmasının ispatı ve devamı olduğunun göstergesidir.

I- Programın Doğuşu:

Bilgisayarla ilk tanışmam 1985-1986 yıllarıydı, Ticaret Lisesinde Daktilografi dersiyle birlikte DOS tabanlı Basic programı çok ilgimi çekmiş; okuma, anlama veya konuşma hızında daktiloyu kullanma becerisinin yanı sıra bilgisayar ekranında 2 bin 600 satırlık bir kodlamayla sadece ekrandan bir yazının slogan olarak akmasını/kaymasını sağladığımda ise inanılmaz mutluluk duymuştum. 1987 yılında ABC-Online Muhasebe Programının tüm muhasebe uygulamalarının tek modülden kullanım ilişkilendirilmesi yönüyle geliştirilmesinde görev almam ise bu mutluluğu pekiştirmiş, her ne kadar bu alanda hedef koymasam da üniversitede boş vakitlerimde Bilgisayar, Yazılım ve Ekonomi temalı yayınları takip etmem bilinç altımda içselleştirdiğimin göstergesiydi.

Özel sektörde ofis çalışmalarımın tamamını ilk bilgisayarlı daktilo olarak anılan PW programını kullanmış, karbonlu kağıtla çok seri yazı üretmem ve yazışma dilimin kuvvetli oluşuyla lakabım PW Osman'a çıkmış, ben de bunu kabullenerek e posta adresimi osman-pw@hotmail.com olarak belirlemiştim.

1992 yılında özel sektörden devlet memurluğuna geçiş yaptığımda, geçmişte edindiğim pratik ve geleceğin kaçınılmaz dijitalleşme olanaklarını sonuna kadar kullanmaya karar vermiş ve henüz aday memurluğum sonlanmamışken 1943'den 1992 yılına kadar Gümrük cari uygulamalarında yayımlanan Genelgeleri taramış, mülga-mer'leri ayırmış, gündel hale getirerek çok değerli eskimeyen dostlarım Alişan BULAN ve Mustafa AĞIRMAN'ın desteğiyle 1 ciltlik 3 nüsha ansiklopedi yazmıştım. Bir suretini çok değerli ilk Başmüdürüm Cenap BAYRAKTAR Beye, bir nüshasını Genel Müdür'ümüze takdim etmiş, son nüshasını da TKDV Servisinde kullanmak için ayırmıştık.

1997 yılında henüz BİLGE sistemi yokken Uludağ Bölge Müdürlüğü personeline bilgisayar-ofis ça-

lışmaları eğitimi vermiş, servis görev alanlarında bilgisayarın daha etkin kullanılması sağlanarak zamandan tasarruf yapmayı ve mevzuat yönüyle personelin kendisini daha da geliştirmesine imkan sağlamış ve en nihayetinde gümrük camiası içinde Bursa Bölgesi diğer bölgelere göre farkındalığını arttırmıştı. Bu husus, doğrudan ve dolaylı gümrük müşavirliği mensuplarına da yansımış, o dönemlerde yapılan tüm sınavlarında Bursa bölgesi Türkiye'de her daim birinciliklerle anılır olmuştur.

2001 Yılında Karabük'e Muayene Memuru olarak tayin olduğumda, 10 yıldır biriktirmiş olduğum dijital metinlerin daha etkin kullanılması için (kendime özgü, derleme ile başlayan) Office Word-Excel yardımıyla derlemiş, birbirleri ile bağlantı kurulmuş ve faydalanmaları için arkadaşlarım ile paylaşmaya başlamıştım. Geri bildirimleri çok ciddiye almış, eksiklikleri gidermek, mevcut bilgi kirliliğini ortadan kaldıracak tek bir modül üzerinden mevzuat programı üretmek fikri iyice olgunlaşmış ve en nihayetinde 2 yıllık geceli-gündüzlü çalışma ile 2003 yılında piyasaya çıkmış olan program (Külliyat) doğdu.

Nasip oldu, bugün itibarıyla de Gümrük Müdürü olarak görevimi meslek aşkı ile sürdürmekteyim.

II- Kurumsallaşma Süreci:

Kütahya Gümrük Müdürlüğü'nün kuruculuğu görevini üstlendiğim süreçte ilerisi için programın da kurumsallaşması gerekliliğini iyice anlamış ve bu kurumsallaşmanın piyasaya ilk çıkışındaki felsefesinden sapmadan, bilgi kirliliğini önleyici, kurumsal terminolojiyi yerleştiren, camia mensuplarımızın mevzuatsal açıdan gündelik ihtiyaçlarını karşılamının yanı sıra sürekli eğitim/güvence ihtiyaçlarını karşılayan bir yapıda olması hususlarının arttırılarak devam etmesi gerekliliğinden hareketle yola çıkmıştır.

Buradan hareketle, Gümrük portalında tüm gümrük personeline ÜCRETSİZ olarak kullanılan progra-

mın Versiyon.2 formatı, ticari kullanıcılar için internet ortamında lisanslandırmaya geçilmiştir.

Kurumsallaşmanın en temel ihtiyacı olan EKİP RUHU ve temel prensiplerin devam ettirilmesi zaretinden hareketle, programın ilk kuruluşundan günümüze kadar maddi/manevi/psikolojik destek olan, olumlu/olumsuz eleştirilerle bugünlere gelişimizde mütalaa, itiraz, düzeltme, eleştirileri ve hatta sitelerinde istikrarlı olan tüm paydaşlarımızla görüşülmüş, kurumsallaşmada hukuki boyutta rol alabilecek arkadaşlarımızla nihai karara varılmıştır. Buna göre;

- “PC Gümrük Külliyyatı” marka tescilli yapılmış,
- İsim hakkı kullanımı telif hakları kapsamında devredilmiş,
- PC Gümrük Külliyyatı Danışmanlık Şirketi kurulmuş,
- Mevzuat eğitimi soru bankası bölümü için, telif hakları kapsamında 11 kişilik editör kadro belirlenmiş (İsimleri saklı olmakla birlikte çoğunluğu programın doğmuşundan günümüze paydaş olan ve/veya kurumsal kimliğimize değer katacak harici kişilerden oluşan)
- Tarife Bilgisi ve Mütalaa ek hizmetlerinde görev alacak kişiler (Türkiye'nin tüm bölgelerinde sektörel farklılıklar da dikkate alınarak belirlenmiş olan) ile Şirket arasında hizmet sözleşmeleri yapılmış,
- Soru bankası ve/veya ek hizmetlerden faydalananların programın abonelik yenileme ücretinde % 40 a kadar indirim hakkı verilerek, gerçekte üyelik ücretinin içinde hizmet çeşitlendirmesi ile genişleme ve büyüme hedeflenmiş,
- Yeni versiyon kurgusu ve algoritması tamamlanmış, yazılımı ise BETA versiyonda kullanıma açılmış ve en kısa sürede de kurumsallaşma süreci tamamlanacaktır.

III- Ek Hizmetlerden; Mevzuat Eğitimi Soru Bankası

AMACI

- Ticaret Bakanlığı'nın gümrük işlemlerine konu birimlerinde görev yapan kamu personelinin kariyer yükselme sınavları ile gümrük ve dış ticaret danışmanlık şirketlerinde görev yapan Gümrük Müşavir Yardımcıları ve Gümrük Müşavirlerinin mesleki yazılı sınavları ve sözlü sınavlarına hazırlık yapabilmelerini sağlamak,
- Sınava hazırlanma dışında, mevzuatı teoriden pratiğe aktarma, pratiği doğru teoriye oturtma ve kalıcı bir öğrenim alabilmeleri için uygulamalı, mevzuat gerekçeli ve söz konusu mevzuatın ilgili yayım organı ve mülga/meri ilişkilerini pekiştirmek,
- Gümrük ve Dış Ticaret mevzuatı eğitim/öğretim alanında kendini ispatlamış, yayınları kabul görmüş, özel ve kamu sektöründe faaliyet sürdüren tüm kişi ve kuruluşların aynı mevzuat/soru bankasında tüm kullanıcılara ulaşmasını sağlamak,
- Yer veya zaman kavramı olmadan internetin bulunduğu her ortamda daha önce tecrübe ettiği/çözdüğü soru veya cevapların ilgili mevzuatlarında değişiklik olması halinde söz konusu değişikliklerin takip edilmesini sağlayarak mevzuat takibinde kişi kuruluşların güncel kalabilmelerini sağlamak.

Yöntem ve Kuralları

- Sınav branşları, kariyer meslek sınav türlerine göre değil mevzuat başlıklarına göre ayrıştırılmıştır. Zira, kendine özgü bir terminolojisi olan gümrük ve dış ticaret mevzuatının her kademe de bilinmesi gereken ortak değerleri/kavramları bulunmakta olup, bu kavramların içselleştirilmesi durumunda her kademedeki gümrük ve dış ticaret mensubunun daha başarılı olacağı düşünülmektedir.

- Bir seferde her bir branştan en az 50, en fazla 300 soru satın alınabilir. Satın alınan sorular için oluşturulan barkod, ilk satın alma sırasında beyan edilen e-posta adresiyle birlikte kullanılabilir.
- Soru çözümleri tamamlanmadan programdan çıkılması (internet bağlantı sorunları vs. nedenlerle yarım kalması gibi) durumunda aynı barkod ve e-posta ile tekrar giriş yapıldığında, en son kalan yerden devam edilecektir.
- Her bir satın alma sonrası farklı soru gönderilir, satın alma sırasında belirtilen miktarda farklı soru kalmamış olması halinde sistem tarafından soru sayısı doğrudan kalan soru adedi ile revize edilir.
- Her bir soru tek tek açılacak olup, şıkları işaretlenenler ekranda açık halde kalacak, satın alınan soruların 50 ve katları sayısı çözümü bitmeden doğru/yanlış şıklar gösterilmeyecektir. Soru çözümleri tamamlandığında “Doğru/Yanlış Kontrol” butonu aktifleşecek, liste üzerinden ilgili sorulara geçiş yapılarak mevzuat yönüyle detaylı inceleme yapılabilecektir.
- Çözülen/Cevaplanan soruların aynı barkod ve e-posta ile “Cevaplanmış Sorular” bölümünden doğru/yanlış listesi bir yıl süreyle yeniden çağrılabilir. Ancak, her bir soru cevap şıkkı işaretlenmiş ve gerekçe mevzuatı ile birlikte doğrudan ekrana gelecektir.
- Daha önce çözülen/cevaplanan soruların 3 (üç) yıl süreyle mevzuat değişikliği nedeniyle değiştirilmesi ve/veya iptal edilmesi durumunda soru satın almada beyan edilen e-posta adresine gerekçeli bilgilendirme yapılarak, mevzuat eğitimindeki süreç, güncel mevzuat takibatıyla devam ettirileceğinden soru bankasındaki tüm sorular mer’i mevzuat içerikli olacaktır.
- PC Gümrük Külliyyatı tarafından üretilen sorularda mevzuat dayanakları ile birlikte ek notlar yayımlanacak olup, ilgili kurum ve kuruluşlarca yapılan sınavlarda çıkmış olan sorularda ise sadece yayımlandığı sınavın adı, dönemi ve doğru şıkkın ilgili mevzuatına yer verilecektir.
- Her ne kadar, soru sistemi test mantığı ile hazırlanmış olsa da her bir sorunun aynı zamanda bir konuyu -gümrük ve dış ticaret camiasının her bir kadrosundaki stajyerine ve/veya en kıdemli personeline- anlatım yeterliliğine sahip Ek Notlar ve İlgili Mevzuat metnini de içerecektir.
- Ek notlar; soru metni, cevap şıkları ve mevzuat metninde yer verilen tümcelerden ayrı olarak, doğru/yanlış şıklar arasındaki ilişkiyi/çelişkiyi öne çıkaracak, anlatım diliyle ve özellikle mesleki terim ve terminolojilerinin algılanmasını/öğretilemesini amaçlayacak cihette olacaktır.
- İlgili Mevzuat metni; doğru ve/veya yanlış şıkların mevzuat dayanaklarında sadece ilgili madde metinlerine yer verilecektir. Ancak, mevzuatın adı, yayımlandığı ilk resmi gazete tarih ve sayısı ile içerik metninde değişiklik yapılmış ise o değişikliğe ilişkin resmi gazete tarih ve sayısını da gösterir (mevzuat metninden bir punto küçük/italik/renkli) şekilde düzenlenecektir.
- Soruların zorluk derecesi ilk üretim sırasında soru sahibince/editörce (Külliyyat tarafından belirlenmiş kriterler doğrultusunda) belirlenecektir. Ancak, soruların nihai zorluk derecesi her bir sorunun en az 10 ayrı kişi tarafından çözümlü yapıldıktan sonra Külliyyat tarafından geliştirilen algoritmayla belirlenecek olan puanlamanın, soru üreticisinin belirlediği derece puanıyla karşılaştırması sonrası oluşacak standart sapmaya göre sabitlenecektir.
- Üretilen soruyla ilgili olarak (cevap şıkları etkilenen/etkilenmesin) dayanak mevzuatında değişiklik olduğunda, söz konusu değişikliğin Resmi Gazetede yayımlandığı tarihten, resmi gazetede yayımlanmayan yönerge, genelge, tasarrufla ya-

zılar vb. diğer mevzuatta ise PC Gümrük Külliyyatı'nda yayımlandıktan sonra 21 gün içinde güncellenecektir.

Branşlar:

1. Gümrük Mevzuatı (Gümrük Kanunu, Uygulanmasına İlişkin 2009/15481 s. BKK, Gümrük Yönetmeliği, Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği, Gümrük Genel Tebliği ve Genelgeler dahil Gümrük Rejimleri, Tasfiye Mevzuatı, TIR ve Transit işlemlerine ilişkin diğer mevzuat)
2. Kaçakçılık Mevzuatı (Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu başta olmak üzere Kolluk birimlerinin uyguladığı diğer Kanun, Kararname, Yönetmelik, Tebliğ ve Genelgeler ile kaçak eşyanın tasfiye mevzuatı)
3. Tarife Mevzuatı (474 ve 3501 Sayılı Kanunlar ile 4458 Sayılı Kanunun 15-16.Maddeleri ve bunlara bağlı mevzuat, Sınıflandırma Kararları, Genel Yorum Kuralları, Bağlayıcı Tarife Bilgileri ve tarife uygulamalarına ilişkin diğer Tebliğ, Genelge ve tasarruflu yazılar doğrultusunda GTİP tespitine ilişkin uygulamalar)
4. Dış Ticaret Mevzuatı (İthalat Rejim Kararı, İhracat Rejim Kararı, Menşe Mevzuatı, Tercihli Tarife -A.TR Dolaşım Belgeleri, EUR.1, EUR-MED, Form A- Dış Ticaret Tedbirlerine ilişkin Kanun (Dampinge Karşı Vergi, Koruma, Kota, Gözetim ve Tarife Kontenjanı), ilgili Yönetmelik ve Tebliğler; Teslim Şekilleri, Ödeme Şekilleri vb.)
5. Kıymet/Matrah/Vergiler (Kıymet tespitine ilişkin Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliğinin ilgili maddeleri ve içtihatlar; GV, KDV, ÖTV, İGV, EMY ve KKDF uygulamaları başta olmak üzere diğer Vergilendirme usul ve esasları, matrah tespiti ve hesaplamalara ilişkin örnekler)
6. Kamu Yönetimi / Mali Mevzuat ile değerleri (657 Sayılı Devlet Memurları, 6183 Sayılı Amme Alacakları ve 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunları ile Kamu Maliyesi vb. diğer branşlarda yer almayan ancak gümrük ve dış ticarete cari işlemlerde kullanılan diğer ilgili kanunlar ve bağlı mevzuat)

IV- Sonuç:

Kişisel merak ve sabırlı süreç takibi ile kurumsal ihtiyaçların birleşmesinden oluşan ve her daim gelişen programın, bugüne kadar bireysel fedakarlık ve yakın paydaşlarının destekleriyle güncellenmesini yaptığım bu sürecin, sürdürülebilir kılınması ve camianın değişen ihtiyaçlarına daha esnek ve kalıcı çözümler üretebilmesi için yapılan kurumsallaşma çalışmalarının tüm camiaya hayırlı olmasını diliyor, 17 yıldır ferdî çalışmam nedeniyle ihmal seviyesinde olabilecek zaman yoksunluğuma karşı sabırlarımdan ve desteklerinden dolayı eşim ve çocuklarıma şükranlarımı sunuyorum.

Ek Mali Yüklümlülük/ Mükellefiyet Tahsilinde Uygulanacak Ceza Sorunu

Fatih UZUN*

Giriş

Bazı eşyanın ithalinde tahsil edilen ek mali yükümlülük uygulamasının yasal dayanağı İthalatta Korunma Önlemleri Hakkındaki 2004/7305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı olup, korunma önlemlerini bir malın benzer veya doğrudan rakip mallar üreten yerli üreticiler üzerinde ciddi zarar veya ciddi zarar tehdidi oluşturacak şekilde artan miktar ve şartlarda ithal edilmesi halinde, bu zarar veya

zarar tehdidini ortadan kaldırmak üzere, söz konusu zarar veya zarar tehdidiyle sınırlı ve geçici olmak kaydıyla, uluslararası yükümlülükler ve ülke yararı göz önüne alınarak korunma önlemleri alınmasına ilişkin usul ve esasları kapsayan uygulamalar bütünü olarak tanımlamak mümkündür.

Ülkemizin de sıklıkla yerli üreticileri korumak üzere bazı eşyaların ithalinde uygulamaya koyduğu korunma önlemlerinden ek mali yükümlülüğün, yükümlülükler tarafından eksik ödenmesi veya hiç ödenmemesi halinde hangi yaptırımların uygulanabileceği veya uygulanması gerektiğinin irdelenmesi bu yazımızın konusunu oluşturmaktadır.

I- 2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun

Dış ticaret işlemlerini gerçekleştiren veya bu işlemlere aracılık eden paydaşlar tarafından detayları çok bilinmese de mevzuatımızda 18313 sayılı 15.02.1984 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmış olan 2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun bulunmaktadır. Bu Kanun, dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına düzenlenmesini sağlamak amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler konulması ve kaldırılması, bu yükümlülüklere ilişkin esasların tespit edilmesi ve oluşan fonların kullanılması amacıyla düzenlenmiştir.

2976 sayılı Yasa genel olarak ithalat, ihracat veya dış ticaret işlemleri üzerine konulan ek mali yükümlülüklerin nevi, miktarı, tahsili, takibi, iadesi, gerektiğinde bütçeye irat kaydedilmesi, bir fonda toplanması ve fonun kullanım esaslarının ilgili Karar’larda gösterileceğini belirtmekte olup, ek mali yükümlülüklerin tahsilinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun uygulanacağını ifade etmektedir.

2976 sayılı Kanun’un “Müeyyide” başlıklı 4’üncü maddesine göre ise, tahsil edilen ek mali yükümlülükleri yerine getirmeden ithalat, ihracat veya diğer dış ticaret işlemlerini gerçekleştirenlerin, noksan ek mali yükümlülüğün iki katı para cezasına çarptırılması gerekmektedir.

2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun, 6 maddeden oluşan oldukça kısa bir metne sahip olup, neredeyse tüm maddeleri özetle yukarıda ifade edildiği gibidir. Ancak burada önemli olan nokta bu Kanun’un 4 üncü maddesinin ek mali yükümlülük ile ilgili uygulanacak müeyyideyi kendi metni içerisinde barındırmış olmasından ileri gelmektedir.

II- Ek Mali Yükümlülük/Mükellefiyet Uygulamasının Hukuki Niteliği

2004/7305 sayılı İthalattaki Korunma Önlemleri Hakkındaki Karar uyarınca ithalatta geçici korunma önlemi ve korunma önlemi olmak iki tür korunma önlemi uygulanmaktadır. Geçici korunma önlemi;

- Gümrük vergisinde artış yapılması,
- Ek mali mükellefiyet getirilmesi,
- Miktar/değer kısıtlaması,
- Tarife kontenjanı uygulaması

veya bunların birlikte uygulanması şeklinde olabilir. Korunma önlemleri ise yukarıda sayılan 4 tür geçici korunma önlemlerinin aynısıdır.

Dolayısıyla her bir eşyanın ithalinde yükümlüler tarafından ödenmesi zorunlu olan ek mali yükümlülük ve/veya ek mali mükellefiyet hukuksal açıdan ithalatta uygulanan korunma önlemlerinden birisidir.

III- 4458 sayılı Gümrük Kanunu Bakımından İthalat Vergileri

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun "Tanımlar" başlıklı 3 üncü maddesinin 9 uncu bendine göre "İthalat vergileri" deyimini,

- a. Eşyanın ithalinde ödenecek gümrük vergisi ile diğer eş etkili vergiler ve mali yükler ile
- b. Tarım politikası veya tarım ürünlerinin işlenmesi sonucu elde edilen bazı ürünlere uygulanan özel düzenlemeler çerçevesinde ithalatta alınacak vergileri ve diğer mali yükleri kapsamaktadır.

Bu tanımdan hareket edersek bazı eşyaların ithalinde gümrük idarelerince tahsil edilen ek mali yükümlülüklerin/mükellefiyetlerin ithalat vergileri tanımının kapsamında ve dolayısıyla gümrük vergileri kavramının içinde kaldığı ifade edilmelidir. Kaldı ki Gümrük Uzlaşma Yönetmeliği'nin 1 numaralı ekinde yer alan gümrük vergileri listesinde de, "ek mali yükümlülüğe" yer verilmek suretiyle bu kavramın gümrük vergileri tanımı içerisinde kaldığı açıkça belirtilmiştir.

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun "Vergi Kaybına Neden Olan İşlemlere Uygulanacak Cezalar" başlıklı 234 üncü maddesine göre; kıymet, miktar veya sayı, baş, ağırlık gibi ölçülerinde beyan göre hesaplanan ithalat vergileri ile muayene sonuçlarına göre alınması gereken ithalat vergileri arasındaki fark bu-

lunması halinde gerekli koşulların varlığı durumunda ithalat vergilerinden ayrı olarak bu farkın üç katı para cezası alınmaktadır.

IV- Ek Mali Yükümlülük/Mükellefiyet ile İlgili Uygulanacak Müeyyide Nedir?

Yukarıda bölümlerde de ifade edildiği üzere ek mali yükümlülüğünün ithalat vergileri ve dolayısıyla gümrük vergileri tanımının içerisinde yer aldığı hususunun belirtilmesi bu sorunun cevabı bakımından önem arz etmektedir. 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun ilgili maddesinde belirtilen sebeplere bağlı olarak beyana göre alınması gerekli ithalat vergileri ile muayene sonuçlarına göre alınması gerekli ithalat vergileri arasında fark bulunduğu takdirde uygulanacak müeyyide, vergi farkının üç katı tutarındaki para cezasıdır.

Ek mali yükümlülük, ithalattaki korunma önlemlerinden biri olarak daha önce Bakanlar Kurulu Kararı ile şimdi ise Cumhurbaşkanlığı Kararı ile bazı eşya için uygulamaya konulan korunma önlemlerindedir. İthalinde ek mali yükümlülük uygulanan eşya ile ilgili Karar'lar incelendiğinde, bu Kararların ayrı bir müeyyide maddesi içerdiği ve bu müeyyidenin de herhangi bir şekilde ek mali yükümlülükleri yerine getirmeden ithalat işlemlerini gerçekleştirenler hakkında diğer mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, 2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde noksan ek mali yükümlülüğün iki katı para cezası şeklinde olduğu belirtilmelidir.

Ancak uygulamada pek çok gümrük idaresi tarafından yükümlülüklerin ek mali yükümlülüğe/mükellefiyete tabi olan bir eşyayı, ek mali yükümlülüğü/mükellefiyeti eksik veya hiç ödemediği yurda ithal ettiklerinin tespiti halinde 2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun'un 4 üncü maddesinde zikredilen iki katlık para cezası yerine 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 234/1 inci maddesinde belirtilen üç katlık cezanın müeyyide olarak uygulandığı anlaşılmaktadır. Peki ama bu uygulama hukuki açıdan ne derece doğrudur?

Sonuç

Hukuk kurallarının somut olaylara tatbik edilmesinde uygulanan evrensel kurallardan birisi de, herhangi bir özel kanun ile genel nitelikli Kanun'un çatışması durumunda özel kanunda yer alan hükümün uygulanması ilkesidir. Bu yazımıza konu olan ek mali yükümlülüğün/mükellefiyetin tahsilinin ise dayanağı ise yukarıdaki bölümlerde ifade edildiği üzere 2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun'dur. Dolayısıyla ek mali yükümlülük/mükellefiyet ile ilgili temel dayanak kanun düzeyindeki bir düzenleyici işlemdir.

Kıymet, miktar veya başka sebeplerden ötürü ithalat vergilerinin eksik veya hiç tahsil edilmemesi durumunda uygulanacak cezai müeyyideleri düzenleyen mevzuat ise yine yukarıdaki bölümlerde belirttiğimiz üzere 4458 sayılı Gümrük Kanunu'dur. Söz konusu hukuki düzenleme de yine kanun düzeyinde bir düzenleyici işlemdir. Öyleyse ortada hukuksal olarak aynı düzeyde ancak birbirleri ile çatışan iki hukuki düzenlemenin bulunduğu söylenebilir.

Kanaatimce 2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'na göre daha özel bir Kanundur. Zira konuyu ithalat vergileri bakımından irdedeğimizde ithalat vergileri kavramının sadece ek mali yükümlülükten/mükellefiyetten oluşmadığını, gümrük vergisi, KDV, ÖTV, KKDF gibi ithalatta tahsil edilen pek çok vergi, resim veya harcın da bu kavrama dahil olduğu orta-

dadır. Dolayısıyla ek mali yükümlülük/mükellefiyet hakkında Kanun koyucunun yine Kanun düzeyinde ayrı bir özel düzenleme yapmış olduğunu ve müeyyidesinin de ayrıca bu özel düzenlemede belirtilen şekilde uygulanmasını arzuladığı ifade edilmelidir.

Bu durumda 2976 sayılı Kanun 4458 sayılı Kanun'a göre daha özel nitelikli bir Kanun olduğundan, ek mali yükümlülüğü/mükellefiyeti hiç ödemedemeden veya eksik ödemek suretiyle yurda eşya ithal edenler hakkında uygulanması gereken müeyyidenin, 4458 sayılı Kanunun 234'üncü maddesinde ifade edilen 3 katlık ceza yerine 2976 sayılı Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanunun 4 üncü maddesinde belirtilen iki katlık ceza olduğu değerlendirilmektedir. Bu itibarla gümrük idaresinin ek mali yükümlülüğün/mükellefiyetin eksik tahsil edildiği ve/veya hiç tahsil edilmediği hallerde pek çok olayda ve hali hazırda uygulamakta olduğu vergi farkının 3 katı tutarındaki para cezasının hatalı bir yorum ve uygulama olduğu kanaatindeyim.

Bu sebeple konunun Ticaret Bakanlığı'nın yetkili birimleri tarafından ele alınması ve genel bir düzenleyici işlem ile konuya açıklık getirilip gümrük idarelerinin böylesi durumlarda hangi Kanun metnine dayanarak hangi müeyyideyi uygulayacakları noktasında talimatlandırılması, hem kafalardaki soru işaretlerini giderecek hem de mevzuatta uygulama birliğinin temin edilmesi bağlamında fayda sağlayacaktır.

Tamir Amaçlı Olarak Yurt Dışına Gönderilen Eşyanın Gümrükte Vergilendirilmesi

Hakan UÇAK*

Giriş:

Şirketler tarafında ithal edilen eşyalar çeşitli nedenlerle arızalanmakta ve söz konusu tamirat işlemlerini yurt dışında gerçekleştirebilmektedir. Böyle bir durumun varlığında, arızalanan eşyalar tamir amaçlı olarak geçici olarak yurt dışına gönderilmekte, tamir edilen eşyalar yeniden ithal edilmektedir. Hariçte işleme rejimi kapsamında gerçekleştirilen bu işlemin vergilendirilmesi önem arz ediyor.

Hariçte İşleme Rejimi: Hariçte İşleme Rejimi serbest dolaşımdaki eşyanın hariçte işleme faaliyetlerine tabi tutulmak üzere Türkiye Gümrük Bölgesinden geçici olarak ihracı ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin ithal vergilerinden tam veya kısmi muafiyet suretiyle yeniden serbest dolaşıma girişine ilişkin hükümlerin uygulandığı rejim olarak tanımlanır.

Bu tanımdan hareketle söz konusu rejim kapsamında yer alan eşyalar önce bir ihracat işlemine konu olurlar. Söz konusu ihracat kapsamında işlem gören eşyalar daha sonradan ise ithalata konu olacaktır.

Hariçte İşleme Rejiminden yararlanma bir izin kapsamında olacaktır. Söz konusu rejim kapsamında izin verecek kurumlar ise Ticaret Bakanlığı, İhracatçı birlikleri Genel Sekreterlikleri ve Gümrük Müdürlükleridir.

Hammadde, Yardımcı Madde, Yarı Mamul, Mamul ve Ambalaj malzemeleri
→ Ticaret Bakanlığı

Maden Cevheri ve Konsantreleri → İhracatçı Birlikleri

Tamirat Amaçlı → Gümrük Müdürlükleri

Hariçte İşleme Rejimi süre ile sınırlı bir rejimdir. Bu rejimin azami süresi 12 aydır. Ancak rejim sahibi kişinin gerekçeli talebine istinaden söz konusu süre uzatılabilir. Bununla birlikte rejim kapsamında mücbir sebep ve fevkalade hallerin mevcudiyetinde de rejim süresi uzatılabilir.

Yukarıda da kısa özetlendiği üzere hariçte işleme rejiminin ilk ayağını serbest dolaşımdaki eşyanın ihracı oluşturmaktadır. Rejim kapsamındaki eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi dışına gönderilmesi ihracat rejimi çerçevesinde gerçekleştirilecektir. Söz konusu eşyanın ihracında herhangi bir ticaret politikası önlemi varsa bu önlem uygulanacaktır. Ticaret politikasının uygulanmasında esas alınacak tarih ihracat beyannamesinin tescil tarihidir.

Hariçte İşleme Rejiminin ikinci ayağını ise işlem görmüş ürünün ithalatı oluşturmaktadır. Türkiye Gümrük Bölgesi dışında işlem ve işçilik gören eşya daha sonra ithalata konu olmaktadır. Söz konusu işlem görmüş ürününün ithalinde ticaret politikası uygulaması öngörülmüş ise söz konusu ticaret politikaları uygulanacaktır. Ticaret politikasının uygulanmasında esas alınacak serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescil tarihi esas alınacaktır.

Hariçte İşleme Rejimi Kapsamındaki Eşyanın İthalatında Vergilendirme: Hariçte işleme rejimine ilişkin açıklamalarımızda eşyanın ithalinde gümrük vergilerinden tam veyahut kısmi muafiyet sağlandığını belirtmiştik. Bu noktadan hareketle ta-

mir amaçlı olarak yurt dışına hariçte işleme rejiminin kullanılması durumunda ithalatta vergilendirmenin nasıl olacağını açıklayalım.

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 142 inci maddesi uyarınca, tamir amacıyla geçici ihraç edilen eşyanın, tamiratın garanti nedeniyle sözleşmeye bağlı olarak veya kanuni bir yükümlülüğe dayanarak ya da bir imalat hatası nedeniyle, bedelsiz yapıldığının kanıtlanması halinde, serbest dolaşıma ithalat vergilerinden tam muaf olarak gireceği hüküm altına alınmıştır.

Bu noktadan hareketle; tamirat hizmetinin garanti kapsamında bedelsiz olarak yapılması durumunda herhangi bir gümrük vergisi ödenmeksizin ithalat işlemi gerçekleştirilebilecek.

Tamiratın garanti kapsamı dışında yapılması veya bedel mukabili yapılması durumunda ise ithal anında gümrük vergisi ödenecektir. Böyle bir durumda

gümrük vergisi matrahı tamirat bedeli için yapılan masraflar ile varsa nakliye ve sigorta giderinin toplamından oluşacaktır.

Değerlendirme: Hariçte işleme rejimi, serbest dolaşımdaki eşyanın yurt dışında işlem ve işçilik gördükten sonra gümrük vergilerinden tam veyahut kısmi olarak ithalini mümkün kılan gümrük rejimidir.

Yurt içinde yerleşik firmaların tamirat amacıyla yurt dışına göndermiş olduğu makine ve cihazların garanti kapsamında ücretsiz şekilde yapılması durumunda herhangi bir vergi ödenmeksizin ithalat işlemi tamamlanabilir.

Bedel karşılığında yapılan tamiratta, tamirat bedeli yanında eşyanın yurt içine kadar taşınması kapsamında ödenen nakliye sigorta giderleri toplamı gümrük kıymetini oluşturacak ve bu tutarlar üzerinden ithalat vergileri tahsil edilecektir.

TİCARET SAVAŞLARI

Bir Fırsat Olabilir

Sercan BAHADIR*

Dış ticaret ile ilgili en önemli gündem maddesinin “ticaret savaşları” olduğunu söylesek yanlış olmaz. Tüm dünya ile birlikte, başta Amerika Birleşik Devletleri(ABD) olmak üzere, karşılıklı getirilen ek gümrük vergileri dikkatlice izleniyor. Ders kitaplarından bilinen “ticaret savaşları” kavramına şahit olduğumuzu; bu bağlamda tarihi günler yaşadığımız aşikar. Sonuç ve etkilerini de hep birlikte izliyor olacağız.

Tüm dünyada ticaret savaşlarının ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti(Çin) arasında yaşanması beklenirken, çelik ve alüminyum ile başlayan ve diğer ürünlere de sıçra-

yan ek gümrük vergileri, sınırlı da olsa bizi de etkiler hale geldi. Ürettiğimiz ürünlere de ABD tarafından çelik (%25) ve alüminyuma (%10) ek gümrük vergisi getirilmesi kendimizi bir anda savaşın içinde bulmamıza neden oldu. Bunun üzerine bazı ürün gruplarına % 7 ile % 70 arasında ek gümrük vergisi getirdik. Son dönemde yaşanan siyasi gelişmeler nedeni ile de bu vergileri karşılıklı olarak 2 katına çıkardık; böylece biz de ticaret savaşına girmiş olduk.

Bu Savaş Bizim Savaşımız Değil

Teknik olarak biz ticaret savaşının doğrudan bir tarafı değiliz. Asıl savaş ABD ile Çin, Kanada ve AB (Avrupa Birliği) arasında yaşanıyor. Çünkü 2017 yılı verilerine göre, bu ülke gruplarının dünya ticareti içindeki payının yaklaşık % 60 olduğu ölçülüyor. AB dış ticareti içinde ABD'nin ağırlığı % 41 iken, ABD'nin dış ticaret içinde Çin, Kanada ve Meksi-

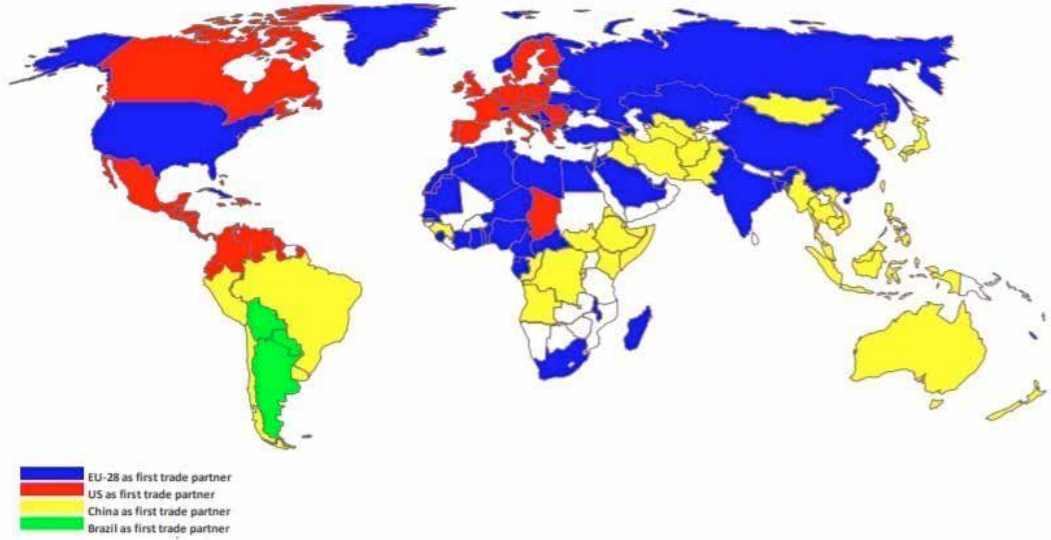
ka'nın payı yaklaşık % 50 yi bulmaktadır. Bu denklemden bakıldığında, ABD aslında ticaret ortakları ile bir gümrük vergisi savaşı içinde olduğu görülüyor. Türkiye bu dış ticaret denkleminin tam olarak içinde yer almıyor. Çünkü ABD ile olan çelik ve alüminyum ticaret hacmi sektör olarak bizim için önemli olmakla beraber, dış ticaretimiz içinde kritik bir yer tutmuyor. Bunu belirtirken bu ürünler için ABD'nin önemli bir pazar olduğunu ve ekonomik bir çözüm bulmak gerektiği açık.

En Büyük Ticaret Ortağımız AB

Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı AB'dir. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı bültenlerine göre, AB toplam ihracatımızda ilk sırada yer almakta olup, 2017 yılında 156 milyar USD ihracatın 73,9 milyar USD'ı yani toplam ihracatımızın %47'si AB ülkelerine yapılıyor. İthalatta da benzer bir tablo karşımıza çıkıyor. Yine

Merchandise trade 2017 - Main trade partner by reporter

Total trade i.e. exports + imports
Source: IMF DOTs

Kaynak: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/may/tradoc_151348.pdf

2017 yılında 233 milyar USD'lık ithalatın 85 milyar USD AB ülkelerinden yapıyor ve bu tutar toplam ithalatımızın % 37'sine tekabül ediyor. AB ticarete ilk sırayı alıyor. Ancak Türkiye, AB ülkelerinin kendi aralarındaki ticaret hariç tutulduğunda, AB'nin toplam ithalatında ise %3.8'lik payla 6. sırada yer alıyor.

Özellikle bu dönemde yaşadığımız ekonomik durgunluğa rağmen AB olan ticaret hacmimiz azalmıyor, aksine artıyor. Bu nedenle, AB ile aramızda bir ticaret savaşı çıkmadığı sürece dış ticaretimizin ciddi bir şekilde etkilemesinin söz konusu olmadığı görülüyor.

Ne Yapılmalı

ABD'nin AB ile yaşadığı bu ticaret savaşı en büyük ticaret ortağımız ile ticaretimizi arttırmak ve geliştir-

mek için önemli bir fırsat olarak gözükmüyor. Ülkemizin istihdam, coğrafi avantajımız, üretim potansiyeli, pazar büyüklüğü, nüfus ve mevzuat uyumu avantajları AB ile olan ticaretimizi arttırmada önemli itici güç olarak duruyor. Örneğin otomotiv sektörü buna iyi bir örnek olarak gösterilebilir.

Ticaret savaşları ile AB'nin ilk sırada yer alan ticaret ortakları ile olan ticaret hacminin daralması kaçınılmazken bizim AB ile ticaretimizi arttırmamız bir fırsat olarak karşımıza çıkıyor. Bu sebeple, öncelikli olarak gümrük birliğinin gözden geçirilmesine odaklanmamız gerekiyor. Son dönemde Ticaret Bakanlığı tarafında bu yönde bir çalışmanın yeniden başlıyor olması memnuniyet verici. Umarız bu çaba 23 yıldır uygulanan iş birliğinden dolayı yaşanan olumsuzlukların giderilmesi ve ticaretimizi lehe olarak artırılması yönünde sonuçlanır.

Asetik Asit mi Asetik Anhidrit mi?

Laboratuvar Analizi Sayesinde Yapılan Bir Yakalama Hikayesi

Dr. Sibel ÇELİK* Dr. Muharrem YILMAZ**

Özet

Asetik anhidrit, patlayıcı madde ve eroin üretiminde kullanılan önemli ara kimyasallar arasında bulunmakla birlikte, sanayide suni ipek, aspirin, sigara filtresi, selüloz, plastik, reçine ve verniklerin üretiminde ve teknik ve klinik analizlerde de kullanılmaktadır.

Bu yayınımda Bakanlığımızın her bir biriminin tüm çalışmalarında ne kadar dikkatli ve hassas davrandığını ve davranması gerektiğini gözler önüne seren bir durum çalışması yer almaktadır. Asetik asit şeklinde beyan edilen bir numune ile ilgili, laboratuvarımızda yapılan analizler ve sonrasında elde edilen bulguların değerlendirilmesiyle ülkemize girişi kontrole tabi olan asetik anhidrit maddesinin yakalanması anlatılmaktadır.

1. Giriş

Asetik asit halk arasında, günlük kullanımda 'sirke asidi' olarak da bilinir. Günlük yaşamda evlerimizdeki kullanım alanlarından örnek vermek gerekirse sirkenin ekşi tadına sahip olması ve kokusunun bu kadar keskin olması oluşum aşamasında ortaya çıkan asetik asit nedeniyledir. Sirke ve asetik asit arasındaki ilişkiye daha yakından baktığımızda sirkenin % 4 - 5 oranında asetik asit içerdiğini görürüz. Saf asetik asitler keskin bir sirke kokusuna sahip olup, genelde renksiz ya da çok açık renktedirler.

Asetik anhidrit de asetik asit gibi; kuvvetli sirke kokusu ile hissedilebilen, renksiz bir sıvıdır. Sanayide suni ipek, aspirin, sigara filtresi, selüloz, plastik, reçine ve verniklerin üretiminde ve teknik ve klinik analizlerde kullanılmaktadır. Diğer taraftan asetik anhidrit patlayıcı madde ve eroin üretiminde de kullanılan önemli ara kimyasallar arasında bulunmaktadır. 1 kilo eroin elde edebilmek için 2,5 litre asetik anhidrit gerekmektedir. Ara kimyasallar uyuşturucu imalinde kullanılan ve uyuşturucu ile mücadelede kontrolü önemli yer tutan maddelerdir.

1. Asetik Anhidrit'in Önemi ve İzlenmesi

Asetik anhidrit, Türk Gümrük Tarife Cetveli (TGT-C)'nin 2915.24 Tarife altpozisyonunda yer almaktadır. Dünya genelinde asetik anhidritten eroin üretiminin büyük bir kısmı Güneybatı Asya'da gerçekleşmekte ve yasadışı yollarla veya kaççağa kaydırılmak suretiyle değişik güzergâhlardan bu bölgeye ulaştırılmaktadır.

Ülkemizde, Avrupa ülkelerinde üretilen ve kaççağa kaydırılan asetik anhidrit yakalamaları gerçekleştirilmektedir. Söz konusu maddenin Tır araçları içerisinde yasal yük ile birlikte ülkemize getirildiği, genellikle sahte/paravan şirketler kullanıldığı veya asetik anhidrit maddesinin başka ticari isimler altında yurda sokulduğu görülmektedir.

Toplam 23 kimyasal maddenin imal, ithal, ihraç ve dağıtımı 1988 sözleşmesini imzalayan ülkelerde ve Türkiye'de kontrol altında tutulmaktadır. Endüstri alanında da yaygın olarak kullanılan asetik anhidrit maddesinin Türkiye'de üretimi yapılmamaktadır. Ulusal sanayinin talebi, yurt dışından yasal olarak ithal edilen asetik anhidrit ile karşılanmaktadır.

Uluslararası dolaşımı kontrole tabi olan uyuşturucu ara kimyasallarının denetlenmesi Uluslararası Narkotik Kontrol Kurulu (INCB) tarafından oluşturulmuş PEN online (Pre-export Notification-Ön İhracat Bildirimi) sistemi ile yapılmaktadır. Bu çerçevede ülkemize getirilmek istenen uyuşturucu ara kimyasal madde izinlerinin Sağlık Bakanlığı'ndan alınması ve yine bu uyuşturucu ara kimyasallarının bildirimlerinin anılan Bakanlığa yapılması gerekmektedir. Ülkemize ithal edilen kimyasal maddelerin kontrole tabii olup olmadığına ilişkin hükümler Sağlık Bakanlığınca çıkartılan "Kontrole Tabii Kimyasal Maddeler Hakkında Yönetmelik" ile düzenlenmiş olup, bu maddelerin listesi yönetmelik ekinde verilmiştir. Bu çerçevede asetik anhidrit maddesinin ülkemize giriş ve çıkış, ithal/ihracat işlemlerinin takibi Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir.

Bu yönetmeliğin 9. maddesi ek liste 1'de sunulan maddelerin ülkemize ithali ve ihracatının yapılabilmesi için Sağlık Bakanlığından onay alınması gerektiğini, gerekirse izin için başvuruların sabıkası olup/olmadığı araştırmak üzere ilgili kurumlarla irtibata geçebileceğini belirtilmektedir.

Öte yandan ihbar edilen ve kaççağa kaydı tespit edilen asetik anhidrit maddesi hakkında yasal işlemler iki ayrı kanun maddesinden yapılmaktadır; eğer kaççağa kaydı tespit edilen madde uyuşturucu yapımında kullanılmak üzere alıkonulduysa Türk Ceza Kanunu'nun, uyuşturucu yapımında kullanılmayacaksa Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun ilgili hükümlerince işlem yapılmaktadır.

2. Asetik Asit

TGTC'nin 2915.21 Tarife alt pozisyonunda yer alan asetik asit turşu yapımında mikroorganizmaların oluşmasını önleyerek sebzelerin bozulmasını engellediğinden sirke imalatında kullanılır. Sanayide çoğu kimyasalın üretiminde hammadde olarak, plastiklerin üretiminde çözücü olarak, gıda sektöründe ise asitlik sağlayıcı, koruyucu ve lezzet verici olarak kullanılır.

Asetik anhidritten farklı olarak Sağlık Bakanlığının Özel İznine Tabi Maddelerin İthalat Denetimi Tebliği kapsamında değildir.

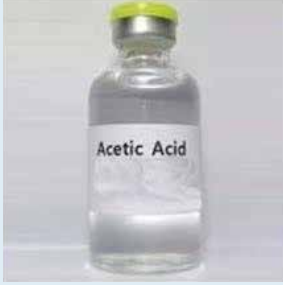

3. Laboratuvar Analizi Sayesinde Yapılan Yakalama

Gıda Birimi, Metal Birimi, Petrol Birimi, Tekstil-Kağıt Birimi ve Temel Kimya-Polimer Birimi şeklinde 5 teknik birimden oluşan, ISO 17025 Kalite Sistemine göre akredite olan ve donanımlı cihaz, ekipman ve uzman personel altyapısına sahip İstanbul Laboratuvar Müdürlüğü'nde; Bakanlığımızın farklı birimlerinden ve farklı Bakanlıklardan Türkiye'de sadece laboratuvarımızda yapılan birtakım özel analizler talebiyle yıllık yaklaşık 40 bin numune incelenerek raporlanmaktadır. Oluşturulan her birimde uzmanlık alanları tanımlanarak, sistematik ve titiz çalışmalar yürütülmektedir. Laboratuvarımızda gerçekleşen

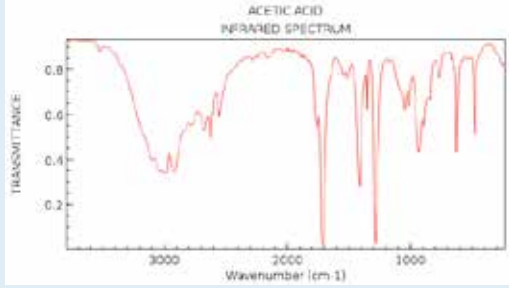
asetik anhidrit yakalamasının detayları şöyle gelişmiştir:

11.05.2017 günü serbest dolaşıma giriş beyanname kapsamında asetik asit ticari ismiyle 2915.21.00.00.12 Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) beyanıyla ilgili Gümrük Müdürlüğünden rutin olarak yapmış olduğumuz incelemelere benzer şekilde bir adet numune memur refakatiyle Laboratuvar Müdürlüğümüzün Numune Kabul Birimi (NK-B)'ne ulaşır. NKB, mevzuat hükümleri çerçevesinde ve kalite yönetim biriminde yazılı yönerge talimatı doğrultusunda ilk incelemeyi yapar, hem Laboratuvar Analiz ve Raporlama Programı (LARA)'ndaki belgelerde hem de numunenin gönderiliş şekli, fiziki hali ve güvenlik mühüründe bir eksiklik ve kusur olmadığını tespit ederek numunenin fotoğrafını LARA'ya yükleyerek ilgili teknik birime sevk eder. Mesai saatlerinin sonuna doğru ulaşan numune ile ilgili aynı gün analiz ve raporlamasının yapılması talebiyle yükümlüsünce fazla çalışma uygulaması isteği yapılır.

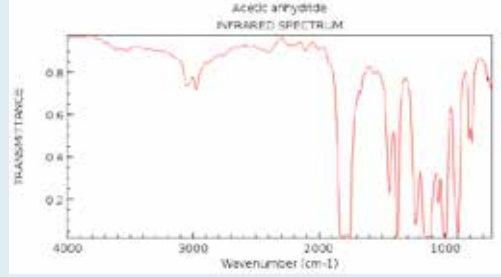
Fazla çalışma talebine istinaden ilgili birimde beyanname kapsamındaki numunenin incelenmesi için atanan Dr. Kimyager, numuneyi dikkatle incelemeye başlar. Yapmış olduğu ilk incelemelerde kokusu oldukça rahatsız edici bu kimyasal maddenin beyan edilen "asetik asit" maddesiyle uyuşmadığını tespit eder. Sonrasında Laboratuvar Müdürlüğümüzde yer alan kapsamlı cihazlardan ve sahip olduğu akademik ve teknik tecrübelerden yararlanarak numunenin, 2915.24.00.00.00 GTİP'de yer alan yurda girişi özel izne tabi "asetik anhidrit" maddesi olduğunu tespit eder. Yapmış olduğu tespiti Birim Sorumlusu ve Laboratuvar Müdürü ile paylaşarak, elde edilen bulguların değerlendirilmesini gösterir raporu aynı günün akşamında ivedilikle Bakanlığımızın ilgili birimlerine gönderir ve iş akışını sonlandırır. Söz konusu tespiti yaparken kullanılan analiz yöntemleri, asetik asit ve asetik anhidrit'in ortak ve farklı yönlerini gösterir tablo şöyledir:

Asetik Asit	Asetik Anhidrit
	
$\begin{array}{c} \text{O} \\ \parallel \\ \text{H}_3\text{C}-\text{C} \\ \diagdown \\ \text{H}-\text{O} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{O} \\ \parallel \\ \text{H}_3\text{C}-\text{C} \\ \diagdown \\ \text{O} \\ \\ \text{H}_3\text{C}-\text{C} \\ \parallel \\ \text{O} \end{array}$
Rensiz, keskin sirke kokulu sıvı	Rensiz, keskin sirke kokulu sıvı
Kırılma İndisi (20 °C): 1.3717	Kırılma İndisi (20 °C): 1.3904
	
Kırılma İndisi değeri resimdeki refraktometre cihazı kullanılarak tespit edilmiştir.	

Asetik Asit

Asetik Anhidrit

Infrared Spektrum resimdeki FTIR cihazıyla alınmıştır.

Molekül Ağırlığı:60.05 g/mol

Molekül Ağırlığı:102.09 g/mol

Kırılma İndisi değeri resimdeki refraktometre cihazı kullanılarak tespit edilmiştir.

Numunenin molekül ağırlığı resimdeki GC-MS cihazıyla tespit edilmiştir.

Laboratuvarımızda yapılan bu çalışma ile birlikte son yılların en yüklü yasaklı kimyasal madde miktarına sahip bir yakalama vakası gerçekleşmiştir. Söz konusu haber birçok basın yayın organında yer almıştır.

**Türkiye Cumhuriyeti
TİCARET BAKANLIĞI
GÜMRÜKLERİ MUHAFAZA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

ANA SAYFA KURUMSAL TEŞKİLAT MEVZUAT İSTATİSTİK ÜLKELER İLETİŞİM E-İŞLEMLER

Ana Sayfa Haberler 22 Haziran 2017 Perşembe

UYUŞTURUCU TACİRLERİNE GÜMRÜK MUHAFAZADAN BÜYÜK DARBE

Halkalı'daki bir TIR'da uyuşturucu yapımında kullanılan tam 6 ton 773 kilo kimyasal madde ele geçirdi

Tweet

Gümrük ve Ticaret Bakanlığına bağlı İstanbul Gümrük Muhafaza Kaçakçılık ve İstihbarat Müdürlüğü Ekiple, Hollanda'dan Türkiye'ye giriş yapmak üzere Pendik Limanı Ro-Ro Sahasına gelen ve gümrük işlemlerinin tamamlanması için Halkalı Gümrük Müdürlüğüne sevk edilen bir TIR'da uyuşturucu yapımında kullanılan tam **6 ton 773 kilo kimyasal madde ele geçirdi**. Ele geçirilen maddenin piyasa değerinin **33 milyon 865 bin TL olduğu** bildirildi.

FARKLI EŞYA GİBİ BEYAN ETTİLER

İthal edilmek amacıyla Hollanda'dan Pendik Limanı'na gelen, ülkeye giriş esnasında btkisel yağ olarak beyan edilen eşya, gümrük işlemlerinin tamamlanması amacıyla Halkalı Gümrük Müdürlüğüne sevk edildi. Halkalı Gümrük Müdürlüğünde, serbest dolaşıma giriş esnasında açılan gümrük beyannamesinde ise eşya, endüstride birçok kullanım alanı olan asetik asit adlı kimyasal madde olarak belirtildi. Sistem üzerinden yapılan risk analizi üzerine kırmızı hatta yönlendirilen eşyadan laboratuvar incelemesinin yapılması için numune alındı. Yapılan laboratuvar analizi sonucu, **eşyanın beyan edildiği üzere asetik asit değil, eroin yapımında kullanılan asetik anhidrit adlı sıvı kimyasal olduğu tespit edildi**.

TITİZ TAKİP ECSTASY YAKALATTI
YASADIŞI GİZLİ KAMERALAR GÜMRÜĞÜ GEÇEMEDİ
Bakan Yardımcımız Sayın Gonca Yılmaz Batur Komuta Kontrol Merkezini Ziyaret Etti.
Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğünde Bayramlaşma
Bakan Yardımcımız Sayın Fatih Metin Komuta Kontrol Merkezini Ziyaret Etti.
MERSİN LİMANINDA EROİN YAPIMINDA KULLANILAN 14,8 TON ASETİK ANHİDRİT ELE GEÇİRİLDİ
GÜMRÜK MUHAFAZA EKİPLERİ TIRIN GİZLİ BÖLMESİNDE 181 KİLO ESRAR ELE GEÇİRDİ

Ayrıca bu değerli ve kutsal sınır bekçiliği görevini en derin manasıyla bir nefer gibi titiz ve başarılı şekilde yapan İstanbul Laboratuvarımızda görevli Dr. Kimyager Sibel ÇELİK, 2018 yılı Dünya Gümrük Gününde yapılan bir törenle liyakat ödülüne layık görülmüştür.

Gümrükte Gündem

Evren KILIÇ*

Eylül ayında “Gümrükte Gündem”i belirleyen önemli konular ihracat bedellerinin yurda getirilmesi zorunluluğuna ilişkin usul ve esasların belirlenmesi ve bazı demir – çelik mamulleri için geçici korunma önlemi olarak getirilen ek mali yükümlülük uygulamasıdır.

Gümrükte gündemi oluşturan bu konuların detayı aşağıdaki gibidir:

1. İhracat bedellerinin yurda getirilmesi zorunluluğuna ilişkin Tebliğ yayımlandı.

4 Eylül 2018 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2018-32/48 sayılı “Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karara İlişkin Tebliğ” ile ihracat bedellerinin yurda getirilmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

Tebliğe göre, Türkiye’de yerleşik kişiler tarafından gerçekleştirilen ihracat işlemlerine ilişkin bedeller, ithalatçının ödemesini müteakip doğrudan ve gecikmeksizin ihracata aracılık eden bankaya transfer edilecek veya getirilecektir.

Buna göre;

- Bedellerin yurda getirilme süresi fiili ihraç tarihinden itibaren 180 günü geçemeyecektir. Söz konusu bedellerin en az yüzde 80’inin bir bankaya satılması (Türk Lirası’na çevrilmesi) zorunludur.
- İhracat işlemlerine ilişkin bedeller, akreditifli, vesaik mukabili, mal mukabili, kabul kredili akreditifli, kabul kredili vesaik mukabili, kabul kredili mal mukabili ödeme ve peşin ödeme şekilleriyle yurda getirilebilecektir.
- İhracat bedellerinin beyan edilen Türk parası veya döviz üzerinden yurda getirilmesi esas olup, Türk parası üzerinden yapılan ihracat karşılığında döviz getirilebilecektir ve bu bedellerin yolcu beraberinde efektif olarak yurda getirilmesi halinde gümrük idarelerine beyan edilmesi zorunludur.
- Peşin döviz karşılığında yapılan ihracatın 24 ay içinde gerçekleştirilmesi zorunludur. Öte yandan, tamamı tek seferde iade edilmeyen veya süresi

içinde ihracatı gerçekleştirilemeyen peşin dövizler prefinansman hükümlerine tabi olacaktır.

- Konsinye yoluyla yapılacak ihracatta bedellerin kesin satışı müteakip; uluslararası fuar, sergi ve haftalara bedelli olarak satılmak üzere gönderilen malların bedellerinin ise gönderildikleri fuar, sergi veya haftanın bitimini müteakip 180 gün içinde yurda getirilerek bir bankaya satılması zorunludur.
- İlgili mevzuat hükümlerine göre yurt dışına geçici ihracı yapılan malların verilen süre veya ek süre içinde yurda getirilmemesi veya bu süreler içerisinde satılması halinde satış bedelinin süre bitiminden veya kesin satış tarihinden itibaren 90 gün içinde yurda getirilerek bir bankaya satılması zorunludur.
- Yürürlükteki İhracat Rejimi ve Finansal Kiralama (leasing) Mevzuatı çerçevesinde kredili veya kiralama yoluyla yapılan ihracatta, ihracat bedelinin kredili satış veya kiralama sözleşmesinde belirlenen vade tarihlerini izleyen 90 gün içinde yurda getirilerek bankalara satılması zorunludur.
- İhraç edilen malların bedelinin süresinde yurda getirilerek, bankalara satılmasından ve ihracat hesabının süresinde kapatılmasından ihracatçılar sorumlu tutulacak; ihracata aracılık eden bankalar ise ihracat bedellerinin yurda getirilmesini ve satışının yapılmasını izlemekle yükümlü olacaktır.
- İhracatla ilgili navlun, sigorta primi, komisyon, ardiye, depolama, antrepo, gümrük resmi, harç ve faktoring masraflarıyla uluslararası para piyasalarında geçerli faiz oranlarını geçmemek üzere iskonto giderleri gibi masraflar için yapılacak indirimlerle konsinyasyon yoluyla ihraç edilen mallarla ilgili nakil, muhafaza, bakım ve fümügasyon, rafa (manipulasyon), satış ve benzeri masrafların ihracat bedelinden mahsubu veya görünmeyen işlemlere ilişkin hükümler çerçevesinde döviz transferi talepleri bankalarca incelenip sonuçlandırılacaktır.

- Süresi içinde kapatılmayan ihracat hesapları aracı bankalarca 5 iş günü içinde muamelenin safhalarını belirtecek şekilde yazılı olarak ilgili Vergi Dairesi Başkanlığına veya Vergi Dairesi Müdürlüğüne ihbar edilecektir.

Tebliğ yayımı tarihinde (4 Eylül 2018) yürürlüğe girmiştir ve yürürlük tarihinden itibaren 6 ay süresince geçerli olacaktır.

2. Bazı demir – çelik mamulleri için geçici korunma önlemi olarak %25 oranında ek mali yükümlülük uygulanmasına karar verilmiştir.

20 Eylül 2018 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2018/7 sayılı İthalatta Korunma Önlemlerine İlişkin Tebliğ ile 27.04.2018 tarihli, 30404 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İthalatta Korunma Önlemlerine İlişkin Tebliğ (Tebliğ No: 2018/3) ile başlatılan korunma önlemi soruşturması kapsamında, yassı mamuller, uzun mamuller (çubuklar, teller ve profiller), boru ve içi boş profiller, paslanmaz çelikler ve demiryolu ve tramvay hattı malzemelerinden oluşan bazı demir-çelik mamullerinin ithalatında 200 gün süreyle geçici korunma önlemi olarak %25 oranında ek mali yükümlülük uygulanmasına yönelik öneri verilmesine karar verilmiştir.

Tebliğde ayrıca, Tebliğ ekinde yer alan tabloda belirtilen şekilde ürün grupları itibarıyla ek mali yükümlülükten muafiyet sağlamak üzere tarife kontenjanı açılmasına, Dünya Ticaret Örgütü Korunma Önlemleri Anlaşması gereğince gelişmekte olan ülkelere muafiyet tanınmasına ve önlemin istihsalı hususunda Cumhurbaşkanlığına öneride bulunulmasına toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verildiği bildirilmiştir.

Geçici korunma önlemlerinin, yürürlüğe girebilmesi için bir Cumhurbaşkanlığı Kararına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tebliğin 1’inci maddesinden geçici korunma önlemi kararı alındığını duyurmak amacıyla hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Ek mali yükümlülük uygulanacak eşya ve oranlarına ilişkin tablo aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Ürün Grubu	GTIP	Eşyanın Tanımı	Tarife Kontenjanı (Ton)	Ek Mali Yükümlülük (%)
Yassı Mamuller	72.08	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünleri (genişlikleri 600 mm veya daha fazla) (sıcak haddelenmiş)	3.117.670	25%
	72.09	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamulleri (genişliği 600 mm veya daha fazla, soguk haddelenmiş, kaplanmamış)		
	72.10	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde mamulleri, genişliği 600 mm veya daha fazla olanlar (kaplanmış olanlar)		
	72.11	Demir ve alaşımsız çelikten yassı hadde mamulleri (genişlikleri 600 mm'den az veya kaplanmamış olanlar)		
	72.12	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürüleri (genişlikleri 600 mm'den az ve kaplanmamış olanlar)		
	72.25	Diğer alışımlı çelikten yassı hadde mamulleri (genişliği 600 mm veya daha fazla)		
	72.26	Diğer alışımlı çelikten yassı hadde mamulleri (genişliği 600 mm'den az olanlar)		
Uzun Mamuller (Çubuklar Teller ve Profiller)	72.13	Demir veya alaşımsız çelikten filmaşın (sıcak haddelenmiş, kangal halinde)	558.534	25%
	72.14	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar (sadece dövülmüş, sıcak haddelenmiş veya sıcak çekilmiş, haddeleme işleminden sonra burulmuş olanlar dahil)		
	72.15	Demir veya alaşımsız çelikten diğer çubuklar		
	72.16	Diğer veya alaşımsız çelikten profiller		
	72.17	Diğer veya alaşımsız çelikten teller		
	72.27	Diğer alışımlı çelikten filmaşın (sıcak haddelenmiş, kangal halinde)		
	72.28	Diğer alışımlı çelikten çubuk ve profiller; alışımlı veya alaşımsız çelikten sondaj işlerinde kullanılan içi boş çubuklar		
Boru ve İçi Boş Profiller	73.03	Dökme demirden ince ve kalın borular, içi boş profiller	273.901	25%
	73.04	Demir (dökme demir hariç) ve çelikten ince ve kalın borular ve içi boş profiller (dikişsiz)		
	73.05	Demir veya çelikten diğer ince ve kalın borular (kaynaklı, perçinli veya benzeri şekillerde kapatılmış) (iç ve dış kesitleri daire şeklinde olup, dış çapı 406,4 mm'yi geçenler)		
	73.06	Demir veya çelikten ince ve kalın borular ve içi boş profiller (örneğin açık dikiş veya kaynak yapılmış, perçin yapılmış veya benzeri şekilleri kapatılmış)		
Paslanmaz Çelikler*	72.19	Paslanmaz çelikten yassı hadde mamulleri (genişliği 600 mm veya daha fazla olanlar)	139.934	25%
	72.20	Paslanmaz çelikten yassı hadde mamulleri (genişliği 600 mm'den az olanlar)		
Demiryolu ve Tramvay Hattı Malzemeleri	73.02	Demir veya çelikten demir yolu ve tramvay hattı malzemesi; raylar, kontrraylar, makas dilleri, makas göbekleri, kruvazman ve makaslar, geri çubukları, dişli raylar, traversler, cebireler, yastık ve köşelikler, seletler, sıkıştırma levhaları ve kramponlar, rayların döşenmesi, eklenmesi veya sabitleştirilmesi için bağlantı levha ve çubukları ile özel olarak imal edilmiş diğer parçalar	27.044	25%

* 7219.11, 7219.12, 7219.13, 7219.14, 7219.21, 7219.22, 7219.23, 7219.24, 7220.11 ve 7212.20 hariç

Uluslararası Vergilendirme

Prof. Dr. Osman PEHLİVAN - Prof. Dr. Ersan ÖZ

"www.gtmd.org.tr adresinden kargo dahil 30 TL ye temin edebilirsiniz"

GÜMRÜK'TE Bunları Biliyor Muydunuz

* Murat PALOĞLU

1

Gümrükçe

Onaylanmış Bir İşlem veya Kullanım

Gümrükçe Onaylanmış Bir İşlem veya Kullanımın Süre İle Sınırlı Olduğunu Biliyor Muydunuz?

Gümrük Kanunu'nun 46 ıncı maddesi uyarınca, yurt dışından getirilip de gümrüğe sunulan özet beyan kapsamındaki eşyaya, gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma ilişkin beyanın;

- Denizyolu ile gelen eşya için, özet beyan verildiği tarihten itibaren kırk beş gün,
  - Diğer bir yolla gelen eşya için, özet beyanın verildiği tarihten itibaren yirmi gün,
- içinde tamamlanması gerekmektedir.

2

Ambalajların Beyanı

İthal etmiş olduğunuz eşyanın ambalajının belirli şartlara sahip olması durumunda gümrük idaresine ayrı bir eşya olarak beyan edileceğini biliyor muydunuz?

Gümrük Kanunu'nun 33 üncü maddesi uyarınca, eşyanın ambalajının;

- Alışlagelen ve bilinen maddelerden olmaması veya gereğinden farklı bir şekilde yapılması,
- Ait oldukları eşyanın faturasında kıymetlerinin ayrı gösterilmesi ve aynı zamanda bağımsız bir ticari eşya niteliğinde olması,
- İthalat vergilerinden kaçınma amacıyla ambalaj olarak getirilmesi,

Hallerinde, bunlar ayrı olarak beyan edilir ve girdikleri tarife pozisyonlarına göre vergiye tabi tutulur.

3

Dâhilde İşleme Rejiminde Kıymet Beyanı

Dahilde işleme rejimi kapsamında gümrük idaresine beyan edilen kıymetin noksan olması durumunda bile gümrük idarelerince ceza düzenlenebileceğini biliyor muydunuz?

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 234/2 inci maddesi uyarınca, dâhilde işleme rejimi, gümrük kontrolü altında işleme rejimi ve tam muafiyetli geçici ithalat rejimi hükümlerine tabi eşyaya ilişkin olarak yapılan beyan ile muayene ve denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda; kıymet farklılıklarında hesaplanan vergilerin yarısı kadar para cezası düzenlenmektedir.

4

Gümrüklerde İş Takibi

İthalat yada ihracat yapan şirketlerin gümrük idarelerine yapacakları beyanların gümrük müşavirleri yanı sıra kendi şirket personeli tarafından da yapılabileceğini biliyor muydunuz?

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 225 inci maddesi uyarınca, devlet, belediye, il özel idareleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin amir ve memurları, özel hukuk tüzel kişilerinin kendilerini temsile yetkili personeli, tüm gümrük işlemlerini doğrudan temsil yoluyla takip edebileceği belirtilmiştir.

5

Kusurlu Eşyada Vergi İadesi

İthalat edilen eşyanın kusurlu olması durumunda, ithal anında ödenen vergilerin iade alınabileceğini biliyor muydunuz?

Gümrük Kanunu'nun 213 üncü maddesi uyarınca, beyannamenin tescilli tarihi itibarıyla, kusurlu veya ithallerine esas teşkil eden sözleşme hükümlerine aykırı oldukları nedeniyle, ithalatçı tarafından kabul edilmeyen eşyaya ilişkin ithalat vergilerinin iade edileceği belirtilmektedir.

6

Antrepoda Satış

Henüz serbest dolaşıma girmemiş eşyanın antrepolarda devir suretiyle satılabileceğini biliyor muydunuz?

Gümrük Yönetmeliği'nin 333 üncü maddesi uyarınca, gümrük antrepolarında depolanan eşya satış suretiyle başkasına da devredilebilir.

Eşyanın devri ile birlikte gümrük vergileri ile para cezaları da dâhil eşya ile ilgili hukuki sorumluluklar devralana geçer ve antrepo stok kayıtlarında gerekli değişiklikler yapılır. Eşyanın beş iş günü içerisinde gümrükçe onaylanmış yeni bir işlem veya kullanıma tabi tutulmaması durumunda devre konu eşya için devralan tarafından yeni bir antrepo beyannamesi verilmektedir.

7

Ortak Depolama

Antrepoda bulunan ve serbest dolaşımda olmayan eşyanın serbest dolaşımda bulunan eşya ile birlikte depolanabileceğini biliyor muydunuz?

Gümrük Yönetmeliğinin 337 inci maddesi uyarınca, gümrük antrepo rejimi hükümlerinin uygulanmasını olumsuz etkilememesi ve gümrük idarelerinden gerekli izin alınması şartıyla, gümrük antreposuna alınması halinde ihracata ilişkin önlemlerden yararlanabilecek eşya dışında kalan serbest dolaşımda bulunan eşya ile serbest dolaşımda bulunmayan eşya aynı antrepoda depolanabilir.

**T.C.
YARGITAY
CEZA GENEL KURULU**

Mehmet YAPICI* Özgür DANACI**

Esas No : 2017/7-735

Karar No : 2018/143

Tarih : 3.4.2018

KAÇAKÇILIK SUÇU (Fiilin Henüz İcra Hareketlerine Başlanılmaması Sebebiyle Teşebbüs Aşamasına Ulaşmamış Hazırlık Hareketi Niteliğinde Olduğu Bu Aşamaya Kadarki Fiillerin Bir Başka Suçu da Oluşturmadığı - Sanıklara Atılı Suçun Yasal Unsurlarının Oluşmadığının Kabulü Gerektiği)

• EŞYAYI GÜMRÜK HÜKÜMLERİNE TABİ TUTMAKSIZIN ÜLKEYE SOKMA (Eşyanın Gümrüğe Sunulmasından Sonra Gerekli Gümrük İşlemlerine Tabi Tutulmadan veya Gümrüğe Hiç Sunulmaksızın Gümrük Kapısından Yurda Sokulması Halinde Bu Suçun Oluşacağıın Gözetilmesi Gerektiği)

• HAZIRLIK HAREKETLERİ (Eşyayı Ülkeye Sokma İradesinin Ortaya Çıkmadığı Yani Kişinin Beyan Yükümlülüğünün Henüz Başlamadığı Aşamada Gerçekleşen Hareketlerin Hazırlık Hareketleri Niteliğinde Olduklarından Cezalandırılmayacağı - Kaçakçılık Suçu)

• SUÇA TEŞEBBÜS (Gümrük Memurlarınca Beyana Davet Edilmeden ve Beyanda Bulunma Hakkı Tanınmadan Aracında Yapılan Arama Sonucunda Suça Konu Külçe Altınların Ele Geçirilmesi ve Sanığın Altınlar İle İlgili Beyanda Bulunacağını Savunması Karşısında Fiilin Teşebbüs Aşamasına Ulaşmamış Hazırlık Hareketi Niteliğinde Olduğu)

4458/m.33,39,58,59

5607/m.3

5237/m.35

ÖZET : Eşyanın gümrüğe sunulmasından sonra gerekli gümrük işlemlerine tabi tutulmadan veya gümrüğe hiç sunulmaksızın gümrük kapısından yurda sokulması halinde 5607 Sayılı Kanun'un üçüncü maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesinde düzenlenen "eşyayı gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokma" suçu oluşacaktır. Eşyayı ülkeye sokma iradesinin ortaya çıkmadığı yani

kişinin beyan yükümlülüğünün henüz başlamadığı aşamada gerçekleşen hareketler ise hazırlık hareketleri niteliğinde olduklarından cezalandırılmayacaklardır. Sanıklardan birinin Türkiye'ye giriş yapmak için gümrük sahasında beklediği sırada, gümrük memurlarınca beyana davet edilmeden ve beyanda bulunma hakkı tanınmadan aracında yapılan arama sonucunda suça konu külçe altınların ele geçirilmesi ve sanığın altınlar ile ilgili beyanda bulunacağını savunması karşısında, bu haliyle fiilin, henüz icra hareketlerine başlanılmaması sebebiyle teşebbüs aşamasına ulaşmamış hazırlık hareketi niteliğinde olduğu, bu aşamaya kadarki fiilerin bir başka suçu da oluşturmadığı, sanıkların ülkeye işlenmemiş altın ithal edebilme şartlarına sahip olmamalarının, hazırlık hareketi niteliğindeki fiilin cezalandırılmayacağı gerçeğini değiştirmeyeceği anlaşıldığından, sanıklara atılı suçun yasal unsurlarının oluşmadığının kabulü gerekmektedir. Bu itibarla, yerel mahkeme direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir.

DAVA : Sanıklar ..., ... ve ... hakkında 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanuna muhalefet suçundan açılan kamu davasında yapılan yargılama sonucunda; sanıkların, eşyayı gümrük işlemlerine tâbi tutmaksızın ülkeye sokma suçundan 5607 Sayılı Kanun'un 3/1, 4/2 ve TCK'nun 62, 52, 53 ve 54. maddeleri uyarınca 1 yıl 3 ay hapis ve 300 Lira adli para cezası ile cezalandırılmalarına, hak yoksunluklarına ve müsadereye dair Mersin 1. Asliye Ceza Mahkemesince verilen 12.04.2010 gün ve 24-398 Sayılı hükümlerin, sanıklar müdafileri tarafından temyiz edilmesi üzerine dosyayı inceleyen Yargıtay 7. Ceza Dairesince 17.11.2011 gün ve 7737-21520 sayı ile;

"...Oluşa, 11.07.2007 tarihli olay yakalama ve elkoyma tutanağına ve dinlenen tanık beyanları ile dosya içeriğine göre, yapılan ihbar üzerine, sanık ...'un idaresindeki araçla, Suriye'den Türkiye gümrük alanına girişte, henüz gümrük memurlarına beyanda bulunmadan ve beyanda bulunma hakkı da tanınmadan aracın arka koltuğunda bulunan davaya konu külçe altınlarla el konulduğunun anlaşılması karşısında, fiilin hazırlık hareketleri aşamasından öteye geçmediği ve icrai hareketlere başlanmadığı gözetilmeden, sanıkların beraatleri yerine yerinde görülmeyen gerekçeyle mahkumiyetlerine karar verilmesi" isabetsizliğinden bozulmasına karar verilmiştir.

Yerel mahkeme ise 07.06.2012 gün ve 270-637 sayı ile;

"Suç tarihi olan 10.07.2007 günü Yayladığı İlçe Kaymakamlığına bir şahsın telefonla ihbarda bulunması üzerine Suriye'den Türkiye'ye geçiş yapacak olan sanık ...'un Türkiye'ye değerli mallar geçireceğini bildirmesi üzerine durum emniyete intikal ettirilmiş, Suriye'den Türkiye'ye geçmek isteyen 00288668 seri numaralı pasaport hamili 1966 doğumlu ...'un sevk ve idaresinde bulunan 71... Suriye plakalı araç ile gümrük sahasına girdiği, cep telefonu ile Türkiye'de irtibat kurduğu diğer sanıklar ... ve ...'in 31 ... plakalı araç ile gümrük kapısına geldikleri, M. isimli şahısla irtibatlı oldukları, gümrük memurlarının ve yetkililerinin sanık ...'un sevk ve idaresindeki 713778 plakalı araçta yaptıkları aramada 30 adet külçe altın ele geçirildiği ve bu altınlarla el konulduğu, sanıklar hakkında 1567 Sayılı Yasaya muhalefetten mahkememize kamu davası açılmış ise de, kovuşturma aşamasında sanıkların eylemlerinin ithal altın kaçakçılığı olduğu düşüncesi ile kendilerine 5607 Sayılı Kanun'un 3/1 ve 4/2. maddelerinden ek savunma hakkı verilerek neticeten sanıkların 1'er yıl 3'er ay hapis ve 300'er TL adli para cezası ile ayrı ayrı cezalandırılmalarına karar verilmiştir.

Mahkûmiyet kararının sanıklar vekilleri tarafından temyiz edilmesi üzerine Yargıtay 7. Ceza Dairesi 17.11.2011 tarih ve 2011/7737-21520 esas ve karar sayılı ilamı ile ‘...Oluşa, 11.07.2007 tarihli olay yakalama ve elkoyma tutanağına ve dinlenen tanık beyanları ile dosya içeriğine göre, yapılan ihbar üzerine, sanık ... Nataour’ un idaresindeki araç ile, Suriye den Türkiye’ye gümrük alanına girişte, henüz gümrük memurlarına beyanda bulunmadan ve beyanda bulunma hakkı da tanınmadan aracın arka koltuğunda bulunan davaya konu külçe altınlara el konulduğunun anlaşılması karşısında, fiilin hazırlık hareketleri aşamasından öteye geçmediği ve icrai hareketlere geçilmediği gözetilmeden sanıkların beraatlerine yerine, yerinde görülmeyen gerekçeye göre mahkûmiyetlerine karar verilmesi...’ belirtilerek hüküm bozulmuş ve dava dosyası bu bozma gerekçesine dayanılarak mahkememize iade edilmiş ise de;

Mahkememizin mahkûmiyet kararının gerekçe bölümünde irdelendiği üzere;

‘Mali Suçlar Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK) 26.08.2008 tarih ve 2008/DR. 70/5 Sayılı mali suçları araştırma uzmanı Ayşe Yalova tarafından düzenlenen değerlendirme raporunda ise; ‘...Sonuç olarak; dosya muhteviyatına konu olan olayla ilgili olarak 5237 Sayılı TCK’nun 282. maddesinde aklama suçunun oluşumu için ön şart olan ‘alt sınırı bir yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren’ herhangi bir öncül suçtan bahsedilemeyeceği, dolayısıyla aklama suçunun ilk şartının gerçekleşmediği, bu durumda olay konusu şahsın aracında ele geçirilen külçe altınların da ‘karapara’ olarak nitelendirilemeyeceği, aklama suçunun maddi ve manevi unsurları oluşmadığından, suçtan bahsedilemeyeceği ve dosya konusu olayda 5549 Sayılı Kanun ve TCK’nun 282. maddesi kapsamında yapılabilecek bir işlem bulunmadığı düşünülmektedir.

Öte yandan her ne kadar şüpheliler ..., ... ve ... birbirlerini tanımadıklarını beyan etseler de, VEDOP kayıtlarının tetkikinden ...’in %15 hissesine sahip olduğu G... A.Ş.’nin 2006 yılında mal ve hizmet aldığı/sattığı şahıslar arasında ...’un da bulunduğu, 2006 yılında ...’dan 655.725 TL’lik mal ve hizmet alındığı ve 655.723 TL’lik mal ve hizmet satıldığı tespit edilmiştir. Alım satım konu mal bedellerinin neredeyse birbirine eşit olması hesabın bu şekilde kapatılmak istendiği izlenimini doğurmakta, ticari faaliyete konu para hacminin yüksekliği şüphelilerin birbirini tanımadıkları yönündeki ifadelerinden ciddi kuşku duyulmasına sebep olmaktadır. Şahıslar arasında yasal bir ticari faaliyetin ve kaçakçılığa dayalı bir illegal ilişkinin olup olmadığının net olarak ortaya konulması gerekmektedir...’ şeklinde görüş bildirmiştir.

Mahkememizce İstanbul Altın Borsasına müzekkere yazılarak; suça konu külçe altınlarının İstanbul Borsasında işlem görüp görmediğinin, ayrıca söz konusu külçe altınların suç tarihi olan 10.07.2007 tarihindeki parasal değerinin ne olduğunun tespiti istenilmiş, verilen 13.07.2009 tarihli cevabi yazıda ise; ‘...Ülkemizde işlenmemiş kıymetli madenlerin ithalat yetkisi sadece İstanbul Altın Borsası üyelerine aittir. Borsa kasasına ithalat tarihinden itibaren üç iş günü içinde teslim edilen kıymetli madenler, borsa bünyesindeki kıymetli madenler piyasasında alım satım konu olduktan sonra alıcı üyeler tarafından borsa kasasından çekilerek serbest piyasada işlem görebilmektedir. Seri numaraları belirtilen külçe altınlardan 17 adeti borsamız üyeleri tarafından ithal edilmiş ve borsa bünyesindeki

kıymetli madenler piyasasında alım satımına konu olmuştur. Bu külçelere ait bilgiler ekteki tabloda yer almakta olup suç tarihi olan 10.07.2007 tarihinde 995/1000 saflıkta altın için borsamızda oluşan ağırlıklı ortalama fiyatı ons bazında 668,20 \$/ons ve kilogram bazında da 27.597,07 TL/Kg'dır. Bu çerçevede, toplam 30 kg ağırlığındaki altının parasal değeri ABD Doları bazında 644.493,8 ABD Doları, Türk Lirası bazında da 827.912 Lira olup diğer 13 külçeye dair olarak ise borsamızda herhangi bir kayıt bulunmamaktadır...' şeklinde mahkememize cevap verilmiştir.

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı 16.07.2009 tarih ve B.02.1.HZN. 0.09.01.01/K-11 Sayılı yazılarında ise '...İşlenmemiş kıymetli madenlerin ithalinin Merkez Bankası ile kendi mevzuatlarındaki hükümler saklı kalmak kaydıyla kıymetli madenler borsası üyesi kıymetli maden aracı kuruluşları tarafından ithal edilen işlenmemiş kıymetli madenlerin üç iş günü içinde borsaya teslim edilmesi zorunluluğu öngörülmüştür.

Bunun yanı sıra, anılan Kararın 7. maddesinin (d) bendi gereğince, Merkez Bankası ve kıymetli maden aracı kuruluşları ithal ettikleri işlenmemiş kıymetli madenlerin yurt içindeki alım satım işlemlerini sadece İstanbul Altın Borsasında yapılabilecek olup, söz konusu maddenin aynı bendinde, ziynet veya süs eşyasına dönüştürülmüş şekli hariç olmak üzere borsada hangi tür ve şekilde kıymetli madenlerin işlem göreceği ve teşekkül ettirilecek piyasaların borsa tarafından düzenleneceğinin yönetmeliklerle belirleneceği ifade edilmektedir...' gerekçe ve yasal düzenlemeleri karşısında, ayrıca sanıkların yakalanma esnasındaki birbirleri ile irtibatları, yakalanış şekilleri, yakalanma esnasında devamlı telefonlarla bir şekilde bir yerlerle bağlantı kurmaya çalıştıkları, bir panik içerisinde oldukları hususları birlikte değerlendirildiğinde söz konusu külçe altınların herhangi bir beyana tabi tutulmaksızın (kaldı ki, yukarıda da belirtildiği üzere bu tür külçe altınların gümrüğe beyanla ithalinin yasal olmadığı), sanıkların fikir ve eylem birliği içerisinde bu altınları Suriye'den Türkiye'ye yasal olmayan yollardan geçişini sağlamak için gerektiğinde gümrük sahası içerisinde bu yönde kendilerine özgü tedbirlerde alarak gerçekleştirme amacıyla oldukları,

Bu sebeple Yargıtay 7. Ceza Dairesinin bozma ilamındaki gerekçe ve düşüncenin olayın akışına, altın ithal rejimine, İstanbul Altın Borsası kuram ve kuralları nazara alındığında bu altınların ithalinin bu yolla mümkün bulunmadığı, buna rağmen yabancı uyruklu sanığın bu külçe altınları gümrüğe beyan edeceği, bu beyan beklenilmeden altınlara el konulması ve mahkûmiyet kararı verilmesi yasaya aykırı olduğu yolundaki bozma ilamındaki düşünceye mahkememiz iştirak etmediğinden, sanıkların eylemlerinin fikir ve eylem birliği içerisinde yasal olmayan şekilde Türkiye'ye külçe altın sokulması amacıyla yönelik olduğu sebebiyle önceki kararda ısrar edilmesi gerektiği" gerekçesiyle direnerek, önceki hükümde olduğu gibi sanıkların mahkûmiyetlerine karar vermiştir.

Bu hükmün de, katılan vekili ve sanıklar müdafileri tarafından temyiz edilmesi üzerine, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 28.12.2013 gün ve 273125 Sayılı "bozma" istekli tebliğnamesiyle Yargıtay Birinci Başkanlığına gönderilen dosya, Ceza Genel Kurulunca 22.12.2016 gün ve 3-2136 sayılı ile; 6763 Sayılı Kanun'un 38. maddesiyle 5320 Sayılı Kanuna eklenen geçici 10. madde uyarınca kararına direnilen daireye gönderilmiş, aynı madde uyarınca inceleme yapan Yargıtay 7. Ceza Dairesince

04.05.2017 gün ve 52-3643 sayı ile direnme hükmünün yerinde görülmemesi üzerine Yargıtay Birinci Başkanlığına gönderilen dosya, Ceza Genel Kurulunca değerlendirilmiş ve açıklanan gerekçelerle karara bağlanmıştır:

KARAR : 7... plakalı araç için yatırılan teminatın hak sahibine iadesine dair hüküm, katılan vekili tarafından temyiz edilmiş ise de; 05.10.2012 havale tarihli dilekçeyle katılan vekilinin temyiz isteğinden vazgeçtiği anlaşıldığından, direnmenin ve temyiz kapsamına göre inceleme sanıklar müdafilerinin temyizi ile sınırlı olarak yapılmıştır.

Özel Daire ile yerel mahkeme arasında oluşan ve Ceza Genel Kurulunca çözülmesi gereken uyuşmazlık; sanıkların fiilinin, hazırlık hareketi kapsamında kalan ve suç oluşturmayan bir eylem olarak mı yoksa teşebbüs aşamasında kalan bir suç olarak mı kabul edilmesi gerektiğinin belirlenmesine ilişkindir.

İncelenen dosya kapsamından;

10.07.2007 tarihli ihbar ve 11.07.2007 tarihli olay, yakalama ve elkoyma tutanaklarında; 10.07.2007 tarihinde saat 17.20 sıralarında, Yayladağı Kaymakamlık makamı hizmetinde kullanılan telefonu arayan bir erkek şahsın, sınır mülki idare amiri olan ilçe kaymakamına bir ihbarda bulunacağını söylemesi üzerine kaymakam ile görüşmesinin sağlandığı, şahsın verdiği ihbarda “bu akşam muayyen saatlerde Suriye Arap Cumhuriyeti’nden yeşil renkli bir araç içerisinde yasa dışı bazı malzemelerin Türkiye Cumhuriyeti devletine sokulacağı ve bu işi yapanların defalardır aynı şekilde yasa dışı malzemeleri ülkeye soktuklarını” söylediği, yapılan değerlendirme sonrasında inceleme yapmak amacıyla ilçe kaymakamı, koruması ve şoförü olan polis memurları ile birlikte birkaç polis memurunun Yayladağı ilçesi gümrük sahasına gittikleri, Suriye tarafından ülkeye giriş yapan sanık ...’un kullandığı 7... plaka sayılı araçla gümrük bölgesine intikalinden sonra, 11.07.2007 tarihinde saat 03.45 sıralarında, pasaport işlemleri devam ederken bahse konu aracın yanına yaklaşılarak araç ile çevresinin incelenmeye başlandığı, yapılan inceleme sırasında 31 ... plakalı araç ile gümrük sahası içerisine sonradan geldiği tespit edilen diğer sanık ...’in 7... plakalı aracın arka koltuğunda uyuduğunun görüldüğü, durumundan şüphelenilen aracın aranmasına başlanıldığı, arka koltuk üzerindeki battaniye altında sarı izola bant ile bantlanmış üç adet paket görülerek paketlerin açıldığı, içerisinde külçe altın olduğunun anlaşılması üzerine detaylı aramaya geçildiği, arama neticesinde arka koltuğun altında iki adet ve arka cam ön kısmında bir adet olmak üzere üç paket içerisinde daha külçe altın bulunduğu, toplamda her bir paket içerisinde birer kilogramlık beşerli olmak üzere otuz adet külçe altının ele geçirildiği, devam eden arama sırasında aracın arka tampon iç kısmında zula tabir edilen bölmeler içerisinde üç adet sarı izola bantla sarılmış paketlerin bulunduğu, bakıldığında paketlerin iki balyasının 1.940.500 Suriye Lirası, bir balyasının da 36.701,00 Türk Lirası olduğunun anlaşıldığı, araç arandığı esnada sanıklar ... ile ...’un ellerinde bulunan cep telefonlarının sürekli çaldığı görülerek cep telefonlarına elkonulduğu, Yayladağı Kara Hudut Kapısına getirilen aracın, yapılan detaylı araması sonucunda başkaca suç unsuruna rastlanılmadığı, suça konu külçe altınlar, paralar ve suç eşyasının naklinde kullanılan araca elkonulduğu, araç içerisinde bulunan şahısların gözaltına alındıkları sırada

sanık ...'in, cep telefonunda "M. G." olarak kayıtlı kişi tarafından sürekli arandığının farkedildiği, aynı gün saat 05.00 sıralarında 06 ... plakalı araç ile gümrük sahasına giren ve yapılan kimlik kontrolünde ... olduğu anlaşılan şahsın, sanık ...'in amcasının oğlu olduğunun tespit edildiği, sanıklar ... ile ...'la bağlantılı olduğu düşünülen sanık ...'in de gözaltına alındığı ve üzerinden çıkan telefona incelenmek üzere el konulduğu bilgilerine yer verildiği,

Yayladağı Cumhuriyet Başsavcılığınca 19.05.2009 gün ve 707-111 sayı ile; ele geçirilen Türk Lirası ve döviz ile ilgili olarak "aklama" ve "1567 Sayılı Kanuna muhalefet" suçlarından başlatılan soruşturma sonucunda sanıklar hakkında kovuşturmaya yer olmadığına karar verildiği,

Kuyumcu bilirkişi tarafından düzenlenen 11.07.2007 tarihli rapora göre; altınların her birinin bir kilogram ağırlığında, 24 ayar, saf külçe altın, CİF değerlerinin ise 691.260,00 Lira olduğu,

11.07.2007 tarihli kaçak eşyaya mahsus tespit varakasında; külçe altınların CİF değerinin 691.260,00 Lira, katma değer vergisinin 124.426,80 Lira, gümrüklenmiş değerinin ise 815.686,80 Lira olduğunun ve gümrük vergisinden muaf olduklarının belirtildiği,

Yargılama sırasında, altın ve benzeri kıymetli maden ve taşların ithal ve alımlarına dair olarak, herhangi bir resmi ithal ve alım şekli bulunup bulunmadığının, ülkeye getirilen normal bir eşya gibi beyan esasına tabi olup olmadıklarının bildirilmesi için ilgili kurum ve kuruluşlara mahkemesince müzekkereler yazıldığı,

İstanbul Altın Borsasınca 13.07.2009 tarihli yazı ile; Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararın 7. maddesine göre, kıymetli madenlerin dış ticaret rejimi esasları dahilinde ithali ve ihracının serbest, ancak Merkez Bankası ile kendi mevzuatlarındaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, "işlenmemiş kıymetli madenler" in ithalat yetkisinin sadece İstanbul Altın Borsası üyelerine ait olduğunun, ithal edilen işlenmemiş kıymetli madenlerin üç iş günü içinde borsa kasasına teslim edilmesi gerektiğinin, teslim edilen kıymetli madenlerin kıymetli madenler piyasasında alım satımına konu edilmesinden sonra alıcı üyeler tarafından serbest piyasada işleme tabi tutulabileceklerinin, toplam 30 kilogram ağırlığındaki külçe altınların parasal değerinin 644.493,8 ABD doları olduğunun, bu külçe altınlardan 17 adedinin daha önce İstanbul Altın Borsasında işlem gördüğünün, 13 adet külçe altının ise işlem görmediğinin,

T.C. Merkez Bankasınca 07.07.2009 tarihli yazı ile; Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararın 2. maddesinin (j), (k) ve (l) bendlerinde tanımı yapılan kıymetli madenler, kıymetli taşlar ve kıymetli eşyanın ithal işlemlerinin, Kararın 7. maddesiyle söz konusu Karara dair 2008-32/34 Sayılı Tebliğin 6. maddesi hükümleri çerçevesinde gerçekleştirilmekte olduğunun,

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığınca 16.07.2009 tarihli yazı ile; kıymetli madenlerin tanımının Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararın "tanımlar" başlıklı 2. maddesinin 1. fıkrasının (j) bendinde "her tür ve şekilde altın, gümüş ve platin" olarak yapıldığının, "işlenmemiş altın"ın anılan bendin (i) alt bendinde "en az 995/1000 saflıkta, nitelikleri Müsteşarlığımızca belirlenen barlar veya

külçeler halindeki altın”, “işlenmiş altın”ın ise (ii) alt bendinde “995/1000’den daha küçük saflıkta, gerek bir işçilik uygulanarak ziynet ve süs eşyası haline dönüştürülmüş, gerekse içine ilave madde katılarak veya katılmaksızın alım-satım yapılan altın” olarak tanımlandığının, anılan Kararın “Kıymetli madenler, taşlar ve eşyalar” başlıklı 7. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca, kıymetli madenler, taşlar ve eşyaların Dış Ticaret Rejimi esasları dahilinde Türkiye’ye ithali ve ihracının serbest olduğunun, “işlenmemiş kıymetli madenler”in ithal ve ihracında gümrük idarelerine beyan verilmesi esası benimsenmiş olduğundan, ithalat ve ihracat, rejim karar ve yönetmeliklerinin uygulanmadığının, “işlenmemiş kıymetli madenler”in ithalinin Merkez Bankası ile kendi mevzuatlarındaki hükümler saklı kalmak kaydıyla kıymetli madenler borsası üyesi kıymetli maden aracı kuruluşları tarafından yapılacağı, üye aracı kuruluşlar tarafından ithal edilen işlenmemiş kıymetli madenlerin üç iş günü içerisinde Borsaya teslim edilmesinin zorunlu olduğunun, Kararın 7. maddesinin (d) bendi gereğince, Merkez Bankası ve kıymetli maden aracı kuruluşlarının ithal ettikleri işlenmemiş kıymetli madenlerin, yurt içinde alım satım işlemlerinin sadece İstanbul Altın Borsasında yapılabileceğinin,

Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı Gümrükler Genel Müdürlüğüne 18.09.2009 tarihli yazı ile; mahkemesince kısıtlayıcı bir karar alınmadığı veya sahibine iadesi veya teslimine karar verildiği durumlarda, mal sahibinin eşyayı mahrece iade edebileceği gibi üçüncü bir ülkeye göndermesinin de mümkün olduğunun, 5607 Sayılı Kanun’un “Yolcu beraberinde getirilen kaçak eşya” başlıklı 6. maddesinin 4. fıkrası gereğince yolcuların, beyanlarına aykırı olarak üzerlerinde, eşyası arasında veya taşıma araçlarında çıkan eşyanın ticari mahiyette veya ithali veya ihracının yasak olması halinde, Kanunun 3. maddesi hükümlerinin uygulanacağı, bunun için öncelikle gümrüğe gelen yolcuların beyana davet edilmesinin, beyanından sonra yolcunun beyan etmediği veya beyanından farklı bir eşyanın tespit edilmesinin gerektiğinin, yolcunun beyanı alınmadan işlem yapılmasının hukuken mümkün bulunmadığının, diğer mevzuattan kaynaklanan aksine bir hüküm bulunmadığı sürece 4458 Sayılı Gümrük Kanununun 48. maddesinin ikinci fıkrası ve Gümrük Yönetmeliğinin 86. maddesi hükümleri kapsamında, Türkiye’ye giriş yapan yolcuların beraberindeki altınların yolcu beraberisi ambarına alınıp, üç aylık ambar bekleme süresinden sonra eşyayla birlikte yurtdışına çıkılmasının mümkün olduğunun, “kıymetli madenlerin ithali”nin Merkez Bankası ile kendi mevzuatlarındaki hükümler saklı kalmak kaydıyla kıymetli madenler borsası üyesi kıymetli maden aracı kuruluşları tarafından yapılacağı, üye aracı kuruluşlar tarafından ithal edilen işlenmemiş kıymetli madenlerin üç iş günü içerisinde Borsaya teslim edilmesinin zorunlu olduğunun, bu çerçevede Merkez Bankası ile kıymetli maden borsası üyesi aracı kuruluşlarını temsile yetkili doğrudan veya dolaylı temsilcilerin söz konusu eşyayı Türkiye’ye ithal etmesinin mümkün olduğunun,

Bildirildiği,

Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığının 26.08.2008 tarihli raporunda; Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararın 7. maddesinin (a) bendi hükümleri çerçevesinde, “işlenmemiş kıymetli maden” ithaline sadece Merkez Bankası ya da İstanbul Altın Borsası üyesi bir aracı kuruluş olmak şartıyla izin verilebileceğinin, bu kapsamda ithal koşullarına sahip olmayan bir kişi tarafından “işlenmemiş altın” ithalinin gümrük mevzuatına aykırılığından bahsedileceğinin, 5607 Sayılı

Kanun'un 3. maddesinin 11. fıkrasında ithali lisansa, şarta, izne, kısıntıya veya belli kuruluşların vereceği uygunluk veya yeterlilik belgesine tabi olan eşyayı, aldatici işlem ve davranışlarla ithal eden kişiye, eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı idari para cezası verileceğinin hüküm altına alındığının, dosya içeriğine konu olayla ilgili olarak, 5237 Sayılı TCK'nun 282. maddesi gereğince, "aklama" suçunun oluşumu için ön şart olan "alt sınırı bir yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren" herhangi bir öncül suçtan bahsedilemeyeceğinden, ele geçirilen külçe altınlarında "kara para" olarak nitelendirilemeyeceğinin, aklama suçunun unsurlarının oluşmaması sebebiyle 5549 Sayılı Kanun ve TCK'nun 282. maddesi kapsamında yapılabilecek herhangi bir işlem bulunmadığının, ancak birbirlerini tanımadıklarını beyan eden sanıkların VEDOP (Vergi Daireleri Otomasyon Projesi) kayıtlarının tetkikinden, sanık ...'in %15 hissesine sahip olduğu G... A.Ş.'nin 2006 yılında mal ve hizmet aldığı/ sattığı şahıslar arasında diğer sanık ...'un da bulunduğu, 2006 yılında ...'dan 655.725 Liralık mal ve hizmet alındığı ve 655.723 Liralık mal ve hizmet satıldığı tespit edildiğinin, alım satım konu bedellerin neredeyse birbirine eşit olmasının hesabın bu şekilde kapatılmak istenildiği izlenimini doğurduğunun, ticari faaliyete konu para hacminin yüksekliği sebebiyle birbirini tanımadıklarını söyleyen sanıklardan ciddi kuşku duyulduğunun, şahıslar arasında yasal bir ticari faaliyetin veya kaçakçılığa dayalı illegal bir ilişki olup olmadığı net olarak ortaya konulması gerektiğinin belirtildiği,

Hatay Cumhuriyet Başsavcılığının 27.10.2008 tarihli yazısında; sanık ...'in "suç işlemek için kurulmuş örgüte üye olma ve örgüt kapsamında kaçakçılık" suçlarından 2007/2831 sayı ile başlatılan soruşturma kapsamında yapılan takibi sırasında, 10.07.2007 tarihinde Yayladağı Hudut Kapısında ele geçirilen altınlarla ilgili olması muhtemel telefon görüşmelerinin tespit edildiği belirtilerek, söz konusu telefon görüşme kayıtlarının derdest olan mahkeme dosyasına gereği için gönderildiği,

UYAP sistemi üzerinde yapılan incelemeye göre; Hatay Cumhuriyet Başsavcılığının 2007/2831 Sayılı dosyasında yürütülen soruşturma sonucunda açılan kamu davasının Hatay 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2008/575 esas sırasına kayıtlı olduğu, henüz bir karar verilmediği, bu dava dosyasına dair iddianame içeriğinde, inceleme konusu olayla ilgili Mersin 1. Asliye Ceza Mahkemesine açılan davanın varlığından haberdar olduğunun ve bu dosyanın bir örneğinin delil mahiyetinde soruşturma dosyasına alındığının belirtildiği,

Anlaşılmaktadır.

Tutanak tanığı T. B. Yayladağı Gümrük Müdürlüğüne verdiği 13.06.2008 tarihli yazılı beyanında; 10.07.2007 tarihinde saat 09.00'dan 11.07.2007 tarihi saat 09.00'a kadar nöbetçi muayene memuru olarak görevli olduğunu, 11.07.2007 tarihinde saat 02.30 sularında gece araç giriş ve çıkışının olmaması sebebiyle odasında istirahat etmekteyken, Yayladağı Kaymakamının koruması olan polis memurunun kendisini dışarıya çağırdığını, çıktığında gümrük sahası içerisinde henüz muayene işlemleri yapılmamış olan 7... Suriye plakalı aracın yanında kaymakam ile birlikte makam şoförü ve tutanaktaki bazı polisleri gördüğünü, aracın bagajının açık vaziyette olduğunu, araç sürücüsü sanık ...'un beyanını almaya fırsat kalmadan kaymakamın sözlü talimatı ile polislerin aracı aramaya başladıklarını, kendisinin de aramaya katıldığını, arama sonucunda tutanak düzenlendiğini,

Kovuşturma evresinde 13.06.2008 tarihli yazılı beyanındaki benzer anlatımlarına ek olarak; gece geç saatlerde araçla gümrük sahasına gelen sanık ...'un ülkeye giriş yapmak istediğini söylediğini, gümrük sahasının inşaat halinde olması, fiziki şartların uygun olmaması sebebiyle kendisine muayene işlemlerini sabah yapacağını belirttiğini, olayın ani bir şekilde geliştiğini, sanık ...'a beyanda bulunma fırsatı verilmediğini ve gümrük mevzuatı uyarınca beyana davet edilmediğini,

Tutanak tanığı Y. G. kovuşturma evresinde; 10.07.2007 tarihinde Yayladağı Gümrük Muhafaza Kısım Amirliğinde nöbetçi memur olarak görev yaptığı, Suriye uyruklu sanık ...'un müracaatı üzerine muayene memuru T. B.'nin, gümrük sahasının inşaat halinde olması sebebiyle sabah saat 08.30'da beyanının alınarak muayene yapılacağını, gümrük sahasında beklemesini söylediğini, sanığın da aracını sahaya çekip beklemeye başladığını, daha sonra gece geç saatlerde Yayladağı Kaymakamı ve beraberindeki polis memurlarının gelip aracı aramaya başladıklarını, arama sonucunda aracın arka koltuk üstünde altınları, arka bagaj içinde ise paraları bulduklarını, olaya dair tutanak tutulduğunu, muayene işlemi sabah yapılacağından, sanığın kendilerine altın ve para ile ilgili herhangi bir beyanda bulunmadığı, bu konuda kendilerinin de sanığa herhangi bir uyarı yapmadıklarını,

Beyan etmişlerdir.

Sanık ... savcılıkta ve sorguda; Suriye devleti vatandaşı olduğunu, elbise ticareti ile uğraştığını, Türkiye ve Lübnan'dan getirdiği elbiseleri Suriye'de sattığı, Lübnan'daki iç karışıklıklar sebebiyle daha güvenli olabileceğini düşünerek Lübnan bankasındaki altınlarını ve Halep'teki evinde bulunan paralarını alıp, yatırım yapmak ve taşınmaz almak üzere Türkiye'ye getirmeye karar verdiğini, bu amaçla 11.07.2007 tarihinde 00.30 sıralarında otomobili ile Türkiye'ye giriş yaptığı, para ve altınları aracının arka tamponunun iç kısmında bulunan bölmede gizli bir şekilde Suriye gümrüğünden Türkiye'ye geçirdiğini, Türkiye tarafına geçtiğinde altınları çıkarıp aracın arka koltuğu üzerine koyduğunu, gümrük memurlarının gece işlem yapamayacaklarını ancak sabah yapabileceklerini söyleyerek kendisini geçirmediklerini, bunun zerine Lazkiye şehrinde bulunan arkadaşı ... isimli şaşsı arayıp yardımcı olmasını istediğini, ...'nin de yardımcı olması için Antakya'dan bir arkadaşını göndereceğini söylediğini, gümrükte beklediği sırada yanına diğer sanık ...'in kendisini tercüman olarak gönderdiğini söyleyen sanık ...'in geldiğini ve geceleyin geçiş yapamayacaklarını, sabahı beklemeleri gerektiğini söyleyerek aracın arka koltuğunda uyuduğunu, kendisinin de aracın yan tarafında bir yere oturup beklemeye başladığını, bu sırada gümrük yetkililerinin gelerek aracını aradıklarını ve arka koltuktaki altınlarla tampon iç kısmındaki bölmede bulunan paraları ele geçirdiklerini, bulunan altın ve paraları Türk yetkililere söyleyeceğini, ancak gümrük kısmında beklediği sırada kendisine hiçbir şey sorulmadan ve bir şey demesine fırsat verilmeden yetkililerin aracını aradıklarını, sabah saat 05.00 sularında gümrüğe gelen sanık ...'in, ...'nin kendisine yardımcı olması amayla gönderdiği kişi olduğunu, adı geçeni daha önceden tanımadığı, altınların diğer sanıklar ile herhangi bir ilgisinin olmadığı, atılı suçlamaları kabul etmediğini,

Kovuşturma evresinde benzer anlatımlarından farklı olarak; Suriye gümrüğünden geçerken aracının gizli bölmelerine altınları sakladığı şeklinde bir beyanda bulunmadığı,

Sanık ...; 11.07.2007 tarihinde saat 00.30 sularında Suriye’li ... olarak tanıdığı şahsın kendisini telefon ile arayarak, Suriye’li bir arkadaşının Türkiye’ye geçiş yapacağını ancak saatin geç olması, şahsın Türkçeyi konuşamaması, kendisini ifade edememesi sebebiyle yetkililerin geçişine izin vermediklerini, ancak sabah 08.30’da geçirebileceklerini söylediklerini ifade edip Suriye’li şahsa dil konusunda yardımcı olup olamayacağını sorduğunu, kendisinin de amcasının oğlu olan sanık ...’i gönderebileceğini söylediğini, akabinde sanık ...’i arayarak Suriye’den gelen şahsa yardımcı olması için Yayladağı Gümrük Kapısına gönderdiğini, daha sonra sanık ...’in kendisini arayarak Suriye’li şahsın gümrük kapısından giriş yaptığını, ancak gümrükteki yetkililerin sabaha kadar işlem yapamayacaklarını söyleyerek gümrükten kendilerini geçirmediklerini, Suriye’li şahsın yanında kıymetli bazı eşyalar getirdiğini, sabah olduğunda bunları beyan edeceğini, fakat Türkçe bilmediği için bu konuda sıkıntı yaşayabileceğini belirtip birlikte kalmak istediğini söylediğini, kendisinin de kalabileceğini fakat beyan dışı bir durum olması durumunda Suriye’li şahsı orada bırakıp gelmesini istediğini, bundan 10 dakika kadar sonra sanık ...’in tekrar arayıp aracın yanına polislerin geldiğini bildirmesi üzerine oraya geleceğini söyleyerek Antakya’dan çıkıp Yayladağı Gümrük Kapısına geldiğini, sanık ...’in amcasının oğlu olduğunu belirterek bilgi almak istediğinde yetkililerin üzerine ve aracını arayıp telefonunu aldıklarını, sanık ...’in Antakya’da işletmekte olduğu döviz bürosunda çalıştığını, yakalanan para ve altınlarla bir ilgisi olmadığını, atılı suçlamayı kabul etmediğini,

Sanık ...; 11.07.2007 tarihinde gece saatlerinde amcasının oğlu olan sanık ...’in kendisini cep telefonundan arayarak, Suriye’den Türkiye’ye bir arkadaşının geçiş yapacağını, bu şahsın Türkçe bilmediğini söyleyip tercüme konusunda yardımcı olması için kendisini gümrüğe gönderdiğini, aynı gece saat 02.00 sularında 31 ... plaka sayılı araç ile Yayladağı Gümrük Kapısına gelerek şahsı beklemeye başladığını, 10 dakika kadar sonra ... olduğunu öğrendiği şahsın gelip Türkiye gümrüğüne girdiğini ve hemen sonrasında pasaport işlemlerini yaptırdığını, kendisinin o sırada muayene kısmına giderek Suriye’den gelen sanık ...’un geçiş yapmak istediğini beyan ettiğini, muayene kısmındaki görevlinin sabah 08.30’da geçiş yapabileceklerini söylemesi üzerine durumu sanık ...’a izah ettiğini ve yorgun olması sebebiyle uyumak istediğini belirttiğini, sanık ...’un aracında uyuyabileceğini söylemesi üzerine sanığın aracının arka koltuğuna uyumak amacıyla geçtiğini, bu sırada sanık ...’un, aracında kıymetli eşyalar olduğunu, bunların bir kısmını çıkaracağını kendisine söylediğini, ancak birşey çıkarıp çıkarmadığını görmediğini, araçta uyuduğu sırada dışardan gelen konuşma sesleri üzerine uyandığını, aracın başında 7-8 tane görevli olduğunu görüp araçtan indiğini, görevlilerin kendilerine birşey söylemeden aracı aramaya başladıklarını, aracın arka koltuğunda ve arka tampon iç bölümünde bazı eşyalar bulduklarını, bu eşyalar ile herhangi bir ilgisinin olmadığını, sadece Suriye’li şahsa dil konusunda yardımcı olmak amacıyla olay yerinde bulunduğunu, görevlilerin aracı aradıkları sırada sanık ...’i telefonla arayarak durumu bildirdiğini, daha sonra sanık ...’in buldukları yere geldiğini, suçlamayı kabul etmediğini,

Savunmuşlardır.

Uyuşmazlık konusunda isabetli bir hukuki çözüme ulaşılabilmesi bakımından; öncelikle “suça teşebbüs ile hazırlık ve icra hareketleri” kavramları üzerinde durulması gerekmektedir.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun “Suça teşebbüs” başlıklı 35. maddesinde; “Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan sebeplerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur” hükmü yer almaktadır. Teşebbüs aşamasında kalan bir suçun varlığından söz edilebilmesi için;

- 1-) Fail ya da faillerde kasıtlı bir suç işleme kararı olmalı,
- 2-) Elverişli hareketlerle suçun doğrudan doğruya icrasına başlanmalı,
- 3-) Failin elinde bulunmayan sebeplerle suç tamamlanamamalı veya amaçlanan sonuç gerçekleşmemelidir.

Teşebbüs aşamasında kalan suçta fail, eylemini tamamlamak amacıyla hareket etmesine karşın, elinde olmayan nedenlerden dolayı fiilini gerçekleştirilememekte, bu durumda kişiye tamamlanmış suça oranla daha az ceza verilmektedir.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 35. maddesinin gerekçesinde; 765 Sayılı Kanundaki “eksik - tam teşebbüs” ayırımına son verildiği, bu ayırımın objektif bir ölçütünün bulunmadığı ve uygulamada bir takım tereddütlere yol açtığı belirtildikten sonra, getirilen diğer bir yeniliğin icra hareketlerinin başlangıcına dair olduğu, “failin kastının şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkmasıyla icranın başlayacağı” yolundaki sübjektif ölçütün kabul edilmesi durumunda kişinin düşüncesi ve yaşam tarzı dolayısıyla cezalandırılmasına varabilecek bir uygulamaya yol açılacağı, çünkü hazırlık hareketleri aşamasında da kastın varlığının şüpheye yer vermeyecek biçimde tespit edilebilmesinin mümkün bulunduğu, suçun icrasıyla ilgisiz davranışların dahi suç kastını ortaya koyduğu gerekçesiyle cezalandırılabileceği, bu sebeplerle tasarıdaki “kastı şüpheye yer bırakmayacak” kriterinin madde metninden çıkartılarak “doğrudan doğruya icraya başlama” ölçütünün kabul edildiği, böylece işlenmek istenen suç tipiyle belirli bir yakınlık ve bağlantı içindeki hareketlerin yapılması hâlinde suçun icrasına başlanılmış sayılacağı açıklanmış; ayrıca kullanılan aracın suçun kanuni tanımında öngörülen fiili meydana getirmeye elverişli olması gerektiği, ancak elverişliliğin sadece kullanılan araç bakımından değil, suçun konusu da dâhil olmak üzere bütün fiil yönünden bulunması gerektiği, bu sebeple maddeye, suça teşebbüsün bu unsurunu tam anlamıyla ifade eden “uygun hareketler” kavramının dâhil edildiği belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi 765 Sayılı Kanunda icra hareketlerinin başlangıcı konusunda açık bir ifadeye yer verilmezken, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda doğrudan doğruya icraya başlama ölçütü kabul edilmiştir. Ancak soyut olan bu kavramın nasıl anlaşılması gerektiği konusu açık olmayıp, cezalandırılabilen davranışın ne zaman başladığını belirlemek her zaman kolay değildir.

Genel olarak suçun dış dünyada oluşmaya başladığı süreç, “hazırlık hareketleri” ve “icra hareketleri” olmak üzere birbirinden farklı iki evreye ayrılmaktadır. Suçu işlemek için kullanılacak aletlerin üretilmesi ya da temini, eylem yerinin araştırılması veya gözetlenmesi, eylemle ilgili çeşitli bilgilerin toplanması, suç işlendikten sonra sorumlu tutulmayı önleyici tedbirler alınması, suçtan elde edilecek

eşyalar için güvenli bir yer ayarlanması gibi fiiller hazırlık hareketleri olup, suç tipini oluşturan icra hareketlerinden önce gerçekleştirilen ve cezalandırılmayan davranışlardır. Teşebbüs, suçun tamamlanmasından önce fakat hazırlık hareketleri aşamasından sonra gelen, başlanmış ancak bitirilememiş bir eylemli evreyi ifade etmektedir. Bu kapsamda cezalandırılabilir davranışların, yani suça teşebbüsün sınırlarının belirlenmesi, diğer bir ifadeyle suç yolunda ilerleyen sanık ile ilgili olarak, ceza hukukunun hangi andan itibaren devreye gireceği sorununun çözülmesi gerekmektedir.

Öğretide; teşebbüs açısından “doğrudan doğruya icraya başlama” ölçütünün kabul edilmesiyle “objektif teori”nin benimsendiği, suçun kanuni tanımında unsur veya nitelikli hal olarak belirtilmiş hareketlerin gerçekleştirilmesi halinde icra hareketlerinin başladığının kabul edilmesi, örneğin öldürmek için silahını hasmına doğrultarak nişan alınmasının icra hareketi sayılması gerektiği, ancak öldürmek için elverişli silah veya zehir satın alınmasının belirleyici bir niteliğe sahip olmaması sebebiyle hazırlık hareketi sayılabileceği belirtilmiştir. (Mahmut Koca-İlhan Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 401)

Özetle; bir kimsenin suça teşebbüsten dolayı cezalandırılabilmesi için, yapılan hareketlerin objektif olarak suçun kanuni tanımında öngörülen sonucu meydana getirmeye elverişli olmasıyla birlikte, aracın fail tarafından bu sonucu gerçekleştirmeye uygun biçimde kullanılması, ancak failin elinde olmayan sebeplerle icra hareketlerinin tamamlanamaması ya da tamamlanmasına karşın, sonucun gerçekleşmemesi gerekir.

Öte yandan, suça teşebbüsle ilgili bir değerlendirme yapılabilmesi failin hangi suçu işlemeyi kastettiğinin belirlenmesini gerektirir ki buna “subjektif unsur” denir. Failin davranışı ile bir suçu işlemeye teşebbüs edip etmediğini, eğer etmişse hangi suça teşebbüs ettiğini tespit edebilmek için öncelikle kastın varlığının belirlenmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, tıpkı tamamlanmış suçta olduğu gibi teşebbüs aşamasında kalan suçlarda da, işlenmek istenen suç tipindeki tüm unsurlar fail tarafından bilinmelidir. (Kayıhan İçel-Füsün Sokullu Akıncı-İzzet Özgenç-Adem Sözüer-Fatih Selami Mahmutoğlu-Yener Ünver, İçel Suç Teorisi, 2. Kitap, 2. Baskı, Sebat Yayınevi, İstanbul 2000, s. 315)

Konumuzla ilgisi bakımından “eşyayı gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokma” suçunun unsurlarına değinmeden önce; suçun konusunu oluşturan “eşya” ve “gümrük işlemi” kavramları ile suç tipinin nasıl hareketler barındırdığını açıklamak ve eşyanın yasal yollardan ülkeye girişine dair Gümrük Kanunundaki ilgili hükümlere değinmek faydalı olacaktır.

Suç tarihi itibarıyla 5607 Sayılı Kanun'un üçüncü maddesinin birinci fıkrası;

“Eşyayı, gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın Türkiye'ye ithal eden kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Eşyanın, belirlenen gümrük kapıları dışından Türkiye'ye ithal edilmesi halinde, verilecek ceza üçte birinden yarısına kadar artırılır” şeklinde iken, 11.04.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6455 Sayılı Kanun'un 54. maddesiyle, “Eşyayı, gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Eşyanın, gümrük kapıları dışından ülkeye sokulması halinde, verilecek ceza üçte birinden yarısına kadar artırılır” şeklinde değiştirilmiştir.

Fıkıradaki belirtilen “eşya” kavramı, 4458 Sayılı Gümrük Kanununun üçüncü maddesinin yirmi üçüncü fıkrasına göre, her türlü madde, ürün ve değeri ifade etmektedir. Suçun konusu her tür eşyadır. Ancak, yurda girişi kanun ile yasaklanmış eşyalar (5607 Sayılı Kanun madde 3/7), yolcuların beyanlarına aykırı olarak üzerlerinde, eşyası arasında veya taşıma araçlarında çıkan ticari mahiyetteki eşyalar (5607 Sayılı Kanun madde 6/4) ve ithal vergilerinden muaf eşyalar (Gümrük Kanunu md.239/1) 5607 Sayılı Kanun’un üçüncü maddesinin birinci fıkrası kapsamında değerlendirilmeyeceklerdir.

5607 Sayılı Kanunda “gümrük işlemi” kavramına dair bir tanım yer almamakla birlikte, mülga edilen 4926 Sayılı Kanun’un “tanımlar” başlıklı ikinci maddesi gümrük işlemi kavramını “Gümrük idarelerinde, gümrük mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat gereğince yapılan işlemleri ifade eder” şeklinde tanımlamıştır. Bu tanıma göre gümrük işlemi, bir eşyanın gümrük idareleri tarafından gerek gümrük mevzuatı gerekse ilgili mevzuatlar çerçevesinde onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması için gerekli tüm işlemlerdir. Türkiye Cumhuriyeti gümrük bölgesine getirilen eşya, gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulması sonrasında ülkeye sokulabilecektir.

“Eşyayı gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokma” suçu incelendiğinde, kanunun “yapılmasını” istediği gümrük işlemlerini yaptırmayan failin ihmali bir hareketinin bulunduğu, devamında kanunun “yapılmamasını” istediği ülkeye sokma hareketinin ise icrai nitelikte olduğu görülmektedir. Bu durumda, suçun ihmali bir suç olduğu varsayımında teşebbüs hususu konusuz kalacak ve gümrük işlemleri açısından gerekli bilgilendirmenin yapılmadığı anda suçun oluştuğu ileri sürülebilecektir. Ancak önemli noktanın fiilin ikinci kısmı olan icrai hareket (ülkeye sokma) olduğu varsayımında, failin ülkeye girmeden (örneğin; son kontroller esnasında) yakalanması durumunda suç tamamlanmadığından teşebbüsten söz edilebilecektir. Suçun tamamlanma anını ithalin gerçekleştiği yani icrai hareketin yapıldığı an olarak almak doğru olacaktır. Böyle bir çıkarımda, gümrük işlemlerine tabi tutmama şeklinde gerçekleşen ihmali hareket, son icrai hareketin (ülkeye sokma) ön şartı niteliğinde olacaktır. Keza gümrük işlemlerine tabi tutmama şeklinde ortaya çıkan ihmali hareketi suçun tamamlanma anı olarak esas alacak olursak, bu durum suçun lafzıyla örtüşmeyeceği gibi maddenin amacına da hizmet etmeyecektir (Aktaş Batuhan, Gümrük işlemine tabi tutmadan ülkeye eşya sokma suçu üzerine bir inceleme, TBB Dergisi 2015. Aynı yönde B.K.. Erman, Ticari Ceza Hukuku, s. 25; Karş. Aydın, s. 116). Bu bağlamda; kanun koyucunun TCK’nun 35. maddesindeki “icra” ifadesini kullanmaktaki amacının, suçun mutlaka icrai bir hareketle işlenmesi olmayıp, hazırlık hareketleriyle olan farkın ortaya konulabilmesi olduğunu da söylemek doğru olacaktır.

4458 Sayılı Gümrük Kanununda, bir eşyanın yasal yollardan ülkeye girişinin ne şekilde olacağına dair düzenlemeler bulunmakta olup, Kanunun 33. maddesi;

“Türkiye Gümrük Bölgesine giriş ve çıkış gümrük kapılarından yapılır. Türkiye Gümrük Bölgesinin giriş noktalarındaki gümrük kapıları ile içeride bulunan gümrük kapıları arasında belirli yolların takip edilmesi zorunludur...”

39. maddesinin suç tarihinde yürürlükte olan hâli;

“Müsteşarlıkça belirlenen esaslara uygun olarak serbest bölgelere konulan eşya hariç olmak üzere, gümrük idaresine veya gümrük idarelerinin belirlediği veya uygun gördüğü diğer bir yere gelen eşya, bunu Türkiye Gümrük Bölgesine getiren kişi veya yerine göre eşyanın gelişinden sonra taşımalarını üstlenen kişi tarafından gümrüğe sunulur”,

58. maddesinin birinci fıkrası;

“1. Bir gümrük rejimine tabi tutulmak istenen eşya, bu rejime uygun şekilde yetkili gümrük idaresine beyan edilir...”,

59. maddesi;

“1. Gümrük beyanı;

a-) Yazılı olarak,

b-) Bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla,

c-) Sözlü olarak,

d-) Eşya sahibinin bu eşyayı bir gümrük rejimine tabi tutma isteğini ifade ettiği herhangi bir tasarruf yoluyla,

Yapılabilir”

Hükümlerini içermektedir.

Bu düzenlemeler karşısında, bir eşyanın ülkeye yasal yollardan sokulabilmesi için, eşyayı Türkiye Cumhuriyeti gümrük bölgesine getiren kişi ya da eşyanın gelişi sonrası taşıma işini üstlenen kişi tarafından Gümrük Kanununun 59. maddesine uygun olarak, aynı Kanunun 39. maddesinde açıklandığı gibi tabi olduğu rejime uygun bir şekilde belirlenmiş bulunan gümrük kapılarından birisinden gümrüğe sunulması gerekmektedir. Eşyanın bir gümrük rejimine tabi tutulabilmesi için, ilgili rejime uygun şekilde yetkili gümrük idaresine beyan edilmesi zorunludur. Bu beyan (Rejim beyannamesi/ Gümrük beyanı), eşyanın Gümrük Kanununda yer alan rejimlerden hangisine tabi olacağı konusunda eşya sahibinin veya temsilcisinin iradesini yansıtmaktadır.

Gelinen noktada; “eşyayı gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokma” suçunun unsurları ile bu suç yönünden hazırlık hareketlerinin hangi aşamada bittiği, icra hareketlerin hangi aşamada başladığı, bu bağlamda bahsi geçen suç yönünden ceza hukukunun hangi andan itibaren devreye gireceği üzerinde durulmalıdır.

5607 Sayılı Kanun’un suç tarihi itibarıyla yürürlükte olan üçüncü maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesinde düzenlenen suçun maddi unsuru, getirilen eşyanın gümrük işlemine tabi tutulmaksızın ülkeye sokulması hareketidir. Burada muhatap gümrük idaresidir. Maddi unsuru oluşturan hareketin

gümrük idaresine karşı yapılması gerekir. Manevi unsuru ise bu hareketin bilerek ve isteyerek gerçekleştirilmesidir. Eşyanın ülkeye sokulması iradesi taşıyan “Rejim Beyannamesi” (Gümrük Beyanı) verilmesine rağmen, bu beyannamede yer almayan veya beyan yükümlülüğü başlamasına rağmen beyan edilmeyen eşyaların ülkeye sokulmaya çalışılması durumlarında 5607 Sayılı Kanun’un üçüncü maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesinde düzenlenen suçun basit hali uygulama alanı bulacaktır.

5607 Sayılı Kanun’un üçüncü maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde düzenlenen “eşyanın gümrük kapıları dışından ülkeye sokulması” suçu yönünden ise Gümrük Kanununun üçüncü maddesinin on altıncı fıkrasında tanımlandığı gibi “...belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde eşyanın bir gümrük rejimine tabi tutulması talebi...” anlamına gelen bir gümrük beyanında bulunulması söz konusu olmadığından, siyasi sınırdan içeriye girildiği anda suç oluşacak ve suçun ağırlaştırılmış hali uygulama alanı bulacaktır.

1918 ve 4926 Sayılı Kanunlarda bu fiilin teşebbüs aşaması ayrı suç olarak tanımlanmış olmasına rağmen 5607 Sayılı Kanunda suçun teşebbüs aşamasında kalması durumu ayrı bir suç olarak kabul edilmemiştir. Ancak 5607 Sayılı Kanun’un gerek suç tarihinde yürürlükte bulunan üçüncü maddesinin on sekizinci fıkrasındaki “Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçlar ile onuncu fıkrada tanımlanan kabahat fiilleri, teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile, tamamlanmış gibi cezalandırılır”, gerekse 6455 Sayılı Kanunla değişik üçüncü maddesinin yirmi birinci fıkrasındaki “Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan fiiller, teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile, tamamlanmış gibi cezalandırılır” şeklinde düzenlemeler ile bu suçun teşebbüs aşamasında kalsa bile tamamlanmış suç gibi cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır.

5607 Sayılı Kanundaki, kaçakçılık suçlarının “kalkışma suçları” olarak düzenlenmesine dair hüküm de göz önünde bulundurulduğunda, eşyayı gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokma iradesi ortaya çıkmadan (rejim-gümrük beyannamesinde bulunmadan) kişileri cezalandırmak, saik ve niyeti (hazırlık hareketlerini) cezalandırmayan çağdaş ceza hukuku ile bağdaşmayacaktır. Kişinin beyan yükümlülüğü başlamadan önce hareketinin teşebbüs aşamasına geçtiğini söylemek bu sebeple mümkün değildir. Başka bir anlatımla, beyan yükümlülüğünün başlamasından önceki aşamada gerçekleşen hareketler hazırlık hareketi niteliğindedir. Suçun teşebbüs aşamasında kalması hali ise eşyayı ülkeye sokma iradesinin açığa çıktığı andan itibaren, kişinin kaçakçılığa konu eşyayı elinde olmayan sebeplerle ülkeye sokamaması durumunda ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak; eşyanın gümrüğe sunulmasından sonra gerekli gümrük işlemlerine tabi tutulmadan veya gümrüğe hiç sunulmaksızın gümrük kapısından yurda sokulması halinde 5607 Sayılı Kanun’un üçüncü maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesinde düzenlenen “eşyayı gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokma” suçu oluşacaktır. Eşyayı ülkeye sokma iradesinin ortaya çıkmadığı yani kişinin beyan yükümlülüğünün henüz başlamadığı aşamada gerçekleşen hareketler ise hazırlık hareketleri niteliğinde olduklarından cezalandırılmayacaklardır.

Bu açıklamalar ışığında uyuşmazlık konusu değerlendirildiğinde;

10.07.2007 tarihli ihbar ve 11.07.2007 tarihli olay, yakalama ve elkoyma tutanakları içeriğine, tutanak tanıklarının beyanları ile sanıkların savunmalarına ve dosya kapsamına göre; 10.07.2007 tarihinde gece geç saatlerde Suriye'den gelip siyasi sınırı aracı ile geçerek Türkiye'ye giriş yapan sanık ...'in gümrük sahasından geçiş yapmak istediği, inşaat halinde bulunan gümrük sahasındaki fiziki şartların uygun olmaması sebebiyle işlemlerinin sabah yapılacağı ve gümrük sahasında beklemesi gerektiğinin gümrük muayene memurlarınca sanığa söylendiği, gümrük sahasında beklemekte olan ve pasaport işlemleri devam eden sanığın yanına, gümrük işlemlerinde tercüman olarak yardımcı olması için sanık ... tarafından gönderilen sanık ...'in geldiği, sanıklar M. ile A.'in sabah geçiş yapmak üzere araçta bekledikleri sırada, ihbar üzerine ilçe kaymakamı ile polis memurlarının gümrük sahasına geldikleri, gümrük memurlarınca sanık ... beyana davet edilmeden ve sanığa beyanda bulunma hakkı tanınmadan, gümrük muayene memurlarının katılımı ile araçta yapılan aramada arka koltuk üzeri ve altı ile arka koltuk cam ön kısmında suça konu külçe altınların ele geçirildiği, sanıklar M. ve A.'in gözaltına alınmalarını takiben gümrük sahasına geldiği görülen sanık ...'nın da adı geçenlerle ilgisi olabileceğinin değerlendirilmesi üzerine yakalandığı olayda; sanık ...'in Türkiye'ye giriş yapmak için gümrük sahasında beklediği sırada, gümrük memurlarınca beyana davet edilmeden ve beyanda bulunma hakkı tanınmadan aracında yapılan arama sonucunda suça konu külçe altınların ele geçirilmesi ve sanık ...'in altınlar ile ilgili beyanda bulunacağını savunması karşısında, bu haliyle fiilin, henüz icra hareketlerine başlanılmaması sebebiyle teşebbüs aşamasına ulaşmamış hazırlık hareketi niteliğinde olduğu, bu aşamaya kadarki fiilerin bir başka suçu da oluşturmadığı, sanıkların ülkeye işlenmemiş altın ithal edebilme şartlarına sahip olmamalarının, hazırlık hareketi niteliğindeki fiilin cezalandırılmayacağı gerçeğini değiştirmeyeceği anlaşıldığından, sanıklara atılı suçun yasal unsurlarının oluşmadığının kabulü gerekmektedir.

Bu itibarla, yerel mahkeme direnme hükmünün bozulmasına karar verilmelidir.

Çoğunluk görüşüne katılmayan iki Genel Kurul Üyesi; "suçun icra hareketlerine başlanıldığı, bu sebeple fiilin teşebbüs aşamasında kalan suç olarak kabulü gerektiği" düşüncesiyle karşı oy kullanmıştır.

SONUÇ : Açıklanan nedenlerle;

1-) Mersin 1. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 07.06.2012 gün ve 270-637 Sayılı direnme hükmünün sanıkların eyleminin hazırlık hareketi aşamasında kaldığı gözetilmeden beraatleri yerine mahkûmiyetlerine karar verilmesi isabetsizliğinden BOZULMASINA,

2-)Dosyanın mahalline gönderilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na TEVDİİNE, 03.04.2018 tarihinde yapılan müzakerede oy çokluğuyla karar verildi.

T.C. YARGITAY HUKUK GENEL KURULU

Mehmet YAPICI* Özgür DANACI**

Esas No : 2017/3-1044

Karar No : 2018/1312

Tarih : 4.7.2018

• **TÜKETİCİ SORUNLARI İL HAKEM KURULU KARARININ İPTALİ İSTEMİ** (Karar Tarihinden Sonra Yürürlüğe Girmiş Bulunan Söz Konusu Yasa Değişikliklerinde Yürürlük Tarihi Öncesi Dönemde Geçerli Olan EPDK Kararlarına Dayanılarak Alınmış Olan ve Davaya Konu Yapılan Kayıp-Kaçak Sayaç Okuma Dağıtım Perakende Hizmet ve İletim Bedelleri İle İlgili Olarak Bu Yasa Değişikliği Öncesinde Açılan ve Hâlen Devam Eden Davalarda da Uygulanması Gereken Düzenlemeler Yapıldığından 6446 S. Elektrik Piyasası Kanunu'nun Değişik 17., Geçici 19. İle 20. Md.lerinin Somut Olaya Etkisinin Değerlendirilmesi Zorunluluğu)

• **KAYIP-KAÇAK SAYAÇ OKUMA DAĞITIM PERAKENDE HİZMET VE İLETİM BEDELLERİ** (İle İlgili Olarak Bu Yasa Değişikliği Öncesinde Açılan ve Hâlen Devam Eden Davalarda da Uygulanması Gereken Düzenlemeler Yapıldığından 6446 S. Elektrik Piyasası Kanunu'nun Değişik 17., Geçici 19. İle 20. Md.lerinin Somut Olaya Etkisinin Bulunup Bulunmadığının Yerel Mahkemece Tartışılıp Değerlendirileceği)

• **KARAR TARİHİNDEN SONRA YÜRÜRLÜĞE GİREN YASA DEĞİŞİKLİKLERİ** (Yürürlük Tarihi Öncesi Dönemde Geçerli Olan EPDK Kararlarına Dayanılarak Alınmış Olan ve Davaya Konu Yapılan Kayıp-Kaçak Sayaç Okuma Dağıtım Perakende Hizmet ve İletim Bedelleri İle İlgili Olarak Bu Yasa Değişikliği Öncesinde Açılan ve Hâlen Devam Eden Davalarda da Uygulanması Gereken Düzenlemeler Yapıldığından 6446 S. Elektrik Piyasası Kanunu'nun Değişik 17., Geçici 19. İle 20. Md.lerinin Somut Olaya Etkisinin Değerlendirileceği)

6446/m.17,Geç.19,20

ÖZET : Dava, Tüketici Sorunları İl Hakem Kurulu Kararının iptali istemine ilişkindir. Anayasa Mahkemesi'nin 28.12.2017 tarihli toplantısında 6446 Sayılı Kanun'a eklenen Geçici 19. ve Geçici 20. maddelerine yönelik iptal talepleri reddedilmiş olup, 6446 Sayılı Kanun'un 17. maddesine eklenen (10) numaralı bendin ise iptaline karar vermiştir. Yukarıda açıklanan ve karar tarihinden sonra yürürlüğe girmiş bulunan söz konusu yasa değişikliklerinde, yürürlük tarihi öncesi dönemde geçerli olan EPDK kararlarına dayanılarak alınmış olan ve davaya konu yapılan kayıp-kaçak sayaç okuma, dağıtım, perakende hizmet ve iletim bedelleri ile ilgili olarak, bu Yasa değişikliği öncesinde açılan ve hâlen devam eden davalarda da uygulanması gereken düzenlemeler yapıldığından, 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun Değişik 17., Geçici 19. ile 20. Maddelerinin, somut olaya etkisinin bulunup bulunmadığının yerel mahkemece tartışılıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

DAVA : Taraflar arasındaki “ Tüketici Sorunları İl Hakem Kurulu Kararının İptali ” davasından dolayı yapılan yargılama sonunda Sivas 3. Asliye Hukuk Mahkemesince (Tüketici Mahkemesi Sıfatıyla) davanın reddine dair verilen 03.01.2013 gün ve 2012/763 E., 2013/6 K. sayılı karar davacı vekili tarafından temyiz edilmekle Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin 08.05.2014 gün ve 2014/21 E., 2014/7159 K. sayılı kararı ile;

“...Davacı vekili dava dilekçesinde; Sivas Valiliği Tüketici Sorunları Hakem Heyetinin ihtilafın çözümünde görev ve yetkisinin bulunmadığını, müvekkili şirkete abone sözleşmesi ile bağlı olan müşterilerin kullanmış oldukları elektrik bedellerinin belirlenmesinde tek başına ve münhasır yetki ile hareket etmediğini, EPDK kararlarının bağlayıcılık arzettiğini, müvekkili şirketin EPDK kararına uygun olarak tarifelendirdiğini, ileri sürerek davanın kabulüyle Sivas Valiliği Tüketici Sorunları Hakem Heyetince müvekkili şirket aleyhine verilen 26/09/2012 tarih ve 2012/1075 Sayılı kararın iptaline karar verilmesini istemiştir.

Davaliya usulüne uygun davetiyenin tebliğ edilmesine rağmen herhangi bir beyanda da bulunmamıştır.

Mahkemece; davanın reddine karar verilmiştir.

Somut olayda iptali talep edilen Sivas Valiliği Tüketici Sorunları Hakem Heyeti'nin 26/09/2012 tarih ve 2012/1075 numaralı kararına bakıldığında; davalı tüketiciden alınan elektrik enerjisi tüketim bedeli faturalarının 2011 ve 2012 tarihli faturalarda gösterilen kayıp-kaçak, sayaç okuma, perakende satış hizmeti, iletim sistemi hizmeti ve dağıtım bedellerinin yasal faizi ile birlikte tüketicieye ödenmesine, tüketicinin elektrik kullandığı süre içerisinde de tüketicieye yansıtılmamasına karar verildiği görülmektedir.

Yerel Mahkemece verilen kararın kesin olarak verildiği belirtilmiştir.

Davanın niteliği ve müddeabihi itibarıyla, kararın temyizinin mümkün olup olmadığı, bir başka ifadeyle esas kararın kesin olup olmadığı tartışılmalıdır.

1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 427/2. maddesinde, miktar veya değeri belirli bir tutarın altında kalan taşınır mal ve alacak davalarına dair nihai kararların kesin olduğu, dolayısıyla temyizinin olanaklı bulunmadığı hükme bağlanmıştır. Yasa koyucu bu hükümlerle açık bir biçimde, bir kararın temyiz kabiliyetini haiz bulunup bulunmadığını belirlerken, davanın miktar veya değeri yanında temel ölçü olarak davanın türünü de esas almıştır. Davada, davacının abonelerinden almakta olduğu kayıp-kaçak bedelinin alınmamasına dair Tüketici Sorunları Hakem Heyetince verilen kararın iptali istemiyle açılmış; davalının yarattığı çekişmenin giderilmesi talep edilmiştir.

Her ne kadar davacının davalıdan aldığı kayıp-kaçak bedeli miktar itibarıyla 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 22/5. maddesinde ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 427. maddesinde öngörülen kesinlik sınırının altında bulunmakta ise de; yaratılan çekişme ve verilen hüküm bir yıla mahsus olmadığından ve ileriki yıllara da yönelik olduğu, dolayısıyla art etkisinin bulunduğu, yine kayıp kaçak vs. bedellerinin alınması uygulaması sebebiyle eldeki dosyada tek bir abone uyumsuzluğu yargıya taşınmış olmasına karşın, ortada tüm aboneleri ilgilendiren toplu bir uyumsuzluğun bulunduğu her türlü duraksamadan uzaktır. Dolayısıyla yaratılan çekişme ve hukukî uyumsuzluğun kesinlik sınırının dışında kaldığı da açık ve belirgindir. (Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 13/05/2009 tarih 2009/13-122, 189, 13/10/2010 tarih 2010/13-406, 503 Esas, Karar sayılı ilamlarında da aynı ilkeler benimsenmiştir)

Bu itibarla, kayıp-kaçak bedelinin yasa da öngörülen ücret tespit kurallarına uygun olduğu yönünde tespit istemini de içeren böyle bir davada verilen karar, bir kanun hükmünün ileriye dönük olarak uygulanıp uygulanmaması yönünde de sonuç doğuracağı, eldeki dosyada tek bir abone uyumsuzluğu yargıya taşınmış olmasına karşın, ortada tüm aboneleri ilgilendiren toplu bir uyumsuzluğun bulunduğu, temyiz incelemesinde 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanununun 22/5. maddesi ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 427. maddesinde belirtilen kesinlik sınırının gözetilmemesi gerektiğine; dolayısıyla bu davanın miktar ve değerine bakılmaksızın temyizinin olanaklı bulunmuşunun kabulü gerekir.

Arz edilen hususlar muvacehesinde, kesin olmayan bir karara dair olarak mahkemece kararın kesin olduğunun yazılması ve bu kararın temyizine dair dilekçenin, kararın kesin olduğundan bahisle reddedilmesi yok hükmünde olup hukuki sonuç doğurmaz. Bu itibarla; temyiz talebinin reddine dair mahkemece verilen ek kararın usul ve yasaya aykırı olduğu anlaşılmalı; Sivas 3. Asliye Hukuk (Tüketici) Mahkemesi'nin 29.01.2013 tarih ve 2012/763E.- 2013/6 K. sayılı temyiz isteminin reddine dair ek kararının kaldırılarak, işin esasının incelenmesine geçildi.

Dairenin önüne gelen uyumsuzluk; davacı tarafından belirlenen ve EPDK tarafından onaylanan kurul kararına göre alınan kayıp-kaçak bedelinin Tüketici Hakem Heyeti veya dava üzerine Tüketici Mahkemesince yasal olmadığı, hakkaniyete aykırı bulunduğu ve haksız şart teşkil ettiği değerlendirilmesinin yerinde olup olmadığı varılacak sonuca göre de kayıp-kaçak bedelinin alınıp alınmayacağı noktasında toplanmaktadır.

Öncelikle konunun aydınlatılması için, davacı tarafından elektrik abonelerinden alınmakta olan kayıp-kaçak bedeline dair ücretin yasal dayanağının açıklanmasında ve incelenmesinde yarar vardır.

4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 1/1.maddesine göre; "Bu Kanunun amacı; elektriğin yeterli, kaliteli, sürekli, düşük maliyetli ve çevreyle uyumlu bir şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması için, rekabet ortamında özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterebilecek, malî açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir elektrik enerjisi piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanmasıdır". Yine aynı kanunun 4/1.maddesine göre; Kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip ve bu Kanun ile kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu kurulmuştur. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ise "... bu Kanunda yer alan fiyatlandırma esaslarını tespit etmekten, piyasa ihtiyaçlarını dikkate alarak serbest olmayan tüketicilere yapılan elektrik satışında uygulanacak fiyatlandırma esaslarını tespit etmekten ve bu fiyatlarda enflasyon sebebiyle ihtiyaç duyulacak ayarlamalara dair formülleri uygulamaktan ve bunların denetlenmesinden ve piyasada bu Kanuna uygun şekilde davranılmasını sağlamaktan sorumludur." (4/2-son) Yine Kurulun görevleri arasında; tüketicilere güvenilir, kaliteli, kesintisiz ve düşük maliyetli elektrik enerjisi hizmeti verilmesini teminen gerekli düzenlemeleri yapmak da yer almaktadır. (5/6-c) Davaya konu olan kayıp kaçak bedeli 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun geçici 9. maddesinde "ulusal tarife" adı altında EPDK tarafından belirlenerek uygulanmaktadır. 01/04/2011 tarihinden geçerli olmak üzere uygulanmakta olan bu tarife de EPDK'nun 28/12/2010 tarih ve 2999 Sayılı kararı ile belirlenmiştir. Tarifelerin uygulanmasında davacının da dahil olduğu lisans sahibi şirketler bakımından yasal zorunluluk bulunmaktadır. Lisans sahibi şirketler tarifeyi değiştiremeyeceği gibi tarifede yer almayan bir bedeli de tahsil edemeyecek veya düzenlenen tarifeler kapsamında düzenlenmiş bir bedeli de tahsil etmeme gibi bir davranışta bulunamayacaktır. Tarifeleri uygulayıp uygulamama ve kayıp-kaçak bedelini tahsil etmeme gibi bir inisiyatifi bulunmamaktadır. Tarifelere uyma yükümlülüğünün bir gereği olarak kayıp-kaçak bedeli perakende satış tarifesinin bir unsuru olarak faturalarda yer almakta, bu bedelin belirlenmesi için alınan kurul kararı EPDK'nun bir düzenleyici işlemi olarak tüm tüzel ve gerçek kişileri bağlamaktadır ve Dağıtım şirketleri kurul kararlarına aykırılık teşkil edecek herhangi bir işlemde bulunamayacaklardır. 4628 Sayılı kanunun 6352 Sayılı Kanun'un 64.m. ile değiştirilen 12. maddesinde kurulun yaptırım kararlarına karşı yetkili idare mahkemesinde dava açılabilceği, kurul kararlarına karşı açılan her türlü davanın öncelikli işlerden sayılacağı hükmüne bağlanmıştır. Bu hüküm çerçevesinde kurul kararlarının iptali için yargı yoluna başvurmak her zaman mümkündür. O halde tarifeye dair kurul kararı iptal edilmediği sürece geçerliliğini koruyacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, davaya konu kayıp-kaçak bedeli; yasa ile belirlenen bir ücrettir. EPDK tarafından yapılan tarife kurul tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girmekte ve uygulanmaktadır.

Öte yandan, taraflar arasındaki sözleşmenin haksız şart içerdiğinin kabulü için herhangi bir yasal denetim yolu açık olmayan bir hükmün sözleşmeye konulmuş olması gerekir. Oysa az önceki açıklamalarda da izah edildiği üzere; kayıp kaçak bedeli 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 1/1, 4/1. aynı kanunun geçici 9. maddelerine ve EPDK'nun 28/12/2010 tarih ve 2999 Sayılı kararına göre belirlenmekte ve alınmaktadır. Tarifelerin uygulanmasında davacının da dahil olduğu lisans sahibi şirketler bakımından yasal zorunluluk bulunmaktadır. Lisans sahibi şirketler tarifeyi değiştiremeyeceği gibi tarifede yer almayan bir bedeli de tahsil edemeyecek veya düzenlenen tarifeler kapsamında düzenlenmiş bir bedeli de tahsil etmeme gibi bir davranışta bulunamayacaktır. Tarifelere uyma yükümlülüğünün bir gereği olarak kayıp-kaçak bedeli perakende satış tarifesinin bir unsuru olarak faturalarda yer almakta, bu bedelin belirlenmesi için alınan kurul kararı EPDK' nun bir düzenleyici işlemi olarak tüm tüzel ve gerçek kişileri bağlamaktadır ve Dağıtım şirketleri kurul kararlarına aykırılık teşkil edecek herhangi bir işlemde bulunamayacaklardır. Kurulun yaptırım kararlarına karşı, kurul kararlarının iptali için yargı yoluna başvurmak her zaman mümkündür. Tarifeye dair kurul kararı iptal edilmediği sürece geçerliliğini korumaktadırlar. Kanun ve EPDK kurul kararları gereğince alınan kayıp-kaçak bedelinin haksız şart olarak kabulü olanaklı da değildir.

Hal böyle olunca; Tüketici Sorunları Hakem Heyeti ve dolayısıyla da Tüketici Mahkemesi'nin kayıp-kaçak bedeli konusunda bir değerlendirme yapması açıklanan yasal düzenlemeler karşısında olanaklı olmadığı gibi, kayıp-kaçak bedeli alınması uygulaması haksız şart teşkil etmemektedir.

Açıklanan nedenlerle; davacının davasının kabulüne karar verilmesi gerekirken, yanılığlı değerlendirme ile yazılı şekilde hüküm tesisi usul ve yasaya uygun görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir...”

gereğesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir.

Hukuk Genel Kurulunca incelenerek direnme kararının süresinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki belgeler okunduktan sonra gereği görüldü:

KARAR : Dava, Tüketici Sorunları İl Hakem Kurulu Kararının iptali istemine ilişkindir.

Davacı vekili, Sivas Tüketici Sorunları İl Hakem Heyeti Başkanlığı tarafından, aboneden 2011 ve 2012 tarihli faturalarda yer alan kayıp-kaçak bedeli, dağıtım bedeli, perakende satış hizmetleri bedeli, sayaç okuma bedeli, iletim sistemi bedeli, dağıtım bedellerinin tüketicieye ödenmesine, tüketicinin elektrik enerjisini kullandığı süre içerisinde de söz konusu bedellerin tüketicieye yansıtılmamasına dair kararlar verildiği, 4628 Sayılı Kanun uyarınca şirketlerin ve tüketicilerin EPDK tarafından hazırlanan tarifelere uymakla yükümlü olduklarını, hakem heyetinin kendilerine verilen yetki sınırlarını aşarak karar verdiğini belirterek itiraz konusu kararların iptaline karar verilmesini istemiştir.

Davalı usulüne uygun davetiye tebliğine rağmen cevap dilekçesi sunmamıştır.

Mahkemece elektrik dağıtımı sırasında yapılan haksız kullanımdan doğan zararın yasal yollardan abonelik sözleşmesi ile elektrik kullanan tüketicilerden tahsilinin hukuka aykırı olduğu gerekçesi ile açılan davaların reddine karar verilmiştir.

Davacı vekilinin temyizi üzerine hüküm, Özel Dairece yukarda başlık bölümünde açıklanan gerekçelerle bozulmuştur.

Yerel Mahkemece önceki gerekçelerle ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 11.12.2013 gün ve 2013/7-2454 E., 2014/679 K. sayılı kararı da emsal gösterilerek direnme kararı verilmiştir.

Direnme kararı davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

Direnme yolu ile Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyuşmazlık: 6446 Sayılı Kanun'un ilgili maddelerinde 2016 tarihinde yapılan değişiklik ve Anayasa Mahkemesi'nin bu değişikliklere dair verilen kararına göre elektrik enerjisi tüketim bedeli faturalarının ekstresinde yer alan kayıp-kaçak elektrik bedeli, dağıtım bedeli, perakende satış hizmetleri bedeli, sayaç okuma bedeli, iletim sistemi kullanım bedeli olarak alınan bedellerin hukuki dayanağının bulunup bulunmadığı noktasında toplanmaktadır.

Hukuk Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında işin esasına geçilmeden önce, davanın niteliği itibari ile direnme kararının temyizinin mümkün olup olmadığı, bir başka ifade ile direnme kararının kesin nitelikte olup olmadığı hususu ön sorun olarak tartışılmış, uyuşmazlık konusunda verilen hüküm bir yıla mahsus olmadığından ve ileriki yıllara da yönelik olduğu, dolayısıyla art etkisinin bulunduğu, yine kayıp-kaçak vs. bedellerinin alınması uygulaması sebebiyle eldeki dosyada tek bir abone uyuşmazlığı yargıya taşınmış olmasına karşın, ortada tüm aboneleri ilgilendiren toplu bir uyuşmazlığın bulunduğu, çekişme ve hukukî uyuşmazlığın kesinlik sınırının dışında kaldığı kabul edilmiştir.

İşin esasına gelince;

Uyuşmazlığın çözümü için öncelikle konuya dair kavramların, 17.06.2016 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6719 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un ve değişiklikten önceki yasal düzenlemelerin incelenmesi gerekmektedir.

Kayıp-kaçak miktarı, dağıtım sistemine giren enerji ile dağıtım sisteminde tüketicilere tahakkuk ettirilen enerji miktarı arasındaki farkı göstermektedir. Kayıp-kaçak bedeli elektrik sisteminde ortaya çıkan teknik ve teknik olmayan kaybın maliyetinin kayıp-kaçak bedeli oranları ölçüsünde karşılanabilmesi amacıyla belirlenen bir bedeldir.

Yapılan değişiklikten önce lisans sahibi şirketler, 4628 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun 4. maddesinde, Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumuna (EPDK) sınırsız bir fiyat belirleme hak ve yetkisi verilmemesine rağmen, bu maddeye dayanak olarak yayımlanan Perakende Satış Hizmet Geliri ile Perakende Enerji Satış Fiyatlarının Düzenlenmesi Hakkında Tebliği gerekçe gösterilerek, tüketicilerden kayıp-kaçak, perakende satış hizmet, psh sayaç okuma, iletim sistemi kullanım ve dağıtım

bedeli adı altında bir bedel tahsil etmekte ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 21/05/2014 gün, 2013/7-2454 E., 2014/679 K. sayılı kararında da belirtildiği gibi abonenin faturalara yansıtılan kayıp-kaçak ve sayaç okuma bedelinin hangi miktarda olduğunu apaçık denetleyebilmesi ve hangi hizmetin karşılığında ne bedel ödediğini bilmesi de mümkün bulunmamakta idi.

17.06.2016 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6719 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik ile 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun 3. maddesine eklenen (şş) bendinde teknik ve teknik olmayan kayıp tanımlanmış, dağıtım sistemine giren enerji ile dağıtım sisteminde tüketicilere tahakkuk ettirilen enerji miktarı arasındaki farkı oluşturan ve maliyeti etkileyen, teknik kayıp ve/veya kaçak kullanım gibi sebeplerden kaynaklanan ve teknik bir sebebe dayanmayan kaybı ifade edeceği belirtilmiştir.

Yine anılan Yasa’nın 17. maddesinin 1 numaralı bendinde:

“...Bu Kanun kapsamında düzenlenen ve bir sonraki dönem uygulanması önerilen tarifeler, ilgili tüzel kişi tarafından Kurulca belirlenen usul ve esaslara göre, tarife konusu faaliyete dair tüm maliyet ve hizmet bedellerini içerecek şekilde hazırlanır ve onaylanmak üzere Kuruma sunulur. Kurul, mevzuat çerçevesinde uygun bulmadığı tarife tekliflerinin revize edilmesini ister veya gerekmesi hâlinde resen revize ederek onaylar. İlgili tüzel kişiler Kurul tarafından onaylanan tarifeleri uygulamakla yükümlüdür.”

6/ç numaralı bendinde:

“...Dağıtım tarifeleri; dağıtım sistemi yatırım harcamaları, sistem işletim maliyeti, teknik ve teknik olmayan kayıp maliyeti, kesme-bağlama hizmet maliyeti, sayaç okuma maliyeti, reaktif enerji maliyeti gibi dağıtım faaliyetinin yürütülmesi kapsamındaki tüm maliyet ve hizmetleri karşılayacak bedellerden oluşur. Dağıtım şirketlerinin tarifelerine esas alınacak teknik ve teknik olmayan kayıplara dair hedef oranlar bu kayıpları düşürmeyi teşvik edecek şekilde Kurul tarafından belirlenir. Kurulca belirlenen hedef oranlarını geçmemek kaydı ile teknik ve teknik olmayan kayıplara dair maliyetler dağıtım tarifelerinde yer alır ve tüketicilere yansıtılır. Teknik ve teknik olmayan kayıplara dair hedef oranlarının tespiti ve değiştirilmesi ile oluşacak maliyetin tarifelerde yer alması ve tüketicilere yansıtılmasına dair usul ve esaslar Kurul tarafından düzenlenir...”

10.bendinde:

“Kurum tarafından gelir ve tarife düzenlemeleri kapsamında belirlenen bedellere dair olarak yapılan başvurularda ve açılan davalarda; tüketici hakem heyetleri ile mahkemelerin yetkisi, bu bedellerin, Kurumun düzenleyici işlemlerine uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır.” hükmü öngörülmüştür.

Geçici 19. maddede:

“Bu maddeyi ihdas eden Kanunla öngörülen düzenlemeler yürürlüğe konuluncaya kadar, Kurul tarafından yürürlüğe konulan mevcut yönetmelik, tebliğ ve Kurul kararlarının bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.”

Geçici 20. maddesinde;

“Kurul kararlarına uygun şekilde tahakkuk ettirilmiş dağıtım, sayaç okuma, perakende satış hizmeti, iletim ve kayıp-kaçak bedelleri ile ilgili olarak açılmış olan her türlü ilamsız icra takibi, dava ve başvurular hakkında 17. madde hükümleri uygulanır.”

düzenlemesine yer verilmiştir.

Özetle, 17.06.2016 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6719 Sayılı Kanun’un ilgili maddelerinde kayıp kaçak bedelinin tanımı yapılmış olup, 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun değişik 17/1. maddesinde ilgili tüzel kişilerin bu tarifelere uymakla yükümlü oldukları belirtilmiş, 17/10. maddesinde ise mahkemelerin ve tüketici hakem heyetlerinin yetkisinin, bu bedellerin kurumun düzenleyici işlemlerine uygunluğunun denetimi ile sınırlı olacağı hükme bağlanmış, nihayet Geçici 20. maddesinde, “... Kurul kararlarına uygun şekilde tahakkuk ettirilmiş dağıtım, sayaç okuma, perakende satış hizmeti, iletim ve kayıp-kaçak bedelleri ile ilgili olarak açılmış olan her türlü ilamsız icra takibi, dava ve başvurular hakkında 17. madde hükümleri uygulanır” düzenlemesi getirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi’nin 28.12.2017 tarihli toplantısında 6446 Sayılı Kanun’a eklenen Geçici 19. ve Geçici 20. maddelerine yönelik iptal talepleri reddedilmiş olup, 6446 Sayılı Kanun’un 17. maddesine eklenen (10) numaralı bendin ise iptaline karar vermiştir.

Yukarıda açıklanan ve karar tarihinden sonra yürürlüğe girmiş bulunan söz konusu yasa değişikliklerinde, yürürlük tarihi öncesi dönemde geçerli olan EPDK kararlarına dayanılarak alınmış olan ve davaya konu yapılan kayıp-kaçak sayaç okuma, dağıtım, perakende hizmet ve iletim bedelleri ile ilgili olarak, bu Yasa değişikliği öncesinde açılan ve hâlen devam eden davalarda da uygulanması gereken düzenlemeler yapıldığından, 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun Değişik 17., Geçici 19. ile 20. Maddelerinin, somut olaya etkisinin bulunup bulunmadığının yerel mahkemece tartışılıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

O hâlde yukarıda açıklanan bu değişik sebeplerle direnme kararı bozulmalıdır.

SONUÇ : Davacı vekilinin temyiz itirazlarının kabulüyle direnme kararının yukarıda gösterilen değişik nedenlerden dolayı **BOZULMASINA**, istek hâlinde temyiz peşin harcının yatırana iadesine, tebliğ tarihinden itibaren on beş günlük süre içinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere, 04.07.2018 gününde oybirliği ile karar verildi.

GÜMRÜK VE TİCARET SÖZLÜĞÜ

Mehmet YAPICI* Özgür DANACI**

İthalat Gümrük İdaresi

Türkiye Gümrük Bölgesine getirilen eşyanın risk analizine dayalı kontrolleri de dâhil olmak üzere gümrükçe onaylanmış bir işlem ve kullanıma tabi tutulmasına ilişkin işlemlerinin yerine getirildiği gümrük idaresini, ifade eder.

İhracat Gümrük İdaresi

Türkiye Gümrük Bölgesini terk edecek eşyanın risk analizine dayalı kontrolleri de dâhil olmak üzere gümrükçe onaylanmış bir işlem ve kullanıma tabi tutulmasına ilişkin işlemlerinin yerine getirildiği gümrük idaresini, ifade eder.

Elleçleme

Gümrük gözetimi altındaki eşyanın asli niteliklerini değiştirmeden istiflenmesi, yerinin değiştirilmesi, büyük kaplardan küçük kaplara aktarılması, kapların yenilenmesi veya tamiri, havalandırılması, kalburlanması, karıştırılması ve benzeri işlemleri, ifade eder.

Serbest Bölgeler

Türkiye Gümrük Bölgesinin parçaları olmakla beraber;

- Serbest dolaşımda olmayan eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmaksızın ve serbest dolaşıma sokulmaksızın, gümrük mevzuatında öngörülen haller dışında kullanılmamak ya da tüketilmemek kaydıyla konulduğu, ithalat vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin uygulanması bakımından, Türkiye Gümrük Bölgesi dışında olduğu kabul edilen;
- Serbest dolaşımdaki eşyanın, bir serbest bölgeye konulması nedeniyle normal olarak eşyanın ihracına bağlı olanaklardan yararlandığı;

Yerlerdir.

Yİ-ÜFE Aylık Değişim Oranları

Türkiye İstatistik Kurumunun her ay için belirlediği 31/12/2004 tarihine kadar toptan eşya fiyatları endeksi (TEFE) aylık değişim oranlarını, 1/1/2005 tarihinden itibaren üretici fiyatları endeksi (ÜFE) aylık değişim oranlarını, 1/1/2014 tarihinden itibaren yurt içi üretici fiyat endeksi (Yİ-ÜFE) aylık değişim oranlarını, 1/11/2016 tarihinden itibaren aylık % 0,35 oranını, ifade eder.

Acente

Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye denir.

Tüketici Hakem Heyeti

Tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara çözüm bulmak amacıyla oluşturulan hakem heyeti ifade eder.

Başkanlığını illerde Ticaret İl Müdürü, ilçelerde ise Kaymakam veya bunların görevlendireceği bir memur tarafından yürütülen tüketici hakem heyeti;

- Belediye başkanının konunun uzmanı belediye personeli arasından görevlendireceği bir üye,
- Baronun, mensupları arasından görevlendireceği bir üye,
- Satıcı veya sağlayıcının tacir olduğu uyuşmazlıklarda ticaret ve sanayi odasının ya da bunların ayrı ayrı örgütlendiği yerlerde ticaret odasının; satıcı veya sağlayıcının esnaf ve sanatkâr olduğu uyuşmazlıklarda, illerde esnaf ve sanatkârlar odaları birliğinin, ilçelerde ise en fazla üyeye sahip esnaf ve sanatkârlar odasının görevlendireceği bir üye,
- Tüketici örgütlerinin kendi aralarından seçeceği bir üye,

Olmak üzere başkan dâhil beş üyeden oluşur.

YAZARLARA NOTLAR

Gümrük ve Ticaret Dergisi, akademik ve pratik makalelere yer veren 3 ayda bir elektronik ortamda (e-dergi) yayınlanan periyodik süreli bir yayındır. Gümrük Ticaret Dergisindeki yayınlanacak makaleler hakem sürecine tabidir ve Derginin ULAKBİM TR dizininde (Sosyal ve Beşeri Bilimler veri tabanında) yer alması için gözlem süreci devam etmektedir.

Gümrük, iç ve dış ticaret, Türkiye ve Dünya ekonomisi, küreselleşme, yönetim, denetim, şirketler hukuku, gümrük-vergi-iç-dış ticaret hukuku, ödemeler dengesi vb alanlardan yazı kabulü yapılmaktadır.

Dergiye gönderilecek yazılar Türkçe ve İngilizce olabilir. Dergiye gönderilecek olan çalışmalar daha önce bir yerde yayınlanmamış olmalıdır. Dergi için makale yazım ve gönderme kuralları aşağıda açıklanmıştır.

MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Hazırlanan çalışmaların İngilizce başlığı, en çok 100 kelime uzunluğunda İngilizce ve Türkçe özetleri ile JEL Classification Code yer almalıdır. Anahtar kelimeler İngilizce ve Türkçe olarak belirtilmelidir.
2. Yazılar, A4 boyutunda kâğıdın bir yüzüne bir buçuk (1,5) satır aralığı kullanılarak, Times New Roman karakterinde, 12 punto ile yazılmalıdır.
3. Giriş ve sonuç başlıkları hariç olmak üzere, bölüm ve alt bölümler numaralandırılır, her numaradan sonra ilgili bölüm ve alt bölümlerin başlığı yazılır.
4. Bölümler sırasıyla (1., 2., 3., ...) şeklinde numaralanırken, alt bölümler ve onların altındaki diğer alt bölümler; 1.1., 1.1.1., 1.2., 1.2.1., 1.2.2., 2.1., 2.1.1., 2.1.1.1., 2.1.1.2., gibi birden çok haneli olarak numaralandırılır.
5. Makalelerde makale başlığı dahil tüm başlıkların sadece ilk harfleri büyük yazılır.
6. Bölüm başlıkları ile tablo, grafik ve şekil başlıkları koyu yazı karakteriyle yazılır, bunun dışında içerikte, dip notlarda ve kaynakçada koyu yazı karakteri kullanılmaz.
7. Tablo ve şekillere başlık ve numara verilmeli, başlıklar tabloların üzerinde, şekillerin ve grafiklerin altında yer almalı, kaynaklar ise tablo ve şekillerin altına yazılmalıdır.
8. Sayfa numaraları parantez, çizgi vb. işaretler kullanılmadan kâğıdın altına ve sayfa yönüne göre sağa/sola yaslı yazılır.
9. Tarihler; gün, ay ve yıl rakamla, aralarına (/) işareti konularak yazılır (Örn: 22/11/2013). Yüzdeli ifadelerde ise yüzde işareti (%) ile rakam arasında boşluk bırakılmaz (Örn: %45).
10. Rakamlarda ondalık kesirler virgülle, dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü

gruplar halinde noktayla ayrılmalıdır. Denklemlere verilecek sıra numarası parantez içinde sayfanın sağında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi, yazıda açıkça gösterilmemişse, yazı danışma kurulu üyelerinin değerlendirmesi için, türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada verilmelidir.

11. "Kaynakça" bölümü, APA (American Psychological Association, 2001: 5. baskı) kurallarına uygun olacak şekilde aşağıdaki örneklerde gösterildiği gibi ve alfabetik sırayla yapılmalıdır:

Kaynak Gösterimi İçin Örnekler:

KİTAPLAR:

- Ceyhan S. ve Atay H. (2008), Açıklamalı İçtihatlı 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, Beta Yayınevi, Ankara.

DERGİLER:

- Özsoy, H.H.M ve Gümüş, M. (2012), "Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi", Gümrük ve Ticaret Dergisi, Sayı: 80, ss.29-33.

DERLEMELER:

- Unal, Emre (der.) (2010), "Medya Etiği 2010." Gümrük ve Ticaret Dergisi, 4(2); 45-55

DİĞER KAYNAKLAR:

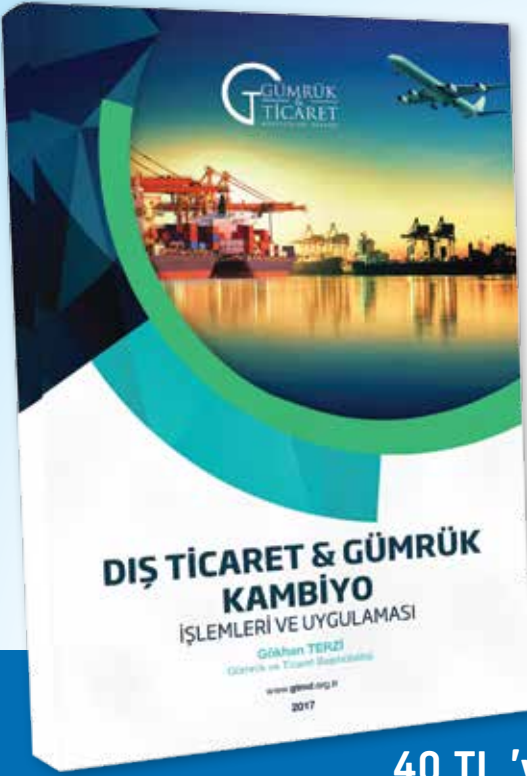
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2001), 2002 Yılında Para ve Kur Politikası ve Muhtemel Gelişmeler, Basın Duyurusu, 2 Ocak, Ankara, <http://www.tcmb.gov.tr>.
- Demircioğlu, E. (2005), "Çin'in Ekonomik Yükselişi", UEAP DiscussionPaper, 1748, Uluslar arası Ekonomik Araştırmalar Platformu, Adana
- 12.... Dergisinde kaynaklara göndermeler dipnotlarla değil, metin içinde, sayfa numaralarını da içererek, aşağıda gösterildiği gibi yapılmalıdır:
  - .....belirtilmiştir (Göktaş, 1982:210-5).
  - .....ÖZ (1970a:15-20) ileri sürmektedir.
  - (Gupta vd., 1982:286-7),

MAKALE GÖNDERME KURALLARI

Gümrük ve Ticaret Dergisinin makale kabul süreçleri online olarak Derginin web sitesinden yürütülmektedir. Bu kapsamda Derginin web sitesine üye olunduktan sonra, ana sayfada yer alan "makale gönderme" bölümünden "online makale formunu" doldurularak makalelerin gönderilmesi gerekmektedir. Gelen makalelerin hakem değerlendirme süreçleri de online olarak yürütülmektedir.

Derginin web Sitesi

<http://xn--gmrkticaretdergisi-m6bc.com/?sf=makalegonder>

40 TL.'ye

kargo dahil temin edebilirsiniz.

Diş Ticaret & Gümrük & Kambiyo İşlemleri ve Uygulaması

DIŞ TİCARET

Diş Ticaret

Diş Ticaret Terimleri

Diş Ticarete Kurumsal Çevre Diş Ticarete Ödeme Şekilleri
Diş Ticarete Teslim Şekilleri Diş Ticarete Vergiler ve Mali
Yükler Diş Ticarete Kullanılan Belgeler

GÜMRÜK

Gümrük Terimleri

Gümrük Tarifesi

Eşyanın Menşei

Gümrük Kıymeti

Eşyanın Gümrüğe Sunulması Gümrükçe Onaylanmış İşlem
veya Kullanım Gümrük Beyanı ve Beyanın Kontrolü Gümrük
Rejimleri

Serbest Bölgeler

Gümrüklerde İş Takibi ve Gümrük Müşavirliği Gümrükte
Kullanılan Belgeler

KAMBIYO

Kambiyo Terimleri Kambiyo İşlemleri Kambiyo Belgeleri 1567
Sayılı Kanun 32 Sayılı Karar

30 TL.'ye

kargo dahil temin edebilirsiniz.

Katma değer vergisi, yalnızca yurt içi teslim ve hizmet yapan mükellefler için değil, aynı zamanda uluslararası alanda faaliyet gösteren şahıslar ve şirketler açısından da önemli bir yere sahiptir. Çünkü, verginin konusunu teşkil eden işlemlerden biri de mal ve hizmet ithalatıdır.

Bu nedenle, ithalatta katma değer vergisi matrahı hem mükellef hem de gümrük idaresi açısından önemli hale gelmektedir. Nitekim, verginin devlet için tam olarak tahsili mükellefin doğru beyanı kadar gereklidir.

Bu bağlamda eser ile ithalatta katma değer vergisi matrahı unsurlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunun yanında, yeterince açık olmayan ve taraflar arasında tereddüde konu olabilecek durumların irdelenmesi öngörülmüştür.

Çalışmada; katma değer vergisine değinildikten sonra ithalatta katma değer vergisi ele alınmıştır. Akabinde eserin esas konusu olan ithalatta katma değer vergisi matrahı değerlendirilmiştir. Daha sonra, katma değer vergisine dâhil olan ve olmayan unsurlar ile tartışmalı halde bulunan bir kısım durumlar açıklanmış, verginin hesaplanmasını göstermek amacıyla matrah unsurları dikkate alınarak bazı örnekler geliştirilmiştir. Nihai olarak, verginin tarafları arasındaki ihtilaf nedenlerini ortadan kaldırmayı amaçlayan öneriler getirilmiştir.

PC Gümrük Külliyyatı

Gümrük ve Dış Ticaret Mevzuatı Bilgi Bankası

"25 Binden fazla kullanıcının tercihi"

- ▶ Risk Havuzu ile ithalat/ihracat kritiğini GTİP üzerinden araştırma imkanı,
- ▶ Tarife Cetveli (*Avrupa Birliği Tarife Cetveli Uygulamaları Dahil*),
- ▶ Bağlayıcı Tarife Bilgileri (*BTB'ler, Mülga/Mer'i dahil*),
- ▶ Menşei, Kıymet ve GTİP üzerinden kişisel kritik arşiv sistemi,
- ▶ 250 Bin Kelime/Kavram İngilizce-Türkçe Sözlük
- ▶ Mülgalar hariç olmak üzere; 188 Kanun, 216 Yönetmelik, 855 Karamname ve Mahkeme Kararı, 360 Mevzuat Uygulama Tebliği, 400 Dış Ticaret Tedbirlerine Konu Tebliğ, 584 Genelge, 52 Başlık altında 4980 Tasarruflu Yazının Bir Milyondan fazla yer işareti ve köprü bağlantısı ile teorik mevzuatın tek parça halinde kullanılabilmesi

PC Gümrük Külliyyatı, her zaman yanınızda!

Windows

AppStore

GooglePlay

Program Yapımcısı:
Osman ERDOĞAN

Gümrük Müdür Yardımcısı

E-Posta : osman-pw@hotmail.com

Satış, Dağıtım ve Teknik Destek
Arslan Yazılım ve Bilişim Ltd.Şti.
www.arslanet.com 444 3 140

VERGİ AJANDASI, başta uzmanlık alanlarımız olan vergi, gümrük ve sosyal güvenlik hukuku konuları olmak üzere diğer tüm mali konularda da son değişikliklere ulaşabileceğiniz, bu konularda gündemi takip edebileceğiniz, bilgilendirici makale ve yayınları gözden geçirebileceğiniz, ekibimize ulaşabileceğiniz bir sitedir.

Düzenli olarak gümrük, vergi ve diğer tüm mali konularda gündemi takip etmek ve son değişikliklere ilişkin değerlendirmelere ulaşabilmek için **VERGİ AJANDASI** sitesine kayıt olmanız yeterlidir.

www.vergiajandasi.com

VERGİ AJANDASI

19 Mayıs Cad. Dr. İsmet Öztürk Sok. Elit Residence 3/28 Kat:10 Şişli 34360 İstanbul, Türkiye
Tel. +90(212) 217 1880 - Faks. +90(212) 217 1890
info@vergiajandasi.com

ÜNSPED GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİ & HİZMET SERVİSLERİ

www.ugm.com.tr

Size Özel